

М. І. КАМЛИК

ПРАВОВА СТАТИСТИКА

$$\bar{x}_{\text{геом.}} = \sqrt[n]{x_1 \cdot x_2 \cdot \dots \cdot x_n}$$

Камлик М. І.

ПРАВОВА СТАТИСТИКА

Навчальний посібник

Київ • Атіка • 2004

X629.6

ББК 67.9(4УКР)65я73
К18

Рецензенти:

Джужжа О. М. – доктор юридичних наук, професор, проректор з наукової роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України;

Дудьський О. О. – кандидат юридичних наук, заступник начальника Головного управління боротьби з організованою злочинністю МВС України.

Камлик М. І.

К18 **Правова статистика. Навчальний посібник.** – К.: Атіка, 2004. – 240 с.

ISBN 966-326-009-2

У навчальному посібнику розглянуто теоретичні та методологічні основи правової статистики. Особливу увагу приділено всебічному використанню в діяльності правоохоронних органів та судів статистичних методів в умовах реформування соціально-економічних відносин у державі, судової системи та судочинства, посилення боротьби зі злочинністю.

У зв'язку зі змінами, що нині відбуваються у державі, важливе місце в посібнику відведено ролі правової статистики у вивченні злочинності, виявленні причин та умов, що їй сприяють, в оцінці діяльності правоохоронних органів та судів, у розробці комплексу заходів, спрямованих на посилення соціального контролю над злочинністю.

Посібник побудовано на новій законодавчій та нормативній базі.

Розрахований на працівників правоохоронних органів, суддів, працівників органів юстиції, науковців, студентів, курсантів та слухачів юридичних вищих навчальних закладів.

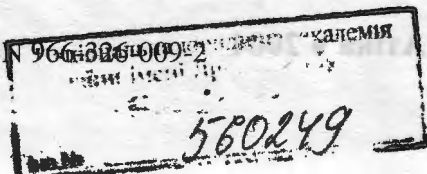
ББК 67.9(4УКР)65я73

© Камлик М. І., 2004

© Видавництво «Атіка», 2004

ISBN

966-326-009-2

ВСТУП

Пропонована читачеві книга – навчально-практичний посібник з курсу правової статистики. Користування ним не звільняє студента, слухача, спеціаліста від необхідності поглибленого вивчення теорії статистики взагалі та правової статистики, зокрема.

Значимість правової статистики визначається не тільки тим, що вона є узагальненим виразом практики боротьби з правопорушеннями та джерелом соціально-правової інформації, а й тим, що статистика є одним з методів дослідження та пізнання суспільних явищ і процесів, які дозволяють визначити тенденції і закономірності їх розвитку.

Необхідність вивчення правової статистики у вищих юридичних навчальних закладах, у тому числі правоохоронної спеціалізації, випливає із завдань дисципліни, які полягають у:

- зборі, науковій обробці, узагальненні та всебічному аналізі статистичних даних про діяльність правоохоронних органів, судів та органів юстиції;
- забезпеченні контролю за їх діяльністю;
- використанні даних аналізу для оцінки діяльності правоохоронних органів та судів у боротьбі зі злочинністю;
- вивченні причин та умов, що сприяють розвитку злочинності;
- розробці, на основі результатів аналізу стану злочинності та діяльності органів, які ведуть боротьбу з нею, комплексних скоординованих заходів, спрямованих на протидію злочинності та підвищення ефективності діяльності цих органів;
- підготовці та прийнятті ефективних управлінських рішень;
- використанні статистичних даних для прогнозування розвитку соціально-правових явищ;
- використанні даних правової статистики для проведення наукових досліджень та законотворчої діяльності.

Автором посібника за мету були поставлені завдання, пов'язані з: по-перше, наданням допомоги тим, хто оволодіває теоретичними знаннями та практичними навиками використання статистичних даних для аналізу тих чи інших соціальних явищ; по-друге, сприянням підвищенню професійної культури майбутніх юристів, розвитку більш глибокого ними розуміння значення статистики для всебічного пізнання такого небезпечного соціального явища, як злочинність; а також для удосконалення діяльності правоохоронних органів.

Основні положення правової статистики поширюються не тільки на діяльність судів, а й на роботу усіх правоохоронних органів, які здійснюють відповідні стадії процесів – кримінального, цивільного та адміністративного.

Сучасна правозастосовна практика свідчить, що важливою частиною професійної компетенції юриста, у тому числі і працівників правоохоронних органів, є фундаментальні та спеціальні знання, серед яких неабияке значення надається правовій статистиці. За її допомогою здійснюється збір, наукова обробка, узагальнення та аналіз інформації, що характеризує таке соціальне явище, як злочинність, а також діяльність правоохоронних органів, судів та органів юстиції.

Даний посібник дає уявлення про основні статистичні методи, їх можливості, межі використання у правозастосовній практиці. При цьому необхідно зауважити, що, враховуючи міжпредметний характер курсу «Правова статистика», в якому синтезуються соціально-правові та природознавчі знання (особливо математика), посібник орієнтовано на студента чи курсанта, які володіють математикою в обсязі середньої школи.

Написанню посібника передувала тривала науково-дослідницька робота з вивчення проблем діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю у різних галузях економіки, проти особи та держави.

Використано закони України, Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекси, укази Президента України, відомчі нормативні акти, що регулюють діяльність правоохоронних органів, судів та органів юстиції у питаннях реєстрації, обліку злочинів, а також матеріали статистичної звітності щодо їх роботи, досить великий масив навчальної та наукової літератури, статистичні дані про стан боротьби зі злочинністю за період з 1990 по 2002 рік.

Автор не претендує на вичерпне висвітлення питань і буде вдячний за всі зауваження та відгуки, що сприятимуть подальшому удосконаленню даного посібника.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРАВОВОЇ СТАТИСТИКИ

§ 1. Загальні положення про статистику як науку

Статистика має багатовікову історію. Поняття та термін «статистика» існує ще з глибокої давнини. Як сфера практичної діяльності вона відома ще до нової ери у стародавніх Греції, Римі, Єгипті, Китаї. Вже за тих часів виникла необхідність збору даних про чисельність населення, про його майновий стан, чисельність та склад війська, а також про господарське життя держави.

Із розвитком суспільства й утворенням держави необхідність і потреба у накопиченні, аналізі кількісних та якісних характеристик суспільних явищ і процесів збільшувалась. За умов подальшого розвитку виробничих сил та суспільного виробництва вдосконалювалися методи обліку, розширювалось коло явищ, які потребують постійного спостереження. Зростає значення реєстрації даних про процеси, їх накопичення, обробки та аналізу, розширюються функції статистики.

На Русі, як свідчать літописи, збір відомостей та використання облікових даних використовували з метою визначення кількості поселень, храмів, церков, монастирів тощо, які розташовувалися на водних шляхах. У XVII ст. було зроблено перші кроки для організації обліку руху населення шляхом проведення переписів. Переписні листи були важливим джерелом даних про чисельність, склад та розміщення населення Росії.

Поширеність використання обліково-статистичних даних у практичній діяльності державних організацій, установ, а також у зв'язку зі стрімким розвитком капіталістичних виробничих відносин у країнах Європи, сприяла *формуванню статистичної науки*.

Але первинною формою статистики був господарський облік, точність і повнота якого були невисокими, оскільки люди користувалися і сприймали такі порівняльні схеми, як «більше-менше».

З розвитком філософії, математики, економічної теорії, інших наук з'явилися передумови закладення основ бухгалтерського обліку. Саме ці науки дали поштовх формуванню статистики як галузі знань.

Термін «статистична» походить від латинського слова «status», що в середині XVII ст. означало «політичний стан держави». Пізніше, вже з XVIII ст., термін «статистика» застосовувався у понятті «державознавство». До сучасного розуміння «статистика» пройшла великий шлях випробувань.

Перший етап розвитку статистики пов'язано із появою англійської школи *політичних арифметиків*. Саме вони, використовуючи узагальнення та аналіз масових фактів, намагалися дати характеристику стану розвитку суспільства, показати тенденції розвитку суспільних явищ і процесів. Засновниками цієї школи були англійські вчені Джон Граунт (1623–1674) і Вільям Петті (1623–1687).

Наступним напрямом розвитку статистичної науки став *статистико-математичний*. Представниками і засновниками цього напрямку були бельгійський вчений-статистик А. Кетле (1796–1874), провідні англійські вчені математики того часу Ф. Гальтон (1822–1911), К. Пирсон (1857–1936), М. Мітчел (1874–1948) та інші. Основою статистики вони вважали теорію імовірності, як складову прикладної математики. У подальшому в розвитку статистичної науки велику роль відіграло застосування економіко-математичних методів, за сучасних умов – широке використання комп'ютерної техніки та передових інформаційних технологій.

У Росії в XIX – на початку XX ст. статистика набула політико-економічного напрямку, але під впливом математичної статистики сформувалися дві концепції щодо наукового змісту статистики. Перша концепція відображала статистику як *метод пізнання*, а друга – характеризувала статистику як *науку*, предметом якої є масові суспільно-економічні явища і процеси. Проте наукові погляди вчених, які відстоювали відповідний напрям у формуванні статистики, зійшлися в головному – визнано, що статистика – наука суспільна, оскільки її методи обумовлені особливостями предмета – явища та процеси суспільного життя.

Подальший розвиток статистики як науки, поширення сфер її застосування (від статистичних досліджень до участі в управлінні економікою) привели до зміни самого поняття «статистика».

За сучасних умов термін «статистика» вживається, в основному, в трьох значеннях:

- статистика – самостійна галузь практичної діяльності на професійному рівні;

- статистика – сукупність цифрових даних, статистичної інформації, що наведені у статистичних звітах підприємств, організацій, установ, і які є результатом збору, накопичення, обробки, аналізу матеріалів спостереження;

- статистика – сучасна наука, яка представляє собою цілісну систему навчальних дисциплін (теорія статистики, галузеві види статистики тощо). Теорія є методологічною основою всіх галузевих видів статистики. Наприклад, *економічна статистика* розробляє й аналізує показники, які відображають стан та розвиток національної економіки: обсяги та структуру валового внутрішнього продукту, галузей економіки; розміщення виробничих сил; використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів та ін. *Соціальна статистика* вивчає соціальні умови життя і праці населення, споживання ним матеріальних благ та послуг. *Правова статистика*, в широкому розумінні, вивчає кількісно-якісну сторону правопорушень, які стали предметом розгляду в кримінальному та цивільному процесах (злочини, цивільно-правові спори, адміністративні правопорушення тощо).

Правова статистика тісно пов'язана з багатьма правовими дисциплінами: кримінальним, цивільним, адміністративним, сімейним, фінансовим, трудовим та іншими галузями права, криміналістикою тощо. Правова статистика перебуває у нерозривній єдності з кримінальним та цивільним процесами, кримінологією. Кримінальне право, наприклад, визначає критерії, на підставі яких можна відокремити злочинну поведінку від незлочинної, кримінальний процес – відносить конкретне діяння (за наявністю ознак) до числа злочинних. Так, що стосується кримінології, то кримінологічний аналіз, дослідження стану злочинності та осіб, що вчинили злочини, які проводяться науковцями, – це завжди статистико-кримінологічні дослідження. Завдяки ним оцінюються особливості соціального явища і процесів за конкретний період часу.

Статистика як наука розвивається як одне ціле, причому розвиток окремої її галузі сприяє її удосконаленню в цілому.

Існує тісний взаємозв'язок між статистикою як наукою та практикою. Статистика використовує дані практики для узагальнення, розробки методів статистичних досліджень. З іншого боку, в практичній діяльності широко застосовуються теоретичні положення статистики, перш за все, для вирішення конкретних управлінських завдань.

§ 2. Предмет, метод та завдання правової статистики

Одним із трьох значень, в яких вживається термін «статистика», є значення «суспільна наука». Як відомо, головною змістовною особливістю будь-якої науки, що надає їй право на самостійне існування як галузі знань, є наявність предмета пізнання. Природно, вивчаючи науку статистику, необхідно з'ясувати, що є предметом статистики та її методом. Спеціалістами в галузі теорії статистики дано багато визначень предмета статистики. Найбільш поширеним є таке: *предметом статистики як суспільної науки є масові суспільні явища і процеси. Вивчаючи явища і процеси соціально-економічного життя, статистика характеризує їх кількісну сторону у нерозривному зв'язку з їх якісним змістом.*

З визначення предмета статистики випливає декілька характерних особливостей, а саме:

- статистика вивчає масові суспільні явища і процеси;
- статистика вивчає кількісну сторону масових суспільних явищ і процесів;
- статистика вивчає кількісну сторону масових суспільних явищ і процесів у взаємозв'язку з їх якісним змістом.

Таким чином, перша особливість предмета статистики зводиться до вивчення масових суспільних явищ і процесів, а не окремо взятих фактів суспільного життя. Тобто, вона вивчає сукупність окремих суспільних явищ і процесів з індивідуальними і загальними рисами. Термін «масовість» впливає з діалектичного поняття «ціле» і передбачає певну організовану структуру. Наприклад, злочинність, як соціальне явище, представляє собою множину всіх злочинів, хоча і схожих між собою протиправністю, суспільною небезпекою, але різних за обставинами вчинення.

Друга особливість полягає у тому, що кількісну сторону суспільних явищ і процесів статистика вивчає за допомогою арифметичних чисел, тобто усі властивості масового явища виражаються кількісно. На основі такого вивчення можна отримати числові характеристики цього явища, сформулювати закономірності його розвитку.

Третя особливість характеризується вивченням кількісної сторони масових суспільних явищ і процесів у взаємозв'язку з їх якісним змістом. Відбувається діалектичний процес переходу кількісних змін в якісні. Наприклад, зміни у структурі злочинності можуть свідчити про якісні соціально-економічні зміни у суспільстві.

З вищенаведеного випливає, що незмінною рисою статистики у вивченні масових суспільних явищ і процесів необхідно вважати їх кількісно характеристику, кількісну сторону.

Як і будь-яка інша наука, статистика має свій метод, за допомогою якого вивчається її предмет. *Під методом статистики* необхідно розуміти сукупність способів і прийомів, за допомогою яких вивчаються масові суспільні явища і процеси.

Сукупність цих способів і прийомів утворює методологію статистики, яку становлять:

- діалектичний метод пізнання;
- статистичні спостереження;
- зведення, групування та обробка первинної статистичної інформації;
- аналіз матеріалів, отриманих у результаті обробки статистичних даних.

Основою статистичної методології є діалектичний метод пізнання, згідно з яким масові суспільні явища і процеси вивчаються у взаємному зв'язку, розвитку та причинній обумовленості. При застосуванні цього методу статистика використовує такі діалектичні категорії, як кількість і якість, масове й одиничне, причина та наслідок, індивідуальне і ціле, випадковість і закономірність.

За допомогою масових статистичних спостережень, у результаті реєстрації (обліку) кожної одиниці сукупності на підставі наукової, детально розробленої програми, отримують об'єктивні дані про суспільні явища і процеси. Основною вимогою цього методу статистики є набуття статистичним спостереженням масового характеру, оскільки статистична закономірність виявляється лише при достатньо великому масиві статистичних даних.

Зведення та групування даних масового статистичного спостереження як методи статистики дають можливість всебічно систематизувати матеріали спостереження, виділити за певними ознаками соціально-економічні типи явищ і процесів, охарактеризувати їх структуру, взаємозв'язки тощо.

Ще одним методом статистичної методології є аналіз статистичної інформації, за допомогою якого встановлюються і розкриваються причинно-наслідкові зв'язки явищ, що вивчаються, і процесів, оцінюється вплив окремих факторів на їх розвиток. Більш того, аналіз статистичних показників, що характеризують досліджувані явища і процеси, дає можливість оцінити ефективність прийнятих управлінських рішень щодо зміни ситуації на краще.

Необхідно зауважити, що в процесі статистичного, а також і статистико-кримінологічного досліджень всі вказані методи статистики використовуються у комплексі.

Із появою громадянського суспільства, розвитком суспільних відносин створюються та удосконалюються механізми соціального контролю. З'являються соціальні інститути (судові та правоохоронні органи, органи юстиції), на які покладаються функції здійснення соціального контролю. Тому поява та розвиток *правової статистики пов'язані* безпосередньо із діяльністю саме цих соціальних інститутів держави.

Статистика як суспільна наука являє собою цілісну систему навчальних дисциплін, однією з яких є *правова статистика*. Правова статистика – одна з багаточисленних галузей соціальної статистики. Як правова дисципліна, вона має свої предмет і метод.

Предметом правової статистики є вивчення кількісної сторони масових соціально-правових явищ і процесів з метою здійснення державними органами соціального контролю заходів, спрямованих на забезпечення законності та правопорядку в державі.

У більш конкретному розумінні предмет правової статистики полягає у вивченні кількісної сторони: по-перше, злочинів та осіб, що їх вчинили, структуру злочинності та тенденції її розвитку; по-друге, цивільних спорів та правопорушень, що стали предметом розгляду в судах та органах юстиції; по-третє, сукупності адміністративних правопорушень та заходів щодо їх попередження.

При цьому необхідно зазначити, що система положень та методологія теорії статистики повною мірою може бути застосована до правової статистики. А отже, *методом* правової статистики є способи та прийоми, за допомогою яких вивчається предмет правової статистики і які впливають із загальної методології теорії статистики. За допомогою цих способів та прийомів, шляхом вивчення великої сукупності злочинів, правопорушень, деліктів та суб'єктів цих діянь, установлюються об'єктивні тенденції розвитку злочинності, структура явищ і процесів, що вивчаються, взаємозв'язок масових соціально-кримінологічних та правових явищ, причини та умови, що їм сприяють.

Таким чином, правова статистика має на меті облік та вивчення всіх правопорушень, які викриті правоохоронними органами і які стали предметом судових засідань. Виходячи з різного характеру правопорушень та різних видів державних установ, які здійснюють

діяльність щодо забезпечення законності та правопорядку, у правовій статистиці маємо виділити три самостійних галузевих напрями дослідження: кримінально-правовий; цивільно-правовий; адміністративно-правовий.

Кримінально-правовий напрям передбачає дослідження такого об'єкта, як кількісна сторона злочинності (стан боротьби з нею, діяльність правоохоронних органів з дізнання та розслідування злочинів, інші складові кримінально-правового характеру, за допомогою яких вивчається весь процес боротьби зі злочинністю). При цьому необхідно зауважити, що кримінально-правовий напрям у правовій статистиці розроблений більш глибоко, ніж цивільно-правовий та адміністративно-правовий напрями.

Об'єктом **цивільно-правового** напрямку правової статистики є кількісна сторона цивільних правовідносин (спорів), що розглядаються судом (місцевим, господарським), органами юстиції, та рішень, що ними винесені.

До об'єкта **адміністративно-правового** напрямку правової статистики віднесено: кількісна сторона сукупності адміністративних правопорушень та заходів адміністративного впливу.

Таким чином, правова статистика відображає всі стадії кримінального, цивільного та адміністративного процесів, характеризуючи, з одного боку, розвиток такого соціального явища, як злочинність, а також обсяги правопорушень, а з другого – діяльність правоохоронних органів, судів, органів юстиції.

§ 3. Значення та необхідність вивчення правової статистики

Історія розвитку суспільства свідчить про те, що управління соціальними інститутами держави неможливе без повної та достовірної статистичної інформації про їх діяльність. Це повною мірою стосується правоохоронних органів, судів, органів юстиції, які забезпечують соціальний контроль над правоохоронцями. Зупинимося більш детально на кримінально-правовому напрямі правової статистики.

Дані правової статистики свідчать, зокрема, про те, що криміногенна ситуація в Україні протягом останнього десятиріччя характеризується інтенсивною криміналізацією економіки, влади, суспільства в цілому. Вплив криміналітету поширився навіть на ті суспільні й економічні відносини, які раніше вважалися надійно захищеними. У сучасних умовах розвитку нашої держави з'явилися

нові, раніше невідомі (окрім, як у кінофільмах) види злочинів: бандитизм, вбивства на замовлення, захоплення заручників тощо. Вже у 1995 р. загальна кількість зареєстрованих в Україні злочинів перевищила 640 тисяч. Керівництвом держави було визнано, що злочинність набула характеру реальної загрози національній безпеці.

Такий стан криміногенної обстановки обумовив необхідність пошуку усіх резервів ефективної протидії злочинності. Починаючи з 1996 р. кількість злочинів, зареєстрованих органами внутрішніх справ України, щорічно зменшувалась і досягла у 2002 р. 450,7 тисяч.

Суттєвий потенціал у боротьбі з криміналітетом має правова статистика, зокрема, методи та прийоми статистичної методології. Звідси випливає і практична спрямованість знань правової статистики. Саме на основі результатів поглибленого статистико-кримінологічного аналізу викривають причини недоліків у діяльності правоохоронних органів та накреслюють шляхи вдосконалення діяльності органів внутрішніх справ, органів прокуратури, податкової міліції, судів та органів юстиції.

Вивчення правової статистики відіграє велику роль у підготовці висококваліфікованих юристів-правознавців. Без знань правової статистики не може бути ефективною, наступальною боротьба зі злочинністю, яку ведуть переважно співробітники правоохоронних органів. Розробка наукових проблем також неможлива без застосування в процесі досліджень методів правової статистики. Статистичні методи використовуються майже в усіх галузях знань. Більшість юридичних наук – кримінологія, кримінальне, цивільне, адміністративне, фінансове право, кримінальний і цивільний процес та інші не можуть повною мірою розвиватися поза використанням даних правової статистики.

Велике значення матеріали правової статистики мають для оцінки роботи та контролю за діяльністю органів досудового слідства, органів правосуддя, виправно-трудоуних установ та інших. Результати аналізу статистичних даних сприяють поліпшенню їх діяльності. Проте необхідно пам'ятати, що об'єктивність результатів аналізу значно підвищується, якщо вони підкріплюються поглибленим вивченням якості роботи органів внутрішніх справ, прокуратури, судів за реальними кримінальними справами та іншими матеріалами. Крім того, матеріали статистики вищестоящі органи можуть використовувати як засіб оперативного керівництва підлеглими службами, підрозділами та постійного контролю за їх діяльністю.

Не можна применшувати ролі правової статистики й у попередженні злочинності. Саме дані правової статистики характеризують стан злочинності на певній території, її динаміку та структуру, особу злочинця, причини та умови, що сприяють вчиненню злочинів. Така науково обґрунтована інформація необхідна для розробки конкретних профілактичних заходів, спрямованих на підвищення ефективності боротьби зі злочинністю. З іншого боку, матеріали правової статистики використовуються і для поширення позитивного досвіду протидії злочинності.

Говорячи про значення та необхідність вивчення правової статистики, не можна не зупинитися на її ролі у законотворчому процесі та координації діяльності правоохоронних органів, судів, органів юстиції.

Законотворча діяльність у різних галузях права, кримінальному та цивільному процесах, у судоустрої та інших передбачає аналіз та використання статистико-кримінологічної інформації про масштаби злочинності та її структури, поширеність окремих видів злочинів, про результати практичного застосування тих чи інших статей, наприклад, Кримінального або Кримінально-процесуального кодексів України. Таким чином, за допомогою правової статистики може бути підтверджена доцільність або, навпаки, недоцільність дії не тільки окремих статей, а й навіть конкретного закону. Більш того, за допомогою даних правової статистики можна прогнозувати результати введення в дію тих чи інших норм правового регулювання.

Згідно зі ст. 10 Закону України «Про прокуратуру», Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори координують діяльність по боротьбі зі злочинністю органів внутрішніх справ, органів служби безпеки, органів податкової міліції, органів митної служби та інших правоохоронних органів. З метою забезпечення координації прокурор має право витребувати статистичну та іншу інформацію. Застосування результатів аналізу статистичних матеріалів у процесі координації діяльності цих правоохоронних органів дозволяє усунути дублювання та роз'єднаність в їх діях у боротьбі зі злочинністю.

§ 4. Органи державної статистики та їх завдання

Органи державної статистики України утворюють єдину систему. Згідно зі ст. 11 Закону України «Про державну статистику», органи державної статистики становлять:

- спеціально уповноважений центральний орган виконавчої

влади у галузі статистики, який утворюється відповідно до ст. 106 Конституції України;

- територіальні органи державної статистики, що утворюються відповідно до законодавства в Автономній Республіці Крим, областях, районах та містах;

- функціональні органи державної статистики – підприємства, установи, організації, що утворюються центральним органом виконавчої влади у галузі статистики і перебувають у сфері його управління.

Центральним органом виконавчої влади, який забезпечує втілення в життя державної політики у галузі статистики, створення і належне функціонування загальнодержавної системи економіко-статистичної інформації, є Державний комітет статистики України (далі – Держкомстат України), створений Указом Президента України від 6 листопада 1997 року № 1249.

Держкомстату України підпорядковані органи державної статистики в Автономній Республіці Крим, областях, районах і містах, а також підприємства, установи, організації, що належать до сфери його управління.

Основними завданнями органів державної статистики, у тому числі й Держкомстату України, є:

- реалізація державної політики у галузі статистики;
- збирання, опрацювання, аналіз, узагальнення статистичної інформації щодо масових економічних, соціальних, демографічних, екологічних явищ і процесів;
- забезпечення достовірності, об'єктивності, надійності та цілісності статистичної інформації;
- розроблення і впровадження статистичної методології, яка базується на результатах наукових досліджень, міжнародних стандартів та рекомендаціях;
- забезпечення доступності, гласності й відкритості статистичної інформації, її джерел та методології складання;
- впровадження новітніх інформаційних технологій з опрацювання статистичної інформації;
- взаємодія інформаційної системи органів державної статистики з інформаційними системами органів державної влади, місцевого самоврядування, інших юридичних осіб, координація дій між ними у питаннях організації діяльності;
- збереження і захист статистичної інформації;
- створення і введення Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України тощо.

У процесі здійснення своєї діяльності органи державної статистики мають право:

- приймати в межах своєї компетенції рішення з питань статистики, обліку і звітності. При цьому, рішення органів державної статистики з цих питань є обов'язковими до виконання всіма суб'єктами, на які поширюється дія Закону України «Про державну статистику»;

- отримувати безкоштовно, у порядку і у строки, визначені Держкомстатом України, від усіх підприємств і відомств (респондентів), включаючи центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, банків, суб'єктів підприємницької діяльності тощо, первинні та зведені документи, дані бухгалтерського обліку, іншу необхідну для проведення статистичних спостережень інформацію, у тому числі інформацію з обмеженим доступом;

- подавати правоохоронним органам пропозиції щодо притягнення винних у порушенні вимог Закону України «про державну статистику» посадових осіб та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності до відповідальності, передбаченої чинним законодавством;

- розглядати справи про адміністративні правопорушення та накладати відповідно до законів штрафи;

- проводити статистичні спостереження та надавати послуги на платній основі тощо.

Основні обов'язки органів статистики полягають у:

- організації і проведенні статистичних спостережень за соціально-економічними, демографічними явищами та процесами в Україні та регіонах;

- надавати органам державної влади та місцевого самоврядування статистичну інформацію у встановлені строки;

- забезпечувати рівний доступ до статистичної інформації та гласність статистичної інформації (видавати статзбірники, бюлетені, огляди тощо);

- розробляти, затверджувати та втілювати в життя статистичну методологію і звітно-статистичну документацію;

- забезпечувати ведення Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, збереження, накопичення та захист статистичної інформації та ряд інших обов'язків.

Державний комітет статистики України у процесі виконання покладених на нього завдань та здійснення функцій взаємодіє з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, організовує і контролює виконання нормативних актів, що стосуються предмета його діяльності.

Первинною ланкою в єдиній системі органів державної статистики є районний (міський) відділ статистики, який безпосередньо підпорядкований обласному управлінню статистики. Його завдання випливають із загальних завдань органів державної статистики, визначених Законом України «Про державну статистику».

Відповідно до покладених на нього завдань, районний (міський) відділ статистики:

- проводить статистичні спостереження за соціально-економічними процесами, виконанням державних програм економічного і соціального розвитку, ходом виконання законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України в регіоні;
- забезпечує збирання державної статистичної звітності, обстеження бюджетів сімей за їх згодою, проведення переписів, опитувань та інших обстежень;
- здійснює спостереження за динамікою цін і тарифів на товари, продукцію і послуги, вивчає громадську думку з найгостріших проблем суспільно-політичного життя в регіоні;
- аналізує результати діяльності та ефективність галузей економіки, розвиток соціальної сфери, ринкові відносини, хід приватизації та земельної реформи, інвестиційні та інші процеси;
- здійснює статистичні спостереження за ходом виконання рішень органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування з економічних і соціальних питань тощо.

Рішення районного (міського) відділу статистики з питань статистики, обліку та статистичної звітності є обов'язковими для виконання місцевими органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності.

СТАТИСТИЧНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ – ОСНОВНИЙ МЕТОД ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ

§ 1. Поняття та завдання статистичного спостереження, його основні види та способи

Для вивчення масових соціально-економічних явищ, у тому числі й злочинності, необхідно зібрати відповідну про них інформацію – статистичні дані. Згідно із Законом України «Про державну статистику», статистичною інформацією (даними) є офіційна державна інформація, що характеризує масові явища та процеси, які відбуваються в різних сферах суспільного життя України та її роль регіонів.

З метою реєстрації окремих фактів сукупності, що вивчається, збору даних щодо масових явищ та процесів проводиться *статистичне спостереження*, яке ґрунтується на наукових та планомірних засадах. Водночас, статистичні дані, отримані на підставі проведених статистичних спостережень, є результатом зведення та угруповання первинних даних.

Статистичне спостереження проводять органи державної статистики шляхом збирання статистичної звітності, здійснення одnorазових обліків, переписів, опитувань, вибіркового та інших обстежень. У системі правоохоронних органів цю роботу здійснюють відповідні обліково-реєстраційні підрозділи.

Статистичне спостереження не можна ототожнювати із власним спостереженням, власним сприйняттям явищ та процесів, оскільки статистичне спостереження здійснюється шляхом збирання, обліку та узагальнення даних.

Основним завданням статистичного спостереження є отримання реальних статистичних даних, які об'єктивно характеризують соціальне явище, яке вивчається. Зрозуміло, наприклад, вивчення злочинності, що може вестися з різних позицій, з різною метою. Якщо поставити за мету дослідження особи злочинця або установлення способів вчинення злочинів, або вивчення причин вчинення

злочинів, то залежно від неї, в одному випадку, необхідно буде реєструвати одні ознаки, в другому – інші.

За широтою охоплення одиниць сукупності статистичні спостереження поділяються на *суцільні* та *несуцільні*.

Суцільне статистичне спостереження здійснюється щодо всіх без винятку одиниць сукупності, яка вивчається.

Несуцільне статистичне спостереження своїм об'єктом має окремі одиниці сукупності, яка вивчається.

Державні статистичні спостереження проводяться органами державної статистики відповідно до затвердженого Кабінетом Міністрів України плану державних статистичних спостережень. Інші спостереження організуються відповідно до Положення про проведення статистичних спостережень та надання органами державної статистики послуг на платній основі.

На сучасному етапі вирішальну роль у здійсненні статистичного спостереження відіграє автоматизована система обліку, збирання, накопичення та опрацювання даних про всіх юридичних осіб (Єдиний державний реєстр підприємств і організацій України). Ця система базується на широкому використанні та застосуванні автоматизованих комп'ютерних систем, засобів зв'язку, економіко-математичних методів тощо.

У статистичній практиці застосовують переважно *дві* організаційні *форми* спостереження:

- облік та звітність;
- спеціально організоване спостереження.

Облік та звітність первинних даних є початковою і основною складовою статистичного спостереження. Офіційний державний облік та звітність у всіх сферах, у тому числі і правовій, організується централізовано спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади – Державним комітетом статистики України та територіальними органами державної статистики. Облік та звітність організуються і здійснюються за єдиними принципами, методологією та затвердженими формами і за визначеними термінами. Така централізована система обліку і звітності в державі є запорукою ефективного державного керівництва економічними, політичними та соціальними процесами. (Більш детально питання обліку, звітності в системі правоохоронних органів буде розглянуте у наступному розділі посібника).

Другою формою статистичного спостереження є *спеціально організований перелік*, обстеження, анкетування тощо. Їх застосовують тоді, коли завдання дослідження вимагають використання даних, які не охоплюються офіційною статистикою.

Типовим прикладом перепису є перепис населення, який проводиться на певну дату і за певним інтервалом. Він дає інформацію про населення за різними ознаками та характеристиками (віковий та національний склад; сімейний стан та житлові умови тощо).

Серед *статистичних обстежень* найбільш поширеними є: обстеження бюджетів сімей робітників, службовців, працівників правоохоронних органів, неповнолітніх правопорушників і т. ін.

При вивченні особи злочинців виникає необхідність у більш поглибленому дослідженні їх інтересів, психофізіологічних особливостей, суспільної орієнтації тощо. Ці відомості, як правило, збираються при спеціальному вивченні кримінальних справ, проведенні анкетування осіб, які вчинили злочини, інтерв'юванні співробітників правоохоронних органів та правопорушників. Методика їх проведення досить повно розроблена такими науками, як соціологія, психологія, кримінологія.

За способами та джерелами здобуття статистичної інформації статистичне спостереження поділяється на *три види: безпосереднє спостереження, опитування і документальний облік (реєстрація)*.

Безпосереднє спостереження полягає у здійсненні обліку фактів, реєстрації ознак сукупності, що вивчається, шляхом безпосереднього підрахунку, зважування, виміру тощо. Характерним прикладом може бути безпосереднє обстеження товарно-матеріальних цінностей при проведенні інвентаризації.

Опитування, як спосіб проведення спостереження, передбачає отримання відомостей, що цікавлять, безпосередньо зі слів опитуваного (наприклад, при проведенні перепису населення).

Документальний облік є спостереженням, що гарантує, як правило, найбільш точні його результати. Основою цього способу спостереження служать відповідні документи, тому статистичні дані для дослідження беруться із документів, карток, формулярів тощо (наприклад, картка на кримінальну справу, картка на підсудного).

§ 2. Програмно-методичні аспекти статистичного спостереження

Проведення статистичного спостереження передбачає такі етапи: підготовчий, безпосередній збір даних про сукупність, що вивчається, контроль за якістю та підготовка їх до відповідної обробки.

Підготовка до проведення статистичного спостереження

включає розробку плану спостереження, складовими якого є програмно-методологічна та організаційна частини.

До програмно-методичних питань статистичного спостереження належать:

- визначення мети та завдань спостереження;
- встановлення об'єкта та одиниці спостереження;
- розробка програми спостереження.

Мета та завдання статистичного спостереження випливають із завдань дослідження і визначаються конкретними потребами в отриманні необхідних даних. Так, метою спостереження, наприклад, може бути обстеження сімей неповнолітніх порушників. Виходячи з мети спостереження, ставляться завдання, які мають бути вирішені в процесі спостереження.

Відповідно до визначеної мети, обирають **об'єкт і одиницю спостереження**, тобто: яка сукупність явищ і процесів має бути піддана обстеженню. При цьому необхідно чітко визначити його межі та характерні ознаки. Наприклад, при перепису населення треба з'ясувати, *яке* населення підлягає реєстрації: те, що постійно проживає, чи те, що перебуває на час перепису в даній місцевості. Встановлення об'єкта спостереження передбачає визначення носіїв інформації, тобто **одиниці спостереження**. Так, при перепису населення одиницею спостереження є кожна окрема людина.

У правовій статистиці, як відомо, одиницею сукупності може бути прокуратура, суд, відділ міліції, оскільки від них надходить інформація про об'єкт спостереження. Одиницею сукупності тут виступає – злочин, злочинець, цивільна справа, позивач та відповідач і т. ін.

Важливим елементом програмно-методичної частини плану є складання **програми** спостереження, тобто переліку ознак сукупності, що підлягають реєстрації. Іншими словами, програма являє собою перелік питань, на які необхідно отримати об'єктивні відповіді від кожної одиниці спостереження. Питання мають бути: чіткими, конкретними, сформульованими відповідно до завдання дослідження. Вони, разом з відповідями на них, містяться в обліковому **статистичному формулярі** (анкета, бланк, опитний лист тощо), до якого додається, як правило інструкція щодо його заповнення. В практиці проведення спостережень застосовують карткові та спискові формуляри.

Організаційна частина плану спостереження включає низку питань щодо визначення вибору форм, видів та способів проведення статистичного спостереження, встановлення місця, часу та

органів спостереження, а також містить інші питання організаційного характеру.

Дослідження розвитку різноманітних соціально-економічних явищ передбачає застосування різних видів та способів статистичних спостережень, класифікація яких наведена в § 1 цього розділу. Від правильного вибору організаційної форми проведення статистичного спостереження певною мірою залежать об'єктивність, повнота та достовірність результатів дослідження.

Під *місцем проведення спостереження* розуміється пункт, де безпосередньо реєструються ознаки одиниць сукупності (місце знаходження установи, місце проживання тощо).

Часом спостереження є час, протягом якого здійснюється збір даних про об'єкт спостереження.

При проведенні спостереження визначається період, протягом якого реєструються ознаки сукупності (наприклад, 7 днів з 1.09. по 7.09), а також час (або дату), до якого віднесено дані спостереження. Крім того, визначається момент часу, на який фіксують дані про ознаки сукупності (наприклад, 00 годин з 6.09 на 7.09).

Як правило, *органами державного статистичного спостереження* є Державний комітет статистики України з його місцевими органами. Проте, мають місце випадки, коли спостереження проводиться статистичними підрозділами інших міністерств та відомств.

Організація проведення спостереження передбачає також вирішення питань щодо кількості спеціалістів, їх підготовку та інструктаж, забезпечення їх відповідним інструментарієм, а також питань матеріально-технічного і фінансового характеру.

§ 3. Об'єкти статистичного спостереження у правовій практиці

При проведенні статистичного спостереження важливо чітко уявляти об'єкт спостереження, що саме підлягає обстеженню. З точки зору теорії статистики, об'єктом спостереження, в широкому його розумінні, є сукупність суспільних явищ та процесів, фактів або подій, які підлягають всебічному вивченню. Якщо, наприклад, необхідно вивчити ефективність протидії органів внутрішніх справ злочинним проявам по лінії карного розшуку, то в цю сукупність не повинні потрапити ні за яких причин дані, що характеризують діяльність апаратів Державної служби боротьби з економічною злочинністю, оскільки це штучно вплине на збільшення кількості злочинів, зареєстрованих по лінії карного розшуку.

Виходячи з викладеного, об'єкти статистичного спостереження, з точки зору правової статистики, розглянемо з трьох позицій (напрямів).

Об'єкти спостереження кримінально-правового характеру

Завдання правової статистики при вивченні соціальних явищ і процесів кримінально-правового характеру (злочинності) полягають, по-перше, в отриманні повної їх кількісної і якісної характеристики, по-друге (через показники), – отримання всебічної характеристики стану боротьби зі злочинністю та реалізації державних заходів контролю щодо її нейтралізації та локалізації.

Але зрозуміло, що злочинність як соціальне явище, як єдине ціле не може існувати без складових її елементів – окремих злочинів. Тому, цілком зрозуміло, що перш ніж досліджувати злочинність як сукупність окремих злочинів, у певному розумінні, необхідно починати з реєстрації кожного окремо взятого злочину.

З кримінології відомо, що злочинність і злочин – поняття різні за рівнями. Якщо перше характеризує суспільство, то злочин – це людська поведінка. Водночас, у злочинності як соціальної категорії знаходять відбиття найбільш суттєві риси людської поведінки (окремих злочинів): протиправність, суспільна небезпека, караність, винність, соціальна обумовленість тощо.

З вищевикладеного випливає необхідність чіткого визначення конкретних об'єктів спостереження правового характеру, до яких належать:

- злочин, тобто передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину, ст. 11 КК;
- злочинець, тобто фізична особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до Кримінального кодексу України може наставати кримінальна відповідальність (ст. 18 КК);
- покарання, тобто захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає у передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого (ст. 50 КК).

При проведенні статистичного спостереження об'єктів кримінально-правового характеру необхідно пам'ятати, що з урахуванням особливостей кримінального процесу (наявності відповідних стадій) правова статистика досліджує одні й ті ж об'єкти двічі. Наприклад, про кримінальну справу, що розслідується, і про особу, що притягується до кримінальної відповідальності, мова йде і у

статистиці досудового слідства, і в статистиці судового розгляду, коли обліковується надходження кримінальних справ до суду, за-судження тощо.

Для ілюстрації відображення правовою статистикою окремих ознак злочинів наведемо окремі дані вибіркового вивчення умисних тяжких тілесних ушкоджень (ст. 121 КК України).

Характеризуючи об'єктивну сторону злочину, необхідно сказа-ти, що переважна більшість (77%) тяжких тілесних ушкоджень вчиняються в квартирах, будинках, гуртожитках. Разом з тим, майже чверть насильницьких злочинів скоюється на вулицях, дво-рах та дорогах. Для способу завдання тяжких тілесних ушкоджень характерним є застосування (майже у двох третирах випадків) кухонних ножів та холодної зброї.

До характерних рис суб'єкта злочину необхідно віднести такі: У структурі осіб, що вчинили злочини, доля жінок становить 16–18%. Звертають на себе увагу дані про судимість. Майже 65% зло-чинців – це особи, які раніше не були судимі. Однією з негативних рис злочинців, які завдали тяжкі тілесні ушкодження, є зловжи-вання спиртними напоями. При цьому звертає на себе увагу той факт, що серед чоловіків, що вчинили злочин, понад 80% зловжи-вали спиртними напоями, а серед жінок – всі 100% зловживали спиртним.

Об'єкти спостереження цивільно-правового характеру

Одним із завдань правової статистики є забезпечення повного обліку і проведення кількісно-якісного аналізу цивільно-правових відносин, що стосуються змісту цивільного права. Але при цьому необхідно зауважити, що до об'єктів правової статистики віднесені лише ті цивільні майнові та немайнові правовідносини, які стали предметом розгляду в судах або підтверджені у порядку нотаріаль-ного провадження. Така визначальна ознака дає можливість відо-кремити від правової статистики ті складові цивільних відносин, які є предметом інших галузей статистики, передусім, економічної.

Безпосередніми об'єктами спостереження цивільно-правового характеру є: цивільні справи (позовні заяви, спір), позивач та від-повідач у цивільних справах (сторони цивільного процесу); судові рішення.

Правова статистика обліковує у кількісно-якісному виразі різні види цивільних правовідносин, зокрема: договірні, сімейні, трудові, житлові тощо. Вона дозволяє отримати повне уявлення про рівень, динаміку та структуру цих правовідносин.

**Розгляд судами цивільних справ із постановленням рішення
1996–2000 рр.**

Роки	Позовні заяви про		Скарги на неправомірні дії органів державного управління та службових осіб
	поновлення на роботі	захист честі та гідності	
1996	4110	582	6328
1997	5550	655	8762
1998	6105	919	12487
1999	5632	1004	13659
2000	5520	1088	22697

Об'єктами спостереження адміністративно-правового характеру є:

– адміністративні правопорушення (проступок) – протиправні винні (умисні або необережні) дії або бездіяльність, що посягають на права і свободи громадян, державний чи громадський порядок, установлений порядок управління та інші, за які законодавством встановлена адміністративна відповідальність (ст. 9 КпАП України);

– правопорушник (особа, яка вчинила адміністративне правопорушення і досягла до моменту його вчинення шістнадцятирічного віку (статті 12–16, 18–20 КпАП України);

– заходи адміністративної відповідальності (адміністративні стягнення), що застосовуються за вчинення адміністративних правопорушень (статті 24, 24¹ КпАП України).

За вчинення адміністративних правопорушень можуть застосовуватися такі адміністративні стягнення: попередження, штраф, оплатне вилучення предметів, конфіскація, позбавлення спеціального права (права керування транспортним засобом, полювання тощо), виправні роботи, адміністративний арешт (на строк до 15 діб).

**Розгляд судами справ про адміністративне правопорушення
1996–2000 рр.**

Роки	Кількість винесених постанов, тис.		
	Всього	у тому числі з накладенням адміністративного стягнення	
		абс.	% до загальної кількості
1996	434,7	400,5	92,1
1997	434,8	383,8	88,3
1998	397,5	343,4	86,4
1999	395,7	338,4	85,5
2000	415,2	355,3	85,6

ОБЛІК ТА ПЕРВИННІ ДОКУМЕНТИ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ, СУДАХ ТА ОРГАНАХ ЮСТИЦІЇ

§ 1. Єдиний облік злочинів

Необхідною умовою ефективного контролю за виконанням державних заходів з нейтралізації та суттєвого обмеження злочинності, додержанням законності та правопорядку є чітка організація первинного обліку злочинів, адміністративних правопорушень тощо. Правильна організація первинного обліку забезпечує своєчасну і постійну реєстрацію кожної одиниці сукупності.

Первинний облік злочинів в Україні має єдиний характер і полягає в реєстрації та введенні у статистичну звітність виявлених злочинів та осіб, що їх вчинили. Система та методика єдиного обліку і статистичної звітності про злочини та осіб, які їх вчинили на території України, регулюється відповідною спільною Інструкцією, затвердженою наказами Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, Державної податкової адміністрації України та Міністерства юстиції України від 26 березня 2002 року (див. додаток 3).

Єдиний облік злочинів та осіб, які їх вчинили, ґрунтується на реєстрації:

- злочинів з моменту порушення кримінальної справи;
- осіб, які вчинили злочини, з моменту затвердження прокурором обвинувального висновку або винесення мотивованої постанови про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- на коригуванні зазначених даних залежно від наслідків розслідування та судового розгляду справ упродовж звітного періоду. Підставою для коригування може бути також розкриття злочинів минулих років; постанова злочинів на облік прокурором; додаткове

виявлення злочинів у ході досудового слідства або дізнання; виявлення помилок в обліку та звітності.

Правила єдиного обліку злочинів поширюються на органи внутрішніх справ, органи прокуратури, податкової міліції та Служби безпеки України.

При вивченні стану кримінальної обстановки та проведенні аналізу даних про злочинність необхідно пам'ятати, що *реєстрація злочинів, осіб, які їх вчинили, та кримінальних справ, що розслідуються прокурорами, слідчими прокуратури, слідчими і дізнавачами МВС, податкової міліції, їх облік, обробка, ведення статистичної звітності здійснюється органами внутрішніх справ.* Водночас злочини, у справах яких проводиться розслідування органами Служби безпеки України, обліковуються відповідними підрозділами згідно із правилами цієї Інструкції.

Реєстрація злочинів та осіб, які їх вчинили, здійснюється за територіальним принципом. У разі якщо місце скоєння злочину встановити немає можливості, злочин реєструється за місцем його виявлення.

Злочини, а також особа, яка його вчинила, та кримінальна справа вважаються облікованими, коли дані про них внесені до картки первинного обліку (або перенесені на магнітні носії), зареєстровані в журналі обліку злочинів, поставлені на централізований облік і включені до статистичної звітності обліково-реєстраційними підрозділами Міністерства внутрішніх справ України, обліково-довідковими підрозділами Служби безпеки України, військових прокуратур тощо.

Обліковими документами єдиної системи обліку злочинів та осіб, які їх вчинили, є статистичні картки:

- форма 1 – на виявлений злочин;
- форма 1.1 – про наслідки розслідування злочину;
- форма 1.2 – про результати відшкодування матеріальних збитків та вилучення предметів злочинної діяльності;
- форма 2 – на особу, яка вчинила злочин;
- форма 3 – про рух кримінальної справи;
- форма 4 – на злочин, за вчинення якого особі пред'явлено обвинувачення.

Крім статистичних карток, до облікових документів єдиної системи обліку віднесені також:

- довідка про наслідки розгляду кримінальної справи, форма 6;
- єдиний журнал обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини.

Документи первинного обліку злочинів та осіб, які їх вчинили, зберігаються в обліково-реєстраційних підрозділах органів внутрішніх справ впродовж одного року після складання на їх підставі статистичної звітності про злочинність та даних щодо осіб, які вчинили злочини, за умови, що у справах, які направлені до суду, надійшли довідки про наслідки розгляду кримінальної справи за формою 6.

Журнали обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, ведуться в кожному відомчому реєстраційно-обліковому підрозділі. У справах, порушених працівниками органів прокуратури, внутрішніх справ, податкової міліції, ці журнали, якщо можливо, ведуться окремо і окремо нумеруються.

До документів первинного обліку пред'являються відповідні вимоги, вони складаються згідно із установленими правилами.

Первинні облікові документи повинні містити єдині реквізити, як необхідну умову для обробки їх автоматизованими засобами та зіставлення. Не допускається вносити в статистичні картки будь-які зміни і доповнення. При виникненні підстав про доповнення або внесення змін відповідних реквізитів та назви показників у первинні документи, такі зміни можуть вноситися тільки за спільним рішенням (наказом) Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державної податкової адміністрації України та Міністерства юстиції України.

Заповнення карток на виявлений злочин та інших документів первинного обліку повинно проводитися розбірливим почерком, без скорочень. Прізвище, ім'я та по батькові особи, яка вчинила злочин, записується друкованими літерами, а прізвище осіб, які підписують картку, повинні вказуватися повністю і чітко. Заповнені картки про виявлені злочини і осіб, які їх вчинили, форми 1, 1.1, 1.2, 2, 3, 4 підписуються:

- слідчими (у справах, що розслідуються слідчими органів внутрішніх справ та податкової міліції);
- начальниками органів внутрішніх справ та податкової міліції (у справах, що розслідуються дізнавачами);
- прокурорами або їх заступниками. У справах, що розслідуються слідчими прокуратури, картки підписують слідчий та прокурор. Цей порядок підпису карток поширюється на Службу безпеки України та військові прокуратури.

Після прийняття рішення про злочин, особу, яка його вчинила, чи рішення у кримінальній справі прокурор, слідчий прокуратури,

слідчі та працівниками дізнання органів внутрішніх справ, податкової міліції повинні негайно скласти документи первинного обліку за вказаними вище формами і особисто їх підписати. Заповнені і підписані картки про злочини реєструються в єдиному журналі обліку та упродовж доби ці картки слідчі і працівники органів дізнання повинні подати прокуророві на підписання разом із кримінальною справою.

Прокурори або їх заступники при отриманні статистичних карток перевіряють їх на відповідність даних процесуальним документам справи і підписують ці картки за наявності копій процесуальних документів, які залишаються в прокуратурі. Підписані прокурором або його заступником документи первинного обліку передаються безпосередньо працівникові обліково-реєстраційного підрозділу міськрайліноргану внутрішніх справ під власноручний підпис у спеціальному журналі.

У разі непогодження з прийнятим слідчим або органом дізнання рішенням у справі прокурор надані йому первинні документи не підписує.

§ 2. Підстави та порядок складання первинних облікових документів

Облік злочинів у правоохоронних органах здійснюється шляхом заповнення слідчим або дізнавачем статистичної картки форми 1 (на виявлений злочин). Після прийняття рішення на підставі постанови про порушення кримінальної справи слідчий або дізнавач на кожний виявлений ними у звітному періоді злочин, незалежно від того, коли цей злочин мав місце і встановлені чи не встановлені особи, які їх вчинили, негайно заповнює статистичну картку форми 1. Крім того, вона заповнюється негайно у випадках, коли необхідно зареєструвати раніше незареєстрований злочин, зокрема у разі:

- прийняття до провадження кримінальної справи, порушеної судом, а також справи, що надійшла від військового прокурора, органів Служби безпеки та податкової міліції або навпаки;
- прийняття до провадження кримінальної справи, що надійшла від органів прокуратури чи внутрішніх справ інших областей, інших країн, якщо злочин не був раніше зареєстрований;
- звільнення особи, яка вчинила злочин, від кримінальної відповідальності за актом амністії;
- відновлення провадження у кримінальній справі, яка раніше була знята з обліку;

- приєднання до кримінальної справи матеріалів про інший злочин, який раніше не був зареєстрований або виявлений додатково в процесі розслідування;

- виділення кримінальної справи про злочин з іншої справи.

Злочини, щодо яких справи порушуються за скаргою потерпілого, обліковуються судами.

Облік злочинів має певні особливості. Так, як один злочин (складається одна картка форми 1) обліковується діяння, якщо воно вчинено групою осіб у співучасті (ст. 26 КК України), або складається із декількох злочинних дій, або в результаті якого потерпілими є декілька осіб, або якщо одним діянням вчинено два чи більше злочинів. У такому разі обліковується найбільш тяжкий злочин. Як один злочин обліковується продовжуваний злочин, тобто коли однорідні злочинні дії пов'язані між собою єдиним умислом.

На виявлені злочини складається дві і більше статистичних карток форми 1 у випадках:

- сукупності злочинів (ст. 33 КК України), вчинення двох або більше злочинних дій, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті КК України);

- неодноразового вчинення тотожних або однорідних дій, якщо вони не мають ознак продовжуваного злочину (ст. 32 КК України);

- одночасного вчинення декількома особами без попереднього зговору злочинів, кваліфікованих за однією статтею КК України, коли кожний учасник діяв незалежно один від другого;

- вчинення особою (групою осіб) двох і більше злочинів, які кваліфікуються за різними частинами однієї статті КК України, кожний з яких становить самостійний злочин.

Зареєстровані злочини підлягають зняттю з обліку, якщо відносно осіб, які їх вчинили, винесена мотивована постанова про направлення кримінальної справи до суду для вирішення питання про застосування примусових заходів медичного характеру (ст. 217, 417 Кримінально-процесуального кодексу України). Крім цього, підлягають зняттю з обліку злочини, кримінальні справи щодо яких закриті за:

- відсутністю події злочині (п. 1 ст. 6 КПК України);

- відсутністю в діянні складу злочину (п. 2 ст. 6 КПК України), у тому числі і за малозначністю діяння (ч. 2 ст. 11 Кримінального кодексу України);

- примиренням обвинуваченого, підсудного з потерпілим у справах, які порушуються за скаргою потерпілого (п. 6 ст. 6 КПК

України), а також у зв'язку з відсутністю скарги потерпілого (п. 7 ст. 6 КПК України);

- документами прокурорського реагування.

Крім названих підстав, зареєстровані злочини повинні бути зняті з обліку у зв'язку з недосягненням правопорушником відповідного віку, при досягненні якого встановлена кримінальна відповідальність (п. 5 ст. 6, ст. 7³ КПК України), а також із закінченням строків давності, зазначених у ст. 49 Кримінального кодексу України та в разі невстановлення особи, яка вчинила злочин (ст. 11¹ КПК України).

Підставою для відображення в обліку і статистичній звітності *відомостей про розкриття злочинів є статистична картка первинного обліку форми 11 – про наслідки розслідування злочину.*

Дані про розкриття злочинів визначаються за кінцевими наслідками розслідування кримінальних справ. Розкритим обліковується злочин, кримінальна справа щодо якого закінчена розслідуванням і по якій прийнято одне з таких рішень:

- прокурором затверджено обвинувальний висновок і кримінальна справа направлена до суду в порядку ст. 232 КПК України або в порядку ст. 430 КПК України;

- за згодою прокурора на підставі статей 7², 8–10 КПК України кримінальна справа про злочин направлена до суду для вирішення питання про звільнення особи, яка вчинила злочин, від кримінальної відповідальності;

- кримінальна справа направлена до суду для вирішення питання про звільнення особи, яка вчинила злочин, від кримінальної відповідальності згідно із п. 4 ст. 6, 11¹ КПК України, внаслідок акту амністії, якщо він усуває застосування покарання за вчинене діяння чи у зв'язку із закінченням строків давності;

- кримінальна справа за згодою прокурора направлена до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності на підставі ст. 7 КПК України внаслідок зміни обстановки;

- кримінальна справа закрита на підставі п. 8 ст. 6 КПК України щодо померлого обвинуваченого.

До числа розкритих злочинів відносять також злочини, щодо яких у звітному періоді, незалежно від року порушення кримінальної справи, представлені документи первинного обліку про наслідки розслідування злочину (картка ф. 1.1) і на особу, що вчинила злочин (картка ф. 2), підписані відповідним прокурором чи його заступником.

Показник розкриття злочинів визначається як співвідношення кількості розкритих злочинів до числа розкритих і нерозкритих злочинів і виражається у відсотках.

Як нерозкритий, обліковуються злочини, кримінальні справи щодо яких зупинені згідно з п. 1 ст. 206 (ст. 207), п. 3 ст. 206 (ст. 209) КПК України, тобто коли місцезнаходження обвинуваченого невідомо, або коли не встановлена особа, яка вчинила злочин у звітному періоді. Крім того, до числа нерозкритих включаються також злочини, у справах по яких з моменту порушення минуло більш як два місяці, але не представлено документів первинного обліку про пред'явлення обвинувачення або продовження, чи зупинення слідства за нерозшуком або невстановленням осіб, які вчинили злочини, а також злочини, за вчинення яких з моменту пред'явлення обвинувачення минуло більш як два місяці.

Відсоток нерозкритих злочинів у звітному періоді обчислюється аналогічно за арифметичною дією – відношенням кількості нерозкритих злочинів до загальної кількості розкритих і нерозкритих злочинів, помноженим на 100.

Облік осіб, які вчинили злочини, ведеться шляхом заповнення особою, яка проводить розслідування кримінальної справи статистичної картки форми 2. Обліку підлягають усі особи, які вчинили злочини, у відношенні до яких:

а) прокурором затверджено обвинувальний висновок і кримінальна справа направлена прокурором до суду відповідно до ст. 232 Кримінально-процесуального кодексу України;

б) прокурором складено обвинувальний висновок і кримінальна справа направлена до суду згідно зі ст. 430 Кримінально-процесуального кодексу України.

Крім зазначених, підлягають обліку також особи, які вчинили злочини, але щодо яких кримінальні справи закриті згідно з п. 8 ст. 6 КПК України (щодо померлого обвинуваченого), внаслідок акту амністії (п. 4 ст. 6 КПК України), зміни обстановки (ст. 7 КПК України), у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 7² КПК України), із закінченням строків давності (ст. 11¹ КПК України) та в разі примирення обвинуваченого з потерпілим, застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру, з передачею особи на поруки (ст. 8, 9, 10 КПК України).

Якщо судом винесено виправдувальний вирок або закрита кримінальна справа за пунктами 1, 2, 5–7, 9–11 статті 6 та статтями 7³, 100, 226 Кримінально-процесуального кодексу України, особи за цими справами знімаються з обліку.

Відомості про матеріальні збитки та їх відшкодування, вилучення предметів злочинної діяльності відображаються у статистичній картці форми 1.2. Вона складається всіма органами розслідування щодо кожного злочину, за наслідками якого заподіяні матеріальні збитки або вилучені предмети злочинної діяльності за справами, закінченими розслідуванням, направленими до суду відповідно до статей 232, 430 Кримінально-процесуального кодексу України та в інших випадках.

Облік кримінальних справ у процесі розслідування обліковується на підставі статистичних карток про рух кримінальної справи форми 3. Ця картка заповнюється прокурором, слідчим або працівником органу дізнання негайно після прийняття за матеріалами справи рішення про:

- порушення кримінальної справи або об'єднання кримінальних справ;
- прийняття кримінальної справи до провадження після скасування прокурором постанови про відмову в порушенні кримінальної справи, за постановою суду, після повернення справи на додаткове розслідування, при передачі справи із іншого органу тощо;
- направлення справи за підслідністю або до суду та закриття справи;
- продовження строку розслідування та виділення в окреме провадження справи відносно одного або декількох обвинувачених та у інших випадках.

Необхідно пам'ятати, що кримінальна справа повинна бути зареєстрована впродовж доби після винесення постанови про її порушення. Облік кримінальних справ здійснюється тим же обліково-реєстраційним підрозділом, який веде облік злочинів.

Облік судових рішень у кримінальних справах, направлених до суду, ведеться в журналах обліку злочинів на підставі довідок про наслідки розгляду кримінальної справи судом (форма 6). Для одержання таких довідок прокурор, слідчий або працівник органу дізнання, які проводили розслідування, підшивають бланк довідки на початку справи, яка направляється до суду. Зі свого боку, усі ці довідки по розглянутих справах надсилаються судами до органів внутрішніх справ, податкової міліції, слідчих підрозділів органів Служби безпеки України за місцем проведення слідства не пізніше 5-ти робочих днів з дня набрання сили рішення суду.

Після одержання цих довідок, міськрайлінооргани внутрішніх справ, слідчі підрозділи органів Служби безпеки України, військові прокуратури вносять відомості про судимість у журнал обліку

злочинів і через 3 робочих дні від дня надходження довідки пере-силають їх до обліково-реєстраційних підрозділів. Підрозділи по-даткової міліції після одержання довідок за формою 6 направляють їх до міськрайлінорганів внутрішніх справ за місцем реєстрації кримінальних справ.

Журнали обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, є єдиними за формою і ведуться у всіх районних, міських органах внутрішніх справ. У цих журналах, на підставі одержаних від прокурорів, слідчих і працівників дізнання документів первинного обліку, реєструються всі виявлені злочини, особи, які їх вчи-нили, кримінальні справи, а також відображаються наслідки роз-гляду справ у суді.

Журнал обліку злочинів складається із двох розділів: у першо-му реєструються виявлені злочини, особи, які їх вчинили, і кримі-нальні справи органів внутрішніх справ та податкової міліції; у другому – відповідно – органів прокуратури.

При заповненні журналу обліку злочинів, відомості, які до ньо-го вносяться, повинні бути вичерпними і точними, повністю від-повідати питанням, передбаченим змістом граф журналу. Повноту і достовірність записів у журналі обліку злочинів, їх відповідність змісту обліково-реєстраційних документів систематично повинен перевіряти начальник міськрайліноргану внутрішніх справ, а та-кож працівники обліково-реєстраційних підрозділів. Прокурор має право отримати журнал обліку злочинів за першою вимогою.

Порядок заповнення та подання документів первинного обліку злочинів, осіб, які їх вчинили, руху кримінальних справ регулю-ється відповідною спільною Інструкцією, затвердженою наказами Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державної податкової адміні-страції України та Міністерства юстиції України від 26 березня 2002 року (див. додаток 4).

З метою дотримання законності при здійсненні провадження у справах про адміністративні правопорушення, підвищення ефек-тивності адміністративно-застосовної практики в органах внут-рішніх справ наказом МВС України від 22 лютого 2001 року № 185 затверджена Інструкція з оформлення матеріалів про адмі-ністративні правопорушення. Цією Інструкцією передбачено ве-дення первинного обліку у справах про адміністративні право-порушення.

Основними документами первинного обліку є *протокол про адміністративні правопорушення та протокол про адмініст-*

ративне затримання. Бланки цих протоколів є документами суворої звітності і друкуються із зазначенням серії і номера.

Кількісний облік видачі бланків протоколів про адміністративне правопорушення та бланків протоколів про адміністративне затримання ведеться у відповідних *журналах* видачі бланків.

Складені протягом доби протоколи про адміністративні правопорушення та про адміністративні затримання реєструються в *журналі обліку матеріалів про адміністративні правопорушення та у протоколах про адміністративне затримання*.

§ 3. Документи первинного обліку в судах та органах юстиції

Як відомо, суди здійснюють облік кримінально-правових, адміністративно-правових та цивільно-правових явищ та процесів. Предметом первинного обліку в судах є злочин, кримінальна справа, підсудний, міра кримінального покарання, адміністративне правопорушення, правопорушник, міра адміністративного покарання, а також цивільна справа, сторони у цивільному процесі, результати вирішення спору.

Переважно, первинний облік у судах будується на журнально-картковій основі, тобто для цього застосовуються статистичні картки та відповідні журнали.

У місцевих, апеляційних та інших судах на кримінальну та цивільну справи, виконавче провадження та підсудних ведуться обліково-статистичні картки. Крім статистичних карток, кримінальні, адміністративні та цивільні справи, що надійшли до суду, реєструються у відповідних журналах.

Проте, у статистиці судів важливим документом первинного обліку кримінально-правового характеру є *статистична картка на підсудного (обвинуваченого)*. Дані, що містяться у цій картці, дають можливість поглиблено і всебічно проаналізувати стан криміногенної обстановки на певній території, особу злочинця, причини та умови, що сприяють вчиненню злочинів, розробити на основі аналізу комплекс заходів по боротьбі зі злочинністю, викрити недоліки в роботі судів тощо.

Форма статистичної картки на підсудного (обвинуваченого) затверджена наказом Державної судової адміністрації Міністерства юстиції України від 19 травня 2003 року № 179. Основним джерелом для її заповнення є вирок суду та обвинувальний висновок по справі.

За структурою статистична картка на підсудного (обвинуваченого) складається з п'яти розділів:

- Розділ I – «Відомості про підсудного (обвинуваченого) на момент вчинення злочину»;
- Розділ II – «Відомості про злочин»;
- Розділ III – «Відомості про вирок (ухвалу, постанову) суду»;
- Розділ IV – «Відомості про результати розгляду апеляції»;
- Розділ V – «Відомості про результати розгляду справи в касаційній інстанції».

Статистична картка містить 34 пункти, кожен з яких складається з показників, що мають цифровий вираз. Основний принцип її заповнення полягає у тому, що у квадраті кожного пункту обов'язково проставляється цифрове значення, включаючи «0», який проставляється у випадку, коли вказані ознаки, перелічені в пункті, відсутні. Наприклад, якщо злочин вчинила особа старша за 18 років, квадрати пунктів 9, 10, 11, що стосуються неповнолітніх, заповнюються нулями. Статистична картка заповнюється на кожного підсудного (обвинуваченого) окремо суддями.

У першому розділі «Відомості про підсудного (обвинуваченого) на момент вчинення злочину» відображаються дані соціально-демографічного характеру щодо підсудного (стать, вік, заняття, посада, рівень освіти, судимість, відомості про попередню злочинну діяльність тощо). При заповненні картки необхідно мати на увазі, що ці відомості вказуються на момент вчинення злочину, а не на день винесення вироку.

У другому розділі «Відомості про злочин» спочатку вказується фабула злочину, де і за яких обставин вчинено злочин. Потім заповнюються показники, що характеризують співучасть у вчиненні злочину, у тверезому стані чи у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння вчинено злочин, в якій галузі господарства. Вказується також сума збитків, завданих злочинними діями.

Третій розділ «Відомості про вирок (ухвалу, постанову) суду» дає характеристику вироку. В ньому вказуються: дата винесення вироку, статті, за якими пред'явлено обвинувачення, винесено вирок (постанову або ухвалу) та враховується особа після набрання вироком сили. Наводиться вид та міра основного і додаткового покарання тощо.

Четвертий розділ «Відомості про результати розгляду апеляції» та п'ятий розділ «Відомості про результати розгляду справи в касаційній інстанції» заповнюються у разі надходження апеляції чи касаційної скарги або касаційного подання. Розділ п'ятий запов-

нюється тільки у разі перевірки касаційною інстанцією вироку, ухвали чи постанови апеляційного суду, винесених ним як судом першої інстанції, або перевірки вироку чи постанови апеляційного суду, винесених ним в апеляційному порядку.

Місцеві суди щомісяця до 10-го числа направляють до територіальних управлінь Державної судової адміністрації для обробки статичні картки на підсудних (обвинувачених), вироки щодо яких набрали законної сили.

Спеціалістом із судової статистики на підставі обробленої інформації із статкарток складаються статистичні звіти, що надсилаються до Державної судової адміністрації України для зведення інформації по Україні в терміни та порядку, що нею визначені. Разом із статистичними звітами каналами зв'язку надсилається база даних статкарток за звітний період.

До системи органів юстиції, в широкому розумінні, входять такі правозастосовні установи та організації, як Державна виконавча служба, органи реєстрації актів громадянського стану, нотаріальні контори тощо. Ці організації також в установленому порядку ведуть первинний облік і складають статистичну звітність про свою діяльність.

Державна виконавча служба входить до системи органів Міністерства юстиції України і здійснює виконання рішень судів та інших органів відповідно до чинного законодавства України. Статичне спостереження виконавчих документів здійснюється у картково-списочній формі. Основними документами первинного обліку є:

- *книга обліку виконавчих документів, переданих державному виконавцеві, форма № 2;*
- *алфавітний покажчик до виконавчих документів, форма № 3;*
- *облікова картка на заведене виконавче провадження, форма № 5.*

Виконавчі документи, які підлягають примусовому виконанню, реєструються в книзі передачі виконавчих документів ф. 2, яка заводиться на кожного державного виконавця. На кожний переданий державному виконавцеві виконавчий документ заводиться виконавче провадження (обкладинка, папка) і складається обліково-статистична картка ф. № 5, яка зберігається у справі виконавчого провадження. Крім цього, всі виконавчі документи записуються в алфавітний покажчик виконавчих документів ф. 3.

Відповідно до ст. 158 Кодексу про шлюб та сім'ю України та Сімейного кодексу України (набере чинності одночасно з набранням чинності Цивільним кодексом України), народження, смерть,

одруження, розірвання шлюбу, встановлення батьківства, переміна імені, по батькові і прізвища підлягають реєстрації в органах реєстрації актів громадянського стану. Про зроблений запис (реєстрацію) акта громадянського стану видається відповідне свідоцтво.

Акти громадянського стану реєструються у райцентрах, районах у містах Києві та Севастополі відділами реєстрації актів громадянського стану місцевих державних адміністрацій, у містах і в районах міст обласного підпорядкування – відділами реєстрації актів громадянського стану виконавчих комітетів відповідних Рад народних депутатів, а в сільській місцевості і селищах – виконавчими комітетами сільських і селищних Рад народних депутатів.

Реєстрація актів громадянського стану здійснюється в *книгах спеціального зразка*, які є єдиними доказами засвідчених у них фактів. Книги реєстрації актів громадянського стану складаються у двох примірниках. Крім того, ведуться також журнали обліку заяв для здійснення відповідних актів громадянського стану.

У центральних конторах (у тому числі і приватними нотаріусами) відомості про всі нотаріальні дії (складання нотаріальних свідоцтв, здійснення посвідчувальних написів на угодах, засвідчення документів) реєструються в *реєстрах* (списках), а також у відповідних *журналах*. Наприклад, заяви про прийняття спадщини, видачу свідоцтва про право на спадщину, про відмову від спадщини, повідомлення про накладення заборони відчуження нерухомого майна, повідомлення судових і слідчих органів про накладення арешту та інші реєструються у *журналах вхідних документів*.

У державних нотаріальних конторах контроль за виконанням документів може вестись з використанням реєстраційно-контрольних карток. Форми первинних облікових документів з реєстрації нотаріальних дій встановлюються Міністерством юстиції України.

В установах виконання покарань документами первинного обліку є: особова справа засудженого, облікова картка на засудженого, який відбував покарання раніше в місцях позбавлення волі, а також на засудженого, який прибув до установи.

СТАТИСТИЧНА ЗВІТНІСТЬ У ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ, СУДАХ ТА ОРГАНАХ ЮСТИЦІЇ

§ 1. Статистична звітність у правоохоронних органах

Статистична звітність – це офіційний документ, що містить дані про діяльність організацій, підприємства, установи у вигляді заповненого формуляра (бланка таблиці), який подається у визначені строки за вказаною адресою.

Кожна форма статистичної звітності повинна мати обов'язкові реквізити, а саме:

- назва статистичного звіту;
- номер і дата затвердження форми звіту;
- адреси, за якими подається статзвітність;
- період, за який складено звітність, та термін подання;
- дата складання звітності;
- посади та підписи посадових осіб, які відповідають за повноту і достовірність даних.

Організацію статистичної звітності та управління нею покладено на Державний комітет статистики України.

Сутність статистичної звітності в правоохоронних органах як основної форми статистичного спостереження полягає в тому, що кожний міськрайлінорган внутрішніх справ, територіальні органи прокуратури, Служби безпеки, юстиції тощо за єдиними формами, затвердженими Державним комітетом статистики України, в установленому законом порядку представляють вищестоящому органу відповідні дані.

Статистична звітність включає низку різних статистичних показників, за допомогою яких забезпечується оперативний контроль за розвитком соціально-економічних процесів та оперативне керівництво відповідною діяльністю. Ця звітність представляє собою систему взаємопов'язаних показників, які характеризують діяль-

ність правоохоронних органів, судів та органів юстиції, детально висвітлюють усі стадії кримінального та цивільного процесів.

Наказом Державного комітету статистики України від 26 лютого 1998 року № 86 затверджені такі форми державної статистичної звітності, які характеризують стан боротьби зі злочинністю:

- *звіт № 1 «Про зареєстровані злочини» (піврічна);*
- *звіт № 1-А «Про зареєстровані злочини і результати роботи» (місячна);*
- *звіт № 1-03 «Про результати боротьби з організованими злочинними групами» (піврічна);*
- *звіт № 2 «Про осіб, що вчинили злочини» (піврічна);*
- *звіт № 2-А «Про осіб, що вчинили злочини, які працювали на підприємствах, установах, організаціях» (річна);*
- *звіт № 5 «Про виявлені злочини в сфері економічної діяльності» (піврічна);*
- *звіт № 360 «Про результати боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» (квартальна).*

Статистичні дані, за зазначеними формами звітності, Міністерство внутрішніх справ України за кожний звітний період в установленій термін надсилає Державному комітету статистики України.

Крім цього, Державним комітетом статистики України у 1997 році затверджена *державна міжвідомча статистична звітність форми 1-«КОР» «Звіт про виконання Закону України «Про боротьбу з корупцією»*. Цей звіт складається щоквартально МВС України, Генеральною прокуратурою України, Службою безпеки України, Державною податковою адміністрацією України.

Він містить чотири розділи: адміністративна практика; види корупційних діянь та інші правопорушення; служби, які виявили корупційні діяння (за результатами розгляду протоколів); відповідальність за умисне невиконання своїх обов'язків по боротьбі з корупцією (ст. 11 Закону).

При цьому необхідно зауважити, що всі відомості у звіті представлені у розрізі суб'єктів корупційних діянь, органів, які ведуть боротьбу з корупцією, а також у розрізі корупційних діянь та спеціальних обмежень.

Статистичний звіт про виконання Закону України «Про боротьбу з корупцією» становить великий інтерес для аналізу стану протидії корупції, для оцінки роботи відповідних органів, які ведуть боротьбу із корупційними проявами..

Відомості про адміністративні правопорушення та осіб, які

притягнуті до адміністративної відповідальності, відображаються у статистичному звіті форми № 1-АП. Цей звіт складається щорічно органами та посадовими особами, які уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення відповідно до вимог статей 218–244⁷ Кодексу України про адміністративні правопорушення або інших законодавчих актів.

При аналізі статистичних даних, що характеризують стан боротьби з адміністративними правопорушеннями, необхідно зважувати на те, що інші органи адміністративної юрисдикції, крім органів внутрішніх справ, не мають належного обліку адміністративних правопорушень. Часто він має відомчий характер і тому є неповним.

У зв'язку із прийняттям Закону України «Про судоустрій» наказом Державного комітету статистики України від 25 березня 2002 року № 135 *затверджена форма державної статистичної звітності № 2 ГУАСМ «Звіт про результати роботи спеціальних підрозділів міліції для забезпечення працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, і по охороні установ судових експертиз».*

Зведений звіт складається щоквартально з наростаючим підсумком і надсилається Головним управлінням адміністративної служби міліції МВС України Державному комітетові статистики України до 10 числа після звітного періоду.

У зв'язку із змінами у кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві України з метою інвентаризації та удосконалення форм державних статистичних спостережень з питань правової статистики, наказом Державного комітету статистики України від 18 грудня 2002 року № 448, за поданням Генеральної прокуратури України, затверджені нові форми статистичної звітності:

- форма № П «Про роботу прокурора» (піврічна);
- форма № 1-СЛ «Про роботу органів слідства» (квартальна);
- форма № 1-В «Звіт про зареєстровані злочини і події» (місячна).

Необхідність складання зазначених форм статистичних спостережень поширюється: № П – на прокурорів усіх рівнів; 1-СЛ – на слідчих і дізнавачів органів прокуратури, Міністерства внутрішніх справ України, податкову міліцію Державної податкової адміністрації України та Служби безпеки України; № 1-В – на військовій прокуратури регіонів та Генеральну прокуратуру України.

Система показників звіту ф. № П «Про роботу прокурора» побудована на основі Закону України «Про прокуратуру». Структура

звіту сформована, відповідно, за галузями прокурорського нагляду. Звіт про роботу прокурора складається із семи розділів:

- розділ I – «Нагляд за додержанням законів щодо прав і свобод та захисту інтересів держави»;
- розділ II – «Нагляд за додержанням законів органами, які ведуть боротьбу зі злочинністю»;
- розділ III – «Підтримання державного обвинувачення в судах»;
- розділ IV – «Представництво інтересів громадян і держави в судах»;
- розділ V – «Нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням особистої свободи громадян»;
- розділ VI – «Розгляд звернень»;
- розділ VII – «Реалізація принципу гласності в діяльності органів прокуратури».

Перший розділ містить показники роботи прокурорів з питань нагляду за додержанням законів про соціально-економічні, політичні права і свободи громадян, міжнаціональні відносини, а також законів, що регулюють економічні відносини, про охорону навколишнього природного середовища про адміністративні правопорушення, про відповідальність за порушення митних правил і контрабанду, про державний кордон, з питань нагляду за додержанням законів на транспорті, про охорону прав неповнолітніх та з інших галузей законодавства.

У другому розділі відображаються дані про нагляд за додержанням законів органами дізнання і попереднього слідства, про ефективність і результативність прокурорського нагляду, стан законності при провадженні дізнання та слідства. У самостійній таблиці виділені показники про нагляд за додержанням законності в діяльності органів внутрішніх справ, служби безпеки, митних установ та прикордонних військ у стадії слідства та дізнання.

Дані про підтримання прокурором державного обвинувачення у кримінальних справах, внесення касаційних і окремих подань та принесення протестів відображаються у третьому розділі звіту.

Розділ четвертий складається з чотирьох таблиць, в яких відображаються показники про участь прокурора у розгляді справ судом, розгляд подань і протестів прокурора, а також дані щодо пред'явлення і розгляду позовів (заяв) прокурора у цивільному і арбітражному судочинстві.

П'ятий розділ містить дані щодо нагляду за додержанням законів у місцях застосування заходів примусового характеру, ізоляторах, спеціальних приміщеннях, приймальниках-розподільниках для неповнолітніх. У цьому розділі відображаються показники роботи прокурора з питань нагляду за додержанням кримінально-виконавчого законодавства в слідчих ізоляторах МВС, а також тюрмах, у виправно-трудовах та виховно-трудовах колоніях, лікувально-трудовах профілакторіях, у психіатричних лікарнях тощо.

У шостому розділі враховуються всі скарги, заяви, листи та інші звернення громадян, депутатів і посадових осіб, пов'язані з порушеннями закону, які надійшли до прокуратури. Документом первинного обліку роботи прокурора з питань розгляду та вирішення скарг в органах прокуратури є статистична картка на скаргу.

Дані про кількість письмової інформації, направленої до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Уряду Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, місцевих органів міністерств та державних комітетів, в обласні, районні, міські, сільські, селищні ради та їх виконавчі органи про стан законності, правопорядку та захисту прав людини відображаються у сьомому розділі звіту.

Крім того, органи прокуратури, починаючи з січня 2003 року, складають такі форми державної звітності щодо діяльності органів слідства і дізнання:

- **форма № 1-СЛ «Звіт про роботу органів досудового слідства (квартальна);**
- **форма № 1-СЛМ «Основні показники роботи органів слідства та дізнання» (місячна).**

Статистичний звіт форми № 1-СЛ «Звіт про роботу органів досудового слідства» складається з чотирьох розділів, які всебічно характеризують роботу слідчих апаратів:

- розділ I – Справи, з яких закінчено слідство органами прокуратури (без повторних);
- розділ II – Робота слідчого апарату органів прокуратури;
- розділ III – Затримано осіб в якості підозрюваних;
- розділ IV – Дані про осіб, стосовно яких провадження закрито (без повторних) за реабілітуючих підстав;
- розділ V – Зупинені справи (без повторних);
- розділ VI – Додаткове розслідування (без додаткового направлення);
- розділ VII – Результати додаткового розслідування».

Статистичний звіт форми № 1-СЛМ складається всіма органами прокуратури, органами внутрішніх справ наростаючим підсумком щомісяця і надсилається за підпорядкованістю органам вищого рівня до встановлених чисел після звітнього періоду.

Відділи статистики прокуратури областей узагальнюють і аналізують інформацію, що надійшла, готують аналітичні матеріали щодо структури і динаміки злочинності, ефективності роботи органів слідства та дізнання. Зведені дані відділи статистики подають до Генеральної прокуратури і обласного статистичного управління.

§ 2. Статистична звітність у судах

Коротко зупинимося на статистичній звітності судів, яка висвітлює роботу судів з розгляду кримінальних і цивільних справ.

Основною ланкою судової системи України є місцеві загальні суди першої інстанції – районні, районні у містах, міські та міськрайонні суди. Саме тому статистична звітність судів загальної інстанції є найбільш розгалуженою і детальною.

Спільним наказом Державного комітету статистики України, Верховного Суду України та Міністерства юстиції України від 27 травня 2002 року № 206/90/44/5 затверджені такі форми статистичних звітів про роботу судів загальної юрисдикції (крім господарських): № 1 – «Звіт про розгляд судами першої інстанції кримінальних справ»; № 1-А – «Звіт про розгляд судами справ про адміністративні правопорушення та осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності»; № 1-К – «Звіт про розгляд судами справ на виконання Закону України «Про боротьбу з корупцією»; № 1-Е – «Звіт про роботу касаційної інстанції Верховного Суду України з розгляду кримінальних справ щодо осіб, засуджених до довічного позбавлення волі»; № 2 – «Звіт про розгляд цивільних справ судами першої інстанції»; № 3 – «Звіт про розгляд судами першої інстанції кримінальних справ»; № 4-А – «Звіт щодо звернення до виконання рішень судів у частині майнових стягнень»; № 6 – «Звіт про кількість осіб, засуджених, виправданих, справи щодо яких закрито, неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру, та види кримінального покарання»; № 7 – «Дані в розрізі статей Кримінального кодексу України про кількість засуджених осіб»; № 8 – «Звіт про склад засуджених»; № 9 – «Звіт про кількість осіб, засуджених за скоєння злочинів у розрізі галузей господарства»; № 10 – «Звіт про засуджених та види кримінального покарання»; № 11 –

«Звіт про склад засуджених, місце і час вчинення злочину»; № 11-А – «Звіт про засуджених за окремими галузями господарства»; № 12 – «Звіт про неповнолітніх засуджених»; № 12-А – «Звіт судів щодо застосування до неповнолітніх примусових заходів виховного характеру»; № 13 – «Звіт про неповнолітніх засуджених»; № 14 – «Судимість у розрізі військових формувань України»; № 16 – «Звіт про направлення до ЛТП»; № 17 – «Звіт про виконання Законів України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» та «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» в процесі провадження справ судами»; № 20 – «Звіт апеляційного суду про розгляд апеляцій в кримінальних справах»; № 21 – «Звіт апеляційного суду про розгляд апеляцій в кримінальних справах»; № 22 – «Звіт апеляційної інстанції про розгляд цивільних справ»; № 30 – «Звіт про розгляд кримінальних справ судом касаційної інстанції»; № 31 – «Звіт про розгляд кримінальних справ судом касаційної інстанції»; № 32 – «Звіт про перегляд судових рішень у кримінальних справах у порядку виключного провадження»; № 33 – «Звіт про розгляд цивільних справ судом касаційної інстанції»; № 34 – «Звіт про результати перегляду рішень, ухвал, що набрали законної сили, у зв'язку з нововиявленими та винятковими обставинами»; № 35 – «Звіт про результати перегляду постанов Вищого господарського суду України в касаційному порядку Верховним Судом України».

Звіти складаються накопичувальним підсумком, шляхом підсумовування даних за відповідні звітні періоди: півріччя, рік.

Як бачимо, назва статистичних звітів значною мірою розкриває їх зміст, що допомагає орієнтуватися в отриманні необхідних даних для проведення статистичного або кримінологічного аналізу.

Зазначені звіти містять показники, що характеризують не тільки кількість і характер судових справ, розглянутих судами, а і всебічні дані про засуджених, характер вироків та рішень судів, відомості про суми заподіяної шкоди та багато інших.

У переліку форм статистичної звітності, крім того, наведені форми звітності про роботу та розгляд судами кримінальних та цивільних справ у касаційному порядку, а також дані про роботу апеляційних судів.

Згідно з Указом Президента України «Про Положення про Державну судову адміністрацію України» від 3 березня 2003 року, на цей центральний орган виконавчої влади, крім інших, покладені завдання щодо вивчення практики організації діяльності судів, організації роботи з ведення судової статистики, діловодства та архіву.

§ 3. Статистична звітність в органах юстиції

Відповідно до ст. 14 Закону України «Про державну статистику», наказом Державного комітету статистики України від 1 липня 2003 року № 198 затверджена форма державного статистичного спостереження № 1 «*Звіт про роботу органів державної виконавчої служби*» та Інструкція щодо її заповнення. Дія даного наказу поширюється на органи юстиції України. Збір, обробку та подання зведеної інформації покладено на Міністерство юстиції України, яке надсилає ці дані до Державного комітету статистики України на 40-й день після звітного періоду.

Статистичний звіт за формою № 1 «Звіт про роботу органів державної виконавчої служби» складається з трьох розділів:

- розділ А «Виконавчі провадження»;
- розділ Б «Провадження за сумами в грн.»;
- розділ В «Довідка».

До звіту заносяться всі дані про рух виконавчих документів, які надійшли на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) до районних, міських (міст обласного значення), районних у містах відділів ДВС; грошові суми, обліковані в книгах обліку депозитних сум та коштів спеціального фонду виконавчого провадження на кінець звітного періоду; наслідки розгляду судами скарг на дії (бездіяльність) державних виконавців та інші дані, передбачені статистичною звітністю про роботу органів державної виконавчої служби.

Крім цього, у звіті обліковуються виконавчі документи:

- а) про конфіскацію майна, видані на підставі вироків судів за кримінальними справами та постанов судів за справами про адміністративні правопорушення;
- б) про конфіскацію майна засуджених, виданих на підставі вироків судів за кримінальними справами;
- в) за судовими рішеннями та за рішеннями господарських судів про стягнення коштів до бюджету, у тому числі стягнення мита, штрафів, фінансових санкцій тощо;
- г) та інші.

У *нотаріальних конторах* основною формою державного статистичного спостереження є «*Звіт про роботу державних та приватних нотаріусів*» форма № 1 – нотаріат.

Структурно звіт складається з двох граф, одна з яких призначена для обліку роботи державних нотаріусів, друга – для обліку роботи

приватних, а також 60 рядків – показників, які всебічно характеризують діяльність нотаріусів.

У звіті містяться дані про кількість державних нотаріальних контор, чисельність нотаріусів та їх консультантів, кількість підтверджених цивільних договорів (на будівництво; відчуження майна, земельних ділянок, транспортних засобів, приватизації; застави), видано свідоцтв, засвідчено копій документів. Надаються дані про суми грошових коштів, отриманих за вчинення нотаріальних дій, розрахунки з бюджетом, Пенсійним фондом тощо.

Збір, обробка та подання зведеної інформації до Державного комітету статистики України покладено на Міністерство юстиції України. Звіт надсилається один раз на рік до 30 січня наступного за звітним роком.

З 1 січня 2003 року для відділів реєстрації актів цивільного стану наказом Державного комітету статистики України від 30 вересня 2002 року № 356 встановлена така статистична звітність:

- форма № 97 «Про реєстрацію актів цивільного стану» (місячна);
- форма № 97-а «Про реєстрацію актів цивільного стану» (піврічна).

Указані форми державних статистичних спостережень є обов'язковими для всіх відділів реєстрації актів цивільного стану. Унесення до них будь-яких змін, а також запровадження додаткової звітності з порушенням встановленого порядку неприпустимі.

Відділи реєстрації актів цивільного стану районних, районних у містах, міських (міст обласного значення) управлінь юстиції на підставі записів актів цивільного стану, складених у відділі, а також тих, що подані виконавчими органами сільських, селищних, міських (крім міст обласного значення) рад, після закінчення звітнього місяця складають у трьох примірниках місячний звіт реєстрації народжень, смертей, шлюбів, розірвань шлюбу (ф. № 97).

Звіт за формою № 97 складається в цілому по району (місту) із зазначенням усіх сільських, селищних, міських (крім міст обласного значення) рад, які входять до складу цього району (міста). Перший примірник місячного звіту надсилається відповідно до відділу реєстрації актів цивільного стану Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, обласного, Київського чи Севастопольського міських управлінь юстиції не пізніше 7-го числа наступного за звітним місяця.

У цей самий термін другий примірник місячного звіту (ф. № 97) разом з другими примірниками записів актів цивільного стану,

включених до звітів, а також лікарські свідоцтва про смерть, лікарські свідоцтва про перинатальну смерть та копії рішень суду про встановлення факту смерті надсилаються до місцевих органів статистики. Третій примірник місячного звіту залишається у відділі реєстрації актів цивільного стану, який звітує.

Відділ реєстрації актів цивільного стану Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських управлінь юстиції на підставі поданих звітів про реєстрацію актів цивільного стану двічі на рік складає зведені звіти про реєстрацію актів цивільного стану (ф. № 97-а) і не пізніше 25 липня поточного року та 25 січня наступного за звітним року подає їх до Міністерства юстиції України. У зведений звіт включаються відомості лише в цілому на підпорядкованій території.

За поданням Міністерства юстиції України, наказом Міністерства статистики України від 24 жовтня 1994 року № 225 затверджена і введена в дію форма державної статистичної звітності (річна) *для адвокатських об'єднань «Звіт про роботу адвокатських об'єднань» № 1-Адв.*

Ця звітність складається з двох розділів. У розділі «Юридична допомога» містяться дані про кількість виконаних адвокатом доручень щодо кримінальних та цивільних справ, а також доручень у судах, скільки оскаржено дій судових органів тощо. У другому розділі «Оплата праці адвокатів з державного бюджету» наводяться відомості про виплачені адвокатам грошові кошти з бюджету, а також дані про кількість проведених справ із звільненням громадян від оплати юридичної допомоги органами дізнання та слідства, суду, у тому числі за ст. 47 Кримінально-процесуального кодексу України.

§ 4. Організація статистичної роботи в правоохоронних органах, судах, органах юстиції в умовах автоматизації процесів управління

Створення та розвиток технічної бази інформації є одним з важливих та пріоритетних завдань органів управління, без якої рух вперед у сучасних умовах неможливий. Виходячи з цього, майже у всіх сферах життєдіяльності ми спостерігаємо сплеск комп'ютеризації, створення інформаційних систем, банків даних різноманітної інформації тощо.

Сьогодні практично в усіх міністерствах та відомствах юстиції

розроблені концепції та програми інформатизації. Такі стратегічні документи затверджені в Міністерстві внутрішніх справ України, Генеральній прокуратурі України, Міністерстві юстиції України, Службі безпеки України, Верховному Суді України та інших.

Відомчі інформаційні системи правоохоронних органів тісно пов'язані між собою. Їх застосування дозволяє значною мірою переозброїти правову статистику новими сучасними способами збору, обробки, аналізу, накопичення та захисту інформації. Вони дозволяють підвищити рівень статистичної роботи в структурі відомства та в цілому в системі. Застосування комп'ютерних технологій в правовій статистиці сприяє: забезпеченню повноти та достовірності первинного обліку та статистичної звітності; взаємозв'язку між єдиним первинним обліком злочинів та осіб, які їх вчинили, і прийняттям управлінських рішень; раціоналізації та об'єктивності системи статистичних оціночних показників відповідно до завдань, що покладені на правоохоронні органи, суди, органи юстиції тощо.

Серед відомчих та інформаційних автоматизованих систем найбільш досконалою є інформаційне забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України, починаючи з вищої управлінської ланки до міськрайлінорганів.

Інформаційне забезпечення правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ України організує і здійснює Департамент інформаційних технологій при Міністерстві внутрішніх справ України.

Департамент є головним структурним підрозділом у системі інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ.

До основних завдань його діяльності належать:

- збір, накопичення, обробка та зберігання статистичної, оперативно-розшукової, оперативно-довідкової, криміналістичної та іншої інформації;
- створення автоматизованих та інтелектуальних інтегрованих інформаційних систем та організація їх експлуатації;
- створення корпоративної інформаційної мережі загального використання на базі інформаційних технологій при головних управліннях МВС України в Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі, в областях, на транспорті та при міських управліннях;
- ведення обліків на правопорушників, злочини тощо;
- формування державної та відомчої статистичної звітності про стан злочинності в Україні та результати діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з нею;

- розробка (спільно з заінтересованими міністерствами і відомствами) та впровадження єдиних документів первинного обліку і на їх основі – форм державної та відомчої статистичної звітності про результати оперативно-розшукової, профілактичної, слідчої та адміністративної діяльності органів внутрішніх справ;

- організація контролю за об'єктивністю статистичних обліків та забезпечення взаємодії зі структурними підрозділами МВС України, апаратами статистики Генеральної прокуратури України.

Як свідчить практика, лєвова частка роботи з організації, реєстрації та накопичення даних первинного обліку злочинів та осіб, що їх вчинили, покладається на працівників міських, районних органів прокуратури, внутрішніх справ, податкової міліції та Служби безпеки України. Тому застосування автоматизованих систем обробки статистичної інформації, у тому числі і у низових ланках управління, безпосередньо впливає на ефективність діяльності правоохоронних органів, а також на оперативність отримання такої інформації вищестоящими органами управління.

Виходячи з цього, Інструкцією про порядок заповнення та подання документів первинного обліку злочинів, осіб, які їх вчинили, руху кримінальних справ передбачено встановлення єдиних документів, а саме: статистичні картки на виявлений злочин ф. 1; про наслідки розслідування злочину ф. 1.1; про результати відшкодування матеріальних збитків та вилучення предметів злочинної діяльності ф. 1.2; на особу, яка вчинила злочин, ф. 2; про рух кримінальної справ ф. 3; на злочин, за вчинення якого особі пред'явлено обвинувачення, ф. 4 та довідки про наслідки розгляду кримінальної справи судом ф. 6, призначені для автоматизованої обробки на ЕОМ, де вони переносяться на магнітні носії і зберігаються в електронному вигляді. На їх основі складаються відповідні статистичні звіти, а також використовуються в аналітичній роботі правоохоронних органів.

У територіальних управліннях Державної судової адміністрації України в Автономній Республіці Крим, областях, у містах Києві та Севастополі, військових апеляційних судах регіонів зареєстровані після надходження статистичні картки на підсудних обробляються на комп'ютері спеціалістом із судової статистики. На підставі узагальненої інформації складаються статистичні звіти, що надсилаються до Державної судової адміністрації України для звернення інформації по Україні. Разом із статистичними звітами, каналами зв'язку надсилається база даних статкарток на підсудних за звітний період. Інформація, що записана на електронні носії із

статистичних карток, зберігається постійно, а самі статкартки знищуються в установленому порядку після трьох років зберігання.

Основними складовими порядку обліку та підготовки в судах, в умовах впровадження комп'ютерних технологій, є заповнення статистичних карток особисто суддями першої інстанції або, відповідно, апеляційної чи касаційної інстанції, які головуєть на судовому засіданні. Потім інформацію з карток вводять в комп'ютер, обробляють в автоматизованому режимі, складають статистичні звіти, які надсилають до територіальних управлінь ДСА України.

§ 5. Вимоги, що пред'являються до статистичних даних, та їх надійність

Використання у правозастосовній практиці правоохоронних органів об'єктивної статистичної інформації має велике значення.

По-перше, аналіз даних правової статистики дає можливість оцінити масштаб, динаміку, рівень злочинності та її структуру тощо.

По-друге, на підставі результатів аналізу розвитку злочинності приймаються відповідні управлінські рішення щодо розподілу сил та засобів боротьби зі злочинними проявами.

По-третє, за результатами аналізу статистичних даних розробляється система заходів, спрямованих на нейтралізацію і ліквідацію причин, які сприяють існуванню та розповсюдженню злочинності.

По-четверте, дані правової статистики певною мірою дають можливість судити про ефективність кримінального законодавства та діяльності правоохоронних органів.

З вищевикладеного випливає, що кримінально-статистична інформація повинна відповідати вимогам *достовірності, повноти, змістовності та оперативності*.

Достовірність та повнота статистичної інформації повністю залежать від рівня відповідальності зареєстрованої злочинності реальному криміногенному стану. Як відомо, боротьба зі злочинністю починається з реєстрації заяв, повідомлень та іншої інформації про злочин. На їх підставі порушується кримінальна справа або проводиться попередня їх перевірка, за результатами якої також може порушуватися кримінальна справа або виноситися постановою про відмову в порушенні кримінальної справи.

На перший погляд, ця сфера діяльності правоохоронних органів має формальний характер. Водночас, по суті – це оцінка роботи правоохоронців, діяльність, яка повною мірою зачіпає інтереси

громадян, національної безпеки, держави та самих правоохоронних органів.

Для України, протягом останніх п'яти – семи років, об'єктивність та достовірність показників стану злочинності залишається однією з головних проблем, оскільки в цей період мало місце зниження соціального контролю над злочинністю.

Як можна говорити про щорічне скорочення злочинності (зарєєстровано 641,9 тис. злочинів у 1995 році та 450,7 тис. злочинів у 2002 році, що становить 70,2% від рівня 1995 року) в країні, де криміналізована економіка, влада та суспільство в цілому і зруйновано професійне ядро правоохоронців оперативних служб, а серед тих, хто залишився, особливу стурбованість викликає зростання кількості правопорушень та корупційних діянь? Проте, тільки у жовтні 2003 року ці «здобутки» у боротьбі зі злочинністю були керівництвом МВС України піддані сумніву¹.

З певною долею упевненості можна судити про «напругу» та активність правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю з даних таблиці 3.

Таблиця 3

Співвідношення окремих показників злочинності в Україні
у 2002 р.

Показники	2002 р.
Розглянуто заяв та повідомлень про злочини (згідно зі ст. 97, 430 КПК України), тис. заяв:	1698,8
– з них прийнято рішення про відмову в порушенні кримінальної справи, тис. заяв	971,3
– у відсотках від загальної кількості, %	57,2
Зареєстровано злочинів, тис. злочинів	450,7
– у відсотках до кількості розглянутих заяв, %	26,5
Виявлено осіб, тис. чоловік	270,3
Засуджено осіб, тис. чоловік	194,2
– у відсотках від числа виявлених осіб, %	71,8

Як свідчать дані таблиці, у 2002 р. щодо майже 60% зарєєстрованих заяв та повідомлень про злочин відмовлено в порушенні кримінальної справи і, відповідно, в реєстрації злочинів. Аналогічною була ситуація і в попередні роки. Залишається лише сподіватися

¹ Газ. «Іменем Закону», від 3.10.–9.10.2003, № 41.

на те, що більшість відмовлень у відкритті кримінальних справ була обґрунтованою. Хоча прокурорська практика свідчить про те, що в процесі наглядової діяльності прокуратури викривається чимало випадків приховування злочинів від реєстрації.

Окрім *незарєєстрованих злочинів*, коли працівники правоохоронних органів, які отримали заяву про злочин, не реєструють і не розслідують його, виділяються й такі, як *незаявлені злочини* та *неустановлені злочини*.

До *незаявлених злочинів* відносять злочини, що насправді мали місце, але потерпілі, свідки та інші громадяни, котрі про них обізнані, не повідомляють про них з різних причин. На думку експертів, їх кількість становить понад 60% від злочинів, що фактично вчинені¹.

Неустановленими є такі злочини, щодо яких працівники правоохоронних органів здійснили відповідні попередні слідчі дії і за певних причин (обставин) не установили у вчиненому діянні подію або склад злочину та зняли його з обліку. До таких також відносять злочини реально вчинені, але не доведені.

Таким чином, можна з великою долею упевненості твердити, що реальна злочинність за своїм масштабом значно більша за статистично обліковану. А тому, враховуючи те, що це соціальне явище спричиняють негативні обставини економічного, політичного, організаційно-управлінського, матеріально-технічного, фінансового, професійно-кадрового характеру, маємо всі підстави піддати сумніву надійність сучасних тенденцій у боротьбі зі злочинністю.

Наступною проблемою, і водночас наступним чинником, що впливає на достовірність та повноту даних, які характеризують стан боротьби зі злочинністю, є такий показник роботи правоохоронних органів, як розкриття злочинів. Для органів внутрішніх справ України рівень розкриття злочинів у 2002 році дорівнював у межах від 64,9% по злочинах, вчинених з використанням вибухових речовин, до 98,1% по злочинах у сфері обігу наркотичних засобів. У середньому по Україні рівень розкриття злочинів – 83,3%.

Оцінюючи ситуацію, що склалася у боротьбі зі злочинністю, Міністерство внутрішніх справ України пропонує «роботу блоку кримінальної міліції оцінювати за результатами розкриття і роз-

¹ Лунев В. В. Контроль над преступностью: надежны ли показатели? // Государство и право. – 1995, № 7.

слідкування злочинів, скоєних за умов неочевидності»¹. Безумовно, це крой вперед. Але якщо, всупереч презумпції невинуватості, правоохоронні органи будуть і далі звітувати про розкриття злочинів (навіть скоєних в умовах неочевидності) з моменту передачі кримінальної справи до суду, а не після винесення судом обвинувального вироку, – очікувати суттєвих змін на краще у вирішенні цієї проблеми марно.

Важливою вимогою щодо статистичної інформації є її **змістовність**, яка визначається системою показників у статистичній звітності, а також програмою спостереження. В органах внутрішніх справ, прокуратури та судах статистична звітність дозволяє певною мірою оцінити стан злочинності, її структуру, характеризувати з позиції кримінології особу злочинця тощо.

Як відомо, в нашій країні боротьбу зі злочинністю веде ціла система правоохоронних органів, функції, зміст і методи яких суттєво відрізняються один від одного. А це значною мірою визначально впливає на особливості обліку злочинів та осіб, що їх вчинили, оскільки цей облік здійснюється на різних стадіях кримінального процесу.

З іншого боку, єдність карної політики вимагає від правоохоронних органів і судів єдиного обліку злочинів, а відтак – максимально повної передачі об'єктивної інформації від одної до другої ланки органів кримінальної юстиції.

Таким чином, змістовність статистичної інформації передбачає єдність показників, що характеризують злочини і злочинців, та відмінність показників, що характеризують особливості оперативно-службової діяльності того чи іншого правоохоронного органу.

Для здійснення ефективного управління у боротьбі зі злочинністю велике значення мають швидкість та своєчасність отримання статистичної інформації. Звідси випливає, що статистична інформація повинна задовольняти такій вимозі, як **оперативність**. У сучасних умовах ця вимога повністю реалізується введенням у діяльність правоохоронних органів комп'ютеризації обліку.

Крім того, необхідно пам'ятати, що кримінально-статистична інформація має також й інші особливості, які треба враховувати при її аналізі, а саме:

- складність і невизначеність меж об'єкта правової статистики (зокрема, кримінального характеру). Злочинність є найбільш склад-

¹ Газ. «Іменем Закону», від 3.10–9.10.2003, № 41.

ним соціальним явищем як за своєю природою, так і за способами отримання інформації про неї;

- невідповідність даних про злочини і злочинців у часі моменту вчинення злочинів. Як відомо, статистичні дані відображають стан проблеми на момент розслідування злочинів, виявлення злочинців, розгляду справ в суді тощо;

- незбіг у часі інформації про злочини та інформації про злочинців. Злочини можуть бути вже зареєстровані, а відомостей про особу злочинця ще може не бути;

- уточнення інформації про злочини осіб, що вчинили злочин, та злочинців тощо від початку розслідування, розгляду справи в суді та після вступу вироку в законну силу. Більш того, зміни в ці дані можуть вноситися судами після перегляду справи в наглядовому порядку.

Всі ці особливості об'єкта правової статистики необхідно враховувати в ході статистичних спостережень. Лише за таких умов статистична інформація дасть можливість правильно оцінити стан злочинності, виявити тенденції її розвитку, розробити заходи для її протидії.

Специфічною особливістю правової статистики є наявність зворотного зв'язку між результатом аналізу та первинними статистичними даними. Прикладом такого зв'язку може бути скорочення (зменшення) злочинності в окремому районі, місті, області, яке відображено у статистичній звітності. Такий стан можна пояснити двома причинами: посиленням боротьби правоохоронних органів зі злочинністю та приховуванням злочинів від реєстрації з боку співробітників правоохоронних органів. І навпаки, зростання кількості викритих злочинів, відображене у звітності, можна пояснити як послабленням профілактичної роботи та боротьби з нею, так і цілеспрямованою роботою правоохоронних органів по виявленню раніше необлікованих кримінально-караних діянь.

У таких випадках, коли дані правової статистики не дають можливості конкретно та однозначно зробити той чи інший висновок щодо розвитку злочинності, необхідно аналіз статистичних даних доповнювати результатами вивчення фактичного стану боротьби зі злочинністю на місцях. Результати таких перевірок, безумовно, впливають на об'єктивність оцінки діяльності правоохоронних органів.

АБСОЛЮТНІ ТА ВІДНОСНІ ВЕЛИЧИНИ У ПРАВОВІЙ СТАТИСТИЦІ

§ 1. Абсолютні статистичні величини та їх використання у правовій статистиці

Інформацію про соціальні явища статистика перетворює, накопичує і передає через відповідні числа. Але це не абстрактні числа, а статистичні показники, які уособлюють кількісно-якісні характеристики соціальних явищ і процесів. Кількісний зміст статистичного показника виражається арифметичним числом та його вимірником. Якісний – залежить від суті явища (процесу) і виражається своєю назвою (процент розкриття злочинів, навантаження на слідчих, суддів, коефіцієнт значимості тощо).

Статистичні показники характеризують всі сторони суспільного життя. На відміну від ознаки (наприклад, рівень значимості – показник, конкретні значення – ознака), статистичні показники отримуються тільки розрахунковим шляхом.

Оскільки розвиток соціально-економічних явищ досить складний, для їх всебічної характеристики використовують *систему статистичних показників*, які відображають у взаємозв'язку між собою усі їх сторони.

Статистичні показники повинні мати одиниці виміру. Вони несуть в собі низку функцій: пізнавальну, управлінську та контрольну.

Так, при вивченні соціально-економічних явищ дослідник всебічно аналізує його розвиток у просторі і часі, пізнає якісно, проникає у його суть. У цьому і виражається пізнавальна функція статистичних показників.

Статистичні показники є важливим елементом та засобом процесу управління майже на всіх його рівнях. Завдяки ним приймаються управлінські рішення виробничого, організаційного, координуючого характеру тощо.

Контрольна функція статистичних показників полягає у вико-

ристанні їх при виявленні недоліків в організації виробництва, визначенні рівня (стану), виконання управлінських рішень, договірних зобов'язань та ін.

За структурою, статистичні показники, що утворюють систему, поділяються на три групи: абсолютні величини, відносні величини та середні величини. Вони мають бути чітко визначені і відповідати певним вимогам. У них повинні бути вказані: зміст сукупності, що вивчається (злочини, особи, продукція); структура (сума, середня величина, відсоток тощо); час, що характеризує розвиток певного явища (за період, на кінець року тощо); одиниця виміру (млн грн., тис. злочинів, осіб тощо).

Узагальнюючі показники, які характеризують розміри суспільного явища за конкретних умов в часі та просторі, в статистиці називають *абсолютними величинами*. Абсолютні величини представляють собою загальну, похідну, первинну форму виразу статистичних показників. Вони безпосередньо виражають розміри суспільних явищ у різних, але конкретних вимірювачах, наприклад: натуральних вартісних та трудових.

Так, у галузях економіки, *натуральні вимірювачі* служать для одержання відомостей у фізичних одиницях маси, обсягу, довжини, площі. За їх допомогою визначається як кількісна, так і якісна сторона товарно-матеріальних цінностей. Натуральні вимірювачі мають велике значення для забезпечення контролю за збереженням товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів.

Трудові вимірювачі використовуються для підрахунку кількості витраченої праці і визначаються в одиницях часу – робочих днях, робочих годинах. Вони служать для обчислення продуктивності праці, для контролю за виконанням встановлених норм виробітки та нарахуванням заробітної плати.

Грошовий вимірювач відображає об'єкти господарювання обліку у вартісному виразі, що дає змогу узагальнити, об'єднати й одно-рідно оцінити різні господарські процеси й операції. У цьому полягає особлива роль грошового вимірювача. Він необхідний для визначення важливих кількісних та якісних показників господарської діяльності, а саме: обсягів виробництва, обсягів витрат, прибутку тощо.

Абсолютні величини – це завжди іменовані числа, що пов'язані з одиницею виміру.

Абсолютні показники мають велике наукове і практичне значення. За ними, наприклад у правовій статистиці, можна судити

про розміри та поширеність злочинних проявів, кількість засуджених, відшкодовану заподіяну шкоду та інші події, що мали місце в дійсності. Так, починаючи з часів перебудови (за радянських часів), потім з часу проголошення незалежності України та демократизації суспільства хвиля злочинності досягла великих розмірів. Криміногенна обстановка в державі досить рельєфно характеризувалася абсолютними показниками, а саме: з 1986 по 1996 рік кількість зареєстрованих злочинів збільшилася з 248,6 тис. до 641,9 тис. злочинів, або більше як у 2,6 раза. Причому, кількість зареєстрованих найбільш тяжких злочинів збільшились за цей період з 32,9 тис. у 1986 р. до 248,7 тис. у 1996 р., або у 7,6 раза.

Наприкінці 90-х років було визнано, що рівень та масштабність злочинності набули характеру реальної загрози національній безпеці держави.

Зменшення кількості зареєстрованих злочинів у 2001–2002 рр., відповідно, до цифри 503,7 тис. і 450,7 тис. певною мірою пояснюється і впливом суб'єктивних факторів на результати боротьби зі злочинністю (кадровим та фінансовим забезпеченням, станом обліково-реєстраційної дисципліни тощо), а не посиленням активізації боротьби зі злочинністю правоохоронних органів. Наприклад, якщо у 1995 р. було розглянуто органами внутрішніх справ 1256,2 тис. заяв про злочини та зареєстровано 641,9 тис. злочинів, то у 2002 р. ці показники становили, відповідно, 1698,8 тис. заяв про злочини та 450,7 тис. зареєстрованих злочинів.

Але, незважаючи на велике значення для аналітичної, наукової та практичної діяльності абсолютних величин, самі по собі вони не дають можливості виявити закономірності, взаємозв'язок з іншими показниками тощо. Так, на підставі кількості зареєстрованих злочинів зробити висновки про динаміку злочинів, їх структуру не можна, тим більш, що різні абсолютні величини не зіставляються між собою без попереднього їх перетворення. Тільки шляхом зіставлення можна усвідомити роль абсолютних величин, зробити висновки та висунути дієві пропозиції щодо розвитку соціального явища.

Абсолютні величини приведені до такого виду, що їх можна зіставити, у статистиці називають узагальненими показниками, які поділяються на відносні та середні величини. Розрахунок відносних та середніх величин є наступним кроком в обчисленні багатьох показників, які пов'язують абсолютні величини між собою та з іншими показниками.

§ 2. Відносні величини у правовій статистиці

Поряд з абсолютними статистичними величинами, велике значення в правовій статистиці мають відносні величин. Вони досить широко використовуються у практиці діяльності аналітичних підрозділів правоохоронних органів.

Відносні статистичні величини – це узагальнюючі показники, які виражають кількісні співвідношення між двома статистичними величинами, які характеризують соціально-економічне явище. Вони обчислюються як частка від ділення двох абсолютних величин, причому одна з яких – чисельник – є величиною звітною, тобто, що вивчається, друга – знаменник – називається основою, тобто базовою величиною, з якою порівнюється перша. Порівнюючи звітний показник з базисним, визначають, у скільки разів величина, що вивчається, є більшою або меншою від базисної. При цьому необхідно пам'ятати, що при обчисленні відносних величин обов'язково потрібно забезпечувати зіставність порівнюваної величини і бази (основи).

У правовій статистиці відносні величини розраховуються частіше для виявлення якісних особливостей сукупностей або якісно різнорідних ознак. Переважно в основу аналізу соціально-економічних явищ покладено саме якісні ознаки. Основні види якісних величин виражаються у вигляді відсотків або коефіцієнтів, інколи (при порівнянні відносно малих величин) – у промілі (‰).

В аналітичній роботі правоохоронних органів, а також у науководослідній діяльності широко використовуються такі види відносних величин, як:

- відношення частки до цілого або відношення інтенсивності та структури сукупності;
- відношення, що характеризує динаміку тобто темпи зміни будь-якого соціального явища в часі;
- відношення, що характеризує виконання плану, а також степені та порівняння у просторі.

До відносних величин належать і індекси (див. розділ IV).

Розглянемо окремі види відносних величин.

Відношення частки до цілого або відношення інтенсивності, відношення структури сукупності.

Відносними величинами інтенсивності називають показники, що характеризують рівень поширення соціального явища, що вивчається, у певному середовищі. Ці величини завжди є відношенням двох різних за ознаками величин. Завжди чисельник цієї величини

відображає масштаб поширення явища, яке вивчається, а знаменник характеризує величину середовища, в якому розвивається дане явище.

У правовій статистиці відносні величини інтенсивності обчислюються у вигляді *коефіцієнтів злочинності*. *Коефіцієнт злочинності* розраховується як відношення кількості зареєстрованих злочинів до чисельності населення, яке досягло віку, з якого настає кримінальна відповідальність. У практиці роботи правоохоронних органів цей показник обчислюється на 100 000 або 10 000 чоловік населення. Формула коефіцієнта злочинності має такий вигляд:

$$K = \frac{П \cdot 100\,000}{Н},$$

де К – коефіцієнт злочинності;

П – кількість зареєстрованих злочинів або осіб, що їх вчинили;

Н – чисельність населення у віці 14 років і старше.

На жаль, у зв'язку з відсутністю відомостей про населення за віковим станом, зокрема, у віці від 14 років і старше, коефіцієнти злочинності та судимості обчислюють по відношенню до всього населення на певній території.

Таблиця 4

Загальні коефіцієнти злочинності в Україні

№ з/п	Показник	Зареєстровано злочинів, всього, тис.	Чисельність населення, тис. чол.	Коефіцієнт злочинності (кількість зареєстрованих злочинів на 100 000 чол. населення)
	Роки			
1.	1987	243,0	51400,0	473
2.	1995	641,9	51850,0	1238
3.	2002	450,7	49500,0	910

Відмінністю коефіцієнта злочинності від усіх інших відносних величин є те, що він виражається завжди іменованими числами.

Відомо, що з усіх показників, які характеризують злочинність, – коефіцієнт злочинності є найбільш показовою величиною. При кримінологічному аналізі даний показник обчислюється по окремих територіях – областях, містах, районах, а також по країні в цілому за ряд років.

Необхідно пам'ятати, що для розрахунків спеціалізованих кое-

фіцієнтів злочинності, при вивченні злочинів зі спеціальним суб'єктом використовуються як база порівняння відповідні спеціальні групи населення (на 10 тис. державних службовців, на 10 тис. неповнолітніх тощо).

Як похідні від коефіцієнта злочинності для всебічного аналізу цього соціального явища доцільно обчислювати також:

- **коефіцієнт злочинної активності** (відношення числа осіб, які вчинили злочини, до чисельності населення криміногенного віку), який дає можливість визначити, скільки злочинців виходить з тієї чи іншої соціальної групи населення;

- **коефіцієнт криміногенної активності злочинців** (відношення кількості зареєстрованих злочинів до числа осіб, що їх вчинили), який характеризує активність злочинців, тобто, скільки злочинів вчиняє в середньому один злочинець;

- **коефіцієнт тяжкості злочинів**, що характеризує рівень їх суспільної небезпеки.

Відносні величини структури сукупності представляють собою процентні величини окремих часток сукупності до цілого, яке приймається за 100%. Так, відношення частки до цілого називається питомою вагою і виражається у відсотках.

У правовій статистиці відносні показники структури використовуються для обчислення структури злочинності в цілому, а також структури злочинів, що скоюються проти особи, держави, у сфері економіки, для характеристики осіб, що вчинили злочини, тощо.

Структура злочинності дає можливість встановити співвідношення груп або видів злочинів у загальній сукупності облікованої злочинності, або співвідношення різних категорій осіб, що вчинили злочини у загальній структурі викритих правопорушників.

Таблиця 5

**Кількість осіб, засуджених за різні види злочинів
у 1990 та 2000 рр.**

Види злочинів, за які засуджені особи, що їх вчинили	1990 р.		2000 р.	
	абсолютні показники, осіб	відносні показники, %	абсолютні показники, осіб	відносні показники, %
Засуджено осіб – всього	104 199	100,0	230 903	100,0
у тому числі за: злочини проти дер- жави	98	0,1	1445	0,6

Види злочинів, за які засуджені особи, що їх вчинили	1990 р.		2000 р.	
	абсолютні показники, осіб	відносні показники, %	абсолютні показники, осіб	відносні показники, %
Злочини проти державної та колективної власності	17 500	16,7	55 578	24,1
Злочини проти життя, здоров'я, волі і гідності громадян	13 634	13,1	23 017	10,0
Злочини проти індивідуальної власності громадян	26 201	25,1	78 339	33,9
Посадові злочини	552	0,5	5116	2,2
Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я	20 361	19,6	50 261	21,8
Інші злочини	25 853	24,8	17 147	7,4

Необхідно пам'ятати, що в правоохоронних органах досить докладно диференційовано облік злочинів та осіб, що їх вчинили. Це дає можливість з'ясувати, як розподіляються викриті правопорушники: чи засуджені за віком, статтю, сімейним станом, освітою, галузями економіки тощо.

Завдяки обчисленню структури злочинності можна визначити:

- питому вагу різних видів і груп злочинів (за розділами та статтями Кримінального кодексу);
- співвідношення злочинів по категоріям тяжкості, навмисних та необережних, вчинених з прямим та непрямим умислом;
- питому вагу злочинів, вчинених за різними мотивами (корисливі, насильницькі тощо);
- питому вагу розкритих та нерозкритих злочинів;
- долю чоловіків, жінок, неповнолітніх, раніше судимих, безробітних та інших категорій громадян у сукупності виявлених правопорушників.

Крім того, структура злочинності або структура судимості може бути розрахована також і за іншими ознаками, наприклад: кримінально-правовими, процесуальними, соціально-демографічними тощо. В цілому, більшість структурних показників має велике значення для аналізу стану соціально-правової та кримінологічної дійсності.

ЗВЕДЕННЯ ТА ГРУПУВАННЯ МАТЕРІАЛІВ СТАТИСТИЧНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ

§ 1. Сутність статистичного зведення та групування

Наступним елементом статистичного дослідження є зведення та групування даних статистичного спостереження, які характеризують лише окремі елементи досліджуваної сукупності. Ці дані представляють собою велику кількість розрізаних відомостей про об'єкт дослідження і без певної обробки їх неможливо зробити висновки про об'єкт дослідження в цілому, його розвиток, риси, зв'язки між його складовими тощо.

Тому подальша робота дослідника чи аналітика полягає у тому, щоб привести ці матеріали в упорядкований стан, систематизувати, звести їх в одне ціле, згрупувати, підсумувати результати розрахунків. Така обробка статистичних даних називається *статистичним зведенням*.

Статистичне зведення, у вузькому розумінні, є операцією з підрахунку підсумків первинної статистичної інформації. Таке зведення називають ще *простим*.

У широкому розумінні, зведення – це наукова обробка первинних статистичних відомостей шляхом систематизації та групування досліджуваних явищ, обчислення системи показників, підрахунків явищ, обчислення системи показників, підрахунків групових та загальних підсумків, оформлення отриманих результатів у вигляді статистичних таблиць та графіків. Таке зведення називається *складним*.

Як правило, зведення статистичних даних здійснюється на основі науково розробленої програми, яка включає такі етапи:

- визначення мети, термінів проведення статистичного зведення та його виконавців;

- вибір групувальної ознаки, визначення порядку формування груп, їх кількості та інтервалу;
- обчислення необхідних показників для характеристики сформованих груп та об'єкта в цілому.

За способами проведення статистичне зведення поділяється на: *первинне*, яке передбачає обробку та підрахунок первинних даних за документами первинного обліку, та *вторинне* – оброблюються та підраховуються дані первинного зведення. Вторинне зведення, як правило, здійснюється з використанням даних статистичної звітності.

За формою обробки, статистичне зведення може проводитися як у централізованому, так і в децентралізованому порядку.

Централізований порядок статистичного зведення передбачає систематизацію, групування, узагальнення статистичної інформації в одному центральному органі, наприклад – Державному комітеті статистики України.

Позитивною стороною цієї форми обробки статистичного зведення є можливість комп'ютеризації багатьох процесів, використання висококваліфікованих кадрів, оперативне здійснення методологічного керівництва тощо. Проте, суттєвим недоліком є повільне отримання певних підсумків та результатів зведення місцевими органами, а також ускладнення, в разі необхідності, виправлення помилок у первинних документах.

Децентралізований порядок обробки матеріалів статистичного зведення полягає у тому, що документи первинного обліку узагальнюються на місцях і надсилаються до вищестоящого органу управління в підсумкованому вигляді. Статистичне зведення, проведене за такою формою обробки інформації, дає можливість на місцях перевірити точність даних, що надсилаються, і швидше одержати необхідні підсумкові результати. Тому децентралізоване зведення, порівняно з централізованим, є дешевшим і оперативнішим.

Розглядаючи цей етап дослідження та обробки інформації, не можна не сказати про те, що статистичне зведення лише тоді може бути ефективно здійснене, коли будуватиметься на правильно обраних угрупованнях. Таким чином, в основі будь-якого зведення статистичного матеріалу лежить його угруповання.

Статистичне угруповання є одним з найважливіших методів обробки та аналізу статистичних даних, який полягає у розподілі сукупностей на групи за істотними для даного дослідження ознаками.

Ознаки, за якими розподіляються на групи одиниці сукупності, що вивчається, називаються *групувальними ознаками*, або *основою групування*. Від правильного вибору групувальної ознаки (основи групування) залежать висновки, які отримують за результатами статистичного аналізу.

Використання статистичних групувань відбувається на практиці з додержанням відповідних методологічних вимог, а саме:

- проведення всебічного аналізу суті соціального явища для визначення типових рис та відмінностей;
- визначення істотних ознак, з урахуванням якісних характеристик сукупності, за якими буде проводитись статистичне групування;
- визначення інтервалів групування, які б дозволяли подібні одиниці сукупності об'єднувати в певні групи, а утворені групи суттєво відрізнялися б одна від одної.

У кожному конкретному випадку, при проведенні дослідження, обрання групувальної ознаки завжди повинно бути теоретично обґрунтовано. Саме на основі теоретичного аналізу соціально-правових явищ можна правильно визначити систему ознак.

Наприклад, якщо групувальною ознакою усієї сукупності зареєстрованих злочинів проти приватної власності громадян обрати таку ознаку, як *спосіб розкрадання*, то виявляється, що за 1990 рік в Україні вчинено 129 900 крадіжок, 17 224 грабежі, 2959 розбійних нападів з метою заволодіння приватним майном, 5668 випадків шахрайства, що значно менше, ніж у 2000 році (відповідно, крадіжок – 177 000, грабежів – 23 030, розбійних нападів – 5636, випадків шахрайства – 16 050). Але ця ж статистика свідчить, що людей стали частіше не тільки обкрадати, але й частіше вбивати. За десять років кількість вбивств зросла в 1,7 раза. Так, у 1990 році в Україні було зареєстровано 2823 вбивств (із замахом), то у 2000 р. – вже 4806 таких злочинів.

Таким чином, вибір групувальної ознаки базується на попередньому аналізі кількості природи соціального явища, що дає можливість виявляти дійсний стан речей, розміри окремих груп сукупності, зв'язки між досліджувальними показниками тощо.

За допомогою методу статистичних групувань в аналітичній роботі та дослідженні вирішуються різні завдання.

З теорії статистики відомо, *що до основних завдань*, які вирішуються статистичними угрупованнями, відносять:

- виділення соціально-економічних типів явищ шляхом поділу всієї сукупності на якісно однорідні групи;

• вивчення структури явища та структурних змін, що в ньому відбуваються;

• виявлення та дослідження взаємозв'язків та залежностей між окремими ознаками явища.

Основне завдання статистичних групувань у правовій статистиці полягає у тому, щоб за їх допомогою дати найбільш повну та всебічну кількісно-якісну характеристику злочинності як соціального явища, особи злочинця, причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів, і на цій основі запропонувати профілактичні заходи щодо їх усунення, нейтралізації та локалізації.

§ 2. Види статистичних групувань

При проведенні статистичного аналізу застосовують три види групувань: типологічні, структурні та аналітичні.

Типологічне угруповання полягає у розмежуванні соціально-економічних явищ (сукупності) на однорідні групи (типи) за істотними якісними ознаками.

Основною метою типологічного групування є відокремлення однієї групи явищ від іншої з урахуванням того, які типи явищ становлять зміст сукупності, що вивчається. У правовій статистиці цей вид групування використовується в аналітичній роботі органів внутрішніх справ, прокуратури, юстиції для дослідження злочинності, цивільно-правових спорів тощо.

При типологічному групуванні в разі підсумовування складових сукупності в якісно однорідні групи, ці групи повинні визначатися за суттєвими ознаками, на основі положень науки та норм закону, зокрема Кримінального кодексу України. Прикладом таких групувань може бути розподіл злочинів на однотипні категорії відповідно до Особливої частини Кримінального кодексу.

Наведемо типологічне групування злочинності в Україні у 1991 та 1995 рр.

Таблиця 6

Кількість зареєстрованих злочинів, вчинених в Україні у 1991 та 1995 рр.

Види злочинів	1991 р.		1995 р.		1995 р. у відсотках до 1991 року (+, -)
	абсолют- на кіль- кість	у відсот- ках до підсумку	абсолют- на кіль- кість	у відсот- ках до підсумку	
Злочини проти дер- жавної та колектив- ної власності	85 517	21,2	159 337	24,8	86,3

Види злочинів	1991 р.		1995 р.		1995 р. у відсотках до 1991 року (+, -)
	абсолют- на кіль- кість	у відсот- ках до підсумку	абсолют- на кіль- кість	у відсот- ках до підсумку	
Злочини проти життя, здоров'я, свободи та гідності людини	29 250	7,2	42 288	6,6	46,6
Злочини проти приватної власності громадян	188 275	46,4	264 453	41,2	40,5
Господарські злочини	17 606	4,3	28 344	4,4	61,0
Посадові злочини	3256	0,8	5760	0,9	76,9
Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я	71 489	17,6	114 490	17,8	60,2
Інші злочини	10 123	2,5	27 188	4,3	2,7
Разом	405 516	100,0	641 860	100,0	+58,3

Необхідність використання статистичного типологічного групування у правовій статистиці зумовлена, передусім, необхідністю узагальнення первинної статистичної інформації, наприклад про вчинені злочини, та подальшого одержання узагальнюючих показників, що характеризують розвиток такого соціального явища як злочинність.

Структурним називається групування, яке характеризує розподіл якісно однорідної сукупності на групи за певною варіюючою (змінюючою) ознакою. Своєю метою вони ставлять встановлення структури типово однорідних груп. При цьому необхідно зауважити, що типологічні групування відрізняються від структурних саме метою дослідження, тоді як за формою вони повністю однакові.

Для ілюстрації наведемо групування областей та міст України за рівнем злочинності.

Структурне групування областей, міст Києва та Севастополя за рівнем злочинності за 2000 рік

Рівень злочинності на 10 тис. населення	Кількість областей та міст	
	абсолютне значення, одиниць	частка, %
До 80,0	9	33,3
80,1 – 105,0	6	22,2
105,1 – 130,0	6	22,2
130,1 – 155,0	4	14,9
Понад 155,0	2	7,4
Разом	27	100,0

Як свідчать дані, наведені в табл. 7, більш як у 3/4 областей України рівень злочинності у 2000 році коливався у межах до 130 злочинів у розрахунку на 10 тисяч населення. Лише дві області – Дніпропетровська та Запорізька мали найбільший рівень злочинності, відповідно, 172,8 та 158,4 злочини на 10 тисяч населення, що становить 7,4% від загальної кількості областей та міст. Проте, якщо порівнювати ці показники із середнім рівнем злочинності по Україні (107,2 злочини), то можна зробити висновок, що у семи областях та місті Севастополі вони його перевищують.

Необхідно пам'ятати, що типологічні та структурні групування є описовими, тому за їх допомогою не можна пояснити причин зміни закономірностей в часі та просторі.

Завдання щодо установлення та дослідження зв'язків та залежності між двома або декількома ознаками явищ вирішується за допомогою *аналітичних групувань*. В їх основі лежить фактична ознака, причому кожна з виділених груп характеризується середніми значеннями результативної ознаки.

Для ілюстрації наведено види аналітичних групувань.

Таблиця 8

Залежність (від віку) кількості осіб, які вчинили злочини у складі організованих злочинних груп у 2001 р.

Вікові групи, років	Частка осіб кожної групи від загальної кількості, %	Ступінь співучасті осіб у вчиненні злочинів, % від загальної кількості			
		організатор злочину	виконавець	підмовник	пособник
До 24	31,4	23,2	32,2	9,1	27,0
25–29	22	20,0	24,3	22,7	18,9

Вікові групи, років	Частка осіб кожної групи від загальної кількості, %	Ступінь співучасті осіб у вчиненні злочинів, % від загальної кількості			
		організатор злочину	виконавець	підмовник	пособник
30–39	26,2	29,1	26,1	30,3	26,2
40–49	14,6	20,4	12,4	19,7	20,5
50 і більше	5,5	7,3	5,0	18,2	7,4
Разом	100,0	23,1	72,5	0,7	3,7

За даними таблиці, виявлені особи, що вчинили злочини у складі організованих злочинних груп у 2001 р., є молоді люди, переважно віком до 40 років. Кожен четвертий – п'ятий з числа виявлених осіб – це організатор злочину, причому у такому ранзі доволі часто можуть бути особи до 24 років. У ролі виконавців злочину найчастіше виступають також молоді люди до 40 років. Все це свідчить про те, що організовані злочинні групи складаються з числа активних, працездатних людей, які пішли на конфлікт із законом.

Прикладом аналітичного групування можуть бути також дані, що характеризують залежність таких двох соціальних явищ, як злочинність і пияцтво.

Таблиця 9

Вчинено злочинів у стані алкогольного сп'яніння та у складі групи в Україні у 1995 р.

Показники	Всього	Навмисні убивства та замах на убивство	Тілесні ушкодження	Згвалтування	Хуліганство
Частка осіб, які вчинили злочини у стані алкогольного сп'яніння, %	25,2	62,2	42,2	62,7	73,2
Частка осіб, які вчинили злочини у складі групи, %	34,9	12,5	6,1	24,3	64,7

Таким чином, аналітичні групування дозволяють вивчити не тільки різноманітність зв'язків, а й простежити тісноту цих зв'язків між ознаками, що змінюються.

Залежно від складності явища, що вивчається, та завдань дослідження в основу статистичного групування може бути покладена одна або декілька ознак. А групування у зв'язку з цим поділяються на *прості* та *складні*.

Просте групування утворюється за однією ознакою (наприклад, розподіл засуджених осіб за віковими групами; на чоловіків та жінок; злочинів – за розділами Особливої частини Кримінального кодексу тощо).

Складне групування утворюється за двома або декількома ознаками. Якщо групи утворені за одною ознакою, поділяються на підгрупи за другою ознакою, тобто в основі групування лежать декілька ознак, взятих у комбінації, то таке групування називається *комбінованим* (розподіл осіб, які вчинили злочини за статевими та віковими ознаками; злочинів – за розділами та статтями Кримінального кодексу тощо). При цьому необхідно пам'ятати, що при вивченні впливу багатьох групувальних ознак застосування комбінаційних групувань стає неможливим, оскільки прояв закономірностей невілюється.

Розглядаючи роль статистичного групування у вивченні соціально-економічних явищ, необхідно зауважити, що воно є важливим методом дослідження та пізнання. Широкі практичні можливості у використанні статистичних групувань в аналітичній роботі правоохоронних органів виявляються в разі дослідження злочинності у взаємозв'язку з даними інших галузей статистики, наприклад економічної.

§ 3. Методологічні принципи побудови статистичних групувань

Утворення різних видів статистичних групувань обумовлено, передусім, метою та завданнями дослідження. Воно передбачає вибір кількісно-якісних групувальних ознак з метою визначення та побудови кількості груп, а також інтервалів групування.

Вирішення питання про кількість груп, на які необхідно розподілити досліджувану сукупність, здійснюється на основі визначених ознак, які дозволяють відмежувати одні одиниці сукупності від інших. Крім того, на кількість груп суттєвий вплив чинить ступінь коливання групувальної ознаки: чим більшим є коливання, тим більше необхідно утворити груп.

У практиці статистичних досліджень кількість груп, причому

з рівними інтервалами, орієнтовано визначають за формулою американського вченого Стерджеса:

$$n = 1 + 3,322 \lg N,$$

де n – кількість груп;

N – кількість одиниць сукупності.

Отже, при різних значеннях n можна визначити кількість груп, наприклад, якщо

« N » дорівнює: 15-24; 25-44; 45-89 одиниць сукупності, то « n » при цьому буде дорівнювати, відповідно: 5, 6, 7. Тобто, при кількості одиниць сукупності від 25 до 44, її треба поділити на 6 груп.

Однак ефективність її застосування досягається за умов великого розміру сукупності та відносно плавної зміни групувальної ознаки.

На кількість груп впливає також вид ознаки, що покладена в основу статистичного групування. Так, якщо групувальними ознаками обрані *атрибутивні* групувальні ознаки (які характеризують якісну сторону сукупності: стать, освіта, вік тощо), то кількість груп визначається числом різновидностей цієї ознаки.

Групування за атрибутивною ознакою показує наявність або відсутність цієї ознаки у явищах, що вивчаються. Прикладом може служити розподіл злочинів за розділами Особливої частини Кримінального кодексу або розподіл злочинів за категоріями тощо.

Таким чином, групи, створені за атрибутивною ознакою, відрізняються одна від одної не за розміром, а за характером самої ознаки.

Визначення кількості груп при розподілі сукупності за *кількісною* (дискретною) ознакою вимагає нескладних розрахунків (наприклад, розподіл засуджених за строками позбавлення волі, розподіл розкрадань за розміром заподіяної шкоди тощо). Кількісні ознаки притаманні всім одиницям сукупності, але в різних розмірах.

Водночас необхідно підкреслити, що розподіл групувальних ознак на якісні і кількісні має чисто зовнішній характер, оскільки будь-яке групування, проведене за цими ознаками, є і якісним, і кількісним, а самі ознаки можуть бути виражені арифметичними числами або ні.

Важливою умовою при побудові групування матеріалів за кількісною ознакою, крім вибору кількості груп, є правильний вибір розміру інтервалу, який би давав можливість більш рівномірно розподілити всі одиниці сукупності. Вони повинні бути таких роз-

мірів, щоб за їх допомогою можна було виявити характерні риси сукупності, та забезпечували б її якісну однорідність.

Залежно від ступеня коливання групувальної ознаки, інтервали можуть бути *рівними* або *нерівними*. Рівні інтервали застосовуються за умов, коли варіація ознаки відбувається у порівняно вузьких межах, а розподіл є практично рівномірний.

Значення інтервалу для статистичних угруповань з рівними інтервалами визначають за формулою:

$$i = \frac{X_{\max} - X_{\min}}{n},$$

де $X_{\max, \min}$ – відповідно максимальні і мінімальні значення ознаки;
 n – число груп.

Наприклад, необхідно побудувати групування областей з рівними інтервалами за рівнем грошового утримання співробітників райвідділу органів внутрішніх справ, яке коливається в межах від 350 до 1550 грн. При цьому треба виділити 5 груп, тоді величина інтервалу буде дорівнювати:

$$i = \frac{1550 - 350}{5} = 240.$$

Шляхом додавання до мінімального значення ознаки (350 грн.) значення інтервалу (240 грн.), отримаємо верхню межу першої групи (350 + 240 = 590 грн.). Послідовно додаючи значення інтервалу до нижньої межі кожної групи, дістанемо відповідне групування з рівними ознаками:

350–590; 590–830; 830–1070; 1070–1310; 1310–1550.

Для усунення невизначеності щодо віднесення до тієї чи іншої групи грошового утримання в сумі 590 грн. у практиці аналітичної роботи прийнято, що один з крайніх інтервалів «відкривають» або застосовують принцип одностайності, коли лівий інтервал включає в себе це число, а правий – ні. Тоді працівник, який одержує грошове утримання у сумі 590 грн., буде віднесений до другої групи. Аналогічно визначають й інші групи. У даному прикладі інтервали є *закритими*. У *відкритих інтервалах*, при визначенні крайніх меж інтервалів першої та останньої групи ознаки, використовують позначення «від», «до», «понад», «більше». Наприклад, верхня межа інтервалу може бути «до 350» або «понад 1550», «1550 і більше». Необхідність використання відкритих інтервалів обумовлена великим коливанням значень досліджуваної ознаки.

Таким чином, головне – дотримуватися методологічних вимог при побудові статистичних групувань, коли групувальні ознаки повинні виявляти сутність, що досліджується, явища та характеризувати реальні процеси, що у ньому відбуваються.

§ 4. Статистичні ряди розподілу

Складовою частиною обробки та аналізу первинних статистичних даних є побудова *рядів розподілу* за певною обраною ознакою на групи. Ряди розподілу є способом впорядкування одиниць сукупності, що вивчається. За його допомогою можна судити не тільки про однорідність соціально-економічного явища, а і про закономірності та тенденції його розвитку.

Залежно від ознаки, за якою побудовано ряд розподілу, останні поділяються на *атрибутивні* та *варіаційні*, тобто побудовані, відповідно, за якісною та кількісною ознаками.

Побудова атрибутивних рядів розподілу (за якісною ознакою) є доволі простою, оскільки в основі визначення кількості груп лежить кількість різновидностей атрибутивної ознаки даної сукупності. Наприклад, усі злочини, зареєстровані у певному відділі внутрішніх справ, можна розподілити на групи за об'єктом посягання відповідно до кількості розділів Особливої частини Кримінального кодексу. До атрибутивних рядів розподілу відносять також ряди розподілу засуджених за професією, національністю тощо.

Водночас ряд розподілу засуджених за строками позбавлення волі належить до варіаційного ряду розподілу, оскільки він побудований за кількісною ознакою (у порядку зростання відповідних значень).

Таблиця 10

Розподіл кількості засуджених
за строком позбавлення волі (за 2000 р.)

Строки позбавлення волі	Кількість засуджених осіб	Частка, %
До одного року включно	12 091	14,6
Понад 1 рік – до 2-х років включно	15 741	19,0
Понад 2 роки – до 3-х років включно	20 857	25,2
Понад 3 роки – до 5-ти років включно	21 571	26,0
Понад 5 років – до 8-ми років включно	8648	10,4
Понад 8 років – до 10-ти років включно	2085	2,5
Понад 10 років – до 15-ти років включно	1876	2,3
Довічне позбавлення волі	0	
Усього засуджено осіб до позбавлення волі	82 869	100,0

Як видно з таблиці, такий ряд дає уявлення про склад засуджених за строками позбавлення волі. Навіть побіжний аналіз цієї інформації свідчить про певну декриміналізацію політики держави у протистоянні з навалом злочинності.

Варіаційні ряди розподілу складаються з таких елементів: *варіантів* та *частот*.

Варіантами називають окремі числові значення кількісної ознаки.

Частотами називають числа, що вказують на кількість повторень відповідного варіанта.

У разі великої кількості варіантів значень ознаки, в першу чергу проводять *ранжирування* такого ряду, тобто всі варіанти розміщують у зростаючому або убуючому порядку.

Для ілюстрації побудови ряду розподілу можна навести дані про кількість злочинів, розкритих одним дільничним інспектором міліції в областях України у 2002 році.

Таблиця 11

Кількість злочинів, розкритих одним дільничним інспектором міліції в областях України у 2002 р. (незгруповані дані)

8,1	11,0	8,0	9,2
6,8	6,0	5,9	9,4
6,0	5,5	8,3	5,1
11,5	4,9	4,5	9,1
8,2	8,4	6,9	13,1
7,5	8,3	5,9	2,6
4,6	7,5	5,5	

Далі необхідно установити оптимальну кількість груп сукупності, що вивчається, за допомогою формули Стерджесса (при $N = 27$, кількість n дорівнює 6). Потім за формулою обчислимо інтервал:

$$i = \frac{X_{\max} - X_{\min}}{n} = \frac{13,1 - 2,6}{6} = \frac{10,5}{6} = 17,5.$$

У результаті отримаємо такий ряд розподілу (див. табл. 11).

Ряд розподілу областей України за кількістю викритих злочинів одним дільничним інспектором міліції у 2002 р.

Припадає викритих злочинів на одного дільничного інспектора міліції	Кількість областей
2,60–4,35	1
4,35–6,10	10
6,10–7,85	4
7,85–9,60	9
9,60–11,35	1
11,35–13,10	2

Як свідчать дані таблиці, тобто ряд розподілу, основна маса дільничних інспекторів міліції областей України протягом року викривала від 4,35 до 9,6 злочинів, тоді як середнє навантаження на одного дільничного по Україні становить 7,5 злочина.

§ 5. Табличний метод у правовій статистиці

З метою систематизованого, наочного та оптимального вигляду результатів зведення та групування статистичних даних, що характеризують суспільні явища та процеси, складають *статистичні таблиці*.

Сутність статистичної таблиці полягає у числовому (цифровому) виразі сукупності логічних міркувань. Тому не кожна таблиця може бути статистичною (наприклад, таблиця множення). Відмінними особливостями статистичної таблиці є те, що вона містить результати підрахунку емпіричних даних і являє собою підсумок зведення первинної інформації.

Будь-яка статистична таблиця має дві складові: *статистичний підмет* і *статистичний присудок*.

Статистичним підметом називають ті об'єкти, про які йдеться у таблиці. Зазвичай підмет таблиці наводиться у лівій частині, в найменуванні рядів.

Статистичним присудком називають сукупність показників та числові підсумки, що характеризують об'єкт дослідження, тобто статистичний підмет. Присудок формує назву граф та їх зміст і розміщується у правій частині таблиці. Але, виходячи зі способу аналізу або читання статистичної інформації, вони можуть мінятися місцями.

Складену, але не заповнену числами статистичну таблицю називають *макетом таблиці*.

До обов'язкових реквізитів статистичної таблиці відносять заголовки (загальний, бічні та верхні).

Загальний заголовок, або найменування таблиці, розміщується над таблицею і виражає її зміст. За необхідності вказуються одиниці виміру, до якої території і до якого періоду належать наведені у таблиці дані. Верхні та бокові заголовки розривають відповідно зміст граф та рядів. Основними вимогами до статистичних таблиць є:

- включення в таблицю тих даних, що характеризують сукупність, що вивчається;
- «читабельність» таблиці;
- компактність;
- недопустимість захарашування таблиці зайвим цифровим матеріалом.

За способом побудови статистичного підмета статистичні таблиці поділяються на *прості, групові та комбіновані*.

Прості таблиці відрізняються тим, що у підметі наводиться простий перелік об'єктів чи територіальних одиниць і підмет не поділяється на окремі групи.

Проста статистична таблиця має суто описовий характер. Вона дає загальне уявлення про соціально-економічне явище, що вивчається, причому лише за однією ознакою (наприклад, констатується кількість зареєстрованих злочинів або виявлених осіб, що вчинили злочин).

Таблиця 12

Виявлено осіб, які вчинили злочини у складі організованої злочинної групи в Україні (1994–2002 рр.)

Роки	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Показник									
Виявлено осіб, які вчинили злочини у складі ОЗГ	2980	3229	4381	4393	4836	4673	4076	3286	3209

Як бачимо, таблиця не дає можливості виявити структуру сукупності та взаємозалежності між ознаками, що її характеризують. Ці завдання в статистичній таблиці вирішуються за допомогою групових та комбінаційних таблиць.

Груповою називається таблиця, підмет якої поділяється на окремі групи за однією якісною або кількісною ознакою. Безумовно, інформаційне навантаження такої таблиці значно більше, оскільки вона не тільки констатує певну сукупність, але й дозволяє порівнювати групи між собою. Прикладом групової таблиці може слугувати таблиця 13.

Таблиця 13

**Національний склад населення України
(за даними переписів)**

Населення за національним складом	Роки							
	1970		1979		1989		2001	
	тис. чол.	%	тис. чол.	%	тис. чол.	%	тис. чол.	%
Разом	47 126	100,0	49 609	100,0	51 452	100,0	48 241	100,0
у тому числі:								
українці	35 284	74,9	36 489	73,6	37 419	72,7	37 542	77,8
росіяни	9126	19,4	10 472	21,1	11 356	22,1	8334	17,3
білоруси	386	0,8	406	0,8	440	0,9	276	0,6
молдовани	266	0,6	294	0,6	325	0,6	259	0,5
поляки	295	0,6	295	0,6	258	0,5	144	0,3
євреї	777	1,7	633	1,3	486	0,9	104	0,2
інші	992	2,0	1057	2,1	1207	2,4	1582	3,3

Таблиці, в яких показники поділяються на окремі групи за декількома ознаками, взятими в комбінації, називаються **комбінаційними**. Аналіз таких таблиць створює неабиякі можливості для міркувань щодо розвитку соціально-економічних явищ.

Таблиця 14

**Характеристика зґвалтувань, вчинених групою осіб
в Україні, 1995 р. (за територіальною ознакою)**

Вчинено зґвалтувань за територіальною ознакою	Вчинено злочинів		Групою осіб у складі			Разом
	всього	у т. ч. групою осіб	2-3 осіб	4-5 осіб	6 осіб і більше	
В містах, селищах міського типу	1211	238	69,3	25,2	5,5	100,0
В сільській місцевості	736	146	87,7	10,3	2,0	100,0
Разом	1947	384	64,5	32,1	5,4	100,0

Аналіз даних таблиці свідчить, що майже $2/3$ зґвалтувань від загальної їх кількості вчиняється в містах та селищах міського типу. Майже 20%, або кожне п'яте зґвалтування вчиняється групою осіб, переважно у складі 2–3 чоловік. У сільській місцевості зґвалтування у дев'яти випадках з десяти вчиняється групою у складі 2–3 осіб, тоді як у містах та селищах міського типу кожний третій злочин вчиняється групою у складі 4-х і більше осіб.

Таким чином, можна зробити висновок, що, будучи одним з основних методів узагальнення та обробки матеріалів статистичних спостережень, таблиці мають широке застосування у правовій статистиці, діяльності правоохоронних органів.

Більш наочне уявлення даних статистичних таблиць можна отримати за допомогою графічного методу.

СЕРЕДНІ ВЕЛИЧИНИ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ У ПРАВОВІЙ СТАТИСТИЦІ

§ 1. Поняття про середні величини

24
Серед узагальнюючих величин неабияке значення у статистиці мають середні величини. Завдяки ним виявляються кількісно-якісні характеристики розвитку соціально-економічних явищ, одержують порівняльну характеристику продуктивності праці, врожайності сільськогосподарських культур, ефективності роботи слідчих, суддів тощо. Наприклад, у системі правоохоронних органів багатьом співробітникам відомо таке поняття, як середнє навантаження на слідчого, суддю.

Більш того, за допомогою середніх величин можна порівнювати різні статистичні сукупності правових явищ за окремими, притаманним тільки їм, ознаками і на цій основі робити необхідні висновки й приймати відповідні рішення.

Цікаві положення щодо середніх величин – як одного з основних методів статистичного аналізу – виклав у своїй теорії «середньої людини» бельгійський економіст-математик А. Кетле. На його думку, «середня людина» наділена багатьма типовими рисами в середньому обсязі: середня на зріст і вагу, має середню смертність і народжуваність, середню схильність до шлюбу і самогубства, до добрих і поганих справ тощо. Незважаючи на те, що ця теорія була визнана помилковою, оскільки А. Кетле вважав «середню людину» ідеалом, вона дає правильне розуміння суті середніх величин і визначає їх роль у пізнанні соціально-економічних явищ.

Таким чином, середня величина, як кількісно-якісна категорія, містить типові, найхарактерніші ознаки, що притаманні всій статистичній сукупності.

Середньою величиною в теорії статистики називається узагаль-

нюючий показник, що характеризує у часі і просторі типовий рівень ознаки в розрахунку на одиницю сукупності.

Однак масовим суспільно-економічним явищам і процесам притаманні, крім загальних ознак, і індивідуальні властивості. Розбіжності між загальними та особливими ознаками називаються *варіацією*.

Варіація є властивістю масових явищ. Вона формується під впливом двох груп чинників: основних, що тісно пов'язані з природою самого явища, і другорядних – випадкових для сукупності в цілому. Оскільки середня величина характеризує типовий рівень варіюючої ознаки, вона і відображає те спільне, що об'єднує цю сукупність. З цього випливає основна умова використання середніх величин у статистиці – *якісна однорідність статистичної сукупності*.

У разі обчислення явищ різного типу, середні можуть викривляти відмінності різнорідних сукупностей і тому будуть фіктивними.

Характеризуючи однією величиною все явище за ознакою, яка цікавить, середня абстрагується від другорядних та випадкових значень. І тому середня величина буде характеризувати розвиток явища більш реально і об'єктивно тоді, коли її визначення базуватиметься на сукупності, яка складається з досить великої кількості одиниць. У цьому виявляється дія закону масових чисел.

Неправильним буде обчислення середніх величин сукупності різноякісних явищ, наприклад: поєднання багатих і бідних, мільйонерів і жебраків з метою обчислення середнього доходу на душу населення. Такі середні не дадуть справжнього уявлення про розвиток соціально-економічного явища, знівельують кардинальні розбіжності в якісних рівнях сукупності. З цього випливає ще один важливий висновок – справді науково обґрунтовані середні величини мають розраховуватися тільки на основі однорідних групувань, включаючи при цьому якісно різні явища. При застосуванні на практиці середніх величин для аналізу злочинності необхідно користуватися для їх обчислення групувальними ознаками, оскільки лише групові середні з великою часткою імовірності характеризують соціальне явище.

У нашому прикладі, з обчисленням середнього доходу, сукупність «населення» треба поділити на групи за доходами і висновки робити за середнім доходом у кожній групі населення окремо.

Таким чином, незважаючи на те, що при аналізі суспільних явищ часто користуються статистичними середніми величинами,

проте зайве захоплення ними часто призводить до приховування серйозних наслідків. Середні статистичні показники самі по собі недостатні для всебічного аналізу суспільного процесу, тільки у комплексі з іншими методами статистики вони виявляють свою значимість.

§ 2. Види середніх величин та способи їх обчислення

При виявленні злочинності як соціального явища досить часто використовують середні величини різних видів. Вибір середньої визначається статистичним матеріалом, правовим змістом певних показників сукупності та метою дослідження.

Розрізняють декілька видів середніх статистичних показників: середня арифметична, середня геометрична, середня гармонійна, середня квадратична, середня кубічна. Вони мають степеневу основу і відрізняються одна від одної величиною степеня. Загальний вид степеневої середньої такий:

$$\bar{x} = \sqrt[m]{\frac{\sum x^m}{n}},$$

де \bar{x} – середня певного степеня; x – значення варіюючої ознаки; m – показник степені середньої; n – число варіант (ознак); Σ – знак суми.

Проілюструємо прикладом. Припустимо, що в сільськогосподарському підприємстві «N» за період здійснення профілактичних заходів щодо забезпечення збереження продукції нового урожаю дільничний інспектор міліції у крадіїв у 2000 р. вилучив 8 т зерна, у 2000 р. – 12 т, а у 2002 – 17 т (звідси $x_1 = 8$; $x_2 = 12$; $x_3 = 13$, а n – число варіант (років) дорівнює 3).

Тоді, при значенні степені $m = 1$, дістанемо середню арифметичну:

$$\bar{x}_{\text{арифм.}} = \sqrt{\frac{\sum x^1}{n}} = \frac{\sum x}{n} = \frac{8+12+13}{3} = \frac{33}{3} = 11,0 \text{ т.}$$

При значенні степені $m = 0$, дістанемо середню геометричну:

$$\bar{x}_{\text{геом.}} = \sqrt[n]{\frac{\sum x^0}{n}} = \sqrt[n]{x_1 \cdot x_2 \cdot x_3 \dots x_n} = \sqrt[3]{8 \cdot 12 \cdot 13} = \sqrt[3]{1248} = 10,8 \text{ т.}$$

При значенні степені $m = -1$, дістанемо середню гармонійну. Її формула:

$$\bar{x}_{\text{гармон.}} = \sqrt[n]{\frac{\sum x^{-m}}{n}} = \frac{n}{\sum \frac{1}{x}} = n : \sum \frac{1}{x} = 3 : \left(\frac{1}{8} + \frac{1}{12} + \frac{1}{13} \right) = 3 : \frac{89}{312} = 10,5 \text{ т.}$$

При значенні степені $m = 2$, дістанемо середню квадратичну:

$$\bar{x}_{\text{квадрат.}} = \sqrt{\frac{\sum x^2}{n}} = \sqrt{\frac{64 + 144 + 169}{3}} = \sqrt{125,7} = 11,2 \text{ т.}$$

При значенні степені $m = 3$, дістанемо середню кубічну:

$$\bar{x}_{\text{куб.}} = \sqrt[3]{\frac{\sum x^3}{n}} = \sqrt[3]{\frac{512 + 1728 + 2197}{3}} = \sqrt[3]{\frac{4437}{3}} = \sqrt[3]{1479} = 11,4 \text{ т.}$$

Із розрахунків випливає: чим більший показник степені m , тим більшим є значення середньої величини, тобто $\bar{x}_{\text{куб.}} (11,4) > \bar{x}_{\text{квадр.}} (11,2) > \bar{x}_{\text{арифм.}} (11,0) > \bar{x}_{\text{геом.}} (10,8) > \bar{x}_{\text{гармон.}} (10,5)$. Така закономірність називається правилом мажоритарності середніх величин.

В юридичній практиці широке застосування знайшли: середня арифметична, проста, середня арифметична зважена, середня геометрична, а також мода і медіана. Розглянемо їх більш детально.

а) Середня арифметична

Середня арифметична застосовується у тих випадках, коли обсяг варіюючої ознаки для всієї сукупності є сумою значень ознаки окремих її одиниць. Середня арифметична величина буває *простою* та *зваженою*.

Для обчислення *середньої арифметичної простої* необхідно суму всіх значень варіант (ознак) поділити на їх число.

Наприклад, маємо дані про кількість закінчених провадженням цивільних справ судьями міського суду у 2002 році. Перший суддя закінчив провадженням 27 цивільних справ на рік, другий – 28, третій – 30, четвертий – 26, п'ятий – 29. Необхідно установити середню кількість закінчених провадженням цивільних справ одним суддею. Для цього підсумуємо загальну кількість цивільних справ закінчених провадженням всіма п'ятьма судьями да рік. Воно буде дорівнювати $(27 + 28 + 30 + 26 + 29) = 140$ і добута сума ділиться

на кількість суддів. Середнє навантаження цивільних справ на одного суддю на рік:

$$\bar{x}_{\text{ар.}} = \frac{27 + 28 + 30 + 26 + 29}{5} = \frac{140}{5} = 28.$$

При розрахунках середньої арифметичної простої необхідно пам'ятати, що цей простий спосіб її визначення застосовується лише за умов, коли кожна одиниця має різне числове значення варіанти (ознаки), що вивчається, тобто певні числові значення не повторюються.

У випадках, коли при обчисленні середньої арифметичної у сукупності, що вивчається, трапляються кількісні значення ознак, що мають однаковий числовий вираз, тобто варіанти повторюються, потрібно розраховувати *середню арифметичну зважену*. Числа, що вказують, скільки разів повторюється та чи інша варіанта в ряді чисел, називаються *вагами* або *частотами*. Якщо вагу (частоту) позначити f , то формула середньої арифметичної зваженої буде мати вигляд

$$\bar{x} = \frac{\sum xf}{\sum f},$$

де $\sum xf$ – сума добутоків величини ознак на їх частоти;

$\sum f$ – загальна чисельність одиниць сукупності.

Припустимо, необхідно визначити середню навантаженість на одного районного суддю по області, якщо відома загальна кількість закінчених провадженням справ кожним суддею. Статистичні дані оформимо таблицею.

Таблиця 15

**Розподіл суддів у районних судах області
за кількістю закінчених провадженням справ, всього**

Кількість суддів у судах області (вага), f	Кількість закінчених провадженням справ, x	$x \cdot f$
13	45	585
14	47	658
15	48	720
16	50	800
17	52	884
Разом $\Sigma f = 75$	$\Sigma x = 242$	$\Sigma fx = 3647$

Таким чином, для відповіді на поставлене запитання необхідно виконати такі математичні дії: множення кожної ознаки (варіанти) на його вагу (частоту), підсумовування отриманих добутоків, потім цю суму добутоків поділити на суму частот:

$$\bar{x} = \frac{x_1 \cdot f_1 + x_2 \cdot f_2 + \dots + x_n \cdot f_n}{f_1 + f_2 + \dots + f_n} = \frac{45 \cdot 13 + 47 \cdot 14 + 48 \cdot 15 + 50 \cdot 16 + 52 \cdot 17}{13 + 14 + 15 + 16 + 17} =$$
$$= \frac{3647}{75} = 48,62 \approx 49.$$

Отримана таким шляхом середня арифметична і називається середньою арифметичною зваженою. Вона не має принципових відмінностей від середньої арифметичної простої. При її розрахунку підсумовування одного і того ж значення замінено множенням цього значення на вагу (частоту), тобто на кількість разів його повторюваності. Наприклад, значення 45, замість додавання до цього тринадцять разів такого ж числа, ми помножили на 13 і так далі.

При розрахунках середньої величин як вага (частота) можуть використовуватися не тільки абсолютні показники, а й відносні (питома вага від загального підсумка, частин або проценти). Наприклад, в середньому по Україні розкриття особливо тяжких злочинів у 2002 р. становило 82,1%. При цьому у м. Севастополі цей показник – 89,8%, а у Львівській області – 73,6%.

Середня арифметична має низку математичних властивостей, які впливають на спрощення її обчислення. Основними з них є:

- якщо індивідуальні значення варіанти (ознаки) зменшити або збільшити на будь-яке постійне число, то середня зміниться відповідно на таку саму величину;
- якщо кожному варіанту помножити чи розділити на будь-яке довільне число, то середня збільшиться або зменшиться в стільки ж разів;
- якщо вагу (частоту) кожної з її груп зменшити або збільшити в одне й те саме число разів, то середня при цьому не зміниться.

б) Середня геометрична

Цей вид середніх величин у статистиці, у тому числі і у правовій, використовується переважно при аналізі рядів динаміки (див. розділ VI), для встановлення середніх показників зростання та темпів приросту явищ, що вивчаються. Дослідження таких параметрів у динаміці злочинності, розкритті злочинів, загальної

кількості засуджених, розгляду цивільних справ та інших значимих, з позиції права, явищ та процесів мають як практичне, так і наукове значення.

Середня геометрична обчислюється шляхом добуття кореня степені n із добутку окремих значень ознаки:

$$\bar{x}_{\text{геом.}} = \sqrt[n]{x_1 \cdot x_2 \dots x_n},$$

де $\bar{x}_{\text{геом.}}$ – середня геометрична; n – число значень ознаки.

Але, якщо взяти відношення будь-якого рівня базового періоду (y_0),

то за формулою $\bar{x}_{\text{геом.}} = \sqrt[n]{\frac{y_i}{y_0}}$ отримаємо аналогічні середні показ-

ники, що обчислені за попередньою формулою.

При використанні для обчислення середньої геометричної формули $\bar{x} = \sqrt[n]{x_1 \cdot x_2 \dots x_n}$, необхідно мати на увазі, що ця формула може бути застосована за умов, коли усі річні (ланцюгові) темпи зростання хоча і не збільшуються за наростаючою, але завжди є додатними числами. У разі, якщо хоча б одне значення дорівнює нулю, весь добуток стає рівним нулю. Або, якщо річні абсолютні показники не зростали, а знижувалися, тоді добуток ланцюгових темпів зростання не буде рівнятися загальному темпу зростання. Тому для обчислення середньої геометричної часто користуються другою формулою:

$$\bar{x}_{\text{геом.}} = \sqrt[n]{\frac{y_i}{y_0}}.$$

в) Мода і медіана

Обчислюючи середні величини, дослідник завжди отримує абстрактні показники, які відображають загальні характеристики, притаманні усій сукупності. Але, поряд з абстрактними середніми величинами, у правовій статистиці використовуються і конкретні середні – *мода і медіана*.

Мода (M_o) – це варіанта, яка у варіаційному ранжированому ряді повторюється найчастіше. Її навіть легко визначити візуально, оскільки це варіанта, якій відповідає найбільша частота. Проілюструємо це наочно.

Розподіл кримінальних справ за строками розслідування

Строки розслідування кримінальних справ, місяців	1	2	3	4	5	6	7
Кількість кримінальних справ	35	58	83	75	68	65	40

З таблиці видно, що 424 кримінальні справи з певного виду злочинів за строками розслідування розподілилися відповідним чином, за яким найбільша кількість кримінальних справ (83) розслідується протягом трьох місяців. Це число і буде *мода* – варіанта, якій відповідає найбільша частота в сукупності або у варіаційному ряду.

Медіана (M_e) – це варіанта, що ділить ранжирований ряд, тобто ряд, який характеризує порядок збільшення або зменшення варіант, на дві рівні за чисельністю частини. У нашому прикладі медіаною буде число 4, оскільки вона знаходиться на однаковій відстані від крайніх значень ряду. Звідси, – чотиримісячний термін розслідування, який займає середнє місце у ряді і буде медіаною для 75 кримінальних справ.

Якщо в ранжированому ряді є парне число індивідуальних значень, медіана розраховується як напівсума двох середніх варіантів. Наприклад, коли б у ряду було 8 одиниць, то у центрі – одиниці з порядковими номерами 4 і 5. Для середньої з двох величин $(75 + 68) : 2 = 71,5$, що стоять під цими номерами, 4,5 місяці і буде медіаною.

У правовій статистиці мода і медіана може використовуватися замість середньої арифметичної або разом з нею. Більш того, коли сукупність ранжирована й упорядкована, медіану можна обчислювати як приблизну середню арифметичну.

§ 3. Показники варіації та способи їх розрахунку

Обчислення середніх величин передбачає встановлення їх типовості, надійності та однорідності. Ця вимога впливає з поняття середніх величин, оскільки вони розкривають лише узагальнену характеристику ознаки сукупності, що вивчається. Водночас середня не розкриває будову самої сукупності, не показує, як розташовані біля неї варіанти – близько чи значно відхиляються. Однакові середні можуть характеризувати зовсім різні сукупності.

Для відповіді на ці питання необхідно обчислювати показники

варіації – тобто встановлювати відмінності у значеннях будь-якої ознаки у різних одиниць сукупності за один і той же період.

Припустимо, що необхідно визначити середній строк позбавлення волі для засуджених за тяжкі злочини, призначені районними судами окремої області, і наскільки цей показник відображає однорідність та типовість сукупності.

Таблиця 17

Розрахунки показників варіації

№ з/п	N-районний суд				M-районний суд			
	Строки позбавлення волі, x	Відхилення від середньої, $(x - \bar{x})$	Квадрат відхилення, $(x - \bar{x})^2$	Середнє квадратичне відхилення, $\sqrt{\frac{\sum(x - \bar{x})^2}{n}}$	Строки позбавлення волі, x	Відхилення від середньої, $(x - \bar{x})$	Квадрат відхилення, $(x - \bar{x})^2$	Середнє квадратичне відхилення, $\sqrt{\frac{\sum(x - \bar{x})^2}{n}}$
1	1,5	- 5,3	28,09	x	5	- 1,8	3,24	x
2	2	- 4,8	23,04	x	6	- 0,8	0,64	x
3	2	- 4,8	23,04	x	6	- 0,5	0,64	x
4	3	- 3,8	14,44	x	6	- 0,8	0,64	x
5	4,5	- 2,3	5,29	x	7	+ 0,2	0,04	x
6	9	+ 2,2	4,84	x	7	+ 0,2	0,04	x
7	9	+ 2,2	4,84	x	7	+ 0,2	0,04	x
8	12	+ 5,2	27,04	x	8	+ 1,2	0,04	x
9	12	+ 5,2	27,04	x	8	+ 1,2	1,44	x
10	13	+ 6,2	38,44	x	8	+ 1,2	1,44	x
Разом	68	x	196,1	4,43	68	x	8,2	0,91

До показників варіації відносять: *розмах варіації, середнє квадратичне відхилення, коефіцієнт варіації* та інші.

Найбільш простим показником варіації є *розмах варіації R*, який представляє собою різницю між максимальним і мінімальним значенням ознаки:

$$R = x_{\max} - x_{\min}.$$

Як видно з таблиці 17, розмах варіації строків позбавлення волі для N-районного суду становить ($R_1 = 13 - 1,5 = 11,5$ років); для M-районного суду – ($R_2 = 8 - 5 = 3$ роки), що майже в чотири рази менше. Це свідчить про сталий характер варіант сукупності.

Проте, необхідно розуміти, що розмах варіації показує лише відхилення крайніх ознак ряду і не відображає відхилення від середньої усіх значень ознаки в сукупності.

Найбільш ефективним у статистиці спеціальним показником, що визначає (вимірює) рівень відхилень варіанти від їх середньої є *середнє квадратичне відхилення*.

Для його обчислення (див. табл. 17) необхідно визначити:

- середню арифметичну строків позбавлення волі для обох судів,

$$\bar{x}_1 = \sum x \div N = 68 \div 10 = 6,8 \text{ років};$$

$$\bar{x}_2 = \sum x \div N = 68 \div 10 = 6,8 \text{ років}.$$

Як видно з таблиці та з розрахунків, середні рівні в обох випадках, проте ряди суттєво відрізняються між собою. Другий ряд є більш однорідним, а відтак – і середня арифметична буде більш показова порівняно з першим рядом;

- відхилення кожної варіанти ряду від його середніх.

У першому ряду відхилення першого показника (1,5) від середньої (6,8) дорівнює (-5,3), а відхилення десятого показника (13) від середньої (6,8) становить (6,2). У другому варіаційному рівні аналогічні відхилення дорівнюють, відповідно, (-1,8) та (+1,2).

Отримані результати уже можна порівнювати та висловлювати певні судження щодо типовості середніх величин, а також – чи можуть вони бути характеристикою відповідного ряду;

- відхилення кожної варіанти піднести в квадрат, підрахувати суму квадратів відхилень, поділити її на число показників ряду, із одержаного середнього квадрата відхилень добути квадратний корінь.

У нашому прикладі, по N-районному суду, сума квадратів відхилень становить 196,1. Якщо середнє квадратичне відхилення позначити через q , то формула буде:

$$q = \sqrt{\frac{\sum(x - \bar{x})^2}{n}} = \sqrt{\frac{196,1}{10}} = \sqrt{19,61} = 4,43 \text{ роки}.$$

Для М-районного суду середнє квадратичне відхилення дорівнюватиме:

$$q = \sqrt{\frac{\sum(x - \bar{x})^2}{n}} = \sqrt{\frac{8,2}{10}} = \sqrt{0,82} = 0,91 \text{ року.}$$

З розрахунків випливає, що середнє квадратичне відхилення в першому ряду у 4,9 раза більше, ніж у другому. Таким чином, дисперсія (строкатість, коливання) показників другого ряду, тобто дані М-районного суду, у 4,9 раза менша, ніж у першому.

Певною мірою підсумковим показником варіації є **коефіцієнт варіації**, який обчислюється у відсотках – як відношення середнього квадратичного відхилення до середньої арифметичної:

$$K_v = \frac{q \cdot 100}{\bar{x}}$$

У нашому прикладі коефіцієнт варіації для першого ряду (N-районного суду) буде дорівнювати:

$$K_{vN} = \frac{4,43 \cdot 100}{6,8} = 65,1\%,$$

а для другого (М-районного суду) – $K_{vM} = \frac{0,91 \cdot 100}{6,8} = 13,4\%$.

Отже, чим більшим є коефіцієнт варіації, тим більша різномірність сукупності, що характеризується середньою арифметичною. Звідси, коефіцієнт варіації використовується не тільки для порівняння оцінки варіації одиниць сукупності, а і для характеристики однорідності сукупності. У теорії статистики прийнято вважати сукупність якісно однорідною, якщо коефіцієнт варіації не перевищує 33,3%.

РЯДИ ДИНАМІКИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У ПРАВОВІЙ СТАТИСТИЦІ

§ 1. Ряди динаміки та їх класифікація 77

Одне із основних положень наукової методології полягає у тому, що всі явища та їх зміни вивчаються в розвитку. Це повною мірою стосується і правової статистики.

Як змінюється у часі (щорічно) стан розвитку злочинності в країні; які тенденції цих змін; як змінюється із року в рік якісний склад працівників правоохоронних органів? На всі ці питання відповідь можуть дати лише спеціальні статистичні методи, за допомогою яких вивчається процес розвитку того чи іншого явища в часі, тобто *динаміка*. Таким методом у статистиці є ряди динаміки. *Ряд динаміки* являє собою цифрове вираження певного статистичного показника в часі або просторі, побудованого у хронологічній послідовності.

Ряди динаміки складаються з двох основних елементів: часу (t) та рівня ряду (y).

Час (t) є однією з важливих характеристик динамічного ряду, яка показує його довжину від початку спостереження до його закінчення.

Числові значення статистичного показника, які складають ряд динаміки, називаються *рівнями ряду*. Вони є основною характеристикою ряду динаміки.

Довжина динамічного ряду обирається, виходячи із завдань та мети дослідження чи аналізу розвитку соціального явища. Хоча, з позиції статистики, довгі ряди динаміки дають більш точні та більш достовірні результати. Але при цьому треба враховувати межі розумного компромісу між можливостями статистики та вимогами, що стоять перед дослідженням.

У статистиці, залежно від характеру рівнів ряду та за часом, розрізняють три види рядів динаміки: моментні, інтервальні та ряди середніх або відносних величин.

Моментний ряд динаміки характеризує стан явища на певну дату (моменти часу), наприклад: на початок місяця, кварталу, року тощо.

В аналітичній роботі правоохоронних органів моментні ряди динаміки використовуються порівняно рідко – для прийняття оперативних рішень.

Таблиця 18

**Моментний ряд динаміки залишків кількості
нерозкритих злочинів**

Показ- ник	01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11	01.12
Зали- шок нероз- критих злочи- нів по- перед- ніх пе- ріодів (станом на по- чаток місяця)	664	670	666	657	660	662	670	668	665	660	657	649

При застосуванні моментних рядів динаміки необхідно пам'ятати, що підсумовування рівнів моментного ряду недоцільно, оскільки це призводить до повторного рахунку. Проте, різниця рівнів має певний якісний зміст. Як випливає з табл. 18, моментний ряд характеризує зміни відповідного явища шляхом порівняння величини його рівнів станом на певні дати.

Більш значним при використанні *інтервальних рядів динаміки* є числовий ряд, рівні якого характеризують розмір суспільного явища за конкретний інтервал, період часу (місяць, квартал, рік тощо).

Прикладом інтервального ряду динаміки можуть бути дані про зареєстровані злочини в Україні за 1986–1995 роки.

**Кількість зареєстрованих злочинів
в Україні, тис.**

Показник	Роки									
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Зареєст- ровано злочинів	248,7	237,8	243,0	322,3	370,0	405,5	480,5	539,3	571,9	641,9

Довжина інтервального ряду динаміки, наведеного в табл. 19, дорівнює одному року. Цей ряд характеризує сталий ріст кількості зареєстрованих злочинів в Україні починаючи з 90-х років.

На відміну від рівнів моментного ряду, числові значення інтервального ряду можна підсумовувати, що дає можливість формувати ряди динаміки з більш тривалим проміжком часу. Крім того, в разі додавання до попередніх рівнів динамічного ряду наступних, можна отримати інтервальний ряд динаміки з наростаючими підсумками. Завдяки цьому досягається узагальнення результатів соціального явища з початку звітної періоду (місяця, кварталу, року).

За способом вираження, рівні в динамічному ряду можуть бути представлені *абсолютними, середніми та відносними величинами*. Розглянуті в таблицях 18 та 19 динамічні рівні виражені абсолютними статистичними величинами.

Прикладом ряду динаміки, рівні якого характеризуються середніми величинами, є динаміка середньої кількості зареєстрованих крадіжок індивідуального майна громадян у районах міста.

Відносними величинами можуть характеризуватися рівні рядів динаміки темпів зростання зареєстрованих злочинів, питома вага якісного складу органів внутрішніх справ тощо.

Таблиця 20

**Темпи зростання кількості
зареєстрованих злочинів в Україні, %**

Показник	Роки									
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Зареєст- ровано злочинів	100,0	95,6	97,7	129,6	148,8	163,0	193,2	2,2 р.	2,3 р.	2,6 р.

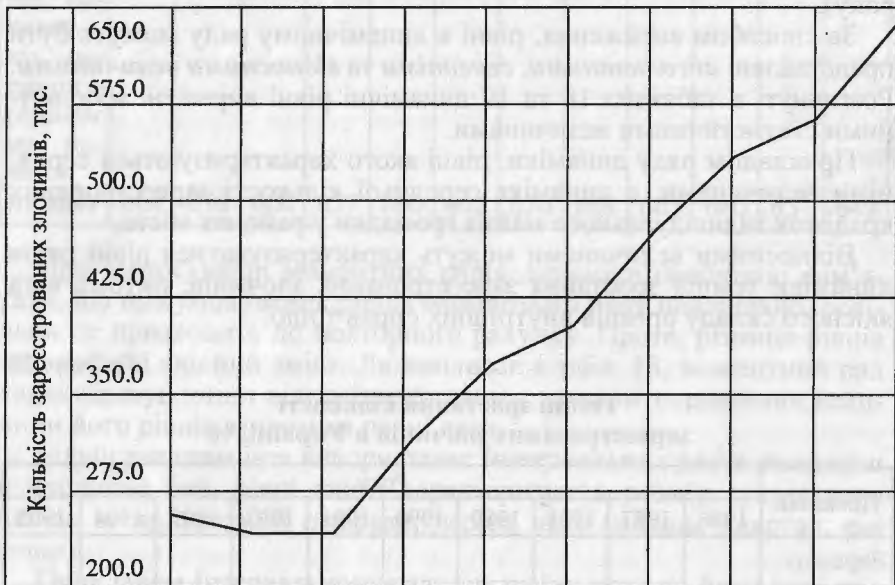
У практиці натрапляємо й на інші види динаміки.

Так, за охопленням (повнотою) часу динамічні ряди поділяються на *повні*, в яких дати (періоди) ідуть послідовно, один за одним; і *неповні*, що характеризуються керівними часовими інтервалами.

За кількістю показників, які представляють рівні ряду динаміки, останні поділяються на *одновимірні*, в яких змінюється в часі один показник, та *багатовимірні* – коли змінюються в часі два або більше показників.

Таким чином, вищенаведене свідчить, що незважаючи на суттєві відмінності розглянутих рядів динаміки, всі вони мають дві спільні складові, а саме: *перший* рядок характеризує часові періоди, а *другий* – зміни рівнів, тобто величини показників явища, що досліджується.

Часто ряди динаміки зображаються графічно або у вигляді таблиці. Графічне зображення дозволяє наочно уявити розвиток явища в часі, виявляти закономірність його розвитку. Найбільш поширеними є *лінійні графіки*, які будуються в прямокутній системі координат: на вісі абсцис відображаються в прямокутній системі координат: на вісі абсцис відображається шкала часу, на вісі ординат – шкала рівнів ряду (діагр. 1).

Діаграма 1. Кількість зареєстрованих злочинів в Україні (тис.)

§ 2. Правила побудови рядів динаміки та їх перетворення

Ряди динаміки, будь-якого виду, будуються з додержанням відповідних правил та умов.

Важливою умовою побудови динамічного ряду, отримання за результатами їхнього аналізу правильних висновків є, перш за все, *порівнювальність рівнів*, які належать до різних періодів, та між собою. Порівнювальність даних у правовій статистиці передбачає наявність рівних (єдиних) умов та методів розрахунку її показників, що дозволяє отримувати при зіставленні правильні висновки про розвиток такого соціального явища, як злочинність.

Крім того, у динамічних рядах потрібно дотримуватися порівнюваності всіх рівнів за територією, колом (повнотою) охоплюваних об'єктів, одиницями виміру, методом обчислення показників тощо.

Порівнянність показників ряду динаміки *за часом та у просторі (за територією)* є важливою умовою будь-яких динамічних порівнянь. Зрозуміло, що показники про кількість порушених кримінальних справ за місяць, квартал чи рік, взагалі не можуть бути зіставлені між собою, оскільки вони представляють різні (нерівні) інтервали часу або моменти рівнів. Аналогічно, не можна вимагати порівнянності динамічного ряду в разі зміни адміністративно-територіальних одиниць у зв'язку із створенням нових районів або навпаки – їх злиття. У таких ситуаціях при побудові ряду динаміки необхідно усувати елементи непорівнянності показників шляхом їх перерахунку на зазначений час, але пристосовано до нової території.

Одним із способів забезпечення порівнянності динамічних рядів за територією є *спосіб зімкнення рядів динаміки*, який передбачає об'єднання в один більш довгий ряд двох або декілька рядів динаміки, рівні яких обчислені за різними територіальними межами.

На порівнянність динамічних рядів безпосередньо впливає *методика розрахунків певних показників*, а також методологія їх обліку. На жаль, у практиці аналітичних підрозділів правоохоронних органів, незважаючи на єдину систему обліку злочинів, часто бувають ситуації, коли побудовані на облікових даних різних правоохоронних органів динамічні ряди виявляються непорівнюваними. Причиною цього є різні об'єкти обліку. Так, в органах внутрішніх справ об'єктом обліку є злочин і особа, яка його вчинила; в органах прокуратури – кримінальна справа і обвинувачений; у судах –

засуджений. Ці обставини породжують певні труднощі, особливо, коли виникає потреба перевірити дані одних обліків за допомогою інших.

На порівнювальність рівнів рядів динаміки злочинності негативний вплив чинять вади обліково-реєстраційної дисципліни та порочна практика маніпулювання даними з розкриття злочинів, яка полягає у перенесенні реєстрації діяння з одного облікового періоду на наступний звітний період.

Необхідно також мати на увазі, що на порівнювальність динамічних рядів, на динаміку показників злочинності можуть впливати і зміни в кримінальному законодавстві, зміни у підсудності для малозначущих кримінальних правопорушень тощо.

Таким чином, на питання, чи є порівнюваними рівні динамічного ряду за змістом чи ні, відповідь може дати лише якісний аналіз сутності статистичних показників. Але при проведенні аналізу характеру розвитку соціального явища за допомогою динамічних рядів трапляються, коли, поряд із загальними тенденціями (наприклад, зростання злочинності), мають місце нехарактерні або навіть зворотні короткочасні обставини. За таких умов, статистика застосовує різні *методи перетворення* рядів динаміки з метою чіткого визначення загальних тенденцій розвитку явища. При застосуванні цих методів важливе значення має забезпечення порівнювання рівнів динамічного ряду.

Одним із методів перетворення рядів динаміки є так зване *змикання*, коли з фактичних показників обчислюються середні з урахуванням попередніх та наступних показників. Прикладом цього можуть бути дані, що характеризують кількість розглянутих судами справ про адміністративні правопорушення за 9 місяців окремого міста.

Таблиця 21

**Кількість розглянутих судами справ
про адміністративні правопорушення за 9 місяців 2001 р.**

Показник	Місяці року								
	сі- чень	лю- тий	бере- зень	кві- тень	тра- вень	чер- вень	ли- пень	сер- пень	вере- сень
Кількість справ про адміністративні правопорушення	4685	4430	6824	6344	5597	7838	7100	7901	8402

Як видно з табл. 21, у динамічному ряді не простежується чіткої тенденції до зростання. Але, якщо застосувати метод змикання, тобто замінимо фактичні показники на обчислені середні (з трьох), то наведений ряд динаміки буде мати інший вигляд. Для цього розраховуємо середні показники, перший з яких буде дорівнювати:

$$\frac{4685 + 4430 + 6824}{3} = 5313;$$

другий, відповідно,

$$\frac{4430 + 6824 + 6344}{3} = 5866 \text{ і т. ін.}$$

Обчислений таким чином динамічний ряд перетворюється у висхідний з чітко вираженою тенденцією до зростання кількості справ про адміністративні правопорушення, що розглянуті судами за 9 місяців 2001 року: 5313, 5866, 6255, 6593, 6845, 7613, 7801.

З метою виявлення сталої тенденції в розвитку явища, інколи, у практиці статистично-аналітичної роботи правоохоронних органів динамічні ряди піддають *укрупненню періодів*, тобто обчислюються дані за більш довгі інтервали часу.

Розглянемо це на прикладі: припустимо, що кількість зареєстрованих злочинів по одній з областей характеризується помісячно такими даними:

січень	3514;	квітень	3368;	липень	3284;	жовтень	3244;
лютий	3307;	травень	3400;	серпень	3367;	листопад	2710;
березень	3485;	червень	3296;	вересень	3134;	грудень	3345;
I квар- тал	10 306;	II квар- тал	10 064;	III квар- тал	9785;	IV квар- тал	9299

Даний динамічний ряд свідчить про те, що тенденція до зниження злочинності в області певною мірою чітко не простежується, у зв'язку з тим, що в окремі місяці року кількість зареєстрованих злочинів значно зростає. Зовсім змінюється характеристика рівнів ряду динаміки в разі його укрупнення шляхом групування місячних показників у квартальні підсумки: I квартал – 10 306; II квартал – 10 064; III квартал – 9785; IV квартал – 9299. У такому вигляді динамічний ряд підтверджує очевидне зниження кількості зареєстрованих злочинів.

Крім розглянутих методів перетворення рядів динаміки, які найбільш часто використовуються в практиці правоохоронних органів, в статистиці, зокрема економічній, застосовуються і більш складні методи перетворення, до яких слід віднести

аналітичне вирівнювання динамічних рядів. Зміст цього методу полягає у тому, що загальна тенденція розвитку соціального явища розраховується як функція часу на основі математичної моделі, яка найбільш повно відображає основну тенденцію ряду динаміки. До таких моделей віднесені:

– лінійна функція – пряма $y_t = a_0 + a_1t$, де a_0, a_1 – параметри рівня:
 t – час;

– показова функція $y_t = a_0a_1^t$;

– степенева функція $y_t = a_0 + a_1t + a_2t^2$ – крива другого порядку (парабола).

Аналізуючи ряди динаміки, які складені на підставі кварталних або місячних показників розвитку багатьох соціально-економічних явищ, у тому числі і злочинності, можна виявити окремі періодичні коливання, які виникають під впливом періоду року (сезону), природно-кліматичних умов тощо, які найчастіше піддаються регулюванню з боку господарюючого суб'єкта. **Сезонні коливання** негативно впливають на результати виробничої, службової діяльності, викликаючи порушення ритмічності виробництва.

У діяльності правоохоронних органів сезонні коливання здебільшого характерні для областей з розвиненою курортно-оздоровчою інфраструктурою. Так, у літній період кількість зареєстрованих злочинів може значно зростати завдяки впливу демографічного фактора, а саме: тимчасового збільшення населення за рахунок відпочиваючих.

Для вивчення та вимірювання впливу сезонних коливань у статистиці використовують ряд методів, серед яких метод обчислення індексів сезонності є найбільш простим і поширеним. Він полягає у тому, що розраховуються спеціальні показники шляхом пошуку процентних відношень рівнів кожного місяця до середньомісячного за рік:

$$j_x = \frac{y_i}{y} \cdot 100,$$

де j_x – індекс сезонності; y_i – середня для кожного місяця мінімум за три роки; y – середньомісячний рівень для усього ряду.

Для виявлення сталої сезонної хвилі, на якій не відображалися б випадкові умови, а також для більшої надійності **індекси сезонності** обчислюють за даними не менше як за три роки. При цьому, для кожного місяця розраховуються середня величина рівня за три роки та загальний середньомісячний рівень для усього ряду. Після

цього шляхом ділення першого показника на другий (у процентному відношенні) визначається показник сезонної хвилі – індекс сезонності.

Розрахунок індексів сезонності покажемо на прикладі кількості зареєстрованих злочинів в окремому місті (районі).

Таблиця 22

Індекси сезонних коливань злочинності

Місяці	Кількість зареєстрованих злочинів				j_s
	2000	2001	2002	середньо-місячна	
Січень	124	118	115	119	76,0
Лютий	131	127	120	126	80,5
Березень	130	126	131	129	92,4
Квітень	140	135	133	136	86,9
Травень	154	144	140	146	93,2
Червень	187	180	185	184	117,6
Липень	202	198	200	200	127,8
Серпень	284	245	260	263	168,1
Вересень	179	168	187	178	113,8
Жовтень	145	150	146	147	93,9
Листопад	127	120	122	123	78,6
Грудень	130	128	123	127	81,2
Разом	1933	1839	1862	1878	1200
У середньому	161,08	153,25	155,17	156,5	$\Sigma 100$

Аналіз даних табл. 22 дозволяє зробити такі висновки:

по-перше, кримінальна ситуація в місті характеризується сезонним сплеском злочинності у літні місяці;

по-друге, кількість зареєстрованих злочинів в окремих місяцях року відхиляється від середньомісячної на 288-68%;

по-третє, найбільш небезпечним у кримінальному плані є липень і серпень місяці, коли кількість зареєстрованих злочинів становить, відповідно, 127,8% та 168,1% від середнього показника. Найменшою кількістю зареєстрованих злочинів характеризуються зимові місяці – грудень (81,2%), січень (76,0%), лютий (80,5%).

Щоб наочно уявити сезонні коливання, індекси сезонності зображають у вигляді графіка.

При проведенні аналізу стану боротьби зі злочинністю в районі, місті, області доцільно використовувати метод розрахунків індексів сезонності. Його застосування дає можливість пізнати особливості розвитку злочинності в окремі періоди часу, особливості впливу сезонних коливань на ті чи інші показники. Результати такого аналізу можуть бути використані при вирішенні багатьох практичних завдань у боротьбі зі злочинністю, для розробки і втілення в практику відповідних профілактичних та оперативнорозшукових заходів, прийняття різних управлінських рішень.

§ 3. Показники аналізу рядів динаміки

У правовій статистиці, зокрема при вивченні динаміки злочинності, використовується низка статистичних показників, які характеризують динаміку цього соціального явища.

При проведенні аналізу рядів динаміки обчислюють такі статистичні показники: *абсолютний приріст, темп росту, темп приросту, абсолютне значення одного процента приросту*. В основі їх розрахунку лежить порівняння рівнів динамічного ряду. Показники аналізу динаміки, які обчислюються на постійній порівняльній базі, називають *базисними*, якщо порівняльна база змінна, їх називають *ланцюговими*. Для розрахунку базисних показників динаміки кожний рівень ряду порівнюється з одним і тим же базисним рівнем. Для розрахунку ланцюгових показників динаміки кожний наступний рівень ряду порівнюється з попереднім.

Абсолютний приріст (зменшення) Δu визначається як різниця рівнів динамічного ряду. Він характеризує збільшення або зменшення рівня ряду за певний відрізок часу і може мати знак «+» (при збільшенні рівнів) або «-» (при зменшенні рівнів). Абсолютний приріст обчислюється за формулами:

**абсолютний приріст
(базисний)**

$$\Delta u_{\text{б}} = y_i - y_0;$$

**абсолютний приріст
(ланцюговий)**

$$\Delta u_{\text{л}} = y_i - y_{i-1};$$

де y_i – рівень періоду, що порівнюється;

y_0 – рівень базисного періоду;

y_{i-1} – рівень попереднього періоду.

При обчисленні абсолютних приростів необхідно мати на увазі, що сума ланцюгових абсолютних приростів дорівнює кінцевому

базисному, тобто загальному приросту за весь проміжок часу ($\sum \Delta y_n = \Delta y_6$).

Для характеристики інтенсивності зміни рівнів динамічного ряду за будь-який період часу розраховується *темп зростання (зниження) – T_3* . Темп зростання – це відносний показник, який обчислюється як відношення двох рівнів одного ряду і виражається коефіцієнтом або у процентах. Залежно від бази порівняння, темпи зростання можуть обчислюватися як базисні, так і як ланцюгові:

базисний темп зростання

$$T_3^6 = \frac{y_i}{y_0} \cdot 100;$$

ланцюговий темп зростання

$$T_3^{\wedge} = \frac{y_i}{y_{i-1}} \cdot 100;$$

базисний коефіцієнт зростання

$$K_3^6 = \frac{y_i}{y_0};$$

ланцюговий коефіцієнт зростання

$$K_3^{\wedge} = \frac{y_i}{y_{i-1}}.$$

Таким чином, $T_3 = K_3 \cdot 100$. Базисні темпи зростання характеризують інтенсивність розвитку явища за певний період, відповідно, ланцюгові темпи зростання характеризують інтенсивність розвитку у кожному окремому періоді. Між базисними та ланцюговими темпами зростання існує безпосередній взаємозв'язок. Так, для темпів зростання, виражених у коефіцієнтах, добуток ланцюгових темпів зростання дорівнює базисному, а результат ділення двох базисних темпів зростання дорівнює ланцюговому темпу (проміжному).

Якщо поділимо абсолютний приріст за відповідний період на темп зростання, одержимо показник абсолютного значення 1% приросту (A). Тобто

$$A = \frac{\Delta y}{T_{\text{пр}}}.$$

Цей показник свідчить: скільки вартує один процент. Математично абсолютне значення 1% приросту дорівнює одній сотій попереднього рівня. При цьому необхідно мати на увазі, що для базисних темпів приросту значення $A\%$ однакові.

Відносну оцінку швидкості зміни рівня ряду за одиницю часу дає такий показник аналізу рядів динаміки, як *темп приросту (скорочення) $T_{пр}$* . Темп приросту (скорочення) визначають як відношення абсолютного приросту до абсолютного попереднього або початкового рівня, прийнятого за базу порівняння:

**темп приросту
базисний**

$$T_{пр}^б = \frac{\Delta y_б}{y_0} \cdot 100;$$

**темп приросту
ланцюговий**

$$T_{пр}^л = \frac{\sum \Delta y_{л}}{y_{i-1}} \cdot 100.$$

Темп приросту – відносний показник, може бути як позитивний (зі знаком «+»), так і негативний (зі знаком «-») або дорівнювати нулю.

Темп приросту можна дістати також шляхом віднімання 100% від темпа зростання ($T_{пр} = T_z - 100$), а коефіцієнт приросту – шляхом віднімання одиниці від коефіцієнта зростання ($K_{пр} = K_z - 1$).

Обчислюємо вищенаведені показники на прикладі даних про кількість осіб, засуджених за посадові злочини за 1996–2000 роки судами України.

Як видно з табл. 23, абсолютні прирости, темпи зростання та темпи приросту за роками (до 2000 р.) мали тенденцію до зниження. Проте, абсолютне значення 1% приросту зросло.

Таблиця 23

Розрахунок показників рядів динаміки

Роки	Кількість осіб, засуджених за посадові злочини, чол.	Абсолютний приріст, чол.		Темп зростання, чол.		Темп приросту, %		Абсолютне значення 1% приросту, чол.
		ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	
1996	1399	–	–	–	100,0	–	–	–
1997	2273	874	874	162,5	162,5	62,5	62,5	14
1998	2964	691	1565	130,4	211,9 (2,1 р.)	30,4	111,9	23
1999	3669	705	2270	123,8	262,3 (2,6 р.)	23,8	162,3	30
2000	5116	1447	3717	139,4	365,7 (3,7 р.)	39,4	265,7 (2,7 р.)	37

Наведені показники аналізу динамічних рядів є найбільш поширеними і основними характеристиками розвитку того чи іншого явища. Вони дозволяють оцінювати зміни рівней динамічного ряду як в абсолютному, так і у відносному вираженні.

Проте, для кожного з цих показників, з метою отримання узагальнюючої характеристики динаміки, що досліджується, явища можуть бути розраховані *середні показники*.

Так, *середній абсолютний приріст* за певний період обчислюється як середня арифметична проста з ланцюгових абсолютних приростів, тобто

$$\bar{\Delta} = \frac{\sum \Delta y}{n},$$

де n – число ланцюгових абсолютних приростів.

За даними таблиці 6, абсолютний приріст дорівнює:

$$\bar{\Delta} = \frac{874 + 691 + 705 + 1447}{4} = \frac{3717}{4} \approx 929 \text{ осіб.}$$

Середній темп зростання розраховують з ланцюгових темпів зростання, тобто розрахованих по відношенню до попереднього періоду і виражених у коефіцієнтах, за формулою середньої геометричної. Якщо темпи зростання, виражені у коефіцієнтах, позначити через $K_1, K_2 \dots K_n$, то середній темп зростання буде виражений:

$$\bar{K} = \sqrt[n]{K_1 \cdot K_2 \dots K_n} = \sqrt[n]{K_n} = \sqrt[n]{\frac{y_n}{y_0}}.$$

З нашого прикладу випливає, що

$$\bar{K} = \sqrt[4]{1,625 \cdot 1,304 \cdot 1,238 \cdot 1,394} = \sqrt[4]{3,657} = 1,383, \text{ або,}$$

те ж саме,
$$\bar{K} = \sqrt[n]{\frac{y_n}{y_0}} = \sqrt[4]{\frac{5116}{1399}} = \sqrt[4]{3,657} = 1,383.$$

Тобто, щорічно кількість осіб, засуджених за посадові злочини, зростала у середньому на 929 чоловік, або на 138,3%.

Як бачимо, величина середнього темпу зростання залежить від крайніх рівнів динамічного ряду.

Середній темп приросту розраховується на основі середніх темпів зростання шляхом віднімання від останніх 100%. У нашому прикладі середній річний темп приросту дорівнює 38,3%.

При проведенні аналізу рядів динаміки може бути встановлено

зниження їхніх рівнів. У такому разі середній темп зростання буде менше 100%, а середній темп приросту буде від'ємною величиною зі знаком «-». Від'ємний темп приросту показує середній темп скорочення і характеризує середню швидкість зниження рівнів динамічного ряду.

Таким чином, необхідно запам'ятати, що середні узагальнені темпи зростання обчислюються не шляхом середніх арифметичних розрахунків (ділення загального темпу зростання на кількість років, що нерідко робиться на практиці і є помилковим), оскільки він розраховується від різної (ланцюгової) бази, а обчислюється за формулою середньої геометричної. Те ж саме стосується і розрахунків середніх темпів приросту.

Одним із завдань аналізу рядів динаміки є визначення *загальної тенденції розвитку явища*. *Тенденція* – це сталий напрям зміни рівнів явища в часі. Виявлення тенденції розвитку явища передбачає використання певних методів, зокрема, змикання рядів динаміки, укрупнення інтервалів, сезонних коливань, аналітичного вирівнювання, які розглянуті вище, та ін.

З метою регулювання розвитку того чи іншого явища або впливу на нього складаються надійні *прогнози* його розвитку. При цьому виникає необхідність визначення рівней явища за межами динамічного ряду, що вивчається, тобто на майбутнє. Для цього застосовують *метод екстраполяції*. Проте, оскільки тенденція розвитку не є *constanta*, дані, отримані шляхом екстраполяції, повинні розглядатися як імовірні оцінки. Екстраполюють динамічні ряди вирівнюванням за математичними формулами, наприклад, лінійної функції тощо.

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що дослідження рядів динаміки соціально-правових явищ містить в собі значний науково-практичний потенціал, є ефективним засобом вирішення практичних завдань у боротьбі зі злочинністю: у визначенні ефективності роботи правоохоронних органів; оцінки оперативної обстановки та контролю за нею; розробки профілактичних заходів; прийняття управлінських рішень тощо. Все це зумовлює необхідність вивчення та засвоєння цих методів юристами-правознавцями.

ІНДЕКСИ У ПРАВОВІЙ СТАТИСТИЦІ

§ 1. Поняття про індекси та їх класифікація 86

Індекси належать до важливих відносних узагальнюючих показників статистики. У перекладі з латинської мови «index» означає *показник*. Він характеризує зміну явища у часі, просторі або ступінь відхилення від стандарту, норми тощо. Отже, за допомогою індексів можна вирішити такі питання:

- одержати порівняльну характеристику зміни явища в часі, у такому разі вони виступають як показники динаміки;
- визначення впливу окремих факторів на зміни динаміки складного явища (вплив змін цін на зміну кількості проданих товарів), тобто в якій мірі випуск продукції зріс завдяки збільшенню чисельності робітників, а в якій – за рахунок підвищення продуктивності праці;
- дати порівняльну характеристику зміни явища у просторі, коли індекси забезпечують порівняння за територіальним принципом;
- використання їх як засобу оперативного (поточного) керівництва в разі встановлення відхилення від виконання норми, затвердженого стандарту тощо.

Зазвичай, у статистиці, коли співвідносяться рівні явища, що вивчається, в часі, то мова іде про *індекси динаміки*, якщо рівні співвідносяться у просторі – про *територіальні індекси*, при співставленні рівнів з нормами, договірними зобов'язаннями, стандартами – про *індекси виконання зобов'язань* тощо.

Основним показником, що порівнюється у часі або просторі, є *індексована величина*, тобто числове значення ознаки статистичної сукупності, зміна якої і є об'єктом вивчення. У міжнародній

статистиці використовується стала система позначень індексованих величин: q – фізичний обсяг; p – ціна; c – собівартість одиниці продукції; t – трудомісткість роботи чи виробництва продукції.

Залежно від ознак, покладених в основу класифікації, розрізняють кілька видів індексів.

Так, за характером об'єктів, що вивчаються, та за змістом індексованих величин, *індекси поділяються на індекси об'ємних (кількісних) та якісних показників*.

Індекси об'ємних (кількісних) показників – це індекси фізичного обсягу виробництва промислової та сільськогосподарської продукції, національного доходу, роздрібного товарообігу тощо. Індексовані показники цих індексів характеризують загальний, сумарний обсяг того чи іншого явища, які виражаються в абсолютних величинах.

Індекси якісних показників характеризують рівень явища у розрахунку на кількісно вимірювальну одиницю сукупності: собівартість продукції, продуктивність праці, ціна, врожайність тощо. Ці показники є якісними, мають розрахунковий характер і є одиницею виміру інтенсивності чи ефективності розвитку явища.

За ступенем охоплення одиниць сукупності індекси поділяються на *індивідуальні та загальні*.

Індивідуальні індекси характеризують зміни окремих складових економічного чи соціально-правового явища (зміна обсягу виробництва певного виду продукції, зростання або падіння цін на товар, зростання або зниження кількості вчинених злочинів тощо). Індивідуальні індекси являють собою відносні величини динаміки розвитку явища, і їх розрахунок не вимагає спеціальних знань. Вони розраховуються за формулою:

$$i_q = \frac{q_1}{q_0},$$

де i_q – індивідуальний індекс; q_1 – індексована величина у поточному періоді; q_0 – індексована величина у базисному періоді.

Наприклад, в області 2001 р. було складено 460 протоколів про корумповані діяння, а за період 2002 р. – 406. Відношення показника поточного періоду до періоду, з яким він порівнюється, і є індивідуальним індексом:

$$i_q = \frac{q_1}{q_0} = \frac{406}{460} \cdot 100 = 88,3\%.$$

Таким чином, за період, що вивчається, кількість складених протоколів про корупційні діяння у 2002 р. зменшилась на 11,7% (100 – 88,3).

З аналітичної точки зору, індивідуальні індекси аналогічні темпам зростання. Вони характеризують зміни індексованої величини у поточному періоді порівняно з базисним. Значення індексів виражають у коефіцієнтах або у процентах.

Загальні (зведені) індекси відображають зміни всіх складових різнорідних елементів складного явища. Прикладом загального індексу є темп зростання валового суспільного продукту за останні роки. Під складним явищем необхідно розуміти таку статистичну сукупність, окремі елементи якої безпосередньо не можуть бути сумовані (обсяг вироблених автомобілів і обсяг вироблених пральних машин). Обчислення такого індексу можливо за умов, коли обсяги окремих видів продукції зводяться до порівняльного виду за допомогою цін. Його розрахунок дещо важчий, оскільки він вимірює динаміку різнорідних елементів сукупності явищ, які не можна порівнювати між собою.

Типовим прикладом загального (зведеного) індексу у правовій статистиці може бути індекс злочинів, що об'єднуються одним родовим об'єктом – суспільними відносинами, а норми відповідальності за їх вчинення містяться, наприклад, у розділі VII «Злочини у сфері господарської діяльності» Кримінального кодексу України. До індексів кількісних показників віднесено зростання злочинності в цілому, а до індексів якісних показників – індекс тяжкості наслідків окремих злочинів.

Залежно від дослідження, а також способів побудови загальних (зведених) індексів останні поділяються на *агрегатні* та *середні з індивідуальних*.

Агрегатний індекс є основною формою індексу, що використовується у практичній статистиці. Його особливість полягає у тому, що у ньому співвідносяться (порівнюються) дві суми одноіменних показників.

Середній з індивідуальних індекс є середньою арифметичною з індивідуальних індексів, зважену, наприклад, за вартістю продукції базисного періоду в незмінних цінах. Середні індекси є похідними від агрегатних індексів і обчислюються за формулою:

$$I_{cai} = \frac{\sum ip_{0q}}{\sum p_{0q}}$$

Залежно від бази порівняння, індекси поділяють на *ланцюгові* і *базисні*.

Ланцюгові індекси обчислюються на базі, яка постійно змінюється (приймається за базу попередній період відносно звітного).

Базисні індекси обчислюються на сталій базі, наприклад, коли база обирається щодо першого року дослідження.

§ 2. Методичні основи побудови індексів

Методика розрахунку індивідуальних індексів є досить простою і не потребує складних математичних обчислень. Проте, методика розрахунку агрегатних індексів передбачає порівняння безпосередньо непорівнюваних показників (наприклад, кількість вироблених автомобілів і кількість вироблених пральних машин тощо). Це можливо за умов введення в індекс додаткового незмінного показника, який тісно пов'язаний з індексованою величиною (ціни, собівартості, трудомісткості одиниці продукції). І лише після множення обсягу продукції, наприклад, на ціну, отримуємо показники, які можна підсумовувати і порівнювати.

Агрегатним індекс називається тому, що його чисельник і знаменник містять в собі набір «агрегат» (складових елементів), причому одна сума добутків двох величин змінюється, а друга – залишається незмінною в чисельнику і знаменнику (вага індексу).

В економічній статистиці типовими індексами кількісних і якісних показників є, відповідно, *агрегатний індекс фізичного обсягу продукції* і *агрегатний індекс цін*.

Особливість побудови індексу фізичного обсягу впливає з того, що обсяги різних видів продукції та товарів у натуральному виразі не можуть бути порівняні і сумовані у зв'язку з відмінністю їхніх форм та фізичних властивостей. Для порівняння обсягів різних видів продукції і товарів необхідно вирішити проблему їхньої зіставності, для чого кількість виробленої продукції (проданих товарів) помножується на ціни (які виступають співвимірником), внаслідок чого одержуємо вартісний вираз кількості продукції кожного виду, який дозволяє не тільки співвідношення, але і підсумовування.

Вартість продукції – це добуток кількості продукції в натуральному виразі (q) та ціни за одиницю продукції (p). А відношення суми вартості різних видів продукції базисного періоду $\sum q_1 p_1$ до

суми вартості різних видів продукції звітного періоду $\sum q_0 p_0$ є агрегатним індексом вартості продукції (товарів):

$$I_{pq} = \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_0 p_0}$$

Наведений індекс характеризує зміну соціально-економічного явища під впливом таких факторів, як обсяг продукції та ціни. Він показує, у скільки разів збільшилась (зменшилась) вартість продукції (товарообігу) у звітному періоді порівняно з базовим періодом або скільки відсотків складає зростання (зниження) вартості продукції (товарообігу).

За допомогою агрегатних індексів розраховуються не тільки відносні зміни явища, а і визначається рівень змін під впливом окремих факторів, за рахунок яких відбувається зростання чи зменшення кількісної (якісної) ознаки.

Так, на абсолютний приріст вартості продукції можуть вплинути як зміни фізичного обсягу продукції, так і зміни рівня цін на продукцію. Для того, щоб визначити вплив тільки одного з цих факторів на зміну вартості товарів, вплив другого необхідно виключити шляхом фіксації його як у чисельнику, так і у знаменнику на рівні одного періоду.

Період, на рівні якого фіксується вага при побудові індексів, обирається виходячи із статистичної практики. Так, при побудові агрегатних індексів об'ємної ознаки, його ваги фіксують на рівні базисного періоду; при побудові агрегатних індексів якісної ознаки – ознаки фіксують на рівні звітного періоду.

Таким чином, якщо виготовлену продукцію (товари) оцінювати за одними і тими, наприклад, базисними цінами (p_0), то такий агрегатний індекс буде відображати зміни тільки одного фактора – індексованого показника q (обсяги продукції) і буде представляти собою *агрегатний індекс фізичного обсягу продукції (товарообігу)*:

$$I = \frac{\sum q_1 p_0}{\sum q_0 p_0}$$

де q_1 q_0 – обсяг продукції в натуральному виразі у звітному і базисному періодах; p_0 – базисна (фінансова) ціна на одиницю продукції (товару).

Індекс фізичного обсягу продукції показує, у скільки разів змінився обсяг виготовленої продукції або проданих товарів у звітному періоді, або скільки процентів складає його зростання (зни-

ження) у звітному періоді порівняно з базисним. Більш того, зростання (зниження) фізичного обсягу продукції (товарообігу) пояснюється лише змінами у кількості виробленої продукції чи проданих товарів. Зміни цін на вартісний вираз продукції (товарів) усунено (еліміновано).

Покажемо розрахунок агрегатного індексу фізичного обсягу продукції на прикладі даних таблиці 24.

Таблиця 24

Дані для розрахунку агрегатного індексу
фізичного обсягу продукції

№ з/п	Назва продукції (товару), одиниця виміру	Вироблено продукції (продано товарів), одиниць		Ціна за одиницю, грн		Вартість продукції (вартість проданих товарів), грн		
		базисний період, q_0	звітний період, q_1	базисний період, q_0	звітний період, q_1	базисний період, $q_0 p_0$	звітний період, $q_1 p_1$	у звітному періоді в цінах базисного періоду $q_1 p_0$
1	А, т	1200	1400	150	155	180 000	217 000	210 000
2	Б, шт.	750	700	50	55	37 500	38 500	35 000
3	В, м	500	550	25	30	12 500	16 500	13 750
	Разом	x	x	x	x	230 000	272 000	258 750

Індивідуальні індекси фізичного обсягу продукції, розраховані за даними таблиці, свідчать про те, що у звітному періоді випуск продукції А збільшився проти рівня базисного періоду на 16,7%:

$$i_{qA} = \frac{q_1}{q_0} = \frac{1400}{1200} = 1,167 \cdot 100 = 116,7\%;$$

продукції Б зменшився на 6,7%:

$$i_{qB} = \frac{q_1}{q_0} = \frac{700}{750} = 0,933 \cdot 100 = 93,3\%;$$

продукції В зріс на 10,0%:

$$i_{qB} = \frac{q_1}{q_0} = \frac{550}{500} = 1,10 \cdot 100 = 110,0\%.$$

Для визначення змін у виробництві всіх видів продукції у звітному періоді використовуємо агрегатний індекс вартості продукції:

$$I_{pq} = \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_0 p_0} = \frac{272\ 000}{230\ 000} = 1,183 \cdot 100 = 118,3\%$$

Звідси випливає, що кількість продукції, виробленої на підприємстві, у вартісному виразі зросла у звітному періоді в 1,183 рази порівняно з базовим періодом, або на 18,3%.

З метою встановлення ступеня впливу фізичного обсягу виробленої продукції у звітному періоді на зміни, що відбулися порівняно з базисним періодом, обчислимо агрегатний індекс фізичного обсягу продукції (товарообігу):

$$I_q = \frac{\sum q_1 p_0}{\sum q_0 p_0} = \frac{210\ 000 + 35\ 000 + 13\ 750}{230\ 000} = 1,125 \cdot 100 = 112,5\%$$

Таким чином, обсяг продукції, виробленої у звітному періоді і обчисленої за цінами базисного періоду, зріс порівняно з базисним періодом на 12,5%, або на 28 750 грн (258 750 грн – 230 000 грн). Причому, зростання продукції у вартісному виразі на 28 750 грн відбулося лише за рахунок зростання на 12,5% фізичного обсягу її виробництва.

Індексом якісних показників є агрегатний індекс цін. Він відображає зміни таких якісних показників, як ціна товару, собівартість продукції, трудомісткість виробництва продукції.

При дослідженні економічних відносин у суспільстві важливе місце посідає оцінка розвитку (динаміки) споживчих цін, визначення купівельної спроможності, рівня інфляції тощо.

Розглянемо особливості побудови агрегатного індексу цін. Його обчислюють за формулою:

$$I_p = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1}$$

де $\sum p_1 q_1$ – фактична вартість продукції (товарів) у звітному періоді;
 $\sum p_0 q_1$ – вартість продукції (товарів), виробленої (реалізованої) у звітному періоді за базисними цінами.

Як видно з формули, даний індекс характеризує зміни цін, а індексованою величиною у ньому є ціна продукції (товару). У даному випадку вплив обсягу виробленої продукції (товарів) має бути усунений шляхом обрання показника обсягу товарів незмінним для

двох періодів. Частіше за вагу, при побудові агрегатного індексу цін, беруть обсяг продукції, виробленої в базисному періоді.

Така методика побудови агрегатного індексу цін дозволяє визначити:

- відносні зміни цін (чисельник індексу ділиться на знаменник);
- абсолютну економію (–) або абсолютну перевитрату (+) грошових коштів у зв'язку зі змінами цін на продукцію (товари) (як різниця між чисельником і знаменником індексу).

Тобто агрегатний індекс цін, обчислений за наведеною формулою, показує, у скільки разів зріс або зменшився в середньому рівень цін на продукцію (товари), вироблену або реалізовану у звітному періоді, або скільки відсотків складає його зростання у звітному періоді порівняно з базисним періодом.

Методику обчислення агрегатних індексів проілюструємо на прикладі даних таблиці 24.

Для визначення зміни рівня цін на товари обчислимо індивідуальні індекси цін.

Так, для товару А індивідуальний індекс дорівнює:

$$i_{pA} = \frac{p_1}{p_0} = \frac{155}{150} = 1,033 \cdot 100 = 103,3\%;$$

для товару Б:

$$i_{pB} = \frac{p_1}{p_0} = \frac{55}{50} = 1,1 \cdot 100 = 110,0\%;$$

для товару В:

$$i_{pB} = \frac{p_1}{p_0} = \frac{30}{25} = 1,2 \cdot 100 = 120,0\%.$$

Одержані показники свідчать, що на всі види товарів ціни у звітному періоді підвищилися, відповідно, на 3,3%, 10,0%, 20,0%.

Для характеристики зміни рівня цін обчислимо агрегатний індекс цін

$$I_p = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1} = \frac{217\,000 + 38\,500 + 16\,500}{210\,000 + 35\,000 + 13\,750} = \frac{272\,000}{258\,750} = 1,051 \cdot 100 = 105,1\%.$$

Отже, ціни у звітному періоді, порівняно з базисним, зросли в 1,051 раза, або на 5,1%. Це привело до збільшення товарообігу підприємства на 13 250 грн. тільки за рахунок зростання цін на 5,1%. Водночас громадяни, які придбали ці товари у звітному періоді, повинні були додатково сплатити, порівняно з базисним періодом, 13 250 грн. (272 000 – 258 750).

В умовах панування ринкових відносин в економіці органи державної статистики України визначають зміни загального рівня цін на споживчі товари та послуги. Для характеристики їх динаміки розраховується зведений індекс споживчих цін, який є одним з основних показників рівня інфляції та барометром життєвого благополуччя кожного громадянина. Крім того, розраховуються агрегатні індекси роздрібних цін, собівартості виробництва продукції, продуктивності праці, територіальні індекси, індекси середніх величин тощо.

Розглянуті в параграфі методичні основи побудови індексів та їх використання в економічному аналізі дозволяє зробити певні висновки, а саме:

- індивідуальні індекси є звичайними відносними величинами, зокрема темпами росту;
- індекси характеризують відносні зміни складних соціально-економічних явищ, окремі складові елементи яких безпосередньо не можуть бути між собою зіставленні та підсумовані;
- завдяки використанню індексного методу можна визначити вплив того чи іншого фактора на зміни показника, що вивчається, який характеризує розвиток соціально-економічного явища.

§ 3. Особливості застосування індексного методу у правовій статистиці

Обчислення індексів має велике значення у правовій статистиці, у тому числі при оцінці стану боротьби зі злочинністю. Проте, за сучасних умов, аналітична практика діяльності правоохоронних органів, на жаль, не дає підстав підтвердити використання індексного методу. Триває негативна практика обчислення темпів зростання або зниження злочинності по республіці, області, місту, району без урахування ступеня суспільної небезпеки діяння та тяжкості злочину (наприклад, убивства і обман покупців і замовників).

При вивченні динаміки злочинності в державі і регіонах цей важливий якісний показник кримінального діяння ігнорується, в результаті обчислюються викривлені середні показники абсолютно різних за рівнем суспільної небезпеки злочинів. Така методика розрахунків статистичних показників не сприяє об'єктивній оцінці розвитку такого соціального явища, як злочинність.

Реальна оцінка стану боротьби зі злочинністю вимагає використання у комплексі різних статистичних методів і, насамперед, індексів. Але для їх обчислення необхідно визначити вагу – основу їх побудови.

Багато вчених ще за радянських часів (Ю. Д. Блувштейн, С. Е. Віцин, Д. О. Хан-Магомедов, С. С. Остроумов та інші), в

якості ваги пропонували ступінь суспільної небезпеки злочинів, який може бути виражений:

- санкцією відповідної статті кримінального закону або
- реальною мірою покарання, призначеного судом конкретній особі.

Використання цих критеріїв оцінки суспільної небезпеки як вагу при обчисленні агрегатних індексів тяжкості злочинів передбачає більш-менш точне їх визначення згідно із санкціями статей Кримінального кодексу України. Мається на увазі, що, наприклад, та чи інша стаття структурно складається з двох, а та і більше частин, кожна з яких передбачає самостійну санкцію, що, безумовно, впливає на величину коефіцієнта суспільної небезпеки.

З іншого боку, реальні міри покарання, призначені судом, відображають дійсний ступінь суспільної небезпеки конкретного злочину, оскільки судом враховуються не тільки ступінь суспільної небезпеки, а й особистість злочинця та обставини, за яких було вчинено злочин. Але, виходячи з практики судів, цей ступінь є різним по областях навіть щодо однорідних злочинів. Міри покарання, що призначаються судами, за інших рівних умов, за аналогічні злочини далеко не однакові.

Але незважаючи на всі неточності при обранні критерію суспільної небезпеки злочинів та трудомісткість розрахунків, обчислення агрегатних індексів злочинності дає більш реальні оцінки розвитку такого соціального явища, як злочинність.

Відсутність намагання обчислення єдиного показника, що характеризує ступінь суспільної небезпеки злочинів та їх тяжкості, на практиці спричиняє перекручення обліку та реєстрації злочинів з метою зниження питомої ваги тяжких злочинів, приховуванню від обліку злочинів невеликої та середньої тяжкості і, врешті-решт, викривляє справжній стан справ у боротьбі зі злочинністю та корупцією.

Проаналізуємо розвиток злочинності в Україні за 2001–2002 роки з використанням індексного методу.

Так, за даними МВС України, у 2001 р. зареєстровано 503,7 тис. злочинів¹, з яких:

- злочинів особливо тяжких та тяжких – 209,8 тис. (особливо тяжких – 19,7; тяжких – 190,1 тис.);
- середньої тяжкості – 232,5 тис.;
- невеликої тяжкості – 61,4 тис.

¹ Примітка: кількість зареєстрованих тяжких злочинів середньої та невеликої тяжкості, вчинених у 2001 р., визначена на базі питомої ваги аналогічних злочинів, зареєстрованих у 2002 році.

У 2002 р. ці показники були такими¹:

– зареєстровано злочинів, всього, – 450,7 тис., з них:

– особливо тяжких – 21,8 тис.;

– тяжких – 210,7 тис.;

– середньої тяжкості – 172,3 тис.;

– невеликої тяжкості – 45,9 тис.

За офіційними розрахунками, кількість зареєстрованих злочинів у 2002 р. зменшилась порівняно з 2001 р. на 10,5%:

$$\left(\frac{450,7}{503,7} \cdot 100 \right) = 89,5\%; \quad 100,0\% - 89,5\% = 10,5\%.$$

Обчислимо даний показник з використанням індексного методу.

Використовуючи визначення злочинів та санкції, що містяться в статті 12 «Класифікація злочинів» Кримінального кодексу України, названі вище види злочинів умовно оцінимо такими балами: особливо тяжкі злочини – 15, тяжкі злочини – 10, злочини середньої тяжкості – 5, злочини невеликої тяжкості – 2.

За формулою агрегатного індексу фізичного обсягу продукції обчислимо індекс тяжкості (небезпечності) злочинів.

$$I_T = \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_0 p_0},$$

де: q_1, q_0 – кількість зареєстрованих злочинів у звітному і базисному періодах; p_0 – умовні коефіцієнти тяжкості злочинів.

У даній формулі індексованою величиною є кількість зареєстрованих злочинів, а фіксованою (базисною) величиною є коефіцієнт суспільної небезпеки злочинів.

Для цього розраховуємо показники за кожний період, які завдяки умовним коефіцієнтам оцінки їх соціальної небезпеки можна буде порівнювати між собою:

$$\begin{aligned} I_T &= \frac{21,8 \cdot 15 + 210,7 \cdot 10 + 172,3 \cdot 5 + 45,9 \cdot 2}{19,7 \cdot 15 + 190,1 \cdot 10 + 232,5 \cdot 5 + 61,4 \cdot 2} = \\ &= \frac{327,0 + 2107,0 + 861,5 + 91,8}{295,5 + 1901,0 + 1162,5 + 122,8} = \frac{3387,3}{3481,8} = 0,973 \cdot 100 = 97,3. \end{aligned}$$

Підсумковий показник, який розраховано як відношення умовної кількості зареєстрованих злочинів за звітний період до умовної кількості злочинів, зареєстрованих в базисному періоді, називається індексом тяжкості злочинів.

Таким чином, індекс тяжкості злочинів дорівнює 97,3%. Це свід-

чить про зменшення кількості зареєстрованих злочинів у 2002 р. порівняно з 2001 р. на 2,7% (100,0% – 97,3%), а не на 10,5%, як подається за офіційними даними.

З іншого боку, за умовні коефіцієнти оцінки суспільної небезпеки злочинів можна взяти також і види покарання.

Кримінальним кодексом України (ст. 51 «Види покарання») визначено дванадцять видів покарань. Для спрощення цієї роботи в основу критеріїв можна покласти основні види покарань, які наведені у ст. 52 «Основні і додаткові покарання» Кримінального кодексу України. До них віднесені:

- громадські роботи,
- виправні роботи,
- службові обмеження для військовослужбовців,
- арешт,
- обмеження волі,
- тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців,
- позбавлення волі на певний строк,
- довічне позбавлення волі.

Далі необхідно обрати і ввести умовні вимірювачі для кожної міри покарання, наприклад, за один бал взяти один рік позбавлення волі і шляхом співвідношення кожної міри покарання до одного року позбавлення волі визначити критерій суспільної небезпеки кожного конкретного злочину.

Але при цьому треба враховувати те, що коли в основу коефіцієнтів соціальної небезпеки злочинів обираються санкції відповідних статей Кримінального кодексу, то тоді оперують даними кількості зареєстрованих злочинів. Якщо для обрання за основу визначення критерію суспільної небезпеки будуть взяті реальні міри покарання, тоді для обчислення агрегатного індексу тяжкості злочинів необхідно використовувати дані про кількість кримінальних справ, розглянутих судами, та кількість засуджених осіб до реальних мір покарання за вчинення конкретних злочинів.

Підсумовуючи викладене, необхідно зауважити, що велике значення для підвищення рівня аналітичної роботи в правоохоронних органах має індексний метод аналізу стану злочинності. Враховуючи складність та трудомісткість методики розрахунку критеріїв оцінки соціальної небезпеки злочинів, вченим та практикам доцільно обчислити детальну таблицю показників тяжкості всіх видів злочинів, визначених Кримінальним кодексом України, в основу яких покласти як санкції, так і реальні міри покарання. Лише тоді можна буде говорити про об'єктивність та правдивість результатів вивчення стану злочинності в Україні.

КОРЕЛЯЦІЙНИЙ АНАЛІЗ СУСПІЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРАВОВІЙ СТАТИСТИЦІ

§ 1. Види зв'язків суспільних явищ

Пізнання законів природи і суспільства відбувається через вивчення взаємозв'язків та взаємозалежностей усіх явищ і процесів. Розвиток цих явищ формується під впливом численних взаємозв'язаних факторів. Саме вивчення взаємозв'язків є одним із основних завдань статистичного аналізу. В арсеналі статистичної методології є відповідні методи дослідження, завдяки яким вимірюються щільність зв'язків. Більш детально ці методи розглядаються у посібниках з математичної статистики.

Виходячи з того, що програмою курсу «Правова статистика» не передбачено глибоке вивчення таких прийомів статистичного аналізу і враховуючи, що вони рідко застосовуються у практичній роботі правоохоронних органів, судів, органів юстиції та науковій діяльності в галузі права, розглянемо найбільш прості прийоми вивчення взаємозв'язків соціальних явищ.

У процесі статистико-кримінологічного дослідження такого соціального явища, як злочинність, можуть бути встановлені зв'язки, котрі характеризують причинно-наслідкові відносини між соціально-економічними явищами, які чинять вплив на злочинність. Суспільні явища або окремі їх ознаки, що впливають на інші і зумовлюють їх зміну, називаються *факторними*, а суспільні явища або окремі їх ознаки, які змінюються під впливом факторних явищ та ознак, називаються *результативними*.

За характером залежності між різними явищами та їх ознаками виділяються два види зв'язків: *функціональні* та *кореляційні*.

Функціональні зв'язки передбачають відповідність певного значення факторної ознаки одному або кільком значенням результа-

тивної ознаки. Функціональні зв'язки характеризуються повною відповідністю між змінами факторної та результативної ознак, тобто відповідністю між причиною і наслідком. Такі зв'язки вивчають за допомогою математичних формул. Наприклад, зв'язок між площею кола і довжиною радіуса $S_k = \pi R^2$, між об'ємом кулі і довжиною радіуса $V = \frac{4}{3} \pi R^3$. Таким чином, функціональний зв'язок двох величин можливий за умови, що друга величина залежить від першої і ні від чого більше.

У природі і суспільстві функціональних зв'язків немає. Їх вивчають точні науки, такі, як математика, фізика, хімія.

Соціально-економічні та соціально-правові явища і процеси є результатом взаємодії багатьох причин. Тут, поряд з впливом фактора, який нас цікавить, завжди є вплив багатьох інших факторів, що виключає можливість встановлення чіткого функціонального зв'язку. Тому для вивчення соціальних явищ і процесів використовують *кореляційний зв'язок*. Слово «correlation» означає *відповідність*.

Суть *кореляційного зв'язку* полягає у тому, що різним значенням однієї ознаки відповідає середня величина значень другої ознаки, тобто зі зміною величини ознаки «х» відповідним чином змінюється середнє значення ознаки «у», у той час, поки у кожному окремому випадку ознака «у» може набувати багато різних значень. У разі, якщо зі зміною значення ознаки «х» середнє значення ознаки «у» не змінюється, а змінюються інші статистичні характеристики (наприклад, показник варіації), то такий зв'язок не може бути кореляційним, хоча буде статистичним.

Прикладом кореляційного зв'язку може бути залежність між кількістю зареєстрованих злочинів та рівнем безробіття, між кількістю вчинених адміністративних правопорушень та рівнем споживання алкогольних напоїв. Цей вид зв'язків доволі часто використовують при вивченні суспільних явищ.

Кореляційний зв'язок між окремими ознаками може виникати різними шляхами, зокрема, внаслідок причинної залежності результативної ознаки від варіації факторної ознаки. Прикладом може служити зв'язок родючості землі «х» та урожайності сільськогосподарських культур «у». З цього прикладу видно, що «у» є перемінною (результат), яка залежить від перемінної (фактора) «х».

Кореляційна залежність може виникнути у формі зв'язків ознак, кожна з яких виступає і причиною, і наслідком. Наприклад, коре-

ляція між рівнем оплати праці робітників та її продуктивністю. З наведеного приклада випливає, що рівень оплати праці є наслідком продуктивності праці: чим вища продуктивність праці, тим більша заробітна плата. Але, з іншого боку, більш високі тарифи ставки стимулюють продуктивність праці. Таким чином, дана форма зв'язків характеризує систему ознак, коли кожна ознака може виступати як незалежною перемінною «х», так і залежною перемінною «у».

§ 2. Кореляційно-регресійний аналіз зв'язків обчислення лінійного коефіцієнта кореляції

Як відомо, вид зв'язку соціального явища, ознаки, зв'язок між якими досліджується, не можуть бути установлені лише однією статистикою. Цьому повинні передувати якісний аналіз соціального явища, всебічне вивчення його соціально-правової природи із застосуванням таких методів статистики, як групування, середні величини, табличний метод тощо. І лише після того, як статистично-кримінологічним аналізом встановлено наявність зв'язку, його вид і загальмований характер, можна звернутися до кореляційно-регресійного методу аналізу кількісної характеристики зв'язків соціального явища.

Оскільки ми говоримо переважно про злочинність, правова статистика повинна отримати відповіді на всі ці питання в комплексі, оскільки це дає можливість виявити причини злочинності, визначити масштаб змін, що в ній відбуваються.

Застосування кореляційно-регресійного аналізу передбачає наявність таких можливостей та забезпечення таких умов:

- наявність даних по величині сукупності ознак;
- забезпечення надійної закономірності в середній величині;
- забезпечення розподілу сукупності за результативною та факторною ознаками відповідно до теорії ймовірностей.

У теорії статистики існує три варіанти кореляційної залежності:

- парна кореляція (передбачає наявність зв'язку між результативною і факторною ознакою);

- часткова кореляція (це залежність між результативною і однією факторною ознакою при фіксованому значенні інших факторних ознак);

- множинна (багатофакторна) кореляція (передбачає залежність результативної ознаки та двох або більше факторних ознак).

Виходячи із сутності кореляційного зв'язку, можна визначити окремі завдання кореляційно-регресійного аналізу.

Першим завданням кореляції є установлення, на основі математичних приймів, кількісного виразу залежності, що існує між ознаками сукупності. Такий зв'язок визначається за допомогою рівнянь регресії. *Наступне завдання* кореляційного аналізу полягає в установленні форми та ступеня щільності зв'язку між ознаками. Велике значення кореляційний аналіз має у прогнозуванні розвитку соціального явища. Таке завдання вирішується шляхом обчислення значень результативної ознаки рівняння зв'язку.

Залежно від форм зв'язку кореляційні рівняння можуть бути *прямими* і *зворотними*.

Прямі кореляційні рівняння передбачають, що рівним змінам середніх значень однієї ознаки відповідають приблизно рівні зміни середніх значень другої ознаки. Наприклад, зміна залежності між числом вчинених дорожньо-транспортних пригод та рівнем споживання алкоголю.

Зворотні кореляційні рівняння характеризують залежність, за якої із збільшенням середніх значень факторної ознаки зменшуються середні значення результативної ознаки. Наприклад, залежність між середнім навантаженням на працівника міліції (числом злочинів на одного працівника міліції) та процентом їх розкриття. Між наведеними ознаками чітко простежується зворотний кореляційний зв'язок.

Найпростішою формою кореляційного зв'язку є лінійна форма зв'язку між двома ознаками. За цієї форми зв'язку результативна ознака змінюється під впливом факторної ознаки рівномірно. Рівняння парного лінійного кореляційного зв'язку називається рівнянням парної регресії і має такий вигляд:

$$\bar{y} = a + bx,$$

де \bar{y} – середнє значення результативної ознаки «у» при визначеному значенні факторної ознаки «х»;

a – вільний член рівняння;

b – коефіцієнт регресії, який вказує, наскільки зменшується результативна ознака «у» внаслідок зміни факторної ознаки «х» на одиницю. В разі, якщо « b » має позитивний знак, зв'язок вважається прямим, якщо від'ємний – зв'язок зворотний.

Параметри рівняння кореляційного зв'язку визначаються методом найменших квадратів шляхом розв'язання системи рівнянь з двома невідомими:

$$\begin{cases} \sum y + na + b\sum x; \\ \sum yx = a\sum x = b\sum x^2; \end{cases}$$

де n – число членів у кожному з рядів;

$\sum x$ – сума значень факторної ознаки;

$\sum x^2$ – сума квадратів значень факторної ознаки;

$\sum y$ – сума значень результативної ознаки;

$\sum yx$ – сума добутків значень факторної та результативної ознак.

Після розв'язання даної системи рівнянь дістанемо такі параметри:

$$a = \frac{\sum x^2 \sum y - \sum x \sum xy}{n \sum x^2 - \sum x \sum x}; \quad b = \frac{n \sum xy - \sum x \sum y}{n \sum x^2 - \sum x \sum x}$$

Для обчислення параметрів рівняння зведемо в таблицю дані, що характеризують зв'язок між кількістю зареєстрованих злочинів за даними окремих районів та рівнем безробіття населення в цих районах (розрахований у відсотках до активного працездатного населення).

Таблиця 25

Розрахунки для визначення параметрів лінійного рівняння зв'язку факторної та результативної ознак

Адміністративні райони за порядком	Зареєстровано злочинів на 1000 населення, у, злочинів	Рівень безробіття населення, x, %	y^2	x^2	xy	$\hat{y} = -9,39 + 8,96x$ Розрахункові значення рівня злочинності
1	95,5	11,7	9120,25	136,89	1117,35	95,5
2	70,4	9,4	4956,16	88,36	661,76	74,8
3	101,7	12,8	10342,89	163,84	1301,76	105,3
4	98,4	11,0	9682,56	121,0	1082,4	89,3
5	85,3	10,3	7276,09	106,09	878,59	83,0
6	104,7	13,0	10962,09	169,0	1361,1	107,1
7	66,2	8,6	4382,44	73,96	569,32	66,8
8	77,4	10,2	5990,76	104,04	789,48	82,0
9	102,1	12,4	10424,41	153,76	1266,04	101,9
10	90,3	10,6	8154,09	112,36	957,18	85,7
Разом	892,0	110,0	81291,74	1229,3	9984,98	≈892
В середньому на один район	89,2	11,0	8129,2	122,93	998,5	–

За методом найменших квадратів знайдемо пошукувані параметри:

$$a = \frac{1229,3 \cdot 892,0 - 110,0 \cdot 9984,98}{10 \cdot 1229,3 - 110 \cdot 110} = \frac{-1812,2}{193} = -9,39;$$

$$b = \frac{10 \cdot 9984,98 - 110,0 \cdot 892,0}{10 \cdot 1229,3 - 110 \cdot 110} = \frac{1729}{193} = 8,96.$$

Звідси, лінійне рівняння зв'язку між кількістю зареєстрованих злочинів та рівнем безробіття матиме такий вигляд:

$$\tilde{y}_x = -9,39 + 8,96x.$$

Отже, при збільшенні рівня безробіття на 1%, кількість зареєстрованих злочинів у розрахунку на 10 000 населення зростатиме на 8,96 злочини. Якщо підставимо в дане рівняння значення факторної ознаки x , дістанемо згладжені значення результативної ознаки y (див. останню графу таблиці 25). На правильність визначення параметрів рівняння вказує рівність середнього та розрахункового значень результативної ознаки

$$\sum y = \sum \tilde{y}_x = 892,0.$$

З метою виміру щільності лінійного кореляційного зв'язку розраховують коефіцієнт кореляції:

$$r_{xy} = \frac{\overline{xy} - \bar{x}\bar{y}}{q_x \cdot q_y},$$

де r_{xy} – коефіцієнт кореляції;

\overline{xy} – факторна та результативна ознаки;

$q_x q_y$ – факторна та результативна дисперсії.

Спочатку дістанемо значення факторної та результативної дисперсії:

$$q_x = \sqrt{\overline{x^2} - (\bar{x})^2} = \sqrt{122,93 - 11,0^2} = \sqrt{1,93} = 1,39,$$

$$q_y = \sqrt{\overline{y^2} - (\bar{y})^2} = \sqrt{8129,2 - 89,2^2} = \sqrt{172,56} = 13,14,$$

$$r_{xy} = \frac{998,5 - 11,0 \cdot 89,2}{1,39 \cdot 13,14} = \frac{17,3}{18,265} = 0,947.$$

Для перевірки правильності обчислення лінійного коефіцієнта кореляції скористаємося іншою формулою:

$$r_{xy} = b \frac{q_x}{q_y} = 8,96 \cdot \frac{1,39}{13,14} = 0,9478.$$

Значення, що отримали, фактично ідентичне попередньому. Це означає, що зв'язок між рівнем злочинності (кількістю зареєстрованих злочинів, у розрахунку на 10 000 населення) та рівнем безробіття досить щільний (сильний) і прямий.

Підсумовуючи розгляд кореляційно-регресійного аналізу, необхідно звернути увагу на те, що у багатьох випадках на результативну ознаку впливає не один, а кілька факторів. Перш за все, це характерно для такого соціального явища, як злочинність. Між різними факторами існують складні зв'язки та залежності, тому їх вплив на результативну ознаку є комплексним. Тісноту і силу впливу комплексу факторів на результативну ознаку дає можливість оцінити багатофакторний кореляційно-регресійний аналіз. Цей вид аналізу є досить складним прийомом кількісної характеристики залежності між різними соціально-правовими явищами і вивчає його така навчальна дисципліна, як математична статистика.

ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРИ ВИВЧЕННІ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ДЛЯ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

§ 1. Використання статистичного аналізу при вивченні злочинності

Злочинність – вкрай негативне масове, глибоко структуроване соціальне явище, яке властиве всім суспільно-економічним системам. Як масове соціальне явище, злочинність є об'єктом, передусім, кількісного аналізу, який превалює у правовій статистиці. Для здійснення всебічного статистичного аналізу злочинності необхідно мати повні, достовірні та науково обґрунтовані дані про різні його сторони, які б дозволяли проаналізувати злочинність за територіальною та часовою ознаками, вивчити взаємозв'язок причин та наслідків, спрогнозувати її розвиток тощо. Все це повинна забезпечити чітка організація обліку і звітності у правоохоронних органах, судах та органах юстиції.

Статистичний аналіз злочинності має вирішувати такі основні завдання:

- визначення стану злочинності, її рівня, динаміки та структури;
- встановлення причин та умов, які спричиняють вчинення злочинів;
- вивчення особи злочинця;
- розробка системи комплексних скоординованих заходів боротьби зі злочинністю.

Перелічені завдання статистичного аналізу злочинності тісно пов'язані. Їхнє вирішення передбачає використання різних джерел інформації: первинного обліку та статистичної звітності, аналітичні матеріали різних служб та підрозділів правоохоронних органів, матеріали комплексних та інспекторських перевірок,

статистичні показники соціально-економічної статистики, матеріали вивчення кримінальних справ тощо.

Установлення реального стану злочинності є першим і основним завданням статистичного аналізу злочинності на будь-якому адміністративно-територіальному рівні. Водночас, за даними вітчизняного та зарубіжного досвіду боротьби зі злочинністю, відомо, що в жодній країні світу, у тому числі і в Україні, облікована (зареєстрована) злочинність не відображає реальної криміногенної обстановки.

До основних статистичних показників, що характеризують реальний стан злочинності, можна віднести:

- коефіцієнт злочинності;
- коефіцієнт тяжкості злочинів;
- абсолютний приріст злочинності;
- темпи росту та темпи приросту злочинності;
- інші показники динаміки та структури злочинності.

Усі ці показники кількісної характеристики злочинності повинні визначатися як в цілому за сукупністю злочинності, так і за окремими категоріями злочинів. На їх основі за методом екстраполяції розробляються прогностичні показники розвитку злочинності на найближчі роки. Але при цьому необхідно пам'ятати, що виявлення загальної статистичної закономірності вимагає аналізу статистичних даних про стан злочинності за досить тривалий період, причому з урахуванням змін за цей період у чисельності населення, змін у кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві, судовій практиці тощо.

Застосовуючи вищенаведені показники, проводять дослідження стану злочинності в межах держави, області, міста, району. Вивченню підлягають: рівень, поширеність та структура злочинності на певній території; стан злочинності в окремих галузях економіки; способи, місце і час вчинення злочинів; зв'язок злочинності із такими соціальними пороками, як алкоголізм, наркоманія, проституція тощо.

Таким чином, статистичний аналіз стану злочинності, її рівня, динаміки та структури дозволяє визначити тенденції її розвитку, у тому числі по лініях кримінального розшуку, економічній та організованій злочинності, виявити обставини, що впливають на її динаміку, розробити заходи, спрямовані на підвищення соціального контролю.

При цьому необхідно пам'ятати, що основним матеріалом для статистико-кримінологічного аналізу стану злочинності є відомості

офіційної правової статистики, одними із суттєвих недоліків яких є відомча неузгодженість та відсутність єдиної системи показників, що характеризують злочинність. Так, відомості Міністерства внутрішніх справ України про кількість виявлених злочинів, у тому числі вчинених у складі організованих груп, та осіб, що їх вчинили, не з усіх показників збігаються із даними Генеральної прокуратури України; відомості про злочини та злочинців, які є у судах, не збігаються із відомостями органів слідства і таке інше.

Ще одним завданням статистичного аналізу злочинності є виявлення причин та умов, що спричиняють вчинення злочинів. Виявлення причин злочинності впливає з кількісної характеристики її стану, рівня, динаміки та структури. При цьому дуже важливо конкретні злочинні прояви розподілити (згрупувати) за об'єктивними ознаками, наприклад, за:

- місцем і способом вчинення злочинів;
- об'єктами та предметами посягань;
- за формою власності, соціальною сферою та галуззю економіки;
- засобами вчинення злочинів;
- мотивами вчинення злочинів тощо.

Водночас, низку причин можна розкрити шляхом аналізу відомостей про особу злочинця, підозрюваного, звинуваченого у вчиненні злочину. Це можуть бути дані про недоліки у вихованні підлітків, підвищену криміногенність осіб, які не мають постійного доходу тощо. Важливу інформацію про причини та умови, що спричиняють вчинення злочинів, можна почерпнути з мотивів вчинення злочинів, тобто з мотивів злочинної поведінки особи (корисливість; придбання наркотичних засобів; з метою заволодіння грошима, транспортним засобом, зброєю тощо; з ревнощів; з розподілу сфер впливу тощо). Таким чином, аналіз мотиваційної характеристики злочинності багато в чому допомагає у вивченні причин та умов, що спричиняють вчинення злочинів.

Значну роль при вивченні причин злочинності, особливо на загальнодержавному рівні, відіграє зіставлення даних правової статистики з даними економічного, соціального, демографічного, морального та іншого характеру.

Типовим прикладом цього може служити аналіз обставин, що сприяли виникненню та існуванню «п'ятої влади» в Україні.

Аналіз процесів, що відбуваються протягом останнього десятиріччя в Україні, свідчить про різке зростання загальнокримінальної та організованої злочинності, особливо за 1994–1996 роки.

Основними чинниками, що спричинили загострення криміногенної обстановки, були і залишаються **соціально-економічні**.

За офіційними даними, динаміка падіння промислового виробництва становила (у відсотках, порівняно з попереднім роком): у 1991 р.— 4,8; 1992 р.— 6,4; 1993 р.— 8,0; 1994 р.— 27,7; 1995 р.— 12,0; 1996 р.— 5,1. За шість років загальні макроекономічні показники розвитку економіки зменшилися майже удвічі. На початку реформ за науково-технічним рівнем Україна посідала 7-ме місце у світі. Сьогодні ООН визначила Україні 139-те місце із 160¹. Порівняно з 1990 р., загальний обсяг промислового виробництва у 2000 р. склав 144,5 млрд грн., або на 13,4% менше. За цей період частка збиткових промислових підприємств зросла з 2% до 43%.

Зменшення обсягів валового внутрішнього продукту, зниження промислового виробництва, інфляція, наявність заборгованості у виплаті заробітної плати, пенсій, стипендій зумовили стійку тенденцію до зниження реальних доходів населення. За роки реформ доходи широких верств населення скоротилися більш ніж у 12 разів, 82% населення опинилися за межею бідності. Більш як 13 млн населення України мають на день дохід менший за 1 долар².

Великий вплив на криміногенну ситуацію в Україні чинить безробіття. У 2000 р. було зареєстровано 2,7 млн безробітних, що становить 11,7% від економічно активного населення. У зв'язку із кризою в економіці, середньорічна кількість промислово-виробничого персоналу промислових підприємств (включаючи малі підприємства) зменшилася у 2000 р. порівняно з 1990 р. на 3,7 млн працівників, або у 2,1 раза.

Реформування держави часом відбувається без глибоких наукових розробок, прогнозів, соціально-економічних розрахунків, що суперечить принципам реалістичної філософії реформ.

За умов переходу економіки на ринкові принципи певні витрати неминучі. Пом'якшити їх повинні були нові господарські структури, тобто складові ринкової економіки. Але трапилося так, що більшість суб'єктів підприємницької діяльності спрямувала свої зусилля не у виробничий сектор, а у сферу посередництва, торгівлі і збуту. Формування соціальних груп власників та підприємців відбувалося на основі перерозподілу доходів та державної власності, а не збільшення суспільного продукту як результату підприємницької активності. Держава, зі свого боку, не вживала

¹ Газ. «Голос України» від 31 жовтня 2003 року № 206.

² Там само.

будь-яких серйозних та ефективних заходів щодо стимулювання виробничого підприємництва. Навпаки, увесь механізм створення, реєстрації, оподаткування нових суб'єктів господарювання підштовхував (і продовжує підштовхувати) підприємців та бізнесменів до всілякого роду спекулятивних операцій.

Зростанню прихованої економічної злочинності, зміцненню «тіньової» економіки значною мірою сприяють недоліки діючої системи державного контролю. Види державного контролю, що існували за часів командної економіки, були розраховані на жорстке регулювання господарської діяльності. У нових умовах господарювання державний контроль поступово був майже ліквідований, хоча чинники, що обумовлюють поширення корисливих посягань на державне і суспільне майно, аж ніяк не зникли, а лише видозмінилися.

Після усунення органів народного контролю держава втратила найважливіший інструмент управління за підприємницькою діяльністю, а нової, адекватної змінам, що відбуваються в економіці, повноцінної системи контролю створено не було. Це призвело до того, що суспільство виявилось незахищеним від різного роду корисливих зловживань; розміри матеріальної шкоди, заподіяної державі кримінальним елементом, зросли в десятки і сотні разів порівняно з минулими роками.

Живильним підґрунтям поширення організованої злочинності у сфері економіки залишається безгосподарність, яка дозволяє приховувати наслідки будь-яких крупномасштабних розкрадань. Так, у 2001 р. у бюджетній сфері зареєстровано 6,7 тис. злочинів. У сучасних умовах лише одним декларуванням рівності усіх форм власності не можуть бути ліквідовані різні прояви безгосподарності. Для її усунення застосувати жорсткий державний контроль за станом справ як у державному, так і в підприємницькому секторах господарювання.

Умови, коли економічні важелі регулювання економіки ще відсутні, а адміністративні методи усунені, сприяють створенню атмосфери «приниженої відповідальності» щодо протиправних форм поведінки, появи упевненості в уседозволеності, провокують представників державної влади, господарників і підприємців на протизаконні способи розв'язання економічних проблем.

З початку реформування економіки найбільш враженою, у криміногенному аспекті, залишається ситуація, що склалася в кредитно-банківській сфері, де останнім часом продовжує зростати кількість викритих протиправних дій, які призводять до вилучення значних коштів і їх привласнення злочинними елементами. Якщо з

1995 р. в даній сфері було викрито 362 злочини, із них 92 – вчинених організованими злочинними групами, то в 2001 р., відповідно, 3,4 тис і 164, що майже в 10 і 2 рази більше. Банківська система стала центральною ланкою у технологічному ланцюзі по «відмиванню» капіталів, здобутих злочинним шляхом.

Через прогалини у законодавстві процес роздержавлення і приватизації державної власності став вагомим інструментом для «відмивання» капіталів «тіньової» економіки. Розбазарюванню державної і комунальної власності сприяла відсутність у чинному кримінальному і адміністративному законодавстві норм відповідальності за ті чи інші правопорушення у цій сфері. Саме тому значна частина державного майна була «передана» комерційним структурам ще до початку регулюючої законом приватизації. Фонд державного майна України з початку приватизації проводив розпродаж майнових комплексів України, які згідно із чинним законодавством приватизації не підлягали, ряд об'єктів приватизації у 1995 р. було продано за старими цінами або у період дії мораторію. За даними Державної Контрольно-ревізійної служби України про результати перевірок Фонду Держмайна України і його регіональних відділень, лише у січні – квітні 1996 р. виявлено незаконно витрачених коштів позабюджетного фонду приватизації, чим заподіяно державі збитків на загальну суму 18 млн грн.

Органами прокуратури України у 1996 р. встановлено понад 3 тисячі порушень законодавства про приватизацію, заявлено 200 позовів до суду. У цій сфері 2001 р. було виявлено 3,9 тис. злочинів та 45 злочинів – у складі організованих груп.

Фонд Державного майна України не тільки не поставив надійного заслону злочинності при приватизації майна з боку комерційних структур, а й сам систематично допускав порушення законодавства, перш за все, режиму пріоритетного витрачання коштів, а також допускав їхні нецільове і надлімітне використання. Прикладом цього може служити приватизація багатьох промислових підприємств, коли величезне виробництво майнових комплексів приватизувалось комерційними структурами за безцінь.

З формуванням недержавних (комерційних) структур, які накопичили значні кошти, наявністю в Україні організованих злочинних утворень економічного спрямування, метою яких є накопичення капіталу будь-якими шляхами і засобами, реальними стали можливості для великомасштабної корупції державних чиновників. Низька оплата праці державного службовця, з одного боку, та

можливості швидкого збагачення шляхом корупції – з іншого, створили надзвичайно сприятливі умови для загальної корумпованості державного апарату всіх рівнів.

Для успішного вирішення завдань, пов'язаних із прискоренням ринкових реформ, потрібен відповідний, відданий справі кадровий потенціал, відрегульованість економічних та соціальних умов його діяльності. У разі, якщо державна влада вважає за можливе утримувати дешевий апарат державних службовців, у тому числі й правоохоронні органи, може статися так, що їх буде утримувати «п'ята влада», повністю забезпечуючи усі їх потреби. Для того, щоб такого не сталося, *на державного службовця необхідно дивитися не як на джерело додаткових витрат держави, а як на джерело інвестицій для її розбудови та зміцнення.*

Зростання рівня криміналізації життєво важливих сфер функціонування суспільства потребує вивчення у взаємозв'язку соціально-економічних та *політичних чинників*, які цьому процесові сприяють, оскільки політика, як відомо, є концентрованим вираженням економіки.

Послаблення державної влади, суперечності між різними її гілками за останні шість років призвели до того, що суспільство залишається все менш здатним до реалізації стратегічної мети. За роки незалежності українським правлячим колам не вдалося виробити і практично втілити цілісну концепцію суспільного розвитку. В державі відбувається перманентна урядова криза, яка, безумовно, не сприяє декриміналізації суспільства. Процеси державотворення, формування нової економічної політики поки що лишають поза своїми межами відповідь на питання щодо побудови чи то соціальної держави, чи то вільного капіталізму.

На жаль, політико-правові реформи в Україні не мають стабільної соціально-політичної основи, оскільки для їх втілення у життя потрібна ефективна підтримка народу, а не тільки бажання державної влади. Зіткнення різних політичних інтересів, часто непримиримих, нерідко призводить до протистояння та гострих конфліктів у державі.

Управління державою послаблюється. Головна ознака – нереалізованість рішень, що приймаються, у тому числі й запланованих заходів щодо посилення боротьби з організованою злочинністю як законодавчою, так і виконавчою владами. Це спонукає до пошуку альтернатив не тільки її прибічників та опозиції, а й криміналітету.

Одним із головних атрибутів сучасної злочинності, і передусім

організованої, є корупція. Вона несе у собі величезну руйнівну силу не тільки для силових структур держави, а й для держави в цілому. Поширенню корупції в Україні сприяли неготовність політичних інститутів суспільства і правоохоронних органів до безкомпромісної боротьби з нею, відсутність соціальних та політичних традицій (у тому числі й відсутність бажання з боку урядових структур) публічного викриття корупціонерів, а також спеціальних криміналістичних методик виявлення фактів корупції.

Зростанню криміналізації життєво важливих сфер функціонування держави значною мірою сприяли *соціально-психологічні чинники*. У першу чергу, треба назвати руйнування цінностей і моралі, покликаних консолідувати суспільство. Протягом багатьох десятиріч цю консолідовану функцію виконували цінності, пов'язані з комуністичною ідеологією. У міру руйнування цієї ідеології і сформованих за її допомогою соціальних інститутів, зменшення її впливу у суспільстві (особливо з кінця 80-х років) почав утворюватися ідеологічний вакуум.

Відбувається занепад духовної культури суспільства. Характерними за цих умов є такі показники. За період 1990–2000 рр. кількість масових та університетських бібліотек зменшилася з 25,6 тисяч до 20,7 тисяч, або на 10,6%. Кількість відвідувань громадянами України театрів скоротилася за цей період більш як у 3 рази (і становила у 2000 р. 5,7 млн відвідувань), а концертних організацій – майже у 4 рази (3,8 млн відвідувань). Водночас, кількість тільки зареєстрованих злочинів, пов'язаних з наркотиками, зросла за десять років більше як у 6 разів і становила 45,7 тисяч. Питома вага молоді (у віці до 30 років), засудженої за вчинення злочинів, у 2000 р. становила 55%, причому за розкрадання державного та колективного майна – 56,6%, крадіжок приватного майна громадян – 64,2%, грабежі приватного майна громадян – 77,8%.

У зв'язку із відсутністю нової системи цінностей і моралі, яка була б побудована на інших ідеологічних засадах, ідеологічний вакуум почав заповнюватися, з одного боку, очікуванням дарованих, а не зароблених власною працею матеріальних благ, з другого – наголошенням принципу – «все дозволено, що не заборонено законом» – це за умов відсутності законів.

Відбулася девальвація того, на чому трималася колишня держава. Втрачаються такі повсякденні звички і поняття, як повага до літніх людей, підкорення авторитетові державної влади, патріотичні почуття щодо батьківщини, армії тощо. На цьому фоні поча-

ли розвиватися ціннісні орієнтації, які мають повністю антисоціально спрямованість: агресивність, обман, егоїзм, нетерпимість до чужих думок і вчинків.

Відбувається ерозія трудової діяльності. Це не просто падіння трудової дисципліни, що само по собі викликає стурбованість, а свідомо переорієнтація з творення – на добування, втрата активності, свого трудового «Я», уміння із ентузіазмом працювати. В ситуації, що склалася, життєвим інтересам держави, народів України повинні відповідати такі типи соціальної поведінки, як: віра в працю як вищу цінність, самодисципліна, воля до подолання перешкод та ін.

Свій криміногенний внесок зробила і криза системи освіти, що супроводжується таким явищем, як соціальна дезорієнтація значної частини підростаючого покоління. *Існуюча тенденція розширення навчальних закладів на «елітарні» й «другорядні» залежно від рівня матеріального достатку батьків призводить до формування «аутсайдерської» психології молодих людей – вихідців із малозабезпечених сімей, створює підґрунтя для конфронтаційного характеру їх взаємовідносин із суспільством.*

Серед причин *правового* характеру, що обумовили криміналізацію економіки, влади і суспільства в цілому, виділяється непослідовність здійснення правової реформи, необґрунтовані коливання судової практики, спрямованість чинної законодавчої бази у сфері боротьби із злочинністю на ліквідацію наслідків діяльності, а не причин, що її породжують. Зміна кримінально-процесуального законодавства, відставання кримінального законодавства і судової реформи від сучасних умов розвитку економіки і суспільства в цілому при недостатньо ефективній правозастосовній практиці призвели до суттєвого збільшення кількості осіб, які залишилися без покарання, і, як наслідок, – до подальшого «кримінального зараження» суспільства.

Останнім часом у судових органах вкоренилася хибна практика винесення судами м'яких вироків особам, які вчинили тяжкі злочини. Вона перестала бути стримуючим фактором для багатьох категорій злочинців. Так, лише в 1996 р. на 14,6 відсотків збільшилася кількість осіб, що вчинили злочини, які вже раніше були умовно засуджені, що свідчить про проблеми у роботі судів при вирішенні питань, пов'язаних з індивідуалізацією покарань.

Як результат цього – посилення зневіри населення у реальність законів, звикання населення до ряду видів злочинної поведінки і правопорушень, які фактично перестають розглядатися, з точки зору буденної свідомості, як недозволені.

Невиправдана затримка з прийняттям відповідних змін і доповнень до Кримінального кодексу України, які стосуються порушень підприємницької, комерційної та фінансової діяльності, дозволила кримінальним елементам нажити величезні капітали і накопичити досвід, який використовується у протистоянні з правоохоронними органами.

Повністю розпалася діюча раніше система профілактики злочинів, яка будувалася на громадському впливові на злочинність; практично повністю припинена робота добровільних народних дружин, Рад профілактики правопорушень, товариських судів. Зруйнована система заходів щодо попередження пияцтва й алкоголізму, пов'язаних з ними правопорушень.

Истотне криміногенне значення продовжує мати все більш зростаюча розбіжність між завданнями, покладеними на правоохоронні органи, та їх ресурсним забезпеченням. Рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення системи правоохоронних органів, перш за все органів внутрішніх справ, не відповідає умовам боротьби зі злочинністю. За останні десять років у 2–2,5 рази збільшилось навантаження на працівників карного розшуку та слідства.

Проте, набагато гіршим залишається становище матеріально-технічного забезпечення діяльності міліції. Лише третина працівників міліції забезпечена бронежилетами. Не вистачає автотранспорту, радіостанцій, комп'ютерів, обмундирування, загострюється житлова проблема. Протягом останніх років триває неухильне скорочення витрат, передбачених бюджетом України на утримання органів внутрішніх справ.

Заборгованість перед особовим складом з грошового утримання становить мільйони гривень. Працівникам органів та підрозділів внутрішніх справ не повністю сплачуються витрати у зв'язку з відрядженнями, страхуванням, не проводяться поточні та капітальні ремонти приміщень і устаткування. Ускладнилась ситуація в лікувальних і оздоровчих закладах, не забезпечуються норми харчування курсантів навчальних закладів та солдат внутрішніх військ, не виплачується одноразова грошова допомога у випадку втрати працездатності тощо.

У зв'язку з постійним, системним недофінансуванням правоохоронних органів складається враження, що правоохоронні органи працюють виключно в комерційних інтересах. Мало хто вважає, що державні структури, які існують на кошти платників податків і які повинні їх захищати, діють в інтересах громадян України.

Як свідчить аналіз причин злочинності, вони створюють об'єктивні можливості для вчинення конкретних злочинів. Ці причини впливають на злочинність опосередковано: через суспільну психологію та соціально-психологічні особливості особи злочинця.

Вивчення причин злочинності в цілому та причин вчинення конкретних злочинів тісно пов'язано з вивченням особи злочинця за соціально-демографічними та правовими ознаками.

Так, за соціально-демографічними ознаками (стать, вік, соціальний стан, рід занять тощо) можна охарактеризувати не тільки окрему людину, а і окремі групи, прошарки населення. За допомогою цих ознак можна порівнювати склад населення зі складом злочинців, встановлювати залежність змін у складі злочинців від соціально-демографічних змін у суспільстві. Категорії злочинців, згруповані за декількома соціально-демографічними ознаками, мають свої, властиві тільки їм, риси злочинної поведінки.

Спробуємо за допомогою статистичних показників визначити, що являє собою особа злочинця в сучасних умовах розвитку нашої держави.

Таблиця 26

Склад засуджених за 1996–2000 рр.
(у відсотках)

Показник	Роки				
	1996	1997	1998	1999	2000
Всього засуджено, осіб:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у тому числі у віці, років					
14–17	7,9	7,7	7,8	7,9	8,7
18–24	24,1	24,9	25,9	27,6	27,8
25–29	18,5	18,3	18,6	18,4	18,5
30 і старшому	49,5	49,1	47,7	46,1	45,0
Із загальної кількості засуджених					
жінки	15,4	14,8	15,1	14,5	13,8
особи у працездатному віці, які не працювали і не навчалися	45,2	50,2	54,3	57,3	59,7
особи, які вчинили злочини у стані алкогольного сп'яніння	26,0	27,8	26,3	24,6	23,9

З даних таблиці 26 видно, що протягом п'яти років питома вага жінок у загальній кількості засуджених коливається в межах 14–15% і навіть спостерігається тенденція до зниження. Водночас, у загальній кількості населення жінки становлять 53,5%. Іншими словами, на 100 засуджених жінок припадає 700 засуджених чоловіків, а в загальній кількості населення на 100 жінок припадає тільки 87 чоловіків. Ще більшим є розрив між часткою хлопців і дівчат у загальній кількості неповнолітніх, засуджених за вчинення злочинів. Так, у 2000 р. питома вага засуджених дівчат дорівнювала 6%, (або 1233 осіб).

Наведені дані свідчать про те, що статистичні закономірності у співвідношенні чоловіків і жінок, засуджених за вчинення злочинів, не змінюються в історичному плані. Передусім, це пояснюється не біологічними, а соціальними факторами: різним становищем чоловіків і жінок в сім'ї, побуті, умовами виховання, стійкістю антисуспільної поведінки, колом інтересів та потреб тощо. При цьому не можна не враховувати демографічних даних про співвідношення чоловіків і жінок в окремих видах злочинів та спрямованості посягань. Наприклад, частка жінок, засуджених за злочини безпеки руху та експлуатації транспорту, досить незначна, оскільки серед водіїв транспортних засобів левову частку становлять чоловіки. І навпаки, враховуючи те, що в торгівлі та громадському харчуванні частка працюючих жінок – 75–80%, природно, що серед засуджених за обман покупців та замовників процент жінок буде в декілька разів більший від процента чоловіків.

Таким чином, співвідношення чоловіків і жінок, засуджених за скоєння різних видів злочинів, залежить від професії, певних видів трудової діяльності, морального середовища, в якому формувалась та чи інша особа.

Важливим показником, що характеризує особу злочинця за віковою ознакою, є питома вага відповідної вікової групи засуджених у загальній їх чисельності. З таблиці 1 видно, що кількість засуджених розбита на чотири групи, причому кожна з них об'єднує різне число років і тому вони безпосередньо не можуть бути зіставлені. Для того, щоб ці групи можна було зіставити, необхідно обчислити коефіцієнт щільності, тобто визначити: скільки відсотків припадає на один рік. Так, для групи 14–17 років коефіцієнт щільності дорівнюватиме 2,18% (8,7:4); для групи 18–24 років – 3,97%; для групи 25–29 років – 3,7%; для групи 30 років і старші – 1,5%.

Найбільш наочно співвідношення вікових групувань злочинців характеризують коефіцієнти розповсюдженості злочинців на 100 тисяч населення відповідних вікових груп. Як свідчать розрахунки, найбільш високий рівень злочинності серед 18–24-річних громадян. Для цієї вікової групи злочинців коефіцієнт розповсюдженості злочинців становить 1260 осіб на 100 тис. населення аналогічної вікової групи. Далі іде група злочинців віком 25–29 років, для якої коефіцієнт дорівнює 1183, потім вікова група злочинців 14–17 років з коефіцієнтом розповсюдженості 670. Рівень злочинності більш старших вікових груп населення (від 30 років і старші) порівняно з указаними групами значно нижчий і дорівнює у середньому 351. Для порівняння: загальний рівень розповсюдженості злочинців у розрахунку на 100 тис. населення, яке може бути визнане суб'єктом злочину, становить 569.

Основний висновок, який випливає з аналізу, полягає у тому, що більш як 46% від загальної кількості злочинців – молодь віком від 18 до 29 років. Проте, великою залишається питома вага неповнолітніх злочинців (8,7%), тобто кожний одинадцятий із засуджених є неповнолітнім.

Більш глибокий аналіз судової статистики щодо судимості неповнолітніх свідчить про те, що злочини, які вчиняються неповнолітніми, мають здебільшого корисливий характер. За злочини, вчинені проти власності, у 2002 р. було засуджено 16,2 тис. неповнолітніх, тобто 80,7% від загальної кількості засуджених неповнолітніх, причому більш 3/4 неповнолітніх, засуджених за вчинення злочинів проти власності, засуджені за вчинені у складі групи злочини.

Які ж причини сприяють вчиненню злочинів особами різних вікових груп?

Перш за все, що стосується неповнолітніх злочинців. Результати вивчення приводять до висновку, що *матеріально-побутові причини* відіграють ледь не основну роль у формуванні антисуспільних поглядів, установок, звичок, цінностей тощо. Як свідчать дані судової статистики, у 2002 р. із загальної кількості засуджених неповнолітніх понад 51% – це ті, хто виховувався в родині з одним із батьків або поза родиною (в інтернаті, дитячому будинку), або у неблагополучних сім'ях.

Негативну роль у формуванні морально стійкої молоді відіграють: низький рівень виховної роботи у шкільних навчальних закладах та інтернатах, прогули шкільних уроків, вжиття алкоголю та наркотиків, низький рівень культури та моралі,

слабка виховна робота міських та районних відділів народної освіти.

Як впливає з таблиці 26, суттєвими причинами, що впливають на вчинення злочинів особами у віці 18–29 років, залишаються, з одного боку, відсутність роботи та проблеми з працевлаштуванням, з другого – небажання, а також відсутність можливостей навчання. У 2000 р. питома вага засуджених у працездатному віці, які не працювали і не навчалися, становила майже 60%, що на 15% більше, ніж у 1996 р. Звідси стає очевидним, що важливим чинником у боротьбі зі злочинністю є зайнятість населення.

Велике значення для розробки ефективних заходів профілактики злочинності має також статистико-кримінологічний аналіз освітнього рівня злочинців, сімейного стану злочинців, вивчення злочинців за соціальним станом та родом занять тощо.

Таким чином, комплексне вивчення особи злочинця за соціально-демографічними ознаками і дає можливість встановити певні статистичні закономірності між соціально-демографічними процесами в суспільстві та злочинністю (її характером, складом, спрямованістю тощо).

Вивчення особи злочинця *за правовими ознаками* передбачає установа ступеня суспільної небезпеки злочинців, наявності серед них вбивць, злодіїв, насильників, скільки з них було засуджено до позбавлення волі, скільки звільнено від покарання тощо.

Правові ознаки, що характеризують суспільну небезпеку злочинців, умовно можна поділити щонайменше на три групи, а за необхідністю (залежно від мети та завдань вивчення особи злочинця) – і на більше:

- ознаки, що характеризують кримінальну спрямованість злочинів (за їх видами);
- ознаки, що характеризують ступінь суспільної небезпеки злочинців (за мірами покарання);
- ознаки, що характеризують стійкість протиправної поведінки злочинців (за повторністю та рецидивом злочинів);
- також за співучастю у вчиненні злочинів, у тому числі у складі організованої групи, тощо.

За результатами аналізу даних судової статистики спробуємо дати характеристику особи злочинця за правовими ознаками.

**Кількість засуджених у 2002 р.
за окремими видами злочинів
та міри кримінального покарання**

Види злочинів Види покарання	Всього осіб	У тому числі за							
		умисне вбивство	умисне тяжке тілесне ушкодження	крадіжка	грабіж	розбій	злочини у сфері обігу наркотиків	зловживання владою	одержання хабара
Засуджено осіб, у тому числі:	194 212	2996	4163	85 414	10 271	4473	34 570	1106	427
позбавлення волі	61 013	2796	2967	27 191	5281	3848	11 638	32	48
питома вага, %	31,4	93,3	71,3	31,8	51,4	86,0	33,7	3,9	11,2
виправні роботи	4390	–	26	1960	108	4	172	47	2
питома вага, %	2,3	–	0,7	2,3	1,1	0,1	0,5	4,2	0,5
штраф	10 510	–	1	3042	212	–	461	71	49
питома вага, %	5,4	–	–	3,6	2,1	–	1,3	6,4	11,5
звільнено від покарання з випробуванням	100 192	43	772	47 296	3858	424	20 450	793	297
питома вага, %	51,6	1,4	18,5	53,4	37,6	9,5	59,2	71,8	69,6
інші види покарання	18 107	157	397	5925	812	197	1849	163	31
питома вага, %	9,3	5,3	9,5	6,9	7,8	4,4	5,3	14,7	7,2

Одним із перших кроків статистичного аналізу структури злочинців є встановлення протиправної спрямованості посягань. Як свідчать дані таблиці 2, у структурі злочинців, засуджених у 2002 р. за вчинення злочинів, чітко простежується корисливо-насильницька спрямованість. За статистичними даними, більш як 47% осіб було засуджено за вчинення корисливих злочинів, тоді як доля засуджених за насильницькі злочини становила майже 12%. Наведене співвідношення структури злочинців за видами злочинів підтверджує висунуту тезу щодо спрямованості кримінальних посягань у 2002 р.

Для більш поглибленого аналізу структури окремих злочинців, наприклад вбивць, можна використовувати розподіл їх за підвидами (убивство вчинено у стані афекту, на ґрунті кровної помсти, з хуліганських мотивів тощо). Його результати всебічно характеризують особу злочинця насильницького спрямування.

Важливим при аналізі структури злочинців є розгляд її в динаміці за ряд років, причому аж ніяк не можна обмежуватися констатацією зниження чи зростання чисельних злочинців, а слід виявляти, за рахунок яких груп відбувалися структурні зміни.

Спрямованість посягань може відображати не тільки об'єкт посягань, а й такі ознаки, як тяжкість злочину та тяжкість наслідків. Характерним прикладом може бути склад злочинців за тяжкістю вчинених ними злочинів проти власності. Аналізуючи цю спрямованість, можна зіставляти не тільки число засуджених осіб за різними групами, а, що важливо, – зіставити реальний розмір шкоди, заподіяної цими групами.

Вивчення особи злочинця, за даними про міри покарання, має велике значення для характеристики злочинців у цілому. Саме в санкціях, за вчинення різних злочинів, відображається ступінь суспільної небезпеки різних категорій злочинців. Тому, у першу чергу, в ході аналізу таких відомостей визначається загальна оцінка рівня суспільної небезпеки за мірами покарання, незалежно від видів посягань.

Звернемося до таблиці 27. Як свідчать дані таблиці, з усього складу злочинців, засуджених у 2002 р. – 31,4% були засуджені до позбавлення волі, до штрафу – 5,4%, звільнено від покарання з випробуванням 51,6% засуджених. Серед засуджених за різні види злочинів найбільша питома вага злочинців, засуджених до позбавлення волі, характерна для осіб, засуджених за вчинення умисних вбивств (93,3%), розбоїв (86,0%), умисних тяжких

тілесних ушкоджень (71,3%), грабежів (51,4%), тобто за злочини, пов'язані з насильством.

Абсолютно інша статистична залежність серед тих, кому визначали міри покарання за корисливі злочини. Так, з числа засуджених за зловживання владою або службовим становищем, одержання хабара, крадіжки звільнено від покарання з випробуванням, відповідно, 71,8%, 69,6%, 53,4%, а засуджено до позбавлення волі – 3,9%, 11,2%, 31,8%. Такий діапазон в оцінці ступеня суспільної небезпеки злочинців може пояснюватися змінами у законодавстві та судовій практиці, а також може залежати від структурно соціального складу засуджених, ефективності роботи правоохоронних органів, може пояснюватися помилками суддів тощо.

У діяльності правоохоронних органів може виникати необхідність у проведенні більш детального аналізу даних про осіб, звільнених від покарання з випробуванням за соціально-демографічними ознаками. Найбільший інтерес у даному випадку представляє встановлення статистичної залежності мір покарання від віку та посадового стану.

Крім того, доцільно встановлювати співвідношення засуджених за різними строками позбавлення волі. Такий розподіл груп злочинців за тяжкістю вчинених злочинів може бути використаний для оцінки судами ефективності заходів виховного характеру.

Велике значення для розробки заходів профілактичного характеру мають результати вивчення рецидива – як ознаки стійкості антисуспільної поведінки злочинців. Саме стійкість та тривалість антисуспільної поведінки свідчить про підвищену суспільну небезпеку злочинця. Як правило, при цьому аналізуються такі статистичні дані: загальна кількість та загальний склад засуджених за вчинення злочинів, кількість засуджених за вчинення конкретних видів злочинців (скільки вчинено повторно вбивств, крадіжок, грабежів, розбоїв тощо, тобто скільки рецидивістів серед цих категорій злочинців).

Самостійною ознакою, що характеризує одночасно ступінь суспільної небезпеки та стійкість протиправної поведінки, є така ознака, як вчинення злочину у складі організованої злочинної групи.

Дані таблиці показують, що у 2002 р., за злочини, вчинені у складі організованої злочинної групи, було засуджено 1036 осіб, або 0,53% від загальної кількості засуджених. Найбільше, із застосу-

**Засуджено осіб за вчинення злочинів
у складі організованих злочинних груп у 2001–2002 рр.**

Злочини, за вчинення яких засуджені особи	2001 р.		2002 р.		2002 р. у відношенні до 2001 р., %
	кіль- кість засу- джених осіб	пито- ма вага, %	кіль- кість засу- джених осіб	пито- ма вага, %	
Засуджено осіб за вчи- нення злочинів у складі організованих злочинних груп,	1042	100,0	1036	100,0	-0,6
у тому числі за:					
умисне вбивство	45	4,3	46	4,4	2,2
грабіж	47	4,5	45	4,3	-4,3
розбійний напад	171	16,5	225	21,7	31,6
крадіжка майна	269	25,8	258	24,9	-4,1
вимагання	76	7,3	47	4,5	-38,2
шахрайство	33	3,2	78	7,5	2,4р.
привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем	11	1,0	30	2,9	2,7р.
контрабанда	3	0,3	11	1,1	3,7р.
бандитизм	98	9,4	88	8,5	-10,2
злочини, пов'язані з нар- котиками	40	3,8	56	5,4	40,0
інші злочини	249	23,9	152	14,8	-39,0

ванням цієї кваліфікуючої ознаки, було засуджено осіб за вчи-
нення крадіжок майна (24,9%), розбійних нападів (21,7%), банди-
тизм (8,5%), шахрайств (7,5%). Серед злочинців цієї категорії та-
кож превалює корислива спрямованість. Порівняно з попереднім
роком, у 2002 р. на 40,0% більше засуджено осіб за злочини, пов'я-
зані із незаконним обігом наркотиків, на 31,6% більше засуджено

осіб за вчинення розбійних нападів у складі організованої злочинної групи.

Важливим для вивчення стійкості антисуспільної поведінки та суспільної небезпеки злочинців є аналіз мір покарання, до яких засуджені особи, які вчинили злочини у складі організованих груп. Результати такого аналізу можуть бути використані для оцінки роботи правоохоронних органів та судів.

Таким чином, результати вивчення особи злочинця за соціально-демографічними та правовими ознаками дають досить повне уявлення про ступінь розповсюдженості злочинців серед населення, склад, структуру та суспільну небезпеку злочинців. Ці дані містять у собі профілактичний заряд, який необхідно використовувати в оперативно-профілактичній діяльності правоохоронних органів, що ведуть боротьбу зі злочинністю, у тому числі з її організованими формами.

Завершаючим етапом використання статистичного аналізу злочинності у діяльності правоохоронних органів є розробка комплексних скоординованих заходів, спрямованих на локалізацію та нейтралізацію злочинності. В основу цих заходів повинні бути покладені результати вивчення стану, динаміки, структури злочинності та причин і умов, що сприяють її розвитку.

Ці заходи умовно можна поділити на два види: *загальнодержавні* та *відомчі*.

Загальнодержавні заходи боротьби зі злочинністю розробляються на рівні держави Кабінетом Міністрів України за участю усіх центральних органів державної виконавчої влади, органів самоврядування, наукових установ та інших. Частіше вони мають характер державної програми, яка включає в себе такі заходи боротьби, як:

- **правові**, які спрямовані на законодавче та нормативно-правове забезпечення боротьби зі злочинністю;
- **соціально-економічні**, які спрямовані на підвищення економічного, соціального та культурного рівня населення;
- **організаційно-управлінського характеру**, які спрямовані на удосконалення діяльності суб'єктів господарювання, виховних та культурних закладів, громадських об'єднань тощо;
- **фінансово-матеріального характеру**, які полягають у повному забезпеченні органів, які ведуть боротьбу зі злочинністю грошовими коштами, транспортом, технічними засобами тощо.

Відомчі заходи, які спрямовані на попередження та боротьбу зі злочинністю, можуть розроблятися кожним окремим міністерством

та відомством з урахуванням компетенції та особливостей діяльності. Здебільшого ці заходи спрямовуються на попередження конкретних злочинів.

При розробці заходів боротьби зі злочинністю необхідно забезпечувати і враховувати єдність дій усіх учасників боротьби зі злочинністю, перш за все правоохоронних органів. Практика виробила певні форми такої взаємодії, зокрема:

- спільне вивчення стану злочинності;
- взаємне інформування про злочини та інші правопорушення;
- розробка та реалізація спільних профілактичних та оперативно-розшукових заходів;
- спільні заходи щодо обміну досвідом у боротьбі зі злочинністю та підвищення кваліфікації;
- спільна виховна та правова робота з населенням тощо.

Крім цього, відомчі заходи протидії злочинності можуть включати також заходи, спрямовані на підвищення ефективності роботи органів внутрішніх справ, прокуратури, служби безпеки, митної служби, податкової міліції та інших.

§ 2. Використання статистичного аналізу для оцінки діяльності правоохоронних органів та судів

До правоохоронних органів України належать органи прокуратури, внутрішніх справ, безпеки, митні, прикордонні та інші. Вони мають спільні завдання, які полягають у забезпеченні законності та правопорядку в державі, водночас їм властиві специфічні функції, методи та напрями діяльності.

Розглянемо питання статистичного забезпечення їхньої діяльності та роль статистичного аналізу для оцінки діяльності окремих правоохоронних органів.

Згідно із Законом України «Про міліцію», державним озброєним органом виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань, є *міліція*. *Основними завданнями* міліції є: забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів; запобігання правопорушенням та їх припинення; охорона і забезпечення громадського порядку; виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили; забезпечення безпеки дорожнього руху; захист власності від злочинних посягань; виконання кримінальних покарань і адміністративних стягнень.

Більш детально ці завдання міліції відображені в її обов'язках та правах. Відповідно до своїх завдань міліція зобов'язана:

- забезпечувати безпеку громадян і громадський порядок;
- виявляти, запобігати, припиняти та розкривати злочини, вживати з цією метою оперативно-розшукових та профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством;
- приймати і реєструвати заяви й повідомлення про злочини та адміністративні правопорушення, своєчасно приймати щодо них рішення;
- здійснювати досудову підготовку матеріалів за протокольною формою, проводити дізнання у межах, визначених кримінально-процесуальним законодавством;
- виявляти причини й умови, що сприяють вчиненню правопорушень, вживати в межах своєї компетенції заходів до їх усунення;
- розшукувати осіб, які переховуються від органів дізнання, слідства і суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, передбачених законодавством;
- припиняти адміністративні правопорушення і здійснювати провадження у справах щодо них та інші.

Всього у ст. 10 Закону України «Про міліцію» наводиться перелік 28 обов'язків. Для їх виконання міліції – як державному органу виконавчої влади – надані відповідні права, що закріплені ст. 11 даного Закону. Їх перелік включає 30 пунктів, зокрема:

- виявляти і вести облік осіб, які підлягають профілактичному впливу на підставі та в порядку, встановлених законодавством;
- затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, обвинувачених, осіб, щодо яких обрано як запобіжний захід взяття під варту, та інших осіб;
- проводити в порядку провадження дізнання і за дорученням слідчих органів у кримінальних справах обшуки, вилучення, допити та інші слідчі дії відповідно до кримінально-процесуального законодавства;
- вести профілактичний облік правопорушників, криміналістичний та оперативний обліки в обсязі, структурі й порядку, що визначаються завданнями, покладеними на міліцію даним Законом;
- одержувати безперешкодно і безоплатно від підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та об'єднань громадян на письмовий запит відомості (в тому числі й ті, що ста-

новлять банківську та комерційну таємницю), необхідні у справах про злочини, що перебувають у провадженні міліції, та інші права.

Як правило, результати виконання завдань та обов'язків міліції, реалізації її прав знаходять своє відображення в первинних документах єдиного обліку та відповідних статистичних формах звітності. (Детально про це йдеться в розділах III та IV посібника). Різноманітність первинних документів єдиного обліку та статистичних форм звітності, що складаються в органах внутрішніх справ, свідчить про те, наскільки великий обсяг інформації про злочинність і роботу окремих підрозділів концентрується в органах внутрішніх справ.

Оцінка ефективності роботи органів внутрішніх справ цілком залежить від своєчасного і повного виконання ними своїх обов'язків, які впливають із завдань. Зупинимось на окремих з них.

1. Одним із показників рівня виконання органами внутрішніх справ своїх обов'язків, а відтак і завдань, покладених на них чинним законодавством, є такий комплексний показник, як **ступінь відповідності сукупності зареєстрованих злочинів реальному стану криміногенної обстановки**. Об'єктивність та повнота реєстрації заяв і повідомлень про злочини і самих злочинців сьогодні є головною проблемою в діяльності міліції. Джерелами даних є журнал обліку злочинців, статистичні картки та статистичний звіт ф. № 1.

2. Наступний показник, що характеризує ефективність діяльності правоохоронних органів в цілому, і міліції зокрема, полягає у **кількості виявлених злочинів**. Цей показник використовується і для оцінки роботи відповідних служб та підрозділів правоохоронних органів. Джерелом цих статистичних даних можуть бути статистичні картки на викритий злочин, а також статистичні звіти ф. № 2 «Про результати боротьби з організованими злочинними групами» та ф. № 5 «Про виявлені злочини в сфері економічної діяльності» тощо. На підставі даних про кількість виявлених злочинів обчислюється коефіцієнт злочинності на 10 або 100 тисяч населення.

3. Важливим показником діяльності правоохоронних органів є **розкриття злочинів**, який представляє собою відношення сукупності розкритих злочинних діянь до кількості діянь, що розслідуються. Необхідні статистичні дані для його розрахунку містяться в статистичних картках ф. 1.1 про наслідки розслідування злочинів, а також статистичного звіту ф. № 1-сл «Звіт про роботу органів досудового слідства».

Показники рівня злочинності та її розкриття є основними при оцінці діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю.

Їхня важливість полягає у тому, що між облікованою злочинністю та рівнем її розкриття існує суттєвий зв'язок, який має зворотну залежність (недостовірність одних даних суттєво впливає на об'єктивність інших).

Безумовно, що «помилки» в реєстрації злочинів можуть вплинути не тільки на темпи росту або зниження злочинності на певній території, а й у разі надання при реєстрації «переваги» очевидним, малозначущим злочинам можна підняти рівень розкриття облікованих злочинів. І що цікаво: необхідність проведення таких маніпуляцій зі статистикою, хочемо ми того чи ні, впливає із самих наказів та вказівок про підвищення рівня обліково-реєстраційної дисципліни, в яких наводяться «маяки» та «аутсайдери» з найбільш важливих показників боротьби зі злочинністю.

(А кому хочеться бути останнім та вельми незатишно почуватися на засіданнях колегії?)

Таким чином, оскільки утримати об'єктивно зростаючу злочинність, а тим більш знизити її рівень та масштаб в Україні немає можливостей, то реєстрація та облік заяв і повідомлень про злочини, а також заяв про самі злочини стають заручниками відомчих інтересів.

4. Оцінка діяльності правоохоронних органів складається із оцінки роботи окремих їх служб та підрозділів. У цьому зв'язку, значиме місце серед інших показників займають показники, що характеризують роботу слідчих підрозділів органів внутрішніх справ, прокуратури, служби безпеки, податкової адміністрації тощо. Основними джерелами даних про роботу слідчих апаратів є статистична картка ф. 1.1 про наслідки розслідування злочинів та статистичний звіт ф. 1-сл «Звіт про роботу органів досудового слідства».

Крім того, доцільно обчислювати навантаження на одного слідчого, оперативного співробітника, дільничного інспектора міліції тощо. Також одними з показників, що відображають ефективність роботи, наприклад, підрозділів боротьби з економічною злочинністю, є розмір заподіяної злочином матеріальної шкоди у розрахунку на одну порушену кримінальну справу та розмір реального відшкодування заподіяної шкоди за рішенням суду в розрахунку на одну кримінальну справу.

5. Прокуратура України становить єдину централізовану систему. Згідно з Конституцією України, на Прокуратуру України покладаються такі функції:

- підтримання державного обвинувачення;
- представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;
- нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство;
- нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням особистої свободи громадян.

Оцінка роботи прокурора базується, головним чином, на даних статистичного звіту ф. № П «Про роботу прокурора» і здійснюється за галузями прокурорського нагляду (див. розділ IV). Обсяг інформації та статистичних даних, що містяться у звіті про роботу прокурора, дає можливість досить об'єктивно оцінити діяльність прокурора.

6. Як відомо, ст. 124 Конституції України визначено, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, які виникають у державі. Робота судів складається із розгляду кримінальних, цивільних та адміністративних справ, аналітичної та інших форм діяльності.

У зв'язку зі змінами, що відбуваються в державі, пов'язаними із розширенням прав і свобод людини, із переходом на ринковий спосіб виробництва, у суспільстві виникли нові правовідносини. Це, у свою чергу, зумовило зміни в судовій діяльності, які були спрямовані на посилення захисту прав і інтересів громадян та розширення юрисдикції судів. У результаті зазначених перетворень обсяг роботи судів за період 1990–2000 рр. значно збільшився. Так, якщо у 1990 р. у судах України було закінчено провадженням 102,2 тис. кримінальних справ усіх категорій, то у 2000 – 227,4 тис. кримінальних справ, або більш як у 2,2 раза. Збільшилась також кількість розглянутих судами за цей період цивільних справ усіх категорій: з 461,9 тис. до 1069,7 тис., або в 2,3 раза справ про адміністративні правопорушення, відповідно, – з 240,3 тис. до 415,2 тис. або в 1,7 раза. Звідси випливає, що одним із показників, який характеризує роботу судів загальної юрисдикції, є навантаження на одного суддю в цілому та за категоріями справ.

Для оцінки роботи судів важливими є показники (абсолютні та відносні), що характеризують безпосередньо розгляд кримінальних справ по суті, а саме:

- кількість кримінальних справ розглянутих з винесенням обвинувального вироку;
- кількість кримінальних справ припинених та переданих на додаткове розслідування або за підсудністю;
- кількість кримінальних справ розглянутих з порушенням строків;
- склад засуджених за мірами покарання;
- кількість розглянутих подань, скарг, клопотань тощо.

Об'єктивна оцінка роботи судів відіграє велику роль у боротьбі зі злочинністю, оскільки винесення вироків (обвинувальних або виправдовувальних) є заключною, визначальною стадією у цій сфері діяльності. Більш того, неупереджена робота судів при призначенні покарання та винесенні вироків впливає і на оцінку правоохоронних органів, які безпосередньо ведуть боротьбу зі злочинністю.

Цілком виправдано, що покарання не можна застосовувати однаково до однорідних злочинів. Тому, при призначенні покарання підсудним, котрі визнаються винними у вчиненні злочину, суд повинен призначити таке покарання, яке буде необхідним і достатнім для виправлення та попередження нових злочинів.

Проте, як свідчить практика, при призначенні кримінального покарання суди ще допускають суттєві помилки. Тільки у 2002 р. апеляційними судами змінено вирок з пом'якшенням покарання щодо 3,4 тис. осіб, а у зв'язку із необхідністю застосування більш суворого покарання було скасовано вирок стосовно 229 осіб. Небезпечність таких помилок полягає у тому, що серед засуджених можуть бути невинні особи, а серед виправданих – реальні злочинці, а також: коли окремих засуджених призначені невинуватимі міри покарання чи навпаки – невинуватимі м'які міри покарання.

Так, на засіданні Комітету по боротьбі з організованою злочинністю і корупцією Верховної Ради України, що відбулося 29 жовтня 2003 року, було заявлено: «... Викликають справедливі нарікання громадськості і підривають авторитет судової гілки влади факти, коли при розгляді кримінальних справ, які мають широкий суспільний резонанс, судами виносяться вирок, які не завжди відповідають тяжкості вчинених злочинів».

У цілому ж аналіз судимості з усіх її статистичних показників у взаємозв'язку і у співвідношенні з даними правоохоронних органів відіграє чималу роль у виявленні багатьох тенденцій розвитку

злочинності, розробці комплексних скоординованих заходів, спрямованих на боротьбу зі злочинністю.

Джерелами статистичних даних для оцінки роботи судів є статистична картка на підсудного (обвинуваченого), а також відповідні статистичні звіти ф. № 1 «Звіт про розгляд судами першої інстанції кримінальних справ», ф. № 8 «Звіт про склад засуджених», ф. № 9 «Звіт про кількість осіб, засуджених за скоєння злочинів у розрізі галузей господарства», ф. № 10 «Звіт про засуджених та види кримінального покарання» та інші.

Оцінку роботи судів не можна вважати повною без аналізу та оцінки їхньої діяльності по розгляду цивільних справ та справ про адміністративні правопорушення. При цьому слід виходити, головним чином, з даних статистичних звітів: ф. № 2 «Звіт про розгляд цивільних справ судами першої інстанції», ф. № 4-А «Звіт щодо звернення до виконання рішень судів у частині майнових стягнень», а також ф. № 1-А «Звіт про розгляд судами справ про адміністративні правопорушення та осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності».

Література

1. Закон України «Про державну статистику», від 17 вересня 1992 р. Відомості Верховної Ради України.– 1992, № 43.
2. Кримінальний кодекс України.– К.: Атіка, 2003.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України.– К.: Атіка, 2002.
4. Указ Президента України «Про Положення про Державний комітет статистики», від 6 листопада 1997 р., № 1249/97.
5. Указ Президента України «Про Положення про Державну судову адміністрацію України», від 3 березня 2003 року № 182.
6. Положення про районний (міський) відділ статистики. Наказ Держкомстату України, від 31 грудня 1997 р. № 138.
7. Наказ Державного комітету статистики України «Про затвердження форм державних статистичних спостережень № П,1-сл, 1-В», від 18 грудня 2002 р. № 448.
8. Інструкція про єдиний облік злочинів (затверджена наказом Генеральної прокуратури України від 26 березня 2002 р., Міністерства внутрішніх справ України від 26 березня 2002 р. № 84, Служби безпеки України від 26 березня 2002 р., № 293, Державної податкової адміністрації України від 26 березня 2002 р. № 126, Міністерства юстиції України від 26 березня 2002 р. № 18/5).
9. Інструкція про порядок заповнення документів первинного обліку злочинів, осіб, які їх вчинили, руху кримінальних справ (затверджена наказом Генеральної прокуратури України від 26 березня 2002 р., Міністерства внутрішніх справ України від 26 березня 2002 р. № 84, Служби безпеки України від 26 березня 2002 р., № 293, Державної податкової адміністрації України від 26 березня 2002 р. № 126, Міністерства юстиції України від 26 березня 2002 р. № 18/5, витяг).
10. Про затвердження форм статистичних звітів щодо роботи судів загальної юрисдикції (крім господарських) та Інструкції щодо їх заповнення. (Наказ Державного комітету статистики України, Верховного Суду України, Міністерства юстиції України, від 27 травня 2002 р. № 206/90/44/5.
11. Про затвердження форм державної статистичної звітності № 1,1-А, 1-03, 2, 2-А, 360. (Наказ Державного комітету статистики України, від 26 лютого 1998 р. № 86).
12. Інструкція по складанню звіту про розгляд справ про адміністративні правопорушення та осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності, за формою № 1-АП. (Наказ Міністерства статистики України, від 19 жовтня 1995 р. № 266).
13. Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення», від 22 лютого 2001 р. № 185.
14. Наказ Державної судової адміністрації України «Про затвердження статистичної картки на підсудного (обвинуваченого)», від 19 травня 2003 р. № 179.

15. Наказ Державного комітету статистики України «Про затвердження Звіту про результати роботи спеціальних підрозділів міліції для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів і по охороні установ судових експертиз ф. № 2ГУАСМ», від 25 березня 2002 р. № 135.

16. Наказ Державного комітету статистики України «Про затвердження форми державного статистичного спостереження № 1 «Звіт про роботу органів державної виконавчої служби», від 1 липня 2003 р. № 198.

17. Наказ Державного комітету статистики України «Про затвердження форм державних статистичних спостережень № 97, 97-а», від 30 вересня 2002 р. № 356.

18. *Блувштейн Ю. Д.* Криминологическая статистика (статистические методы в анализе оперативной обстановки).— Минск, 1981.

19. *Громыко Г. Л.* Статистика.— М., 1982.

20. *Гусаров В. М.* Теория статистики. М., 1998.

21. *Лунеев В. В.* Юридическая статистика: Учебник. М., 2000.

22. *Лунеев В. В.* Контроль над преступностью: надежны ли показатели? // Государство и право. 1995, № 7.

23. Общая теория статистики. / Под редакцией *Боярского А. Я., Громыко Г. Л.*, М., 1985.

24. Общая теория статистики / Под ред. *А. А. Стирина, О. З. Башиной.*— М., 1996.

25. Общая теория статистики / Под редакцией *И. И. Елисева, М. М. Юзбашева.*— М., 1995.

26. *Оніщук З. М., Христич І. О.* Загальна теорія статистики. Навчальний посібник.— К., 1991.

27. *Остроумов С. С.* Судебная статистика (общая и специальная части).— М., 1976.

28. *Остроумов С. С.* Уголовная статистика и борьба с преступностью.— М., 1975.

29. Правова статистика. Курс лекцій / За загальною редакцією *Джужу О. М.* / К., 2000.

30. Правовая статистика / Под редакцией *Яковлевой З. Г.*, М., 1986.

31. Правова статистика: Навчальний посібник для юридичних вузів і факультетів. *Кальман О. Г., Христич І. О.*— Харків: Право, 1999.

32. *Савюк Л. И.* Правовая статистика: Учебник. М., 1999.

33. Статистика: Підручник / За редакцією *Головача А. В., Єріної А. М., Козирева О. В.*, К., 1993.

34. Теорія статистики Навчальний посібник. *Вашиків П. Г., Пастер П. З., Сторожук В. П., Ткач Є. І.* К., 2001.

35. Теорія статистики. Практикум. *Єріна А. М., Пальян З. О.*, К., 2001.

36. Газ. «Іменем Закону», від 3–9 жовтня 2003 р. № 41.

37. Газ. «Голос України», від 31 жовтня 2003 р. № 206.

38. Статистичний щорічник України за 2000 рік, К., 2001.

39. Статистичні дані Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Судової адміністрації України про стан злочинності в Україні за 1990–2002 рр.

ДОДАТКИ

Закон України

Про державну статистику

*Із змінами і доповненнями, внесеними Законом України
від 13 липня 2000 року № 1922-III*

*(Законом України від 13 липня 2000 року № 1922-III
цей Закон викладено в новій редакції)*

Цей Закон регулює правові відносини в галузі державної статистики, визначає права і функції органів державної статистики, організаційні засади здійснення державної статистичної діяльності з метою отримання всебічної та об'єктивної статистичної інформації щодо економічної, соціальної, демографічної та екологічної ситуації в Україні та її регіонах і забезпечення нею держави та суспільства.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються у такому значенні: адміністративні дані – дані, отримані на підставі спостережень, проведених органами державної влади (за винятком органів державної статистики), органами місцевого самоврядування та іншими юридичними особами відповідно до законодавства та з метою виконання адміністративних обов'язків та завдань, віднесених до їх компетенції;

державна статистика – централізована система збирання, опрацювання, аналізу, поширення, збереження, захисту та використання статистичної інформації;

державна статистична діяльність – сукупність дій, пов'язаних з проведенням державних статистичних спостережень та наданням інформаційних послуг, спрямована на збирання, опрацювання, аналіз, поширення, збереження, захист та використання статистичної інформації, забезпечення її достовірності, а також удосконалення статистичної методології;

запитувач – юридична або фізична особа, яка подає запит на отримання статистичної інформації органам державної статистики;

інформаційна система органів державної статистики – сукупність технічних, програмних, комунікаційних та інших засобів, які забезпечують процес збирання, накопичення, опрацювання, поширення, збереження, захисту та використання статистичної інформації;

конфіденційна інформація – статистична інформація, яка належить до інформації з обмеженим доступом і знаходиться у володінні, користу-

ванні або розпорядженні окремого респондента та поширюється виключно за його згодою відповідно до погоджених з ним умов;

користувач – юридична або фізична особа, яка використовує дані статистичних спостережень;

органи державної статистики – спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у галузі статистики та створювані ним органи, що підпорядковані йому або знаходяться у сфері його управління і визначені у статті 11 цього Закону;

план державних статистичних спостережень – офіційний документ, що містить перелік статистичних спостережень, які проводяться органами державної статистики, з визначенням порядку та термінів їх проведення;

респондент – особа або сукупність осіб, які підлягають статистичному спостереженню у встановленому законодавством порядку і визначені у статті 4 цього Закону;

статистична інформація (дані) – офіційна державна інформація, яка характеризує масові явища та процеси, що відбуваються в економічній, соціальній та інших сферах життя України та її регіонів;

статистична методологія – сукупність науково обґрунтованих способів, правил і методів статистичного вивчення масових соціально-економічних явищ та процесів, які встановлюють порядок збирання, опрацювання і аналізу статистичної інформації;

статистичне спостереження – планомірний, науково організований процес збирання даних щодо масових явищ та процесів, які відбуваються в економічній, соціальній та інших сферах життя України та її регіонів, шляхом їх реєстрації за спеціальною програмою, розробленою на основі статистичної методології.

Стаття 2. Правова основа державної статистичної діяльності

Правовою основою державної статистичної діяльності є Конституція України, цей Закон, інші закони України та нормативно-правові акти, які регулюють відносини в галузі статистики, інформації, інформатизації, науково-технічної діяльності, стандартизації, а також міжнародні договори України в галузі статистики, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 3. Державна політика в галузі статистики

Державна політика в галузі статистики спрямована на створення єдиної системи обліку та статистики на всій території України та її узгодження з міжнародними стандартами і методологією.

Стаття 4. Суб'єкти дії Закону

Суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону, є:

а) органи державної статистики та працівники, які від імені цих органів на постійній або тимчасовій основі беруть участь у проведенні статистичних спостережень;

б) респонденти;

юридичні особи, їх філії, відділення, представництва та інші відособлені структурні підрозділи, що знаходяться на території України;

юридичні особи, їх філії, відділення, представництва та інші відособлені структурні підрозділи, що знаходяться за межами України і створені за участю юридичних осіб України;

фізичні особи, незалежно від їх громадянства, які перебувають на території України, або сукупності таких осіб;

фізичні особи, які є громадянами України і перебувають за її межами, або сукупності таких осіб;

в) користувачі даних статистичних спостережень.

Розділ II

ДЕРЖАВНА СТАТИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Стаття 5. Основні положення здійснення державної статистичної діяльності

Державна статистична діяльність проводиться органами державної статистики згідно з цим Законом та відповідно до завдань, віднесених до їх компетенції, на засадах професійної незалежності та самостійності.

Втручання будь-яких органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб, об'єднань громадян, посадових та інших осіб у державну статистичну діяльність, зокрема, з питань змісту статистичної інформації, вибору джерел її отримання, статистичної методології, форм і термінів збирання та поширення даних статистичних спостережень тощо, забороняється.

Стаття 6. Статистична інформація

Статистична інформація, отримана на підставі проведених органами державної статистики статистичних спостережень, існує у вигляді первинних даних щодо респондентів, статистичних даних, що пройшли одну чи декілька стадій опрацювання та накопичені на паперових, магнітних та інших носіях або в електронному вигляді, а також аналітичних матеріалів, підготовлених на підставі цих даних.

Первинні дані – інформація щодо кількісної та якісної характеристики явищ і процесів, яка подана респондентами під час статистичних спостережень.

Статистичні дані – інформація, отримана на підставі проведених статистичних спостережень, що опрацьована і подана у формалізованому вигляді відповідно до загальноприйнятих принципів та методології. Статистичні дані, що є результатом зведення та угруповання первинних даних, за умови забезпечення їх знеособленості являють собою зведену знеособлену статистичну інформацію (дані).

Статистичною інформацією є також дані банківської і фінансової статистики, статистики платіжного балансу тощо, які складаються на підставі адміністративних даних, отриманих Національним банком

України та спеціально уповноваженими органами державної влади (крім органів державної статистики) відповідно до їх компетенції. Відповідні повноваження зазначених органів, а також засади щодо організації збирання, опрацювання, аналізу, поширення, збереження, захисту та використання такої статистичної інформації визначаються окремими законами.

Стаття 7. Джерела статистичної інформації

З метою складання статистичної інформації органи державної статистики можуть використовувати такі джерела інформації:

первинні та статистичні дані щодо респондентів, які підлягають статистичним спостереженням;

адміністративні дані органів державної влади (за винятком органів державної статистики), органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб;

дані банківської і фінансової статистики, статистики платіжного балансу тощо;

статистична інформація міжнародних організацій та статистичних служб інших країн тощо;

оцінки та розрахунки, що здійснюються на основі зазначених вище даних.

Рішення щодо вибору джерела статистичної інформації приймається органами державної статистики самостійно, з урахуванням якості і своєчасності подання інформації, витрат, а також обов'язків, які виникають у зв'язку з цим у респондентів.

Стаття 8. Статистична методологія

Статистична методологія базується на результатах наукових досліджень, міжнародних рекомендаціях та досвіді статистичної практики з урахуванням національно-історичних особливостей країни.

Основні положення статистичної методології підлягають опублікуванню.

Статистична методологія є основою для складання звітно-статистичної документації та проведення статистичних спостережень.

Звітно-статистична документація включає в себе програми статистичних спостережень, форми звітності та інструкції щодо їх заповнення, анкети, переписні (опитувальні) листи, інші статистичні формуляри, необхідні для проведення статистичних спостережень, які затверджуються органами державної статистики, а також державні класифікатори техніко-економічної та соціальної інформації тощо. Звітно-статистична документація може видаватися на паперових, магнітних та інших носіях або передаватися за допомогою засобів телекомунікацій.

Стаття 9. Статистичні спостереження

Статистичні спостереження проводяться органами державної статистики через збирання статистичної звітності, здійснення одноразових обліків, переписів (опитувань), вибіркового та інших обстежень.

За видами статистичні спостереження розподіляються на суцільні та несучільні.

Суцільне статистичне спостереження – спостереження щодо всіх без винятку одиниць сукупності, яка вивчається.

Несучільне статистичне спостереження – спостереження за окремими одиницями сукупності, яка вивчається.

Статистичні спостереження розподіляються також на державні та інші статистичні спостереження.

Державні статистичні спостереження проводяться органами державної статистики відповідно до затвердженого Кабінетом Міністрів України плану державних статистичних спостережень або за окремими рішеннями Кабінету Міністрів України. Державні статистичні спостереження, які проводяться органами державної статистики із залученням тимчасових працівників, здійснюються за рішеннями Кабінету Міністрів України на визначених цими рішеннями умовах.

Інші статистичні спостереження проводяться відповідно до Положення про проведення статистичних спостережень та надання органами державної статистики послуг на платній основі, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 10. Єдиний державний реєстр підприємств і організацій України

Єдиний державний реєстр підприємств і організацій України – автоматизована система збирання, накопичення та опрацювання даних про всіх юридичних осіб, їх філії, відділення, представництва та інші відособлені структурні підрозділи, що знаходяться на території України, а також про юридичних осіб, їх філії, відділення, представництва та інші відособлені структурні підрозділи, що знаходяться за межами України і створені за участю юридичних осіб України.

Єдиний державний реєстр підприємств і організацій України забезпечує єдиний державний облік та ідентифікацію всіх зазначених у частині першій цієї статті суб'єктів і є основою для проведення державних статистичних спостережень.

Створення і ведення Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, розроблення організаційних і методологічних принципів його функціонування забезпечуються органами державної статистики.

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інші юридичні особи, які створюють та ведуть реєстри та інформаційні бази даних щодо юридичних осіб, безкоштовно надають органам державної статистики інформацію, необхідну для формування та актуалізації Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України.

Положення про Єдиний державний реєстр підприємств і організацій України затверджується Кабінетом Міністрів України.

Розділ III

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ СТАТИСТИКИ

Стаття 11. Органи державної статистики

Органи державної статистики становлять:

спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у галузі статистики, який утворюється відповідно до статті 106 Конституції України; територіальні органи державної статистики, що утворюються відповідно до законодавства спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі статистики в Автономній Республіці Крим, областях, районах та містах і підпорядковані йому;

функціональні органи державної статистики – підприємства, установи та організації, що утворюються відповідно до законодавства спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі статистики і знаходяться у сфері його управління.

Зазначені органи складають єдину систему органів державної статистики України.

Стаття 12. Основні завдання органів державної статистики

Основними завданнями органів державної статистики є:

реалізація державної політики в галузі статистики;

збирання, опрацювання, аналіз, поширення, збереження, захист та використання статистичної інформації щодо масових економічних, соціальних, демографічних, екологічних явищ і процесів, які відбуваються в Україні та її регіонах;

забезпечення надійності та об'єктивності статистичної інформації;

розроблення, вдосконалення і впровадження статистичної методології;

забезпечення розроблення, вдосконалення та впровадження системи державних класифікаторів техніко-економічної та соціальної інформації, які використовуються для проведення статистичних спостережень;

створення і ведення Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України;

впровадження новітніх інформаційних технологій з опрацювання статистичної інформації;

взаємодія інформаційної системи органів державної статистики з інформаційними системами органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб, міжнародних організацій та статистичних служб інших країн шляхом взаємного обміну інформацією, проведення методологічних, програмно-технологічних та інших робіт, спрямованих на ефективне використання інформаційних ресурсів;

координація дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших юридичних осіб у питаннях організації діяльності, пов'язаної із збиранням та використанням адміністративних даних;

забезпечення доступності, гласності й відкритості статистичної інформації, її джерел та методології складання;

збереження і захист статистичної інформації.

Стаття 13. Основні права органів державної статистики

Органи державної статистики мають право:

приймати в межах своєї компетенції рішення з питань статистики, обліку і звітності. Рішення органів державної статистики з цих питань є обов'язковими до виконання всіма суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону. У разі виникнення питань щодо статистичної методології в окремих галузях економіки залучати до їх вирішення органи державної влади;

отримувати безкоштовно, в порядку і строки, визначені спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі статистики, від усіх респондентів, включаючи центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, банки, громадян – суб'єктів підприємницької діяльності та фізичних осіб, які підлягають статистичним спостереженням, і використовувати первинні та статистичні дані, дані бухгалтерського обліку, іншу необхідну для проведення статистичних спостережень інформацію, у тому числі інформацію з обмеженим доступом, а також пояснення, що додаються до них. Застосовувати під час проведення державних статистичних спостережень щодо фізичних осіб, які підлягають цим спостереженням, метод безпосереднього відвідування працівниками органів державної статистики та тимчасовими працівниками, які залучаються до проведення статистичних спостережень, їх житлових і господарських приміщень та будівель, земельних ділянок тощо;

вивчати стан первинного обліку і статистичної звітності, перевіряти достовірність первинних та статистичних даних, поданих респондентами. Застосовувати при цьому у порядку, встановленому спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі статистики, метод безпосереднього відвідування виробничих, службових та інших приміщень, ділянок тощо юридичних осіб, їх філій, відділень, представництв та інших відособлених структурних підрозділів, а також громадян – суб'єктів підприємницької діяльності;

вимагати від респондентів внесення виправлень до статистичної звітності, інших статистичних формулярів у разі виявлення приписок та інших перекручень первинних та статистичних даних. У разі невиконання цієї вимоги у визначені строки органи державної статистики можуть самостійно вносити зазначені виправлення з наступним повідомленням про це респондентів;

подавати правоохоронним органам пропозиції щодо притягнення винних у порушенні вимог цього Закону посадових осіб та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності до відповідальності, передбаченої законами;

розглядати справи про адміністративні правопорушення та накладати відповідно до законів штрафи;

залучати до розробки державних класифікаторів техніко-економічної та соціальної інформації відповідні центральні органи виконавчої влади та наукові установи;

здійснювати співробітництво із міжнародними статистичними організаціями та статистичними службами інших країн;

проводити статистичні спостереження та надавати послуги на платній основі;

надавати запитувачам статистичну інформацію відповідно до Положення про проведення статистичних спостережень та надання органами державної статистики послуг на платній основі;

коментувати невірне використання або тлумачення статистичної інформації.

Стаття 14. Основні обов'язки органів державної статистики

Органи державної статистики зобов'язані:

організувати і проводити статистичні спостереження за соціально-економічними і демографічними процесами, екологічною ситуацією в Україні та її регіонах;

проводити державні статистичні спостереження, що стосуються соціально-демографічного та економічного становища населення, його підприємницької діяльності тощо;

аналізувати соціально-економічні, демографічні та екологічні явища і процеси, які відбуваються в Україні та її регіонах;

надавати органам державної влади та органам місцевого самоврядування статистичну інформацію в обсягах, за формами і у строки, визначені планом державних статистичних спостережень або окремими рішеннями Кабінету Міністрів України;

забезпечувати гласність статистичної інформації, видавати відповідно до плану державних статистичних спостережень статистичні збірники, бюлетені, огляди, прес-випуски тощо, проводити прес-конференції;

забезпечувати рівний доступ до статистичної інформації юридичних і фізичних осіб;

проводити фундаментальні дослідження та прикладні розробки у галузі статистики;

використовувати у практиці органів державної статистики міжнародні статистичні стандарти та рекомендації;

затверджувати статистичну методологію та звітно-статистичну документацію статистичних спостережень (за винятком державних класифікаторів техніко-економічної та соціальної інформації), а також типові форми первинної облікової документації, необхідної для їх проведення;

забезпечувати респондентів звітно-статистичною документацією (за винятком державних класифікаторів техніко-економічної та соціальної інформації) відповідно до плану державних статистичних спостережень;

забезпечувати ведення Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України з присвоєнням суб'єктам господарської діяльності ідентифікаційних кодів та кодів класифікаційних ознак;

забезпечувати розвиток і вдосконалення технології опрацювання статистичної інформації;

забезпечувати збереження, накопичення, актуалізацію та захист статистичної інформації, дотримання її конфіденційності;

здійснювати міжнародні та міжрегіональні статистичні зіставлення; надавати статистичні дані міжнародним організаціям, а також здійснювати обмін статистичною інформацією із статистичними службами інших країн відповідно до вимог законодавства України.

Стаття 15. Планування і фінансування діяльності органів державної статистики

З метою забезпечення держави і суспільства статистичною інформацією спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі статистики за участю інших центральних органів виконавчої влади та зацікавлених органів щорічно розробляється план державних статистичних спостережень.

План державних статистичних спостережень і порядок його розроблення затверджуються Кабінетом Міністрів України. Державні статистичні спостереження виконуються за рахунок коштів Державного бюджету України.

Статистичні спостереження, не внесені до плану державних статистичних спостережень, виконуються за наявності джерел додаткового фінансування або за рахунок коштів замовників цих спостережень.

Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у галузі статистики, територіальні органи державної статистики в Автономній Республіці Крим, областях, районах та містах утримуються за рахунок Державного бюджету України.

Підприємства, організації, установи, окремі підрозділи органів державної статистики можуть проводити свою діяльність на принципах господарського розрахунку.

Крім того, для розвитку та забезпечення функціонування органів державної статистики можуть використовуватися інші кошти, що не заборонені законодавством.

Стаття 16. Відносини органів державної статистики з органами, що займаються діяльністю, пов'язаною із збиранням та використанням адміністративних даних

Відносини органів державної статистики з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими юридичними особами, що займаються діяльністю, пов'язаною із збиранням та використанням адміністративних даних, передбачають:

обов'язкове погодження в органах державної статистики методології та звітної документації, що пов'язані із збиранням та використанням адміністративних даних, а також методології складання даних банківської і фінансової статистики, статистики платіжного балансу тощо;

безкоштовне надання на вимогу органів державної статистики адміністративних даних, отриманих органами, що займаються діяльністю, пов'язаною з їх збиранням та використанням, а також даних банківської і фінансової статистики, статистики платіжного балансу тощо.

**ОСНОВНІ ПРАВА, ОБОВ'ЯЗКИ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ СТАТИСТИКИ
ТА ТИМЧАСОВИХ ПРАЦІВНИКІВ,
ЯКІ ЗАЛУЧАЮТЬСЯ ДО ПРОВЕДЕННЯ
СТАТИСТИЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ,
РЕСПОНДЕНТІВ І КОРИСТУВАЧІВ ДАНИХ
СТАТИСТИЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ**

Стаття 17. Права і обов'язки працівників органів державної статистики та тимчасових працівників, які залучаються до проведення статистичних спостережень

Працівники органів державної статистики, які на постійній або тимчасовій основі беруть участь у проведенні статистичних спостережень, діють на підставі вимог цього Закону.

Права і обов'язки постійних працівників органів державної статистики та тимчасових працівників, які залучаються органами державної статистики до проведення статистичних спостережень, встановлюються цим Законом та іншими законами України.

Усі працівники органів державної статистики зобов'язані дотримуватися вимоги захисту конфіденційної інформації і за порушення цієї вимоги несуть відповідальність згідно із законами.

Стаття 18. Основні права і обов'язки респондентів

Респонденти мають право знати, які первинні дані про них збираються у процесі статистичних спостережень, з якою метою, як, ким і з якою метою будуть використовуватися.

Респонденти зобов'язані безкоштовно, в повному обсязі, за формою, передбаченою звітно-статистичною документацією, у визначені терміни подавати органам державної статистики достовірну статистичну інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, і дані бухгалтерського обліку.

Склад, обсяги та методологія розрахунків показників, адреси і строки подання статистичної інформації, зазначені у звітно-статистичній документації, є обов'язковими для всіх респондентів і не можуть бути змінені без відповідного дозволу органів державної статистики.

Стаття 19. Основні права і обов'язки користувачів даних статистичних спостережень

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інші юридичні, а також фізичні особи мають право на зведену знеособлену статистичну інформацію. Згідно з положеннями статей 9 і 24 цього Закону про оплату послуг це право гарантує вільний доступ користувачів до такої статистичної інформації, можливість її використання, поширення та зберігання, з метою реалізації ними своїх завдань та функцій, забезпечення прав, свобод і законних інтересів.

Фізичним особам забезпечується вільний і безкоштовний доступ до статистичної інформації, яка стосується їх особисто.

При використанні даних статистичних спостережень в засобах масової інформації, для поширення в інформаційних мережах, на паперових, магнітних та інших носіях, в наукових працях тощо користувачі зобов'язані посилатися на їх джерело.

Стаття 20. Відповідальність за порушення законодавства про державну статистику

За порушення законодавства про державну статистику винні особи несуть відповідальність відповідно до законів.

Розділ V ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ СТАТИСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 21. Гарантії органів державної статистики щодо забезпечення конфіденційності статистичної інформації

Первинні дані, отримані органами державної статистики від респондентів під час проведення статистичних спостережень, а також адміністративні дані щодо респондентів, отримані органами державної статистики від органів, що займаються діяльністю, пов'язаною із збиранням та використанням адміністративних даних, є конфіденційною інформацією, яка охороняється Законом і використовується виключно для статистичних цілей у зведеному знесобленому вигляді.

Поширення статистичної інформації, на підставі якої можна визначити конфіденційну статистичну інформацію щодо конкретного респондента, забороняється.

Статистична інформація, отримана органами державної статистики у процесі статистичних спостережень, не може вимагатися органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими юридичними особами, об'єднаннями громадян, посадовими та іншими особами з метою використання для прийняття рішень до конкретного респондента.

Зазначені положення не розповсюджуються на інформацію, зазначену у статті 22 цього Закону.

Стаття 22. Статистична інформація, на яку не розповсюджується заборона стосовно її поширення органами державної статистики

Статистична інформація, яка дозволяє прямо чи опосередковано встановити конкретного респондента або визначити первинні дані щодо нього, може бути поширена за згодою цього респондента і відповідно до погоджених з ним умов, або якщо вона отримана із загальнодоступних джерел.

Заборона стосовно поширення статистичної інформації не розповсюджується на:

знеособлену статистичну інформацію у незведеному вигляді, яка не дозволяє визначити конфіденційну статистичну інформацію щодо конкретного респондента;

інформацію щодо назв, адрес, номерів телефонів і видів діяльності підприємств, установ і організацій, якщо інше не передбачено законодавством.

Розділ VI ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА СТАТИСТИЧНУ ІНФОРМАЦІЮ ТА ДОСТУП ДО НЕЇ

Стаття 23. Право власності на статистичну інформацію

Статистична інформація, отримана у процесі державних статистичних спостережень, а також первинні дані, отримані у процесі проведення інших статистичних спостережень, є державною власністю, що знаходиться в оперативному управлінні органів державної статистики, які володіють, використовують і розпоряджаються цією статистичною інформацією, визначають правила її збирання, опрацювання, поширення, збереження, захисту та використання.

Право власності на зведену знеособлену статистичну інформацію, отриману органами державної статистики у процесі статистичних спостережень, що проведені за рахунок коштів замовника, визначається договорами на створення цієї інформації, які також передбачають умови поширення органами державної статистики вказаної інформації.

Стаття 24. Порядок та умови доступу до статистичної інформації

Для забезпечення потреб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших юридичних, а також фізичних осіб у статистичній інформації та доступу до неї, в органах державної статистики створюються спеціальні інформаційні служби.

Порядок їх створення, структура, права та обов'язки визначаються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі статистики.

Доступ до статистичної інформації забезпечується шляхом:

систематичної публікації її в друкованих виданнях;

поширення її засобами масової інформації;

безпосереднього її надання органам державної влади та органам місцевого самоврядування, іншим юридичним, а також фізичним особам.

Безкоштовне надання органам державної влади та органам місцевого самоврядування статистичної інформації, передбаченої планом державних статистичних спостережень або окремими рішеннями Кабінету Міністрів України, здійснюється органами державної статистики у межах коштів, виділених на зазначені цілі з Державного бюджету України. Зазначена інформація надається із дотриманням вимог конфіденційності, визначених цим Законом.

Порядок і умови надання органам державної влади, органам місцевого самоврядування, іншим юридичним, а також фізичним особам статистичної інформації за запитами встановлюються згідно із Законом України «Про інформацію» та цим Законом.

У випадку, коли надання статистичної інформації здійснюється на договірній основі, порядок і умови визначаються відповідними договорами. Запитувачі відшкодовують витрати, пов'язані з виконанням запитів щодо доступу до статистичної інформації та її наданням. Виконання та оплата робіт, пов'язаних із цими запитами, здійснюються відповідно до Положення про проведення статистичних спостережень та надання органами державної статистики послуг на платній основі.

Не підлягає наданню за запитами статистична інформація, яка має внутрішній характер і використовується для подальших розрахунків зведених статистичних даних, розробки звітно-статистичної та іншої документації, державних класифікаторів техніко-економічної та соціальної інформації тощо, що передує їх прийняттю або затвердженню.

Розділ VII МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Стаття 25. Міжнародне співробітництво у галузі статистики

Міжнародне співробітництво у галузі статистики спрямовується на створення і функціонування державної статистики, яка відповідає потребам держави та суспільства, на підвищення ефективності державної статистичної діяльності, налагодження співробітництва з міжнародними статистичними організаціями та статистичними службами інших країн з питань статистичної методології та практики, а також з метою обміну досвідом роботи та інформацією.

Держава розвиває і підтримує всі форми міжнародного співробітництва у галузі статистики, які відповідають державним інтересам України.

Стаття 26. Міжнародні договори

Якщо чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що містяться у цьому Законі, то застосовуються правила міжнародних договорів.

Розділ VIII ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2001 року.

2. До приведення законодавства у відповідність із Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про державну статистику» закони та інші нормативно-правові акти України застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону.

3. Кабінету Міністрів України у шестимісячний строк:

підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо внесення змін до законів України, що впливають з цього Закону;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність з цим Законом;

забезпечити прийняття відповідно до компетенції нормативно-правових актів, що впливають з цього Закону;

забезпечити перегляд і скасування центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

Президент України

м. Київ

17 вересня 1992 року

№ 2614-ХІІ

Л. КРАВЧУК

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про Положення про Державний комітет статистики України

Затвердити Положення про Державний комітет статистики України (додається).

Президент України

м. Київ

6 листопада 1997 року

№ 1249/97

Л. КУЧМА

ПОЛОЖЕННЯ про Державний комітет статистики України

1. Державний комітет статистики України (далі – Держкомстат України) є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує проведення в життя державної політики в галузі статистики, створення і належне функціонування загальнодержавної системи економіко-статистичної інформації.

2. Держкомстату України підпорядковані органи державної статистики в Автономній Республіці Крим, областях, районах і містах, а також підприємства, установи, організації, що належать до сфери його управління, які разом складають єдину систему органів державної статистики України.

3. Держкомстат України у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, указами і розпорядженнями Президента України, актами Кабінету Міністрів України, а також цим Положенням.

Держкомстат України узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавства та у встановленому порядку вносить їх на розгляд Президентів України, Кабінету Міністрів України. У межах своїх повноважень Держкомстат України організовує виконання актів законодавства, здійснює систематичний контроль за їх реалізацією.

4. Основними завданнями Держкомстату України є:

реалізація державної політики в галузі статистики;

збирання, опрацювання, узагальнення та всебічний аналіз статистичної інформації про процеси, що відбуваються в економічному і соціальному житті України та її регіонів, зокрема про проведення економічних реформ, рівень життя та соціальний захист населення, формування багатокладної економіки та її структурну перебудову, розвиток зовнішньо-економічної діяльності, хід приватизації та земельної реформи;

розроблення і впровадження статистичної методології, яка базується на результатах наукових досліджень, міжнародних стандартах і рекомендаціях;

забезпечення переходу національної системи обліку та статистики на міжнародні стандарти;

забезпечення достовірності, об'єктивності, оперативності та цілісності статистичної інформації;

забезпечення доступності, гласності та відкритості зведених статистичних даних згідно із законодавством.

5. Держкомстат України відповідно до покладених на нього завдань:

1) бере участь у формуванні та реалізує державну політику в галузі статистики;

2) розробляє і реалізує цільові перспективні програми реформування та розвитку статистики;

3) складає національні рахунки, міжгалузеві та інші макроекономічні баланси;

4) бере участь у формуванні державної економічної політики, підготовці загальнодержавних програм економічного і соціального розвитку, розробленні проекту закону про Державний бюджет України; організовує і здійснює статистичні спостереження за соціально-економічними процесами в Україні, її регіонах та галузях економіки;

5) забезпечує розроблення інформаційної бази для прогнозування тенденцій та закономірностей соціально-економічного розвитку і бере участь у їх прогнозуванні;

6) здійснює статистичні спостереження за ходом виконання законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України з економічних і соціальних питань;

7) організовує і забезпечує збирання державної статистичної звітності, обстеження бюджетів сімей за їх згодою, проведення переписів, одноразових обліків, опитувань, вибіркового монографічних, інтегрованих та інших обстежень;

8) організовує статистичні спостереження за динамікою цін і тарифів на товари (продукцію) і послуги, здійснює розрахунки індексу інфляції, паритетності цін на сільськогосподарську продукцію і продукцію та послуги інших галузей економіки, вивчає громадську думку з найгостріших проблем суспільно-політичного життя України;

9) бере участь в обчисленні соціальних нормативів;

10) забезпечує формування статистики зовнішньої торгівлі товарами

на базі митної статистики, яка розробляється Державною митною службою України, а також збирання державної статистичної звітності щодо зовнішньої торгівлі послугами і товарами, що не проходять митний контроль, надає Національному банку України інформацію для складання платіжного балансу України;

11) здійснює аналіз структурної перебудови економіки, формування її багатоукладності, ходу приватизації та земельної реформи, фінансового становища та інвестиційних процесів, становлення ринкових відносин, розвитку міждержавних і міжрегіональних зв'язків, формування ринку праці, цінних паперів та товарного ринку, ефективності суспільного виробництва та його технічного переоснащення, розвитку соціальної сфери, рівня життя та соціального захисту населення, стану довкілля, інфляційних та інших процесів;

12) забезпечує створення та функціонування загальнодержавної інтегрованої комп'ютерної мережі органів державної статистики;

13) забезпечує здійснення єдиної технічної політики збирання, розроблення і передавання статистичної інформації, організовує опрацювання державної статистичної інформації на базі єдиної методології та сучасної інформаційної технології, створює банки даних;

14) розробляє, вдосконалює і впроваджує методологію національного рахівництва, системи статистичних показників для висвітлення процесів соціально-економічного розвитку України, її регіонів і галузей економіки;

15) запроваджує в практику державної статистики систему міжнародних статистичних стандартів;

16) забезпечує методологічне керівництво та підготовку документів для здійснення уповноваженими Кабінетом Міністрів України органами господарського обліку в сільських населених пунктах;

17) затверджує форми, програми та інструкції державних статистичних спостережень і типові форми первинної облікової документації, необхідної для їх проведення, узгоджує форми державної статистичної звітності та інструкції щодо їх заповнення, які затверджують органи державної статистики в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі на замовлення відповідних місцевих органів виконавчої влади;

18) розробляє і затверджує загальний табель (перелік) форм державної статистичної звітності для підприємств, установ і організацій усіх форм власності, а також узгоджує табелі форм державної статистичної звітності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади і об'єднань підприємств, які здійснюють функції управління майном, що належить до державної власності;

19) розробляє проект плану статистичних робіт, погоджує його з Національною радою з питань статистики при Президентові України і подає на затвердження Кабінету Міністрів України;

20) узгоджує разом з Міністерством фінансів України форми бухгалтерської звітності для підприємств, установ і організацій усіх форм власності, строки подання річних та квартальних бухгалтерських звітів (крім обліку щодо виконання бюджету та обліку в банківській системі);

21) узгоджує за поданням міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, об'єднань підприємств, які здійснюють функції управління майном, що належить до державної власності, обсяги відомчої (галузевої) статистичної звітності;

22) забезпечує створення і ведення Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, визначення організаційних і методологічних принципів його ведення, організацію єдиного державного обліку всіх суб'єктів господарської діяльності, що підлягають включенню до даного реєстру, розробку інструктивних, нормативних документів, розроблення і вдосконалення технології та програмних засобів ведення цього реєстру та державних класифікацій, що використовуються органами державної статистики, а також інформаційно-довідкове обслуговування користувачів даними Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, випуск бюлетенів і збірників на базі цих даних;

23) забезпечує достовірність, об'єктивність, оперативність та цілісність статистичної інформації, її адекватність соціально-економічним явищам і процесам;

24) забезпечує безкоштовно у встановленому порядку статистичною та аналітичною інформацією Адміністрацію Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, інші органи державної влади, які фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, Національний банк України у межах виділених з бюджету коштів на збирання та опрацювання цих даних; наукові установи, інших юридичних осіб, громадян – у разі залучення їх до виконання завдань органів державної влади;

25) забезпечує гласність статистичних даних, надає засобам масової інформації поточні та річні дані про соціально-економічне становище України, її регіонів і галузей економіки, видає статистичні збірники, бюлетені, огляди, прес-випуски та інші статистичні матеріали як на власній поліграфічній базі, так і за господарськими угодами, проводить прес-конференції та інші заходи;

26) забезпечує видачу у встановленому порядку на платній основі зведеної державної статистичної інформації юридичним особам і громадянам на їх прохання, крім випадків, передбачених законодавством;

27) організовує забезпечення звітних одиниць програмами статистичних спостережень та інструкціями щодо їх виконання, бланками форм державної статистичної звітності, розробку яких централізовано в органах державної статистики;

28) забезпечує відповідно до законодавства збереження і захист статистичної інформації, дотримання державної та комерційної таємниць юридичних осіб, конфіденційність, знеособленість даних щодо фізичних і юридичних осіб;

29) проводить міжнародні та міжрегіональні статистичні співставлення;

30) налагоджує у встановленому порядку міжнародне співробітництво

з питань, віднесених до його компетенції, бере участь у підготовці відповідних міжнародних договорів України, укладає в межах своєї компетенції та в порядку, передбаченому законодавством, договори із статистичними органами інших держав та міжнародними статистичними організаціями;

31) сприяє об'єктивному відображенню національних статистичних даних у статистичних виданнях міжнародних організацій та іноземних держав;

32) вирішує питання добору і розстановки кадрів, забезпечує підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації з питань статистики, обліку, звітності та обчислювальної техніки керівних працівників і спеціалістів органів державної статистики та інших галузей економіки;

33) здійснює відповідно до чинного законодавства функції з управління майном підприємств, установ і організацій, що належать до сфери його управління;

34) бере участь у розробленні цільових перспективних програм, в опрацюванні комплексу заходів, спрямованих на поглиблення економічної реформи;

35) готує пропозиції про вдосконалення механізму регулювання розвитку економіки, її структурної перебудови, забезпечення ринкової збалансованості, соціального захисту населення, екологічної безпеки;

36) забезпечує у межах своєї компетенції реалізацію державної політики щодо державної таємниці, здійснює контроль за її збереженням у центральному апараті Держкомстату України, на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління;

37) встановлює ціни на створювану в системі статистичну продукцію і тарифи на інформаційно-обчислювальні послуги, що надаються госпрозрахунковими підрозділами органів державної статистики, в національній та іноземній валюті;

38) здійснює інші функції, необхідні для виконання покладених на нього завдань.

6. Держкомстат України має право:

1) одержувати у встановленому порядку безкоштовно від усіх, на кого поширюється дія Закону України «Про державну статистику», включаючи фінансові, банківські, митні та інші відомства і служби, і використовувати державну статистичну звітність, інші необхідні для проведення державних статистичних спостережень дані (на будь-якій стадії їх розроблення) та пояснення, що додаються до звітності;

2) приймати в межах своєї компетенції рішення з питань статистики, обліку і статистичної звітності;

3) проводити за рішенням Кабінету Міністрів України статистичні спостереження серед населення, що стосуються його соціально-демографічного становища, рівня життя, підприємницької діяльності та сімейного бюджету;

4) вивчати стан первинного обліку і статистичної звітності, перевіряти достовірність статистичних даних, вимагати від юридичних осіб та

громадян, які займаються підприємницькою діяльністю, пояснення та інші матеріали з приводу виявлених порушень в обліку та звітності. Посадові особи Держкомстату України мають право згідно з установленим порядком відвідувати об'єкти, що перевіряються;

5) у разі виявлення приписок та інших перекручень звітних даних вимагати від юридичних осіб та громадян, які займаються підприємницькою діяльністю, вносити виправлення до державної статистичної звітності, а у разі невиконання ними цієї вимоги у строки, визначені Держкомстатом України, самостійно вносити їх з наступним повідомленням відповідних юридичних осіб та громадян, які займаються підприємницькою діяльністю, для внесення ними виправлень у показники первинного та бухгалтерського обліку, інші пов'язані з цими даними показники;

6) розглядати у встановленому законом порядку справи про адміністративні правопорушення в сфері обліку та статистики; вносити пропозиції про притягнення посадових осіб та осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, винних у порушенні вимог Закону України «Про державну статистику», до відповідальності, передбаченої законодавством;

7) публікувати зведені дані статистичних спостережень;

8) виконувати на підставі укладених угод госпрозрахункові інформаційно-аналітичні та інші роботи, що оплачуються за рахунок замовників;

9) надавати підприємствам, установам і організаціям у користування на договірній основі належні йому технічні засоби з опрацювання та передавання інформації, інші основні фонди;

10) у встановленому порядку видавати і поширювати на комерційній основі на внутрішньому та зовнішньому ринках статистичну інформацію, яка не становить державну та комерційну таємницю і не має конфіденційного характеру;

11) залучати осіб, які не працюють в органах державної статистики, для проведення окремих статистичних робіт у порядку і на умовах, визначених Кабінетом Міністрів України;

12) залучати спеціалістів центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до його компетенції;

13) представляти Кабінет Міністрів України за його дорученням у міжнародних організаціях під час укладення міжнародних договорів України;

14) скликати у встановленому порядку наради з питань, що належать до його компетенції.

7. Держкомстат України у процесі виконання покладених на нього завдань взаємодіє з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, а також статистичними органами інших держав і міжнародними статистичними організаціями.

8. Держкомстат України у межах своїх повноважень на основі та на виконання актів законодавства видає накази, організовує і контролює їх виконання.

Рішення Держкомстату України з питань статистики, обліку та статистичної звітності є обов'язковими для виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, а також особами, які проживають на території України, незалежно від їх громадянства.

Нормативно-правові акти Держкомстату України підлягають державній реєстрації у встановленому законодавством порядку.

Держкомстат України у разі потреби видає разом з іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади спільні акти.

9. Держкомстат України очолює Голова, якого за поданням Прем'єр-міністра України призначає на посаду та звільняє з посади Президент України.

Голова Держкомстату України має заступників, які призначаються на посаду та звільняються з посади відповідно до законодавства. Розподіл обов'язків між заступниками провадить Голова.

Голова здійснює керівництво дорученими йому сферами діяльності і несе персональну відповідальність перед Президентом України і Кабінетом Міністрів України за стан справ у цих сферах, визначає ступінь відповідальності заступників Голови, керівників підрозділів Держкомстату України.

10. Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Держкомстату України, обговорення найважливіших напрямів його діяльності у Держкомстаті України утворюється колегія у складі Голови, заступників Голови за посадою, а також інших керівних працівників Держкомстату України.

До складу колегії можуть входити керівники інших центральних органів виконавчої влади, а також керівники підприємств, установ і організацій, що належать до сфери управління Держкомстату України.

Членів колегії затверджує Кабінет Міністрів України.

Рішення колегії проводяться в життя наказами Держкомстату України.

11. Для визначення науково обґрунтованої методології з питань статистики, розгляду пропозицій з основних напрямів розвитку науки в галузі державної статистики у Держкомстаті України створюється науково-методологічна рада.

Склад науково-методологічної ради і положення про неї затверджує Голова Держкомстату України.

12. Кошторис доходів і видатків, штатний розпис та гранична чисельність працівників центрального апарату Держкомстату України затверджуються відповідно до законодавства.

Структуру центрального апарату Держкомстату України затверджує Кабінет Міністрів України.

Положення про структурні підрозділи центрального апарату, а також структуру, положення, штатні розписи, ліміти легкових автомобілів, кошториси доходів і видатків на утримання органів державної статистики

Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, а також граничну чисельність їх працівників у межах загальної чисельності працівників, затвердженої Кабінетом Міністрів України, затверджує Голова Держкомстату України.

13. Загальні засади діяльності, статус, умови оплати праці, матеріальне та соціально-побутове забезпечення працівників Держкомстату України визначаються законодавством України.

14. Держкомстат України є юридичною особою, має самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням.

Глава Адміністрації
Президента України

Є. КУШНАРЬОВ

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

від 31 грудня 1997 року № 138

Про затвердження Положення про районний (міський) відділ статистики

Відповідно до Указів Президента України від 29 липня 1997 р. № 734/97 «Про утворення Державного комітету статистики України» та від 6 листопада 1997 р. № 1249/97 «Про Положення про Державний комітет статистики України», постанови Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 1997 р. № 1152 «Питання Державного комітету статистики України» наказую:

1. Затвердити Положення про районний (міський) відділ статистики (додається). Установити, що районні (міські) відділи статистики Держкомстату Автономної Республіки Крим та обласних управлінь статистики, які є юридичними особами, діють на підставі цього Положення.

2. Голові Держкомстату Автономної Республіки Крим, начальникам обласних управлінь статистики в місячний строк затвердити структуру і штатний розпис підпорядкованих відділів статистики, а також кошториси доходів і видатків на їх утримання, граничну чисельність їх працівників, ліміти легкових автомобілів, у межах затверджених Держкомстатом України показників.

3. Визнати таким, що втратив чинність, наказ Мінстату України від 20 грудня 1994 р. № 276.

4. Контроль за виконанням наказу покласти на першого заступника Голови В. А. Головка.

Голова Комітету

О. Г. ОСАУЛЕНКО

ПОЛОЖЕННЯ

про районний (міський) відділ статистики

1. Районний (міський) відділ статистики (далі – відділ статистики) є органом державної виконавчої влади, знаходиться у безпосередньому підпорядкуванні відповідно Держкомстату Автономної Республіки Крим або обласного управління статистики.

Відділ статистики утворюється Держкомстатом України і є складовою частиною єдиної системи органів державної статистики України.

Відділ статистики у межах своєї компетенції здійснює реалізацію державної політики в галузі статистики, а також забезпечує на регіональному рівні належне функціонування загальнодержавної системи економіко-статистичної інформації.

2. Відділ статистики у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, указами і розпорядженнями Президента України, актами Кабінету Міністрів України, наказами Держкомстату України та наказами Держкомстату Автономної Республіки Крим або управління статистики, цим Положенням і у межах своїх повноважень забезпечує їх виконання.

3. Основними завданнями відділу статистики є:
реалізація державної політики в галузі статистики;
збирання, опрацювання, узагальнення та всебічний аналіз статистичної інформації про процеси, що відбуваються в економічному і соціальному житті регіону;

впровадження статистичної методології, яка базується на результатах наукових досліджень, міжнародних стандартах та рекомендаціях;

забезпечення достовірності, об'єктивності, оперативності та цілісності статистичної інформації;

забезпечення доступності, гласності і відкритості зведених статистичних даних згідно із законодавством.

4. Відділ статистики відповідно до покладених на нього завдань:

1) бере участь у реалізації державної політики в галузі статистики;

2) здійснює статистичні спостереження за соціально-економічними процесами, виконанням загальнодержавних програм економічного і соціального розвитку в регіоні;

3) здійснює статистичні спостереження за ходом виконання законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України з економічних і соціальних питань в регіоні;

4) забезпечує збирання державної статистичної звітності, обстеження бюджетів сімей за їх згодою, проведення переписів, одноразових обліків, опитувань, вибіркового, монографічного, інтегрованих та інших обстежень;

5) здійснює спостереження за динамікою цін і тарифів, на товари (продукцію) і послуги, вивчає громадську думку з найгостріших проблем суспільно-політичного життя регіону;

6) аналізує результати діяльності галузей економіки, розвиток соціаль-

ної сфери, ринкові відносини, ефективність економіки, хід приватизації та земельної реформи, фінансове становище та інвестиційні процеси, стан довкілля, виконання природоохоронних заходів та інші процеси;

7) проводить обробку одержаної державної статистичної інформації на базі єдиної методології і сучасної інформаційної технології;

8) забезпечує розроблення інформаційної бази прогнозування тенденцій та закономірностей соціально-економічного розвитку регіону;

9) бере участь у впровадженні основ організації національного рахівництва, системи статистичних показників для висвітлення процесів соціально-економічного розвитку регіону;

10) забезпечує достовірність, об'єктивність, оперативність та цілісність статистичної інформації, її адекватність соціально-економічним явищам і процесам;

11) забезпечує безкоштовно у встановленому порядку статистичною і аналітичною інформацією органи державної влади, місцевого самоврядування, інші організації, які фінансуються за рахунок державного бюджету, у межах виділених із бюджету коштів на збирання та розробку цих даних, наукові установи, об'єднання громадян, інші юридичні особи, громадян – в разі залучення їх до виконання завдань органів державної влади;

12) забезпечує гласність статистичних даних, подає засобам масової інформації поточні і річні дані соціально-економічного становища регіону, видає статистичні збірники, бюлетені, огляди, прес-випуски та інші статистичні матеріали;

13) здійснює статистичні спостереження за ходом виконання рішень органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування з економічних і соціальних питань за рахунок коштів замовника;

14) забезпечує звітні одиниці програмами статистичних спостережень та інструкціями щодо їх виконання, бланками форм державної статистичної звітності, розробку яких централізовано в органах державної статистики;

15) забезпечує розробку та надання у встановленому порядку на платній основі зведеної державної статистичної інформації юридичним і фізичним особам на їх прохання, крім випадків, передбачених законодавством;

16) надає у встановленому порядку інформаційно-обчислювальні та інші послуги і реалізує створену відділом статистичну продукцію;

17) забезпечує відповідно до законодавства збереження й захист статистичної інформації, дотримання державної та комерційної таємниць юридичних осіб, конфіденційність, знеособленість даних щодо фізичних і юридичних осіб;

18) забезпечує ефективне використання та збереження закріпленої за ним загальнодержавної власності;

19) забезпечує добір та розстановку кадрів для відділу статистики, їх перепідготовку та підвищення кваліфікації;

20) забезпечує у межах своєї компетенції реалізацію державної політики щодо державної таємниці, здійснює контроль за її збереженням;

2) здійснює інші функції, необхідні для виконання покладених на нього завдань.

5. Відділ статистики має право:

1) одержувати у встановленому порядку безкоштовно від усіх розташованих в регіоні суб'єктів, на кого поширюється дія Закону України «Про державну статистику», включаючи фінансові, банківські, митні та інші служби, і використовувати державну звітність, інші необхідні для проведення державних статистичних спостережень дані (на будь-якій стадії їх розроблення) та пояснення, що додаються до звітності;

2) приймати в межах своєї компетенції рішення з питань статистики, обліку і статистичної звітності;

3) проводити за рішенням Кабінету Міністрів України статистичні спостереження серед населення, що стосуються його соціально-демографічного становища, рівня життя, підприємницької діяльності та сімейного бюджету;

4) вивчати стан первинного обліку і статистичної звітності, перевіряти достовірність статистичних даних, вимагати від юридичних осіб та громадян, які займаються підприємницькою діяльністю, пояснення та інші матеріали з приводу виявлених порушень в обліку та звітності. Посадові особи органів державної статистики мають право згідно з установленим порядком відвідувати об'єкти, що перевіряються;

5) у разі виявлення приписок та інших перекручень звітних даних вимагати від юридичних осіб та громадян, які займаються підприємницькою діяльністю, вносити виправлення до державної статистичної звітності, а у разі невиконання ними цієї вимоги у строки, визначені відділом статистики, самостійно вносити їх з наступним повідомленням відповідних юридичних осіб та громадян, які займаються підприємницькою діяльністю, для внесення ними виправлень у показники первинного та бухгалтерського обліку, інші пов'язані з цими даними показники;

6) розглядати у встановленому законодавством порядку справи про адміністративні правопорушення в сфері обліку та статистики; вносити пропозиції щодо притягнення посадових осіб та осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, винних у порушенні вимог Закону України «Про державну статистику», до відповідальності, передбаченої законодавством;

7) публікувати зведені дані статистичних спостережень;

8) виконувати на основі укладених угод госпрозрахункові інформаційно-аналітичні, обчислювальні та інші роботи, що оплачуються за рахунок замовників;

9) надавати в установленому порядку підприємствам, установам і організаціям у користування на договірній основі технічні засоби з опрацювання та передавання інформації, інші основні фонди;

10) у встановленому порядку видавати і поширювати на комерційній основі на внутрішньому і зовнішньому ринках статистичну інформацію, яка не становить державну та комерційну таємницю і не має конфіденційного характеру;

11) залучати осіб, які не працюють в органах державної статистики, для проведення окремих статистичних робіт у порядку і на умовах, визначених Кабінетом Міністрів України;

12) скликати у встановленому порядку наради з питань, що належать до його компетенції.

6. Відділ статистики при виконанні покладених на нього завдань взаємодіє з іншими місцевими органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, а також розташованими на відповідній території підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян.

7. Відділ статистики у межах своїх повноважень на основі та на виконання законів та інших нормативно-правових актів видає накази, організує і контролює їх виконання.

Рішення відділу статистики з питань статистики, обліку та статистичної звітності є обов'язковими для виконання місцевими органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності, а також особами, які проживають в регіоні, незалежно від їх громадянства;

У необхідних випадках відділ статистики видає разом з іншими місцевими органами державної виконавчої влади спільні акти.

8. Відділ статистики очолює начальник, який згідно із законодавством призначається на посаду та звільняється з посади Головою Держкомстату Автономної Республіки Крим або начальником обласного управління статистики за погодженням із відповідною державною адміністрацією.

Начальник відділу може мати заступників, яких відповідно до законодавства він призначає на посаду і звільняє з посади.

Начальник відділу здійснює керівництво діяльністю відділом статистики і несе персональну відповідальність за виконання покладених на відділ завдань і здійснення ним функцій, розподіляє обов'язки між заступниками, визначає ступінь відповідальності їх та працівників відділу.

Начальник відділу розпоряджається коштами в межах затвердженого кошторису, затверджує положення про структурні підрозділи відділу і посадові інструкції працівників, відповідно до чинного законодавства приймає на роботу і звільняє з роботи працівників відділу.

9. Відділ статистики утримується за рахунок державного бюджету України. Статистичні спостереження, що проводяться за планом статистичних робіт, фінансуються за рахунок державного бюджету. Додаткові роботи оплачуються замовником.

Окремі підрозділи, а також тимчасові творчі колективи, які в установленому порядку можуть утворюватися відділом статистики, здійснюють свою діяльність на принципах господарського розрахунку.

Структура та штатний розпис відділу статистики затверджується відповідно Головою Держкомстату Автономної Республіки Крим або начальником обласного управління статистики.

Кошторис доходів і видатків на утримання відділу статистики, ліміт легкових автомобілів, а також гранична чисельність працівників затвер-

джується відповідно Головою Держкомстату Автономної Республіки Крим або начальником обласного управління статистики у межах затверджених Держкомстатом України показників.

10. Відділ статистики є юридичною особою, має самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням.

ІНСТРУКЦІЯ про єдиний облік злочинів

(Витяг)

*Затверджено наказом Генеральної прокуратури України
від 26 березня 2002 р. № 20, Міністерства внутрішніх справ України
від 26 березня 2002 р. № 84, Служби безпеки України
від 26 березня 2002 р. № 293,
Державної податкової адміністрації України від 26 березня 2002 р.
№ 126, Міністерства юстиції України від 26 березня 2002 р. № 18/5*

Інструкція визначає систему та методику єдиного обліку і статистичної звітності про злочини та осіб, які їх учинили на території України.

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Єдиний облік злочинів полягає в первинному обліку, реєстрації та введенні у статистичну звітність виявлених злочинів та осіб, які їх учинили.

2. Система єдиного обліку злочинів і осіб, які їх учинили, ґрунтується на реєстрації злочинів з моменту порушення кримінальної справи та осіб, які вчинили злочини, з моменту затвердження прокурором обвинувального висновку або винесення мотивованої постанови про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності і на подальшому коригуванні цих даних залежно від наслідків розслідування та судового розгляду справи. Але таке коригування допускається лише впродовж звітного періоду. Підставами для коригування можуть бути також: розкриття злочинів минулих років; постанови злочинів на облік прокурором; додаткове виявлення злочинів у ході досудового слідства або дізнання; виявлення технічних або методологічних помилок в обліку і звітності (у разі виявлення помилок минулих років коригування у звітах не проводиться, а допущені помилки відображаються у спеціальній записці, яка додається до звіту про злочинність).

3. Правила єдиного обліку злочинів поширюються на органи прокуратури (включаючи й військові прокуратури), органи внутрішніх справ, податкової міліції, Служби безпеки України.

Реєстрація злочинів, осіб, які їх вчинили, кримінальних справ, що розслідуються прокурорами, слідчими прокуратури, слідчими і дізнавачами МВС, податкової міліції, їх облік, обробка, ведення статистичної звітності здійснюється органами внутрішніх справ. Злочини, у справах яких проводиться розслідування органами Служби безпеки України, обліковуються згідно з правилами цієї Інструкції.

Форми статистичних звітів про злочинність та Інструкції до них розробляються відповідними органами, які ведуть облік злочинів, на підставі правил цієї Інструкції і погоджуються з Генеральною прокуратурою України.

4. Військові та інші злочини у Збройних Силах та в інших військових формуваннях, дислокованих в Україні, вчинені військовослужбовцями, військовозобов'язаними під час проходження зборів, та службовцями Збройних Сил і інших військових формувань у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків або скоєні в розташуванні військових частин, установ, навчальних закладів, підприємств чи організацій, обліковуються військовими прокуратурами відповідно до правил цієї Інструкції¹). При цьому форми і реквізити обліково-реєстраційних документів і статистичних звітів затверджуються Генеральною прокуратурою України. Порядок реєстрації злочинів військовими прокурорами також визначається Генеральною прокуратурою України на підставі загальних положень цієї Інструкції.

Зміни та доповнення до цієї Інструкції можуть вноситися тільки Генеральною прокуратурою України за погодженням із зацікавленими правоохоронними органами.

Розділ II ОБЛІК ЗЛОЧИНІВ

5. Основа єдиного обліку злочинів ґрунтується на реєстрації:

- злочинів на момент порушення кримінальної справи, відмови в порушенні кримінальної справи за нереабілітуючих підстав, але з визнанням злочину;
- злочину, по якому встановлена особа за постановою про пред'явлення обвинувачення;
- кримінальної справи з моменту її порушення і прийняття у ній рішень;
- особи, яка вчинила злочин, з моменту затвердження прокурором обвинувального висновку, винесення мотивованої постанови про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення від кримінальної відповідальності або відмови в порушенні кримінальної справи за нереабілітуючих підстав.

¹ Див. наказ Генпрокурора України від 5 серпня 1994 р. № 16 «Про підслідність кримінальних справ військовим прокуратурам».

6. Визначення понять:

6.1. Реєстрація злочинів, осіб, які їх вчинили, проводиться за територіальним принципом (адміністративним районом) його вчинення. Якщо немає можливості визначити місце скоєння злочину, то злочин реєструється за місцем його виявлення. Винятком є реєстрація злочинів, осіб, які їх вчинили, по кримінальних справах (матеріалах) органів МВС на транспорті, військової прокуратури.

6.2. Єдина система обліку злочинів та осіб, які їх вчинили, визначає такі форми облікових документів:

6.2.1. Статистична картка на виявлений злочин форми 1 (додаток 1);

6.2.2. Статистична картка про наслідки розслідування злочину форми 1.1 (додаток 2);

6.2.3. Статистична картка про результати відшкодування матеріальних збитків та вилучення предметів злочинної діяльності форми 1.2 (додаток 3);

6.2.4. Статистична картка на особу, яка вчинила злочин, форми 2 (додаток 4);

6.2.5. Статистична картка про рух кримінальної справи форми 3 (додаток 5);

6.2.6. Статистична картка на злочин, за вчинення якого особі пред'явлено обвинувачення, форми 4 (додаток 6);

6.2.7. Довідка про наслідки розгляду кримінальної справи судом форми 6 (додаток 7).

6.3. Реєстрація злочинів, осіб, які їх вчинили, здійснюється шляхом занесення працівником з обліково-реєстраційної роботи відомостей із статистичної картки в єдиний журнал обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини (додаток 8), присвоєння номера кримінальній справі та складання реєстру про передачу їх для обліку до обліково-реєстраційних підрозділів (форма реєстру встановлюється обліково-реєстраційними підрозділами на місцях). Для Служби безпеки України форма єдиного журналу обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, розробляється самостійно.

6.4. Облік злочинів – реєстрація в Управлінні оперативної інформації, в обліково-довідкових підрозділах статистичних карток, що надійшли від нижчих підрозділів, у т. ч. в електронному вигляді, та внесення даних статистичних карток у державну звітність у вигляді цифрових показників.

Вважаються облікованими злочини, а також особа, яка його вчинила, і кримінальна справа, коли дані про них внесені в картку первинного обліку (або перенесені на магнітні носії), зареєстровані в журналі обліку злочинів, поставлені на централізований облік і включені до статистичної звітності обліково-реєстраційними підрозділами Головних управлінь, управлінь, управлінь на транспорті Міністерства внутрішніх справ України¹), обліково-довідковими підрозділами обласних управ-

¹ Далі Головні управління, управління, управління на транспорті Міністерства внутрішніх справ України будуть іменуватися «ГУМВС, УМВС, УМВСТ МВС України», якщо інше не обумовлено в тексті.

ліль Служби безпеки України, військових прокуратур регіонів та інших органів.

7. Процес здійснення єдиного обліку злочинів.

Реєстрація злочинів, осіб, які їх вчинили, та кримінальних справ здійснюється працівниками з обліково-статистичної роботи на підставі документів первинного обліку – статистичних карток.

Дізнавач, слідчий негайно після прийнятого рішення на підставі постанови про порушення кримінальної справи на кожний виявлений ними у звітному періоді злочин, незалежно від того, коли цей злочин мав місце і встановлені чи не встановлені особи, які їх вчинили, заповнює статистичну картку форми 1 (на виявлений злочин).

Картка форми 1 складається негайно і в тих випадках, коли необхідно зареєструвати злочин, який раніше не був зареєстрований. Зокрема, у разі:

- прийняття до провадження кримінальної справи, порушеної судом, а також справи, що надійшла від військового прокурора, органів Служби безпеки та податкової міліції або навпаки;

- прийняття до провадження кримінальної справи, що надійшла від органів прокуратури чи внутрішніх справ інших областей, інших країн, якщо злочин, щодо якого вона порушена у даному звітному періоді, не був облікований і зареєстрований;

- звільнення особи, яка вчинила злочин, від кримінальної відповідальності у зв'язку з актом амністії;

- відновлення провадження у кримінальній справі, що раніше була закрита із зняттям злочину з обліку;

- приєднання до справи, що розслідується, матеріалів про інший злочин, який раніше не був зареєстрований або виявлений додатково в процесі розслідування;

- виділення кримінальної справи про злочин з іншої справи.

Картка в усіх випадках заповнюється особою (у т. ч. і прокурором), яка порушила кримінальну справу або внесла іншу постанову про одне з рішень, що наведені у даному пункті.

У разі, коли справа порушена судом і направлена для провадження попереднього слідства або дізнання, картку на виявлений злочин заповнює слідчий або працівник органу дізнання, який прийняв справу до провадження.

За поставленими в статистичній картці запитаннями посадова особа, що їх заповнює, фіксує виявлений злочин і несе відповідальність за достовірність цієї інформації, підписує цю статистичну картку і разом із матеріалами справи впродовж доби надає прокурору, який перевіряє законність прийнятого рішення та заповненої в статистичній картці інформації, підписує її і через секретаря, під підпис, передає її для реєстрації працівникові з обліково-реєстраційної та статистичної роботи. По справах МВС, прокуратури, податкової міліції статистичні картки передаються працівникам з обліково-реєстраційної та статистичної роботи міськрайлінорганів внутрішніх справ, у Службі безпеки України – до обліково-довідкового підрозділу.

Працівник з обліково-реєстраційної та статистичної роботи отримує в прокуратурі, під підпис, вказані статистичні картки і впродовж доби реєструє злочин в єдиному журналі обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, та вносить відповідну інформацію до цих журналів.

Зареєстровані територіальними органами внутрішніх справ злочини, справи по яких перейшли за підслідністю військовим прокурорам, в органи Служби безпеки та податкової міліції, з обліку в територіальних органах знімаються і ставляться на облік у відповідних органах або навпаки.

Злочини, вчинені на території України військовослужбовцями, громадянами інших держав, обліковуються територіальними органами.

Злочини, по яких порушуються справи не інакше як за скаргю потерпілого, обліковуються судами. У тих випадках, коли прокурором чи судом визнано необхідним порушити справу і провести досудове розслідування чи дізнання, злочини обліковуються органом, який проводив слідство чи дізнання.

Журнали обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, ведуться в кожному відомчому підрозділі реєстрації і обліку злочинів. По справах, порушених працівниками прокуратури, МВС, податкової міліції, ці журнали (по можливості) ведуться окремо і окремо нумеруються.

Зареєструвавши в цьому журналі злочини і статистичні картки (довідки), працівник з обліково-реєстраційної та статистичної роботи заповнює їх 1-й розділ, підписує його та впродовж доби передає картки за реєстром до обліково-реєстраційного підрозділу, а також негайно передає ці дані електронною поштою.

В обліково-реєстраційних підрозділах ГУМВС, УМВС, УМВСТ МВС України ведуться контрольні журнали обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які їх вчинили, окремо по кожному району, місту, лінійному органу, в яких реєструється дата надходження статистичних карток і зазначена в них інформація про злочин.

Ці журнали ведуться для контролю за своєчасним надходженням первинної облікової документації, підбору окремих відомостей про злочини і наслідки їх розслідування та для інших довідкових завдань.

Працівник обліково-реєстраційного підрозділу ГУМВС, УМВС, УМВСТ МВС України, отримавши електронною поштою відомості про злочини, не ставить їх на облік без підтвердження статистичною картою. Отримавши статистичну картку, він зобов'язаний: зареєструвати її в контрольному журналі обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, що їх учинили; внести відповідну інформацію; затвердити її своїм підписом і нести відповідальність за неї.

На підставі обробки карток первинного обліку в обліково-реєстраційних підрозділах органів внутрішніх справ проводиться первинне формування статистичної звітності про злочинність.

В інших органах з невеликим обсягом такої інформації її обробка і узагальнення може проводитися без застосування ЕОМ.

Складена статистична звітність про злочини, осіб, які їх учинили, та про проведену роботу з розслідування підписується начальниками: Обліково-реєстраційного підрозділу та начальниками ГУМВС, УМВС, УМВСТ МВС України, начальниками управлінь податкової міліції Державної податкової адміністрації в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, начальником обліково-довідкового підрозділу і начальником управління Служби безпеки України, військовим прокурором регіонів та інших органів і передається вищим органам за підвідомчістю та прокурорам областей, управлінню Держкомстату області.

В УОІ МВС України, в архівно-обліковій службі Служби безпеки України обробляються вказані звіти на ЕОМ, зведені статистичні показники у вигляді звітів, підписаних начальниками облікових підрозділів і керівниками правоохоронних органів, надсилаються Держкомстату України, Генеральній прокуратурі України.

Розділ III

ПРАВИЛА ЗАКРІПЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЗЛОЧИНИ У СТАТИСТИЧНИХ КАРТКАХ (ДОКУМЕНТАХ ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ), А ТАКОЖ РЕЄСТРАЦІЇ І ОБЛІКУ ЗЛОЧИНІВ

8. Обліковується як один злочин (складається одна картка на виявлений злочин) у випадках:

а) учинення одного злочину групою осіб у співучасті (ст. 26 КК України);

б) учинення злочину, який складається із декількох злочинних дій (бездіяльність) або посягання на різні об'єкти, якщо вони за законом кваліфікуються як один злочин;

в) учинення одного злочинного діяння, в результаті якого потерпілими є декілька осіб;

г) тривалий злочин, тобто вчинення одного злочинного діяння протягом визначеного часу;

д) продовжуваний злочин, тобто вчинення тотожних або однорідних злочинних дій, пов'язаних між собою єдиним умислом винуватого на досягнення єдиного злочинного результату, спільністю об'єкта і злочинними наслідками;

е) учинення двох чи більше різних злочинів однією злочинною дією (ідеальна сукупність), при цьому обліковується найтяжчий злочин.

9. Обліковується як два і більше злочинів (складаються дві і більше карток на виявлені злочини) у випадках:

а) сукупність злочинів (ст. 33 КК України, вчинення двох або більше злочинних дій, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті КК України (реальна сукупність));

б) неодноразове вчинення тотожних або однорідних злочинних діянь, якщо вони не мають ознак продовжуваного злочину (ст. 32 КК України);

в) одночасне вчинення декількома особами без попереднього зговору злочинів, кваліфікованих за однією і тією ж статтею КК України, коли кожний учасник діяв незалежно від другого;

г) вчинення особою (групою осіб) двох і більше злочинів, що кваліфікуються за різними частинами однієї статті Кримінального кодексу, кожний з яких становить самостійний злочин.

10. При визначенні окремих видів злочинів необхідно керуватися рекомендаціями щодо особливості деяких видів злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України та постановами Пленуму Верховного Суду України.

11. Обліку в числі злочинів не підлягають дія або бездіяльність, що хоч формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, а тому не вважається злочином (ч. 2 ст. 11 КК).

12. Зареєстровані злочини підлягають зняттю з обліку, якщо відносно осіб, які їх вчинили, винесена мотивована постанова про направлення кримінальної справи до суду для вирішення питання про застосування примусових заходів медичного характеру (статті 226, 417 КПК України) або кримінальні справи по них закриті за таких підстав:

а) за відсутністю події злочину (п. 1 ст. 6 КПК);

б) за відсутністю в діянні складу злочину (п. 2 ст. 6 КПК), у тому числі за малозначністю діяння (ч. 2 ст. 11 КК);

в) у зв'язку з тим, що правопорушник не досяг на час вчинення суспільно небезпечного діяння віку, при досягненні якого відповідно до закону встановлено кримінальну відповідальність (п. 5 ст. 6, ст. 7-3 КПК);

г) за примиренням обвинуваченого, підсудного з потерпілим у справах, які порушуються не інакше як за скаргою потерпілого (п. 6 ст. 6 КПК);

д) за відсутністю скарги потерпілого, якщо справу може бути порушено не інакше як за його скаргою (п. 7 ст. 6 КПК);

е) у зв'язку з тим, що відносно даної особи є вирок по тому ж обвинуваченню, що набрав законної сили, або ухвала чи постанова суду про закриття справи з тієї ж підстави, а також не скасована постанова органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття справи по тому ж обвинуваченню (п. 9, 10 ст. 6 КПК);

ж) із закінченням строків давності, зазначених у ст. 49 КК України, якщо не встановлено особу, яка вчинила злочин (ст. 11-1 КПК);

и) за документами прокурорського реагування у зв'язку з необґрунтованою постановою на облік злочину.

13. Зареєстровані злочини залишаються на обліку у випадках, коли кримінальна справа закрита щодо померлого, за винятком випадків, коли провадження в справі є необхідним для реабілітації померлого або відновлення справи щодо інших осіб за нововиявленими обставинами (п. 8 ст. 6 КПК), або направлена до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності:

а) внаслідок акта амністії, якщо він усуває застосування покарання за вчинене діяння, а також у зв'язку з помилуванням окремих осіб (п. 4 ст. 6 КПК);

б) при звільненні винного від кримінальної відповідальності внаслідок зміни обстановки (ст. 7 КПК);

в) при звільненні винного від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 7-2 КПК);

г) внаслідок звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням обвинуваченого з потерпілим, із застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру, з передачею особи на поруки (статті 8, 9, 10 КПК);

д) щодо конкретної особи за недоведеністю її участі у вчиненні злочину при наявності події злочину, справа по якому зупинена провадженням;

е) із закінченням строків давності щодо особи, яка вчинила злочин (ст. 11-1 КПК).

Розділ IV ОБЛІК ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ЗЛОЧИНИ

14. Облік осіб, які вчинили злочини, ведеться шляхом заповнення особою, яка проводить розслідування справи, статистичної картки форми 2.

Обліку підлягають усі особи, які вчинили злочини, якщо у справах прийняті такі рішення:

а) прокурором затверджено обвинувальний висновок і кримінальна справа направлена прокурором до суду (ст. 232 КПК);

б) прокурором складено обвинувальний висновок і кримінальна справа направлена до суду відповідно до ст. 430 КПК.

Обліку також підлягають особи, які вчинили злочини, але щодо яких кримінальні справи закриті щодо померлого обвинуваченого (п. 8 ст. 6 КПК) або направлені до суду для вирішення питання про звільнення їх від кримінальної відповідальності за таких підстав:

а) внаслідок акта амністії (п. 4 ст. 6 КПК);

б) внаслідок зміни обстановки (ст. 7 КПК);

в) у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 7-2 КПК);

г) у зв'язку з примиренням обвинуваченого з потерпілим, із застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру, з передачею особи на поруки (статті 8, 9, 10, КПК);

д) із закінченням строків давності (ст. 11-1 КПК).

У разі винесення судом виправдувального вироку або закриття кримінальних справ за пунктами 1, 2, 5, 6, 7, 9, 10 і 11 статті 6, статей 7-3, 100, 226 КПК особи по цих справах знімаються з обліку.

Розділ V ОБЛІК КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ

Кримінальна справа повинна бути зареєстрована впродовж доби після винесення постанови про її порушення.

15. Рух кримінальної справи в процесі розслідування обліковується на підставі статистичної картки про рух кримінальної справи форми 3, що

заповнюється прокурором, слідчим або працівником органу дізнання негайно після прийняття у справі (матеріалах) рішення про:

- а) порушення кримінальної справи;
- б) об'єднання кримінальних справ;
- в) прийняття кримінальної справи до провадження: після скасування прокурором постанови про відмову в порушенні кримінальної справи, за постановою або ухвалою суду, при передачі справи із іншого органу, після повернення справи для додаткового розслідування та після відновлення слідства в закритій або зупиненій справі та в інших випадках;
- г) направлення справи за підслідністю;
- д) при направленні до суду та закриття справи;
- е) зупинення справи;
- ж) відновлення слідства в закритій або зупиненій справі за п. 1 ст. 206 (ст. 207), п. 2 ст. 206 (ст. 208), п. 3 ст. 206 (ст. 209) КПК;
- и) вилучення прокурором справи і передачу її для розслідування іншому органу;
- к) повернення справи на додаткове розслідування прокурором або судом;
- л) продовження строку розслідування;
- м) пред'явлення для ознайомлення матеріалів справи обвинуваченому та його захиснику;
- н) виділення в окреме провадження справи відносно одного або декількох обвинувачених.

У випадках прийняття прокурором рішень, зазначених у пунктах «и», «к» цього розділу, у справах, що розслідуються слідчими або органом дізнання, картка форми 3 заповнюється особисто прокурором.

Картки по кримінальних справах подаються до відповідних органів внутрішніх справ для внесення необхідних відомостей до журналу обліку злочинів, кримінальних справ та осіб, які вчинили злочини, та подальшої передачі до обліково-реєстраційних підрозділів органів внутрішніх справ.

Облік кримінальних справ здійснюється тим же обліково-реєстраційним підрозділом, який веде облік злочинів.

Розділ VI

ОБЛІК СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ, НАПРАВЛЕНИХ ДО СУДУ

16. Відомості про судові рішення у кримінальних справах, направлених до суду, заповнюються в журналах обліку злочинів на підставі довідок про наслідки розгляду кримінальної справи судом (форма б).

Для одержання таких довідок прокурор, слідчий або працівник дізнання, які проводили розслідування, при направленні справи або матеріалу до суду повинен підшити на початку справи чи матеріалів бланк довідки на кожного обвинуваченого з відображенням його анкетних даних.

Ці довідки з усіх розглянутих справ надсилаються судами до органів внутрішніх справ та податкової міліції, слідчих підрозділів органів Служби

безпеки України за місцем проведення слідства не пізніше 5-ти робочих днів з дня набрання рішенням суду (вироком, постановою, ухвалою) законної сили чи повернення справи після розгляду судом апеляційної інстанції (касаційної інстанції – у випадку винесення вироку апеляційним судом).

Підрозділи податкової міліції після одержання довідок за формою 6 направляють їх до міськрайлінорганів внутрішніх справ за місцем реєстрації кримінальних справ.

Міськрайліноргани внутрішніх справ, слідчі підрозділи органів Служби безпеки України, військові прокуратури після одержання цих довідок вносять відомості про судимість у журнал обліку злочинів і не пізніше 3-х робочих днів з дня надходження довідок пересилають їх до обліково-реєстраційних підрозділів для використання цих документів при статистичному і оперативно-довідковому обліку осіб, які вчинили злочини.

Розділ VII

ВІДОБРАЖЕННЯ В ДЕРЖАВНІЙ ТА ВІДОМЧІЙ СТАТИСТИЧНІЙ ЗВІТНОСТІ ПОКАЗНИКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З РЕЗУЛЬТАТАМИ РОЗСЛІДУВАННЯ І РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ

17. Дані про розкриття злочинів визначаються за кінцевими наслідками розслідування кримінальних справ. Розкритим враховується злочин, кримінальна справа по якому закінчена розслідуванням і по якій прийнято одне з таких рішень:

а) прокурором затверджено обвинувальний висновок і кримінальна справа направлена до суду в порядку ст. 232 КПК України;

б) особа, яка вчинила злочин, встановлена, але за згодою прокурора на підставі статей 7-2, 8, 9, 10 КПК України кримінальна справа направлена до суду для вирішення питання про звільнення цієї особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, з примиренням обвинуваченого з потерпілим, із застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру, з передачею особи на поруки;

в) особа, яка вчинила злочин, відома і є достатньо доказів, які вказують на вчинення злочину цією особою, але кримінальна справа щодо цієї особи направлена до суду для вирішення питання про звільнення від кримінальної відповідальності згідно з п. 4 ст. 6, 11-1 КПК України, внаслідок акта амністії, якщо він усуває застосування покарання за вчинене діяння чи у зв'язку із закінченням строків давності;

г) кримінальна справа за згодою прокурора направлена до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності на підставі ст. 7 КПК України внаслідок зміни обстановки;

д) кримінальна справа закрита на підставі п. 8 ст. 6 КПК України щодо померлого обвинуваченого;

е) прокурором складено обвинувальний висновок і кримінальна справа направлена до суду відповідно до ст. 430 КПК України.

До числа розкритих злочинів враховується злочин, по якому у звітному

періоді, незалежно від року порушення кримінальної справи, представлені заповнені документи первинного обліку про наслідки розслідування злочину (картка форми 1.1) і на особу, що вчинила злочин (картка форми 2), підписані відповідним прокурором чи його заступником.

Відсоток розкритих злочинів визначається співвідношенням числа розкритих злочинів, помноженого на 100, до суми числа розкритих і нерозкритих злочинів.

18. Нерозкритим є злочин, кримінальна справа по якому зупинена за п. 1 ст. 206 (ст. 207), п. 3 ст. 206 (ст. 209) КПК України (коли місцезнаходження обвинуваченого невідоме або коли не встановлена особа, яка вчинила злочин) у звітному періоді. До числа нерозкритих враховуються злочини, справи по яких вперше зупинені в даному звітному періоді, незалежно від часу порушення кримінальних справ і часу реєстрації даних злочинів.

Крім того, до числа нерозкритих злочинів включаються також злочини, у справах по яких з моменту порушення пройшло більше двох місяців, але не представлено документів первинного обліку про пред'явлення обвинувачення або продовження чи зупинення слідства за нерозшуком або невстановленням осіб, які вчинили злочини, та злочини, за вчинення яких з моменту пред'явлення обвинувачення пройшло більше двох місяців, але не представлено документів первинного обліку про прийняття рішення по кримінальній справі.

Відомості про нерозкриті злочини рахуються обліково-реєстраційними підрозділами на підставі статистичних карток про зупинення слідства за п. 1 ст. 206 (ст. 207), п. 3 ст. 206 (ст. 209) КПК України форм 1.1, 3 з доповненнями даних, зазначених у частині другій цього пункту.

Відсоток злочинів, що залишились нерозкритими у звітному періоді, визначається співвідношенням числа нерозкритих злочинів, помноженого на 100, до суми числа розкритих і нерозкритих злочинів.

Інформаційні підрозділи правоохоронних органів зобов'язані щомісяця робити розрахунки звітних показників про розкриті та нерозкриті злочини відповідно до вимог даної Інструкції.

Злочини, у справах яких досудове слідство зупинено у випадках, коли місцезнаходження обвинуваченого невідоме або коли не встановлено особу, яка вчинила злочин, знімаються з обліку зупинених не в момент відновлення слідства, а лише по закінченій розслідуванням справі та коли до обліково-реєстраційних підрозділів надійшли документи первинного обліку про розкриття злочину (картки форм 1.1, 2).

19. З метою контролю за процесом розкриття злочинів та прийняття відповідних заходів передбачено облік злочинів, по яких особам пред'явлено обвинувачення у їх вчиненні. Облік цих злочинів здійснюється на підставі статистичної картки форми 4. Статистична картка форми 4 заповнюється особою, яка проводить розслідування кримінальної справи, для пред'явлення обвинувачення в порядку ст. 140 КПК України особам, щодо яких винесено постанову про притягнення як обвинуваченого по даному злочину. Картка складається на кожний злочин.

Прокурор (заступник прокурора) підписує картку форми 4 тільки за

умови представлення до прокуратури згідно з вимогами закону копії постанови про пред'явлення особі обвинувачення і коли впевнитися, що дійсно по зареєстрованому злочину пред'явлено обвинувачення у його вчиненні вказаній у картці особі (особам) згідно зі ст. 140 КПК України.

У разі винесення постанови про притягнення особи як обвинуваченої, місце перебування якої не встановлено, статистична картка форми 4 не складається. При зупиненні досудового слідства в таких кримінальних справах на підставі п. 1 ст. 206 (ст. 207) КПК України особа, яка провадить розслідування, зобов'язана скласти картки форм 1.1 і 3.

Зняття з обліку злочинів, по яких особам пред'явлено обвинувачення, здійснюється на підставі карток форм 1.1, 3, коли вона подається у випадках закриття справи за відсутністю події, складу злочинів або інших підстав, які виключають оцінку діяння як злочинного¹). Зупинення за п. 3 ст. 206 (ст. 209) КПК України виключає злочин з числа розкритих.

Ефективність роботи правоохоронних органів з контролю за розкриттям злочинів визначається питомою вагою злочинів, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення у звітному періоді. До числа злочинів, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення, враховуються злочини, по яких у звітному періоді, незалежно від року порушення кримінальної справи, представлені заповнені документи первинного обліку про пред'явлення обвинувачення особам, які їх вчинили (картка форми 4).

Питома вага злочинів, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення у звітному періоді, визначається співвідношенням числа злочинів, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення у звітному періоді, помноженого на 100, до суми числа злочинів, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення у звітному періоді, числа злочинів, кримінальні справи по яких зупинені за п. 1 ст. 206 (ст. 207), п. 3 ст. 206 (ст. 209) КПК України (коли місцезнаходження обвинуваченого невідоме або коли не встановлена особа, яка вчинила злочин) у звітному періоді та числа злочинів, у справах по яких з моменту порушення пройшло більше двох місяців, але не представлено документів первинного обліку про пред'явлення обвинувачення або продовження чи зупинення слідства за нерозшуком або невстановленням осіб, які вчинили злочини.

20. Разом із розкриттям злочинів у звітному періоді визначається результативність роботи правоохоронних органів по розкриттю злочинів минулих років. До категорії нерозкритих злочинів минулих років належать злочини, справи по яких зупинені за п. 1 ст. 206 (ст. 207), п. 3 ст. 206 (ст. 209) КПК України у попередні роки і у звітному періоді не подані документи первинного обліку про їх розкриття.

Відсоток розкриття злочинів минулих років визначається співвідношенням числа злочинів минулих років, кримінальні справи по яких закінчені розслідуванням у звітному періоді, помноженого на 100, до залишку нерозкритих злочинів минулих років на початок звітного періоду за виключенням злочинів минулих років, які зняті з обліку у звітному періоді.

¹ Див. пункт 12 Інструкції про єдиний облік злочинів.

Розділ VIII ПОРЯДОК РЕЄСТРАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ ТА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ЗЛОЧИНИ

21. Злочини реєструються в єдиному журналі обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, на підставі карток на виявлений злочин (форма 1) за порушеними кримінальними справами, справами, направленими прокурором до суду відповідно до ст. 430 КПК та в інших випадках, які зазначені в пункті 7 Інструкції.

Відомості про виявлені злочини коригуються за даними картки про наслідки розслідування злочину (форма 1.1), картки на особу, яка вчинила злочин (форма 2), і картки про рух кримінальної справи (форма 3), а також картки на злочин, за вчинення якого особі пред'явлено обвинувачення (форма 4), довідки про наслідки розгляду кримінальної справи судом (форма 6).

Відомості про осіб, що вчинили злочини, в журнал обліку злочинів заносяться на підставі карток про цих осіб (форма 2). Ці відомості коригуються за даними картки про наслідки розслідування злочину (форма 1.1) та довідки про наслідки розгляду кримінальної справи судом (форма 6).

Дані про рух кримінальних справ записуються в журналі з карток форми 3.

Дані про порушення кримінальних справ і їх рух повинні реєструватися в єдиному журналі обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, не пізніше 24-х годин з моменту надходження відповідних карток.

Управління (відділи) оперативної інформації та інші обліково-реєстраційні підрозділи органів внутрішніх справ для реєстрації кримінальних справ щорічно виділяють районним, транспортним органам внутрішніх справ та оперативним відділам установ виконання покарань, які ведуть розслідування у кримінальних справах, необхідну кількість реєстраційних номерів. У районі кількість виділених номерів з урахуванням обсягу роботи розподіляється між органами внутрішніх справ, податкової міліції та органами прокуратури, про що повідомляється в Управління (відділи, відділення) оперативної інформації.

Слідчий (працівник дізнання) органу внутрішніх справ і податкової міліції одночасно із заповненням картки на виявлений злочин отримує в органи внутрішніх справ порядковий номер справи. Слідчий прокуратури отримує порядковий номер справи, яку прийнято ним до провадження, в прокуратурі.

Справи, що надходять для розслідування із органів прокуратури до органів внутрішніх справ чи податкової міліції або з органів внутрішніх справ чи податкової міліції до органів прокуратури даного району (міста), а також справи, що надійшли за підслідністю по територіальності з

одного району (міста) в інший район (місто) тієї ж області, вдруге не реєструються і закінчуються провадженням за номером первинної реєстрації.

Злочини по кримінальних справах, виділені з інших справ (якщо раніше злочини по цих справах були зняті з обліку), ставляться на облік.

Злочини по кримінальних справах, що надійшли для провадження розслідування з органів прокуратури і внутрішніх справ інших держав за місцем вчинення злочину, органів суду, податкової міліції, Служби безпеки України та військової прокуратури, знімаються з обліку в цих органах і реєструються в територіальних органах внутрішніх справ як вперше порушені справи.

Злочини по кримінальних справах, відновлені для провадження додаткового розслідування, вдруге не реєструються. Не підлягають реєстрації кримінальні справи, що надійшли з інших органів для виконання окремих доручень (допит, очна ставка тощо).

Якщо кримінальні справи об'єднуються в одну справу у зв'язку з тим, що злочини вчинені однією і тією ж особою, то в журналах обліку злочинів робляться відповідні позначки про об'єднання цих справ, але зміни у звітність про кількість зареєстрованих злочинів не вносяться.

У разі пересилки кримінальної справи в іншу область, Автономну Республіку Крим для розслідування за місцем вчинення злочину, Управління (відділ) оперативної інформації або інший обліково-реєстраційний підрозділ надсилає облікові картки та повідомлення про направлення кримінальної справи до відповідного обліково-реєстраційного органу. Останній реєструє цей злочин після з'ясування, чи не був він облікований раніше.

На централізований облік у поточному звітному періоді також повинні ставитись і відображатись у відповідних статистичних звітах усі злочини, кримінальні справи по яких порушені у попередньому звітному році, які надійшли за підслідністю з інших органів, де вони у зв'язку з цим були зняті з обліку. У разі повернення таких справ до того органу, який раніше надсилав справу, злочини повинні бути відновлені на обліку в цьому органі і у тому звітному періоді, коли справу було повернуто.

У разі, коли в кримінальній справі розслідується декілька злочинів, що вчинені на території різних областей, слідчий (працівник дізнання), у провадженні якого знаходиться справа, направляє картки до обліково-реєстраційного підрозділу органів внутрішніх справ для обліку злочинів за місцем їх вчинення (де вони обліковуються незалежно від будь-якої місцевої нумерації кримінальних справ).

При реєстрації злочинів у кримінальній справі прокуратури в журналі обліку проставляється номер справи з додаванням літер «ПР», а у кримінальній справі податкової міліції – «ПМ».

Додатково виявлені у процесі розслідування злочини реєструються в журналі із зазначенням наступного порядкового номера запису та номера справи, за якою вони виявлені. У журналі цей додатковий злочин позначається літерами «ДВ».

При заповненні картки на додатково виявлений злочин слід мати на увазі, що додатково вважається картка, складена на виявлений у процесі розслідування у цій справі інший, раніше не зареєстрований злочин, якщо їх розслідування об'єднано в одну справу.

Установлені єдині документи первинного обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, що вчинили злочини (статистичні картки форм 1, 1.1, 1.2, 2, 3, 4 та довідки ф. 6), призначені для автоматизованої обробки на ЕОМ.

Обліково-реєстраційні підрозділи, за погодженням з прокуратурами Автономної Республіки Крим, областей, міст, інших прирівняних до них прокурорів, при обробці статистичної інформації можуть використовувати засоби ЕОМ для ведення єдиних журналів обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, та контрольних журналів на магнітних носіях. В кінці звітної періоду ця інформація роздруковується і зберігається в окремій справі працівника з обліково-реєстраційної та статистичної роботи.

Документи первинного обліку злочинів зберігаються в обліково-реєстраційних підрозділах органів внутрішніх справ впродовж одного року після складання на їх підставі статистичної звітності про злочинність та даних щодо осіб, які вчинили злочини, за умови, що по справах, які направлені до суду, надійшли довідки за формою 6, та по закритих кримінальних справах при їх наявності в архівах інформаційного підрозділу.

Документи первинного обліку про злочини, по яких кримінальні справи зупинені за п. 1 ст. 206 (ст. 207), п. 3 ст. 206 (ст. 209) КПК, знищенню не підлягають, і вони зберігаються до закінчення кримінальної справи.

Реєстрація злочинів, осіб, що їх вчинили, кримінальних справ в органах внутрішніх справ на транспорті, обліково-довідкових підрозділах обласних управлінь Служби безпеки України, військових прокуратурах регіонів проводиться у тому ж порядку, як і в міськрайорганах внутрішніх справ.

Розділ IX

ПРАВИЛА СКЛАДАННЯ І ПОДАННЯ ДОКУМЕНТІВ ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ

22. За прийнятими рішеннями про виявлені злочини і осіб, які їх вчинили, заповнені статистичні картки форм 1, 1.1, 1.2, 2, 3, 4 підписуються: слідчими (у справах, що розслідуються слідчими органів внутрішніх справ та податкової міліції), начальниками органів внутрішніх справ та податкової міліції (у справах, що розслідуються дізнавачами); прокурорами або їх заступниками. У справах, що розслідуються слідчими прокуратури, картки підписують слідчий та прокурор. Такий же порядок під-

пису статистичних карток відноситься і до Служби безпеки України, військових прокуратур.

23. Заповнення карток на виявлений злочин та інших документів первинного обліку повинно провадитися розбірливо, без скорочень. Прізвище, ім'я та по батькові особи, яка вчинила злочин, записуються друкованими літерами. Прізвище осіб, які підписують картку, повинні вказуватися повністю і чітко.

Відповіді на поставлені в облікових документах запитання повинні чітко відповідати наявним матеріалам і ясно відображати суть справи. Виправлення і дописування в облікових документах обумовлюються особами, які їх підписали.

У числі осіб, які раніше вчиняли злочини, обліковуються всі особи, які раніше скоїли злочини, незалежно від того, були вони засуджені чи звільнялись від кримінальної відповідальності за nereабілітуючих підстав (статті 7, 7-2, 8, 9, 10 КПК України), а також незалежно від того, погашена чи знята з них судимість, або закривалась щодо них справа у зв'язку із застосуванням акта амністії та із закінченням строків давності (п. 4 ст. 6, 11-1 КПК України).

З цієї категорії виділяються особи, щодо яких, згідно із законом, судимість не знята і не погашена.

Прокурор, слідчий прокуратури, слідчі і працівники дізнання органів внутрішніх справ, податкової міліції після прийняття рішення про злочин, особу, яка його вчинила, чи рішення по кримінальній справі, повинні негайно скласти документи первинного обліку за формами 1, 1.1, 1.2, 2, 3, 4 і особисто їх підписати. Після заповнення розділів картки начальником органу внутрішніх справ, податкової міліції і підписання ним картки, реєстрації злочину в єдиному журналі обліку, слідчі і працівники органу дізнання впродовж доби повинні подати ці картки прокурору для підписання разом з кримінальною справою.

Картки, які заповнені прокурором, підписуються тільки ним.

Прокурори або їх заступники при отриманні статистичних карток (документів первинного обліку) повинні перевірити відповідність даних у картках процесуальним документам справи і підписати ці картки при наявності копій процесуальних документів, котрі залишити в прокуратурі.

Підписані прокурором або його заступником документи первинного обліку передаються негайно після підписання безпосередньо працівнику з обліково-реєстраційної та статистичної роботи міськрайліноргану внутрішніх справ під підпис у спеціальному журналі (форма журналу для органів прокуратури встановлена вказівкою Генпрокуратури України від 30.09.92 р. № 11-40).

Якщо прокурор не погоджується з прийнятим слідчим або органом дізнання рішенням по справі, то він документи первинного обліку не підписує.

Працівник з обліково-реєстраційної та статистичної роботи міськрайліноргану внутрішніх справ після одержання в прокуратурі документів

первинного обліку повинен зробити в них необхідні відмітки, внести записи до єдиного журналу обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які їх вчинили (або перевірити ці записи, якщо вони були внесені раніше) і впродовж доби направити картки безпосередньо до обліково-реєстраційного підрозділу органів внутрішніх справ.

Якщо міськрайлінорган внутрішніх справ знаходиться у тому ж місці, де й обліково-реєстраційний підрозділ, то документи первинного обліку передаються працівником з обліково-реєстраційної та статистичної роботи міськрайліноргану внутрішніх справ до обліково-реєстраційного підрозділу особисто під підпис у спеціальному реєстрі, в якому повинні бути зазначені: назва картки, номер справи та дата одержання карток працівником УОІ (ВОІ).

Якщо міськрайлінорган внутрішніх справ і обліково-реєстраційний підрозділ розміщені в різних населених пунктах, то працівник з обліково-реєстраційної та статистичної роботи може надіслати документи первинного обліку керівнику обліково-реєстраційного підрозділу поштою з супровідним листом, в якому зазначаються ті ж самі реквізити, що й у реєстрі.

Реєстри та копії супровідних листів зберігаються у діловодстві працівника з обліково-реєстраційної та статистичної роботи міськрайлінорганів внутрішніх справ на протязі одного року після складання річних звітів.

Працівнику з обліково-реєстраційної та статистичної роботи міськрайліноргану внутрішніх справ забороняється передавати будь-кому підписані прокурором картки для внесення в них змін чи доповнень без відома прокурора. Скасувати облік картки може лише той прокурор, який її підписав, або прокурор вищого рівня. Обліково-реєстраційні підрозділи органів внутрішніх справ зобов'язані негайно обліковувати всі документи первинного обліку, що надійшли.

У разі відсутності підпису прокурора чи неможливості врахувати картку у зв'язку з неналежним її оформленням вона повертається для оформлення через відповідного прокурора із забезпеченням контролю за її поверненням до УОІ (ВОІ).

Такий же порядок руху документів первинного обліку для інших правоохоронних органів, які зазначені в цій Інструкції.

Забезпечення органів прокуратури і внутрішніх справ бланками обліково-реєстраційних документів покладається на МВС України. Інші правоохоронні органи забезпечують підлеглі органи обліковою документацією самостійно.

Розділ X

КОНТРОЛЬ ТА НАГЛЯД

24. Начальники міськрайлінорганів внутрішніх справ, податкової міліції та начальники слідчих підрозділів органів внутрішніх справ, податкової міліції усіх рівнів, а також міські, районні, міжрайонні, інші

прирівняні до них прокуратури, начальники слідчих підрозділів прокуратур областей, інших прирівняних до них прокуратур, начальники слідчих відділів, управлінь прокуратур областей, Автономної Республіки Крим та інших спеціалізованих прокуратур відповідають за забезпечення своєчасного, точного і повного складання та надання реєстраційних документів, а також за стан державного і відомчого обліку злочинів.

Районні, міські та інші прокурори на правах районних здійснюють нагляд за тим, щоб жоден злочин, про який відомо прокуратурі і органам розслідування, не залишився не зареєстрованим.

25. Прокурори, начальники ГУМВС, УМВС, УМВСТ, начальники слідчих підрозділів та органів дізнання Служби безпеки України, податкової міліції зобов'язані забезпечити чітке виконання цієї Інструкції підлеглими їм органами і посадовими особами, вживати належних заходів до усунення порушень обліково-реєстраційної дисципліни та притягувати до відповідальності посадових осіб, які винні в приховуванні від обліку злочинів та перекручуванні звітних даних.

Начальники обліково-реєстраційних підрозділів несуть персональну відповідальність за повноту і своєчасність відображення в державній звітності про злочинність показників, які мають місце в надісланих реєстраційних документах.

26. Працівники органів прокуратури, внутрішніх справ, податкової міліції, органів Служби безпеки, на яких покладена робота з реєстрації, зобов'язані:

- контролювати своєчасність надання слідчими і працівниками органів дізнання реєстраційних документів;
- перевіряти правильність їх складання і направляти у визначені терміни до відповідних обліково-реєстраційних підрозділів;
- інформувати начальника відповідного суб'єкта реєстрації і обліку злочинів про виявлені порушення в реєстраційно-обліковій роботі.

Відповідальність за повноту і достовірність заповнення реєстраційних документів, а також за своєчасність їх направлення до обліково-реєстраційних підрозділів покладається на керівників суб'єктів обліку.

27. Документи первинного обліку, передбачені цією Інструкцією, підлягають пред'явленню прокурору на першу його вимогу. Реєстраційні документи, які надані прокурору для перевірки повноти та достовірності відомостей, що містяться у них, повинні повертатися до обліково-реєстраційних підрозділів правоохоронних органів у десятиденний термін.

ІНСТРУКЦІЯ

про порядок заповнення та подання документів первинного обліку злочинів, осіб, які їх вчинили, руху кримінальних справ

(Витяг)

Затверджено наказом Генеральної прокуратури України
від 26 березня 2002 р. № 20, Міністерства внутрішніх справ України
від 26 березня 2002 р. № 84, Служби безпеки України від 26 березня 2002 р.
№ 293, Державної податкової адміністрації України від 26 березня 2002 р.
№ 126, Міністерства юстиції України від 26 березня 2002 р. № 18/5

І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Облік злочинів, осіб, які їх вчинили, кримінальних справ в органах прокуратури (включаючи і військові прокуратури), внутрішніх справ, податкової міліції та Служби безпеки України¹) здійснюється на підставі таких облікових документів:

- статистична картка на виявлений злочин (форма 1);
- статистична картка про наслідки розслідування злочину (форма 1.1);
- статистична картка про результати відшкодування матеріальних збитків та вилучення предметів злочинної діяльності (форма 1.2);
- статистична картка на особу, яка вчинила злочин (форма 2);
- статистична картка про рух кримінальної справи (форма 3);
- статистична картка на злочин, за вчинення якого особі пред'явлено обвинувачення (форма 4);
- єдиний журнал обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини.

Система показників у перелічених обліково-реєстраційних документах побудована на кримінально-правовій основі і спрямована на зміцнення законності при здійсненні обліку злочинів та їх розкриття.

Забороняється вносити в зазначені документи первинного обліку будь-які доповнення та зміни, оскільки вони єдині для всіх органів про-

¹ Далі органи внутрішніх справ, податкової міліції та Служби безпеки України будуть іменуватися «правоохоронні органи», якщо інше не обумовлене в тексті.

куратури та правоохоронних органів і можуть змінюватися і доповнюватися тільки за узгодженням з Генеральною прокуратурою України.

При заповненні документів первинного обліку (статистичних карток, журналів, довідок) належить керуватися правилами реєстрації і обліку злочинів та осіб, які їх вчинили, викладеними в Інструкції про єдиний облік злочинів, та положеннями, які вказані в даній Інструкції.

2. На кожний злочин, особу, яка його вчинила, кримінальну справу, що підлягають обліку, прокурор, слідчий прокуратури або правоохоронних органів¹), а також працівник органу дізнання, які винесли постанову про порушення кримінальної справи чи інший процесуальний документ про прийняте рішення по суті, складають документи первинного обліку за формами 1, 1.1, 1.2, 2, 3, 4 та особисто їх підписують.

Тільки у випадках, коли справа порушена судом з направленням її для провадження досудового слідства або дізнання, а також, коли справа надійшла із Служби безпеки України, підрозділів податкової міліції, військової прокуратури або навпаки для подальшого розслідування, картку на виявлений злочин форми 1 заповнює і подає слідчий або працівник органу дізнання, який прийняв справу до свого провадження.

Статистичні картки заповнюються негайно після прийняття рішення по вчиненому злочину та особі, яка його вчинила, відповідно до чинного законодавства.

Заповнені і підписані слідчим (працівником дізнання) картки підписуються також прокурором або його заступником і тільки після цього можуть передаватися в прокуратурі працівнику правоохоронного органу, на якого покладена обліково-реєстраційна та статистична робота²).

Слідчі після заповнення карток разом із кримінальною справою подають їх прокурору.

Працівник дізнання після заповнення і підпису карток подає їх начальнику правоохоронного органу для заповнення ним свого розділу, перевірки достовірності та повноти відображення в них відповідних відомостей і підписання, а потім разом із кримінальною справою подає їх прокуророві.

Документи первинного обліку, складені слідчим, перевірки і підписання начальником правоохоронного органу не потребують. Він заповнює і підписує тільки свій розділ цих облікових документів.

Картки, заповнені прокурором, підписуються тільки прокурором. Слідчі та працівники дізнання продовж після прийняття рішення про злочин, особу, яка його вчинила, чи рішення по кримінальній справі повинні представити прокурору для підписання картки первинного обліку разом із кримінальною справою та копіями процесуальних документів відповідно до чинного законодавства.

Прокурори підписують картки після перевірки відповідності їх матеріалам кримінальних справ і при наявності поданих до прокуратури,

¹ Далі слідчі прокуратури і правоохоронних органів будуть іменуватися «слідчі», якщо інше не обумовлене в тексті.

² Далі – працівник з обліково-статистичної роботи.

передбачених законом, копій процесуальних документів. Якщо картки подаються без цих документів, прокурори зобов'язані вжити заходи для усунення порушень закону. При підписанні карток прокурори повинні перевірити відповідність даних у картках матеріалам кримінальної справи.

Підписані прокурором картки негайно передаються в прокуратурі безпосередньо працівнику з обліково-реєстраційної роботи.

Працівник з обліково-статистичної роботи зобов'язаний перевірити в картках правильність дублювання відомостей відповідних пунктів цифровими індексами, які розміщені в графоклітках з правого боку карток, та правильність заповнення даних, які відмічаються в картках за довідниками, зробити відповідні відмітки в документах первинного обліку. Протягом 24-х годин з моменту одержання карток у прокуратурі працівник з обліково-статистичної роботи повинен зробити в єдиному журналі обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини¹), необхідні записи і направити облікові документи безпосередньо до обліково-реєстраційного підрозділу.

Обліково-реєстраційні підрозділи зобов'язані негайно врахувати всі надіслані і підписані прокурором документи первинного обліку і не мають права відкладати постановку на облік або виключати їх з обліку. У разі відсутності підпису прокурора або його заступника чи неможливості врахувати картку в зв'язку з неналежним її оформленням вона повертається для дооформлення через відповідного прокурора, із забезпеченням контролю за її поверненням. В обліково-реєстраційних підрозділах повинен бути запроваджений облік карток, повернутих для дооформлення. Відмінити облік карток може тільки прокурор, який їх підписав, або прокурор вищого рівня.

3. Усі вміщені в документах первинного обліку інформаційні показники і уточнюючі їх додаткові дані необхідні для реєстрації, обліку злочинів і осіб, які їх вчинили, а також для подальшого складання статистичної звітності правоохоронними органами про злочинність і заходів боротьби з нею, є пронумерованими.

У пронумерованих пунктах карток необхідні відомості або вписуються, або підкреслюються, а в розміщених з правого боку графоклітках, там, де це необхідно, дублюються цифровими індексами.

4. Статистичні картки залежно від форми складаються з розділів: форми 1 з 2-х, форми 1.1 з 3-х, форми 1.2 з 2-х, форми 2 з 3-х, форми 3 з 2-х, форми 4 з 3-х розділів.

Розділ 1 усіх карток заповнюється у відповідних пунктах працівником з обліково-статистичної роботи правоохоронного органу і працівником обліково-реєстраційного підрозділу.

Пункти 1, 2 і розділ 2 усіх карток заповнюються прокурорами, слідчими або працівниками дізнання на підставі фактичних даних, які містяться у кримінальній справі.

Розділ 3 карток форми 1.1, 2, 4, у тому числі і у справах органів про-

¹ Далі – журнал обліку злочинів.

куратори, заповнюється начальником правоохоронного органу на підставі необхідної інформації про конкретний злочин, яка знаходиться в його розпорядженні.

У розділі 2 статистичних карток пункти, які відмічаються за довідниками, також заповнюються особою, яка веде розслідування справи або вирішила матеріал.

У картках форм 1.1, 2 передбачені пункти, в які вносяться дані про військовослужбовців, оскільки кримінальні справи по обвинуваченню осіб у вчиненні за участю військовослужбовця за межами військової частини одного або кількох злочинів, що не є військовими, розслідуються за підслідністю територіальними слідчими органами¹).

Кожний розділ обліково-реєстраційних документів підписується особою, яка його заповнила.

Порядок відображення в обліково-реєстраційних документах необхідних шифрів і цифрових індексів встановлюється у типовій програмі математичного забезпечення їх обробки.

5. При заповненні документів первинного обліку відповіді на поставлені питання повинні точно відповідати наявним матеріалам і ясно відображати суть справи. Дописування і виправлення в картках здійснюються особами, які їх підписали.

Необхідні записи в них повинні виконуватись ручкою, розбірливо і без скорочень. При цьому прізвище, ім'я та по батькові особи, яка вчинила злочин, записуються друкованими літерами.

Прізвища осіб, які підписали документи первинного обліку, повинні вказуватись повністю і чітко.

6. Для здійснення належного нагляду за достовірністю обліку злочинів і своєчасним поданням документів первинного обліку у всіх органах прокуратури повинен бути заведений журнал обліку статистичних карток, підписаних прокурором. До журналу необхідно вносити такі дані: дата порушення справи, у т. ч. відповідно до ст. 430 КПК України, номер справи, прізвище слідчого чи особи, яка провадила дізнання, дата надходження картки від слідчого (дізнавача) і дата передачі картки працівнику з обліково-статистичної роботи під підпис²).

Працівник з обліково-статистичної роботи правоохоронного органу одержує в канцеляріях прокуратур усі картки (слідчих прокуратури, слідчих і працівників дізнання), підписані прокурором, під підпис у вказаному журналі.

Після одержання в прокуратурі документів первинного обліку працівник з обліково-статистичної роботи заповнює в них необхідні позначки у розділі 1, на підставі карток робить усі необхідні записи в журналі обліку злочинів і протягом 24 годин направляє їх безпосередньо до обліково-реєстраційного підрозділу.

¹ Див. наказ Генпрокурора України від 5 серпня 1994 року № 16 «Про підслідність кримінальних справ військовим прокурорам».

² Вказівка Генпрокуратури України від 30 вересня 1992 року № 11-40.

При цьому, якщо правоохоронний орган знаходиться у тому ж самому місті, де і обліково-реєстраційний підрозділ, документи первинного обліку здаються працівником з обліково-статистичної роботи органу особисто до обліково-реєстраційного підрозділу під підпис у реєстрі, у якому вказується: назва картки, номер справи та дата одержання карток.

Якщо правоохоронний орган і обліково-реєстраційний підрозділ знаходяться в різних населених пунктах, документи первинного обліку можуть направлятися працівником з обліково-статистичної роботи органу начальнику обліково-реєстраційного підрозділу поштою із супровідним листом, в якому вказуються ті ж реквізити, що в реєстрі.

Реєстри і копії супровідних листів зберігаються у діловодстві працівника з обліково-статистичної роботи.

7. Документи первинного обліку підлягають зберіганню в обліково-реєстраційних підрозділах упродовж одного року після складання на їх підставі статистичної звітності про злочини і осіб, які вчинили злочини, при умові, що по справах, які направлені до суду, в обліково-реєстраційний підрозділ надійшла із суду довідка про наслідки розгляду кримінальної справи судом (форма б) та по закритих кримінальних справах, при їх наявності в архівах інформаційних підрозділів.

Документи первинного обліку про злочини, по яких справи зупинені за пунктами 1, 3 ст. 206 КПК, не знищуються, а зберігаються у спеціальній картотеці обліково-реєстраційного підрозділу до розкриття злочину або закриття справи на підставі, що виключає кваліфікацію діяння як злочину.

II. ПОРЯДОК ЗАПОВНЕННЯ ТА ПОДАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ КАРТКИ НА ВИЯВЛЕНИЙ ЗЛОЧИН (ФОРМА 1)

8. Статистична картка на виявлений злочин за формою 1 є підставою для реєстрації і взяття на облік за територіальним принципом кожного злочину, що став у звітному періоді відомим прокурору, слідчому або працівнику дізнання, незалежно від того, коли цей злочин мав місце і встановлені чи не встановлені особи, які його вчинили.

Злочин вважається облікованим, коли його поставлено на централізований облік в обліково-реєстраційному підрозділі і включено до статистичної звітності.

Для забезпечення повноти і достовірності реєстрації та обліку конкретних злочинів при складанні картки форми 1 необхідно керуватися положеннями, викладеними в Інструкції про єдиний облік злочинів.

Картка форми 1 може бути основною і додатковою. Основною є картка, що складається на виявлений злочин уперше. Додатковою є картка, яка складається з метою внесення в облік і звітність необхідних змін про раніше вчинений злочин та його наслідки. Додатковою слід вважати також картку, яка складається на виявлений у ході розслідування за основною справою інший, раніше не зареєстрований злочин, якщо розслідування об'єднано в одній справі.

8.1. ОСНОВНА КАРТКА СКЛАДАЄТЬСЯ У ВИПАДКАХ:

8.1.1. Порушення кримінальної справи.

8.1.2. Направлення справи прокурором відповідно до ст. 430 КПК України.

8.1.3. Звільнення особи, що вчинила злочин, при направленні справи (матеріалу) до суду від кримінальної відповідальності внаслідок акта амністії.

8.1.4. Прийняття до провадження кримінальної справи, порушеної судом, а також справи, що надійшла зі Служби безпеки України, підрозділів податкової міліції і військової прокуратури або навпаки.

8.1.5. Прийняття до провадження кримінальної справи, що надійшла в установленому законом порядку за територіальною підслідністю з органів прокуратури або внутрішніх справ інших областей, Автономної Республіки Крим, інших держав, за місцем вчинення злочину або УМВС на транспорті, якщо злочин, що розслідується у даному звітному періоді, раніше не був зареєстрований і поставлений на облік.

8.1.6. Виділення справи про злочин з іншої кримінальної справи.

8.2. ДОДАТКОВА КАРТКА СКЛАДАЄТЬСЯ У ВИПАДКАХ:

8.2.1. Приєднання до розслідуваної справи іншої справи або матеріалу про інший, раніше не зареєстрований злочин.

8.2.2. Виявлення у ході розслідування справи про основний злочин додаткового, раніше не зареєстрованого злочину, якщо розслідування об'єднано в одній справі.

8.2.3. Поновлення провадження за раніше закритою кримінальною справою із зняттям злочину з обліку.

8.2.4. Перекваліфікації при розслідуванні вчиненого діяння з менш тяжкого на більш тяжкий злочин і з більш тяжкого на менш тяжкий злочин.

8.2.5. Необхідності повного відображення у звітності числа осіб, які загинули в результаті вчиненого злочину, якщо хто-небудь із потерпілих помер у процесі розслідування кримінальної справи, після її порушення.

Примітка. Якщо особою вчинено декілька злочинів, які складають реальну сукупність, кожне з яких підлягає обліку, то складається основна та додаткова картки.

В основній картці вказується кваліфікація основного злочину. При одночасному складанні основних та додаткових карток основним враховується найбільш тяжкий злочин.

У додаткових картках вказується кваліфікація інших злочинів, які складають реальну сукупність, за якою враховуються ці злочини.

Наприклад. При умисному вбивстві, поєднаному із звалтуванням, складається основна картка, в якій вказується кваліфікація за ст. 115, п. 10 КК України, і за цією картою враховується умисне вбивство та додаткова картка, в якій вказується кваліфікація за ст. 152, ч. 4 КК України, і за цією картою враховується звалтування.

9. Якщо кримінальні справи об'єднуються в одну справу в зв'язку з тим, що злочини вчинені однією особою, то в журналах обліку злочинів

робляться відповідні позначки про об'єднання цих справ, але зміни в звітність про кількість зареєстрованих злочинів не вносяться.

Якщо кримінальні справи надходять для провадження розслідування з правоохоронних органів в органи прокуратури або з органів прокуратури в правоохоронні органи одного і того ж району (міста), а також якщо справи надійшли за підслідністю з одного району (міста) у інший район (місто) тієї ж області або Автономної Республіки Крим, то виявлені в них злочини повторно не реєструються і справи про ці злочини закінчуються розслідуванням за номерами первинної реєстрації.

Якщо кримінальні справи пересилаються в іншу область, Автономну Республіку Крим або іншу державу для розслідування за місцем вчинення злочину, обліково-реєстраційний підрозділ пересилає документи первинного обліку та повідомлення про направлення кримінальної справи в обліково-реєстраційний підрозділ правоохоронного органу цієї області, міста, Автономної Республіки Крим. Останній ставить на облік ці злочини після з'ясування, чи не були вони зареєстровані раніше.

На централізований облік у поточному звітному періоді повинні також ставитися і відображатися у відповідних статистичних звітах усі злочини, за якими були порушені у попередньому звітному році кримінальні справи, що надійшли за підслідністю з інших органів, де вони в зв'язку з цим були зняті з обліку, а в разі повернення таких справ у той орган, який раніше пересилав справу, злочини повинні відновлюватися на обліку в цьому органі в той звітний період, коли справа повернулася назад.

Злочин, справа про який направляється за територіальною підслідністю, може бути знятий з обліку тільки після того, як відповідним прокурором буде прийнято рішення про направлення кримінальної справи для подальшого розслідування за місцем вчинення злочину.

Злочин може бути знятий з обліку, якщо справа про нього направляється:

а) з України в іншу державу – після одержання на передачу справи згоди прокурора.

б) з однієї області, Автономної Республіки Крим або з однієї ділянки обслуговування транспортним органом (в межах України) до іншої, а також в територіальний орган та навпаки – після одержання згоди на передачу справи прокурора області, міста, Автономної Республіки Крим.

в) з одного району в інший (в межах області, Автономної Республіки Крим, однієї ділянки обслуговування транспортним органом) після одержання на передачу справи згоди прокурора району, міста. При цьому треба мати на увазі, що коли в одній області або Автономній Республіці Крим злочин знімається з обліку в кінці звітного періоду і виключається із статистичного звіту за рік як зареєстрований у зв'язку з направленням кримінальної справи про нього за територіальною підслідністю, то в іншій області або Автономній Республіці Крим цей же злочин після надходження кримінальної справи про нього і прийняття його слідчим (органом дізнання) до провадження на початку наступного року не може бути

віднесений до злочинів минулих років, а повинен бути зареєстрований і відображений у статистичній звітності поточного звітного періоду.

Якщо по кримінальній справі розслідується декілька злочинів, вчинених на території різних регіонів, слідчий або працівник дізнання, в провадженні якого знаходиться справа, направляє картки в обліково-реєстраційні підрозділи органів відповідних областей, міст, Автономної Республіки Крим для постановки злочинів на облік за місцем їх вчинення, де вони становляться на облік незалежно від місцевої нумерації кримінальних справ.

10. У пунктах 10 і 12 картки зазначається дата (день і час) вчинення злочину, коротко вказується подія злочину, місце і спосіб його вчинення, характерні особливості та інші суттєві обставини, прізвища та ініціали потерпілих, наслідки злочину, дані осіб, що вчинили злочин.

У пункті 8 картки повинні зазначатися відомості про попередження злочину. При цьому треба мати на увазі, що ці відомості вказуються тільки при наявності незакінченого злочину.

Попередженими безпосередньо правоохоронними органами слід вважати ті злочини, про підготовку до вчинення яких було заздалегідь відомо із показань обвинувачених, затриманих, свідків, із заяв громадян, повідомлень посадових осіб підприємств, установ та організацій або особистого спостереження працівників цих органів, і коли в результаті проведення ними оперативних та інших заходів злочинці були затримані при готуванні або замаху на вчинення цього злочину, або поставлені в умови, які виключали можливість доведення злочину до кінця.

Попередженими за ініціативою правоохоронних органів слід вважати й ті злочини, вчинення яких не було допущено представниками громадськості за пропозиціями (проханнями, рекомендаціями) працівників цих органів.

Не підлягають обліку в числі попереджених злочинів діяння, які не містять у собі ознак готування чи замаху на злочин, зазначених у статтях 14, 15 КК України.

У пункті 22 картки зазначається облік злочинів, вчинених у громадських місцях та на вулицях.

Відомості про потерпілих відмічаються в картці форми 1 розділу 2 в пунктах 32–39. Підставою для заповнення розділу 2 картки форми 1 є постанова у кримінальній справі про визнання особи, якій злочином заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду потерпілою (ст. 49 КПК України).

У пункті 32 показується загальна кількість потерпілих.

Якщо відносно одного потерпілого вчинено два або більше злочинів, об'єднаних у одній кримінальній справі, то облік потерпілого здійснюється один раз в картці за злочином, який передбачає більшу міру покарання.

Відомості про виявлені злочини можуть коригуватися також за даними статистичних карток форми 1.1 про наслідки розслідування злочину, форми 2 на особу, яка вчинила злочин, форми 3 про рух кримінальної

справи, форми 4 на злочин, за вчинення якого особі пред'явлено обвинувачення, а також довідки про наслідки розгляду кримінальної справи судом (форма 6).

ІІІ. ПОРЯДОК ЗАПОВНЕННЯ ТА ПОДАВАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ КАРТКИ НА ЗЛОЧИН, ЗА ВЧИНЕННЯ ЯКОГО ОСОБІ ПРЕД'ЯВЛЕНО ОБВИНУВАЧЕННЯ (ФОРМА 4)

11. Облік злочинів, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення, здійснюється на підставі статистичної картки форми 4. Картка заповнюється особою, яка провадить розслідування кримінальної справи, після пред'явлення обвинувачення в порядку ст. 140 КПК України особі (особам), щодо якої винесено постанову про притягнення як обвинуваченого за даними злочинами. Картка складається на кожний злочин.

До обліку приймаються тільки ті злочини, за вчинення яких особам пред'явлено обвинувачення, що вказано в постанові про притягнення як обвинуваченого. Тому винесення тільки постанови без пред'явлення особі обвинувачення в порядку ст. 140 КПК ще не дає підстав для складання статистичної картки форми 4.

У разі винесення постанови про притягнення особи як обвинуваченої, місце перебування якої не встановлено, статистична картка форми 4 не складається. При зупиненні досудового слідства по таких справах на підставі п. 1 ст. 206 КПК України особа, яка провадить розслідування, зобов'язана скласти картки форм 1.1 і 3.

Статистичну картку форми 4 підписує прокурор (заступник прокурора) за умови представлення до прокуратури згідно зі ст. 132 КПК України копії постанови про пред'явлення особі обвинувачення та коли впевниться, що дійсно за злочином пред'явлено обвинувачення у його вчиненні вказаній в картці особі (особам).

Прокурор або його заступник, крім підпису на статистичній картці форми 4, повинен ставити печатку прокуратури «Для пакетів». Обліково-реєстраційні підрозділи правоохоронних органів зобов'язані прийняти для обліку статистичні картки форми 4 тільки з розбірливим підписом прокурора або його заступника і печаткою прокуратури «Для пакетів». У разі неналежного оформлення картки форми 4 або з нерозбірливим підписом прокурора (заступника прокурора) необхідно з'ясувати у відповідній прокуратурі її достовірність.

Зняття з обліку злочинів, за якими особам пред'явлено обвинувачення, здійснюється на підставі статистичних карток форм 1.1, 3, коли вона подається у випадках закриття справи за відсутністю події, складу злочину або за інших підстав, що виключають оцінку діяння як злочинного¹⁾, а також зупинення за п. 3 ст. 206 КПК України.

¹ Див. пункт 12 Інструкції про єдиний облік злочинів.

ІV. ПОРЯДОК ЗАПОВНЕННЯ ТА ПОДАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ КАРТКИ ПРО НАСЛІДКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНУ (ФОРМА 1.1)

12. Статистична картка про наслідки розслідування злочину (форма 1.1) є підставою для відображення в обліку і звітності відомостей про наслідки розслідування злочинів:

- для обліку злочину, коли вона подається по закінченій розслідуванням справі, одночасно із статкарткою форми 2 на особу, яка вчинила злочин;
- для обліку злочину, коли вона подається у разі винесення постанови про зупинення слідства за нерозшуком або невстановленням особи, яка підлягає притягненню як обвинувачений та захворюванням обвинуваченого;
- для зняття злочину з обліку, коли вона подається у разі закриття справи за відсутністю події, складу злочину або за інших підстав, що включають оцінку діяння як злочинного.

Статистична картка форми 1. 1 може бути тільки основною.

Картки форми 1.1 на злочини у багатоепізодних кримінальних справах складаються на кожний зареєстрований у ній злочин із зазначенням у пункті 4 порядкового номера злочину у справі. По об'єднаних кримінальних справах картки складаються на кожний злочин у такій справі і за тим номером справи, яка була приєднана до тієї, що розслідується.

Для відображення в обліку і статистичній звітності даних про закінчені провадження злочини у картці форми 1.1 робляться відповідні позначки в одному із пунктів з 18.01 по 18.10 з одночасним поданням картки форми 2 на особу, яка вчинила злочин.

Відомості про злочини, кримінальні справи по яких зупинені за пунктами 1, 2, 3 ст. 206 КПК України (коли місцезнаходження обвинуваченого невідоме або коли не встановлена особа, яка вчинила злочин, або коли психічне, інше тяжке захворювання обвинуваченого перешкоджає закінченню провадження у справі), формуються на підставі карток первинного обліку злочинів форми 1.1.

При винесенні постанови про зупинення слідства за вказаними підставами особа, яка веде розслідування кримінальної справи, в той же день складає і підписує статистичні картки форми 1.1 і 3, в яких відображають відповідні дані про прийняте рішення щодо злочину у справі.

Упродовж доби картки форми 1.1 і 3 про зупинення слідства на підставі пунктів 1, 2, 3 ст. 206 КПК повинні бути представлені прокурору для підписання і передачі їх працівнику обліково-статистичної роботи. У числі зупинених враховується злочин, справу за яким вперше зупинено в даному звітному періоді, незалежно від часу порушення кримінальної справи і часу реєстрації даного злочину.

Для відображення в обліку і статистичній звітності даних про зупинені злочини у картці за формою 1.1 робляться відповідні позначки в пунктах 18.27 або 18.28, або 18.29 з одночасним поданням картки форми 3 про прийняте рішення по кримінальній справі.

Для відображення в обліку і статистичній звітності знятого злочину з

обліку за відсутністю події, складу злочину або з інших підстав, зазначених у законі, в картці форми 1.1 робляться відповідні позначки в одному з пунктів 18.11 – 18.22 або 18.23.

13. У пункті 13 картки форми 1.1 та у пункті 37 картки форми 2 зазначається облік злочинів, вчинених у стані алкогольного, наркотичного, психотропного або токсичного сп'яніння.

Злочином, учиненим у стані алкогольного, наркотичного, психотропного або іншого токсичного сп'яніння, слід вважати:

а) коли особа, яка вчинила злочин, затримана безпосередньо на місці його скоєння або неподалік, у встановлений термін була піддана медичному огляду і є висновок медичної установи про стан сп'яніння;

б) коли це підтверджується матеріалами розслідування кримінальної справи.

V. ПОРЯДОК ЗАПОВНЕННЯ ТА ПОДАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ КАРТКИ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ВІДШКОДУВАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗБИТКІВ ТА ВИЛУЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (ФОРМА 1.2)

14. Відомості про матеріальні збитки та їх відшкодування, вилучення предметів злочинної діяльності відображаються в статистичній картці форми 1.2 всіма органами розслідування щодо кожного злочину, за наслідками якого заподіяні матеріальні збитки або вилучені предмети злочинної діяльності за справами, закінченими розслідуванням, направленими до суду відповідно до статей 232, 430 КПК України та направленими до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності за п. 4 ст. 6, статей 7, 7-2, 8, 9, 10, 11-1 КПК України або закриття справи щодо померлого обвинуваченого на підставі п. 8 ст. 6 КПК України.

Статистична картка форми 1.2 виставляється як додаток до статистичної картки форми 1.1.

VI. ПОРЯДОК ЗАПОВНЕННЯ ТА ПОДАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ КАРТКИ НА ОСОБУ, ЯКА ВЧИНИЛА ЗЛОЧИН (ФОРМА 2)

15. Статистична картка на особу, яка вчинила злочин, форми 2 є підставою для реєстрації і постановки на облік таких осіб і відображення у статистичній звітності показників, що характеризують осіб, які вчинили злочини.

Картка форми 2 може бути тільки основною. Вона складається у випадках, коли щодо винних осіб приймається одне із таких процесуальних рішень:

а) Прокурором затверджено обвинувальний висновок і кримінальну справу направлено до суду (ст. 232 КПК).

б) Прокурором складено обвинувальний висновок і кримінальну справу направлено до суду відповідно до ст. 430 КПК.

в) Кримінальну справу закрито щодо померлого обвинуваченого (п. 8

ст. 6 КПК) або направлено до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності за однією з таких підстав:

- внаслідок акта амністії (п. 4 ст. 6 КПК);
- внаслідок зміни обстановки (ст. 7 КПК);
- у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 7-2 КПК);
- у зв'язку з примиренням обвинуваченого з потерпілим, із застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру, з передачею особи на поруки (статті 8, 9, 10 КПК);
- із закінченням строків давності (ст. 11-1 КПК).

Якщо особа вчинила декілька злочинів, то на неї складається одна картка за формою 2, де вказується в пунктах 23–26 всі статті КК України, за якими пред'явлено обвинувачення. У цьому випадку особа, яка вчинила злочини, повинна бути відображена у звітності за злочином, який передбачає більшу міру покарання.

При заповненні карток на осіб, які вчинили злочини, слід керуватися такими правилами:

– відомості про вік злочинця показуються в повних роках. Наприклад, якщо злочинцю в момент вчинення злочину було 28 років 11 місяців і 28 днів, то така особа повинна бути показана в пункті 15 картки у віці «25–28 років»;

– відомості про працездатних осіб (16 років і більше), які не працюють і не навчаються, показуються у всіх випадках, коли вони до моменту вчинення злочину ніде не працювали і не навчались, незалежно від того, скільки часу пройшло з моменту залишення ними (їх звільнення) останнього місця роботи або навчання. У числі непрацюючих не слід вказувати пенсіонерів, у т. ч. інвалідів, осіб пенсійного віку, безробітних, домашніх господарок, вагітних жінок та жінок, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною;

– у числі осіб, які вчиняли злочини, враховуються всі особи, які раніше скоїли злочини, незалежно від того, були вони засуджені чи звільнялись від кримінальної відповідальності на підставі статей 7, 7-2, 8, 9, 10 КПК, а також незалежно від того, погашена чи знята з них судимість, або закривались щодо них справи п. 4 ст. 6, 11-1 КПК внаслідок акта амністії та із закінченням строків давності. З цієї категорії виділяються особи, щодо яких, згідно закону, судимість не знята і не погашена.

16. У разі винесення судом виправдувального вироку або закриття кримінальних справ за пунктами 1, 2, 5, 6, 7, 9, 10 і 11 статті 6, статей 7-3, 100, 226 КПК особи по цих справах знімаються з обліку.

VII. ПОРЯДОК ЗАПОВНЕННЯ І ПОДАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ КАРТКИ ПРО РУХ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ (ФОРМА 3)

17. Статистична картка про рух кримінальної справи форми 3 є підставою для відображення в обліку і звітності даних про рух кримінальних справ у процесі розслідування.

Картка складається після прийняття за кримінальною справою (матеріалу) одного із таких рішень:

а) при порушенні кримінальної справи;

б) про передачу кримінальної справи за підслідністю згідно зі ст. 112 КПК та ч. 2 ст. 104 і ст. 109 КПК або за територіальністю відповідно до ст. 116 КПК України;

в) про об'єднання кримінальних справ згідно зі ст. 26 КПК;

г) про виділення із кримінальної справи іншої справи у самостійне провадження відповідно до статті 26 КПК;

д) при прийнятті кримінальної справи до провадження: після скасування прокурором постанови про відмову в порушенні кримінальної справи, за постановою або ухвалою суду, при передачі справи із іншого органу, після повернення справи для додаткового розслідування та після відновлення слідства в закритій або зупиненій справі та в інших випадках;

е) при направленні до суду та закриття справи;

ж) про зупинення кримінальної справи за однією з трьох підстав, указаних у ст. 206 КПК;

з) про продовження строку розслідування кримінальної справи відповідно до статей 108, 120 КПК;

и) при поверненні справи на додаткове розслідування прокурором або судом будь-якої інстанції;

к) про відновлення слідства за раніше закритою кримінальною справою відповідно до ст. 216 КПК;

л) про відновлення слідства за раніше зупиненою справою за п. 1, 2, 3 ст. 206 КПК;

м) при пред'явленні для ознайомлення матеріалів справи обвинуваченому та його захиснику.

У випадках виділення із кримінальної справи в окреме провадження справи відповідно до ст. 26 КПК України одночасно із статистичною картою за формою 3 складається і подається основна картка за формою 1 для постановки злочину на облік (якщо раніше цей злочин був знятий з обліку) за правилами, викладеними в п. 8 цієї Інструкції.

У випадках прийняття до провадження кримінальної справи після повернення її на додаткове розслідування із суду будь-якої інстанції, якщо вона раніше направлялась до суду в поточному звітному році, складається статистична картка за формою 3. Усі злочини по цій справі повинні бути виключені з числа розслідуваних до моменту повторного закінчення справи.

У випадках, коли у процесі додаткового розслідування як за справами поточного року, так і за справами попередніх років відбувається:

– перекваліфікація діянь з менш тяжких на більш тяжкі злочини або з більш тяжких на менш тяжкі злочини;

– виявлення додаткових, раніше не зареєстрованих злочинів;

– зміна складу виявлених осіб, які вчинили злочини;

– зміна у розкритті злочинів тощо – то згідно з встановленими цією Інструкцією правилами за наслідками додаткового розслідування складаються і направляються до обліково-реєстраційного підрозділу відповідні документи первинного обліку.

VIII. ПОРЯДОК ЗАПОВНЕННЯ ДОВІДКИ ПРО НАСЛІДКИ РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ СУДОМ (ФОРМА 6)

18. Довідка про наслідки розгляду справи судом за формою 6 є підставою для відображення в обліку та звітності про злочинність результати розгляду кримінальної справи судом.

19. При направленні прокурору кримінальної справи з подальшою її передачею до суду слідчий або орган дізнання заповнює пункти 1–14 довідки за формою 6 на кожного обвинуваченого і приєднує їх до справи.

Після набрання вироком постановою про закриття справи, постановою (ухвалою) про застосування примусових заходів медичного характеру законної сили секретар суду заповнює відповідні пункти про результати розгляду справи та подає на підпис судді. Перевіривши достовірність результатів розгляду справи, суддя підписує дану довідку.

Зазначені довідки по всіх розглянутих справах, у тому числі розслідуваних прокурором або слідчим прокуратури, повертаються судами з супровідними листами (під розписку або надсилаються заказним листом) в правоохоронні органи за місцем проведення слідства не пізніше 5-ти робочих днів з дня набрання рішенням суду (вироком, постановою, ухвалою) законної сили чи повернення справи після розгляду судом апеляційної інстанції (касаційної інстанції – у випадку винесення вироку апеляційним судом).

При одержанні із суду довідки за формою 6 працівник з обліково-статистичної роботи органу вносить відомості про судимість у журнал обліку злочинів і не пізніше трьох робочих днів з дня надходження довідок пересилає їх до обліково-реєстраційного підрозділу для використання цих документів при статистичному і оперативно-довідковому обліку осіб, які вчинили злочини.

IX. ПОРЯДОК ВЕДЕННЯ ЄДИНИХ ЖУРНАЛІВ ОБЛІКУ ЗЛОЧИНІВ, КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ І ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ЗЛОЧИНИ

20. У районних, міських і лінійних органах внутрішніх справ ведуться єдині журнали обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, де на підставі одержаних від прокурорів, слідчих і працівників дізнання документів первинного обліку реєструються і враховуються всі виявлені злочини, особи, які їх вчинили, кримінальні справи, а також відображаються наслідки розгляду справ у суді.

21. Журнал обліку злочинів у тому регіоні, де це необхідно, може складатися із двох розділів (двох томів): у першому реєструються виявлені злочини, особи, що їх вчинили, і справи органів внутрішніх справ та податкової міліції, у другому – органів прокуратури.

У межах Автономної Республіки Крим, областей, території, яка обслуговується органами внутрішніх справ на транспорті, встановлюється єдина для органів внутрішніх справ і прокуратури нумерація справ.

Обліково-реєстраційні підрозділи органів внутрішніх справ для реєстрації кримінальних справ щорічно виділяють для міськрайлінорганів внутрішніх справ, підрозділів податкової міліції, органів прокуратури і оперативних відділів установ виконання покарань, які ведуть розслідування за кримінальними справами, необхідну кількість реєстраційних номерів.

У районі (місті) кількість виділених номерів з урахуванням обсягу роботи розподіляється між органами внутрішніх справ, податкової міліції і органами прокуратури, про що повідомляється в обліково-реєстраційні підрозділи.

Слідчий і працівник дізнання органів внутрішніх справ, податкової міліції одночасно із заповненням картки за формою 1 на виявлений злочин одержує в міськрайліноргані внутрішніх справ порядковий номер справи.

Слідчий прокуратури одержує порядковий номер справи, порушеної і прийнятої ним до провадження, у прокуратурі.

22. При реєстрації злочинів у журналі обліку злочинів поруч з реєстраційним номером при певних умовах проставляються літери:

а) «ПР» – по кримінальній справі прокуратури.

б) «ПРТ» – у випадках направлення справи прокурором до суду відповідно до ст. 430 КПК.

в) «ПМ» – по кримінальній справі податкової міліції.

Додатково виявлені у процесі розслідування злочини реєструються у журналі із зазначенням чергового порядкового номера запису і номера справи, за якою вони виявлені; про те, що цей злочин виявлений додатково, в журналі обліку злочинів він позначається додаванням літер «ДВ».

23. У журналі обліку злочинів відповідні відомості вносяться:

а) У графах 2–8 – на підставі картки форми 1 (у графі 8 – форми 1.1).

б) У графі 11 – на підставі картки форми 4.

в) У графах 12, 14 – на підставі карток форми 1.1, 2, 3, 4.

г) У графі 13 – на підставі картки форми 2.

д) У графі 15 – на підставі карток форм 1, 1.1, 3.

е) У графі 16 – на підставі картки форми 1.2.

є) У графі 17 – на підставі довідки форми 6.

ж) У графі 18 – архівний номер закритої кримінальної справи, яка здана до архіву інформаційного підрозділу.

24. У графах 9, 10 вказуються дати надходження кожного із документів первинного обліку до міськрайліноргану внутрішніх справ і направлення їх до обліково-реєстраційного підрозділу.

25. При внесенні відомостей у журнал обліку злочинів повинні бути вписані вичерпні і точні відповіді на всі питання, передбачені змістом граф журналу.

Виконані у журналі записи на підставі відомостей, які містяться у додаткових картках, повинні уточнюватися та доповнюватися.

Повнота і достовірність записів у журналі обліку злочинів, їх відповідність змісту обліково-реєстраційних документів повинні систематично

перевірятися начальником міськрайліноргану внутрішніх справ, а також обліково-реєстраційними підрозділами при перевірках стану обліково-реєстраційної роботи і проведенні звірок облікових даних за кожний звітний період.

Журнал підлягає пред'явленню прокуруру за першою вимогою.

26. Журнал обліку злочинів є підставою для складання у міських, районних і лінійних органах внутрішніх справ щомісячних (наростаючим підсумком) відомостей про зареєстровані, розкриті і нерозкриті злочини з метою аналізу і використання у практичній діяльності в організації боротьби зі злочинністю.

Щомісячні відомості про зареєстровані, розкриті і нерозкриті злочини подаються також відповідному наглядовому прокуруру.

У обліково-реєстраційних підрозділах органів внутрішніх справ на підставі статистичних карток ведуться контрольні журнали обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які їх вчинили, по кожному району, місту, лінійному органу окремо, а також спеціальні журнали обліку злочинів, при реєстрації яких у органах внутрішніх справ були допущені порушення законності та обліково-реєстраційної дисципліни. Ці журнали ведуться для контролю за своєчасним надходженням первинної облікової документації, підбору окремих відомостей про злочини і наслідки їх розслідування та для інших довідкових завдань.

Вищевказані журнали, як і картки, підлягають пред'явленню прокуруру на його вимогу.

27. Реєстрація злочинів, осіб, що їх вчинили, кримінальних справ у Службі безпеки України проводиться у тому ж порядку, як і в міськрайліно органах внутрішніх справ.

Х. ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОВНЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ ДЛЯ ОБРОБЛЕННЯ ЇХ НА ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ МАШИНАХ

28. Установлені єдині документи первинного обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, що вчинили злочини (статистичні картки форм 1, 1.1, 1.2, 2, 3, 4 та довідки ф. 6), призначені для автоматизованої обробки на ЕОМ.

Обліково-реєстраційні підрозділи, за погодженням з прокуратурами Автономної Республіки Крим, областей, міст, інших прирівняних до них прокурорів, при обробці статистичної інформації можуть використовувати засоби ЕОМ для ведення єдиних журналів обліку злочинів, кримінальних справ і осіб, які вчинили злочини, та контрольних журналів на магнітних носіях. У кінці звітного періоду ця інформація роздруковується і зберігається в окремій справі працівника з обліково-реєстраційної роботи.

Заповнення документів первинного обліку і розроблення вміщених у них даних слід здійснювати відповідно до вимог даної Інструкції підготовленими обліково-реєстраційними підрозділами типового математичного забезпечення та довідників.

29. Забезпечення органів прокуратури і внутрішніх справ новими бланками обліково-реєстраційних документів, примірниками цієї Інструкції та довідниками для здійснення обліку і реєстрації злочинів покладено на МВС України. Інші правоохоронні органи забезпечують підлеглі органи обліковою документацією самостійно.

ХІ. ДОВІДНИКИ ДЛЯ ЗАПОВНЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ ЗЛОЧИНІВ І ОСІБ, ЯКІ ЇХ ВЧИНИЛИ, ФОРМ 1, 1.1, 1.2, 2, 4

Довідник 1

Перелік підрозділів, які попередили, виявили злочин (до картки форми 1, рядки 8, 9, форми 1.1, рядок 20 і форми 4, рядок 16)

Слідчий: прокуратури (01), ОВС (02), у т. ч. БОЗ (03), штатний дізнавач (04), СБУ (05), податкової міліції (06).

Працівники кримінальної міліції: КР (07), БНОН (08), БЕЗ (09), КМСН (10), БОЗ (11), ВБ (12), кримінального пошуку (13), оперативно-пошукових відділів (по боротьбі з кишеньковими крадіжками) (14), податкової міліції (15).

Громадської безпеки: дільничний інспектор (16), ДАІ (17), ППС (18), Беркут (19), служби державної охорони (20), чергової частини (21), нац. бюро Інтерполу (22), експертно-криміналістичного підрозділу (23), підрозділів паспортної, реєстраційної та міграційної роботи (24), підрозділів оперативної інформації (25), службових собак (26), метрополітену (27), Державної пожежної охорони (28), УВП (29), СІЗО (30), приймальник-розподільник (31), спецприймальник (32), приймальник-розподільник для неповнолітніх (33), інспекції виправних робіт (34), ізоляторів тимчасового утримання (ІТУ) (35), внутрішніх військ (36), інші підрозділи ОВС (37), податкова інспекція (38), митниця (39), ДІМ спільно з військово-службовцями внутрішніх військ (51), ППС спільно з військово-службовцями внутрішніх військ (52), силами громадськості (90).

Про затвердження форми статистичної картки на підсудного (обвинуваченого) та Інструкції щодо її заповнення

Наказ Державної судової адміністрації України

від 19 травня 2003 року № 179

(Витяг)

Відповідно до Закону України від 07.02.2002 № 3018-3 «Про судоустрій України», Положення про Державну судову адміністрацію України, затвердженого Указом Президента України від 03. 03. 2003 № 182, та з метою удосконалення організації роботи з ведення судової статистики НАКАЗУЮ:

1. Затвердити форму статистичної картки на підсудного (обвинуваченого), що додається.

2. Затвердити Інструкцію щодо заповнення статистичної картки на підсудного (обвинуваченого), що додається.

3. Начальникам територіальних управлінь Державної судової адміністрації України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, головам апеляційних судів, у тому числі військових, організувати вивчення Інструкції спеціалістами територіальних управлінь державної судової адміністрації, суддями, працівниками апаратів судів, забезпечити її дотримання та неухильне виконання в практичній роботі.

4. Начальнику управління судової статистики та звітності (Булка О. А.) довести зазначений наказ до відома начальників територіальних управлінь Державної судової адміністрації України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, голів апеляційних судів.

5. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

Голова

В. КАРАБАНЬ

Статистична картка на підсудного (обвинуваченого)

Прізвище _____ ім'я _____ по батькові _____
(писати друкованими літерами)

Справа №	Код Автономної Республіки Крим, області	Код суду	Код судді	Порядковий номер картки на підсудного (обвинуваченого)	
□□□□	□□	□□	□□	□□□□□□	(заповнюється при обробці на ПЕОМ)

<p>I. Відомості про підсудного (обвинуваченого) на момент учинення злочину</p> <p>1. Стаття □ – чол. – 1; – жін. – 2</p> <p>2. Вік □ – від 14 до 16 років – 1 – від 16 до 18 років – 2 – від 18 до 25 років – 3 – від 25 до 30 років – 4 – від 30 до 50 років – 5 – від 50 до 65 років – 6 – від 65 років і старше – 7</p> <p>3. Заняття □□ – робітник – 1 – службовець – 2 – військовослужбовець – 3 – приватний підприємець – 4</p>	<p>11. Неповнолітній раніше □ – не судився, але направлявся в спеціальні навчально-виховні заклади – 1 – не судився і не направлявся – 2</p> <p>12. Судимість □ – не вчиняв злочину і не судився – 1 – учинив злочин, але був звільнений від кримінальної відповідальності – 2 – судився, але визнаний таким, що не має судимості, – 3 – судився, але судимість погашена чи знята – 4 – судився і має незняту чи непогашену судимість</p>	<p>15. Злочин учинено □ – однією особою – 1 – групою осіб: – дорослих – 2 – неповнолітніх – 3 – змішаною – 4 – організованою – 5 – злочинною організацією – 6</p> <p>16. Злочин учинено □ – у тверезому стані – 1 – у стані алкогольного сп'яніння – 2 – у стані наркотичного чи іншого токсичного сп'яніння – 3</p> <p>17. Злочин закінчений □ – так – 1 – ні – 2</p>
---	---	---

- працівник господарського товариства – 5
- навчається – 6
- інші заняття – 7
- пенсіонер, у т. ч. інвалід – 8
- перебуває на обліку в службі працевлаштування – 9
- працездатний, який не працює і не вчиться, – 10
- неповнолітній до 16 років, який не працює і не навчається, – 11

4. Керівник підприємства, установи, організації (командир в/ч, формування, підрозділу) □

- державного сектора – 1
- комунального – 2
- колективного – 3
- приватного – 4

5. Вид служби військово-вослужбця □

(цифрові визначення для військових судів від 1 до 4)

6. Звання військово-вослужбця □

(цифрові визначення для військових судів від 1 до 6)

7. Військові формування □□

(цифрові визначення для військових судів від 1 до 15)

8. Освіта □

- повна вища – 1
- базова вища – 2
- професійно-технічна – 3
- повна загальна середня – 4
- базова загальна середня – 5
- початкова загальна – 6
- без освіти – 7

9. Неповнолітній виховувався □

- у родині з обома батьками – 1

- одну – 5
- дві – 6
- три і більше – 7

13. Незнята і непогашена судимість за □

- умисне вбивство, умисне тяжке тілесне ушкодження – 1

- згвалтування – 2
- крадіжку, грабїж, розбій, шахрайство – 3
- хуліганство – 4
- злочини, пов'язані з наркотиками, – 5
- інші злочини – 6

14. Підсудний з незнятою і непогашеною судимістю □

- відбув покарання повністю – 1

- звільнений від покарання
- умовно-достроково – 2
- у зв'язку з амністією – 3
- з інших підстав – 4
- учинив злочин, не відбувши:

- покарання у вигляді позбавлення волі – 5

- іншого покарання – 6
- учинив злочин, перебуваючи в місцях позбавлення волі, – 7

- учинив злочин у період відбуття:

- іспитового строку – 8
- іншого покарання – 9

II. Відомості про злочин
Суть обвинувачення

(вказати, де вчинено злочин та за яких обставин)

18. Злочин учинив □

- громадянин України – 1
- особа без громадянства – 2
- громадянин іншої держави – 3

(вказати, якої держави)

19. Злочин учинено в галузях господарства □□

- промисловість – 1
- сільське господарство – 2
- лісове господарство – 3
- рибне господарство – 4

- транспорт – 5
- зв'язок – 6

- будівництво – 7
- торгівля, громадське харчування – 8

- матеріально-технічне постачання і збут – 9

- виробничі і невиробничі види побутового обслуговування населення – 10

- житлово-комунальне господарство – 11

- охорона здоров'я, фізична культура і соціальне забезпечення – 12

- фінанси, кредит, страхування, пенсійне забезпечення – 13

- у т. ч. банківська діяльність – 14

- управління – 15
- інші галузі – 16

20. Злочин учинено □

- працівником даного підприємства, установи, організації – 1

- сторонньою особою – 2

– у родині з одним із батьків – 2
 – поза родиною – 3
10. Неповнолітній раніше
 – не судився, але був на обліку в кримінальній міліції у справах неповнолітніх – 1
 – не судився і не був на обліку – 2

21. Об'єкти злочинних посягань
 – державна власність – 1
 – комунальна власність – 2
 – колективна власність – 3
 – приватна власність – 4
22. Сума збитків (у гривнях)
 І інст.
 апел. інст.

Контрольний талон _____ **суд** **Справа № 1** – _____ / _____

Особу:
 – засуджено;
 – виправдано;
 – справу щодо неї закрито;
 – застосовано до неї заходи медичного характеру

П. І. Б. _____ ст. КК _____
 Дата винесення вироку (ухвали, постанови) «__» _____ р.
 Справа призначена до слухання в апеляційній (касаційній) інстанції на «__» _____ р.

III. Відомості про вирок (ухвалу, постанову) суду
 Дата вироку (ухвали, постанови) «__» _____ р.
23. Особу
 І інст. апел. інст. касаційна інст.
 – засуджено – 01
 – виправдано – 02
 – застосовано заходи медичного характеру – 03
 справу на особу закрито:
 – за відсутністю події, складу злочину чи недоведеністю обвинувачення – 04

25. Основне покарання
 І інст. апел. інст. касаційна інст.
 – позбавлення волі на певний строк
 – до 1 року включно – 26
 – від 1 року до 25 років строк заокруглюється до цілого числа і проставляється двома цифрами (якщо число – одна цифра, то першою ставиться «0»)
 – довічне позбавлення волі – 27
 – тримання в дисциплінарному батальйоні – 28

IV. Відомості про результати розгляду апеляції
29. На вирок (постанову, ухвалу) суду
 подано апеляцію
 – прокурором – 1
 – іншими особами – 2
 – апеляції не надходило – 0
 Дата попереднього розгляду апеляції «__» _____ р.
30. Результати попереднього розгляду
 – попередній розгляд не проводився – 0

V. Відомості про результати розгляду справи в касаційній інстанції
32. На вирок (постанову, ухвалу) суду
 подано
 – касаційне подання – 1
 – касаційну скаргу – 2
 – касаційної скарги чи подання не надходило – 0
33. Результати провадження
 – відмовлено в задоволенні касаційної скарги, касаційного подання – 1

– у зв'язку з
– дійовим каят-
тям – 05
– примиренням
винного з потерпі-
лим – 06
– із зміною обста-
новки – 07
– з передачею осо-
би на поруки – 08
– із застосуванням
примусових захо-
дів виховного ха-
рактеру до непов-
нолітнього – 09
– з амністією – 10
– з інших підстав –
11

*(вказати,
з яких саме)*

**24. Статті КК Ук-
раїни, за якими**
а) пред'явлено об-
винування

б) винесено вирок
(постанову, ухвалу)

в) стаття КК Ук-
раїни, за якою
враховується осо-
ба після набрання
вироком (постано-
вою, ухвалою)
законної сили
□□□□□□ (код)
стаття прим частина

– обмеження волі
на строк
– до 3 років включ-
но – 29
– до 5 років – 30
– арешт – 31
– службові обме-
ження для військо-
вослужбовців – 32
– виправні роботи
– до 1 року включ-
но – 33
– понад 1 рік – 34
– громадські ро-
боти – 35
– позбавлення
права займати пев-
ну посаду або
займатися певною
діяльністю – 36
– штраф – 37
– інше – 38

(вказати, яке саме)

Особу засуджено і
звільнено від по-
карання чи його
відбування
– з випробуван-
ням – 39
– за амністією – 40
– з інших підстав –
41

(вказати, з яких саме)

26. Додаткове по-
карання
І інст. □□□□
апел. інст. □□□□
касаційна інст.
□□□□
– штраф – 1
– позбавлення
військового, спеці-
ального звання, ран-
гу, чину, кваліфіка-
ційного класу – 2

– відмовлено в
прийнятті апеляції
до розгляду – 1
– закрито прова-
дження в справі у
зв'язку з відмовою
апелянта від своїх
вимог – 2
– прийнято до
свого проваджен-
ня – 3
Дата розгляду
апеляції
«__»__р.

31. Вирок (ухвалу,
постанову) □□
– закрито прова-
дження в справі в
зв'язку з відкли-
канням апел.
– скарги чи по-
дання – 01
– залишено без
змін – 02
– скасовано
– з направленням
справи на додат-
кове розслідуван-
ня – 03
– з направленням
на новий судовий
розгляд – 04
– із закриттям
провадження в
справі

– повністю за від-
сутністю події, скла-
ду злочину – 05
– унаслідок акта
амністії – 06
– унаслідок зміни
обстановки – 07
– з інших підстав –
08

(вказати, з яких саме)

– закрито прова-
дження в справі
у зв'язку з від-
кликанням кас.
скарги чи подан-
ня – 2
– призначено
справу до розгля-
ду – 3
Дата розгляду
«__»__р.
34. Вирок (ухвалу,
постанову) □□
– закрито прова-
дження в справі у
зв'язку з відкли-
канням кас. скар-
ги чи подання –
01

– залишено без
змін – 02
– скасовано
– з направленням
справи на додат-
кове розслідуван-
ня – 03
– з направленням
на новий судовий
розгляд – 04
– з направленням
на новий апеляцій-
ний розгляд – 05
– із закриттям
провадження в
справі

– повністю за від-
сутністю події,
складу злочину – 06
– унаслідок акта
амністії – 07
– унаслідок зміни
обстановки – 08
– з інших підстав
– 09

*(вказати,
з яких саме)*

в-1) інші статті

в-2) у разі засудження особи за ч. 2 ст. 115 КК України вказати конкретно пункт (01-13)

□□; □□; □□; □□;
□□; □□; □□; □□;
□□; □□; □□; □□

– позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю – 3
– конфіскація майна – 4

27. Покарання призначено

– за сукупністю злочинів (ст. 70 КК) – 1

– за сукупністю вироків (ст. 71 КК) – 2

– із застосуванням ст. 69 КК – 3

28. Примусове лікування

– застосовано – 1

– не застосовано – 0

Суддя _____
(підпис)

(прізвище)

змінено
– з пом'якшенням призначеного покарання (виду примусового заходу, медичного характеру) – 10

– без пом'якшення покарання змінено кваліфікацію злочину на ст. КК _____ – 11

– з пом'якшенням покарання змінено кваліфікацію злочину на ст. КК _____ – 12

– зменшено (збільшено) суми, що підлягають стягненню, – 13

– з інших підстав – 14

(вказати, з яких саме) винесено новий вирок (постанову, ухвалу), скасовуючи вирок (постанову, ухвалу) суду першої інстанції, у зв'язку з – необхідністю застосування закону про більш тяжкий злочин чи збільшення обсягу обвинувачення (кваліфікації суспільно небезпечного діяння як більш тяжкого) – 15
необхідністю застосування більш суворого покарання (виду примусових заходів виховного чи медичного характеру) – 16

змінено
– з пом'якшенням призначеного покарання (виду примусового заходу, медичного характеру) – 10

– без пом'якшення покарання змінено кваліфікацію злочину на ст. КК _____ – 11

– з пом'якшенням покарання змінено кваліфікацію злочину на ст. КК _____ – 12

– зменшено (збільшено) суми, що підлягають стягненню, – 13

– з інших підстав – 14

(вказати, з яких саме)

Доповідач у справі

(підпис)

(прізвище)

		– необґрунтованим виправданням – 17 – необґрунтованим закриттям справи щодо неосудного або неповнолітнього) – 18 – неправильним звільненням від відбуття покарання – 19 Доповідач у справі	
		<hr/> (підпис)	
		<hr/> (прізвище)	

ІНСТРУКЦІЯ щодо заповнення статистичної картки на підсудного (обвинуваченого)

1. Загальні положення

1.1. Інструкція щодо заповнення статистичної картки на підсудного (обвинуваченого) (далі – статкартка) регламентує методику заповнення статкарток, що є первинним документом для складання статистичних звітів за вироками (постановами, ухвалами) суду, які набрали законної сили, порядок роботи з ними від моменту заповнення до передачі їх в архів.

1.2. Викладені в Інструкції щодо заповнення статистичної картки на підсудного (обвинуваченого) (далі – Інструкція) правила ґрунтуються на вимогах чинного законодавства, у тому числі кримінального права та процесу.

1.3. Якщо вирок (постанову, ухвалу) суду винесено за кількома статтями Кримінального кодексу України (далі – КК України), то в розділах I і II статкартки проставляються цифрові визначення, що відповідають злочину, за який передбачено більш суворе покарання, тобто особа обліковується за тією статтею КК України, у якої більша санкція.

1.4. Статкартка даної форми заповнюється тільки стосовно осіб, які після набрання вироком (постановою, ухвалою) законної сили будуть обліковуватися за статтею КК України в редакції 2001 року.

1.5. Статкартка заповнюється тільки стосовно осіб, щодо яких до суду на розгляд надійшли кримінальні справи з обвинувальними висновками або з постановами про застосування примусових заходів медичного характеру чи стосовно яких судом порушено кримінальну справу в порядку ст. 27 Кримінально-процесуального кодексу України.

1.6. Суддя, який головує в судовому засіданні, особисто заповнює статкартку на:
засудженого;
виправданого;
особу, справа щодо якої закрита;
особу, визнану неосудною, до якої застосовано примусові заходи медичного характеру.

На кожного підсудного (обвинуваченого) заповнюється окрема статкартка.

2. Структура статкартки

2.1. Статкартка складається з п'яти розділів:

I. «Відомості про підсудного (обвинуваченого) на момент учинення злочину».

II. «Відомості про злочин».

III. «Відомості про вирок (ухвалу, постанову) суду».

IV. «Відомості про результати розгляду апеляції».

V. «Відомості про результати розгляду справи в касаційній інстанції».

2.2. Статкартка містить 34 пункти, позначені одним чи кількома квадратами. Кожний пункт складається з показників, що мають цифрові визначення.

2.3. Основний принцип заповнення полягає в тому, що в квадраті кожного пункту обов'язково проставляється цифрове визначення, включаючи «0». У тих випадках, коли вказані ознаки, перелічені в пункті, відсутні, ставиться «0». Наприклад, якщо злочин скоїла особа старша 18 років, квадрати пунктів 9, 10, 11, що стосуються неповнолітніх, заповнюються нулями. Якщо злочин скоїв військовослужбовець, то суддями військових судів у пунктах 5, 6, 7 проставляється цифрове визначення, відмінне від нуля, судді ж інших судів у даних пунктах проставляють «0».

3. Порядок заповнення статкартки

3.1. Загальні положення

3.1.1. Заповнення статкартки починається із заповнення прізвища, імені, по батькові підсудного (обвинуваченого), номера кримінальної справи, кодів позначень Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя, суду, судді.

3.1.2. Коди Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя заповнюються згідно із кодифікатором областей, що знаходиться в записі програми обробки статкартки.

Коди судів та суддів визначаються відповідним територіальним управлінням державної судової адміністрації (далі – територіальне управління ДСА), військовим апеляційним судом регіону, Військово-Морських Сил України, виходячи з порядкових номерів переліку найменувань судів області, регіону.

Наприклад, у суді, що є на 7-му місці в списку місцевих судів, працює 5 суддів, код суду буде 07, а суддів – відповідно від 01 до 05.

3.2. Розділ I «Відомості про підсудного (обвинуваченого) на момент учинення злочину»

3.2.1. Заповнюючи п. 2, потрібно мати на увазі, що вік ураховується за числом виповнених повних років. Особа вважається такою, яка досягла певного віку, не в день народження, а починаючи з наступної доби.

3.2.2. Неповнолітньою вважається особа, яка не досягла 18 років.

Якщо особа притягується до відповідальності за декілька злочинів, один з яких учинено в неповнолітньому віці, а інші злочини – після досягнення повноліття, особу слід вважати неповнолітньою лише тоді, коли в неповнолітньому віці був учинений злочин, за який передбачено більш суворе покарання.

3.2.3. Заповнюючи п. 3 «Заняття», слід зараховувати:

– до робітників – осіб, які на момент учинення злочину безпосередньо були зайняті в процесі виробництва матеріальних цінностей, а також осіб, які були зайняті переміщенням вантажів, перевезенням пасажирів, наданням комунальних послуг, працівників торгівлі, громадського харчування, молодший обслуговувальний персонал, а також телеграфістів; операторів зв'язку; поштарів; радіооператорів; фотооператорів; операторів обчислювальних, копіювальних та розмножувальних машин; членів екіпажів морських суден виробничого флоту; продавців; офіціантів; контролерів; склографістів (ротаторників); склопротиральників; дезінфекторів; машиністів; водіїв; комірників; садівників; ліфтерів; гардеробників; швейцарів; кубівників; кур'єрів; кастелянш; сатураторників; опалювачів; маркувальників; вагарів; возіїв; конюхів; кучерів; двірників; прибиральників територій і приміщень тощо;

– до службовців – осіб, які на момент учинення злочину займали адміністративно-господарські посади, державних службовців, інженерно-технічних працівників, а також депутатів усіх рівнів (народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати сільських, селищних, міських, районних, обласних рад); сільських, селищних, міських голів та голів районних і обласних рад; осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, які проходять державну службу в підрозділах міліції, яким відповідно до чинного законодавства присвоєно спеціальні звання міліції (підрозділи: кримінальної міліції, міліції громадської безпеки, транспортної міліції, державної автомобільної інспекції, міліції охорони, спеціальної міліції); прокурорів усіх рівнів, їх заступників, помічників, слідчих прокуратури, інших працівників прокуратури, яким присвоєно класний чин згідно з Положенням про класні чини працівників прокуратури; суддів, посадових осіб системи органів державної податкової служби, митної служби, державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інших органів, що здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції; виконробів; майстрів; завідувачів канцелярій; секретарів; друкарів; діловодів; товарознавців; експедиторів; рахівників;

креслярів; нарядників; обліковців; табельників; копіювальників; інкасаторів; комірників тощо;

– до військовослужбовців – осіб, які на момент учинення злочину проходили військову службу (кадрову, строкову, надстрокову чи за контрактом, курсантів військових навчальних закладів);

– до приватних підприємців – осіб, які зареєстровані суб'єктами підприємницької діяльності без створення юридичної особи;

– до працівників господарських товариств – працівників акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю, товариств з додатковою відповідальністю, повних товариств, командитних товариств;

– до осіб, які навчаються, – вихованців; учнів; студентів; слухачів; стажистів; клінічних ординаторів; аспірантів; докторантів;

– до осіб, які займаються іншими заняттями, – усіх інших осіб, заняття яких не зазначені вище;

– до пенсіонерів – осіб, яким призначено пенсії, – трудові; за віком; за інвалідністю; за вислугу років. Якщо злочин скоїв пенсіонер, який працює, то потрібно вказати фактичне його заняття.

Якщо особа вчинила злочин, перебуваючи в місцях позбавлення волі чи обмеження волі, то в п. 3 ставиться «0».

3.2.4. Пункти 5, 6, 7 заповнюються тільки у військових місцевих (апеляційних) судах, використовуючи цифрові визначення, наведені в додатку 1.

3.2.5. Освіта підсудного (обвинуваченого) визначається відповідно до Закону України «Про освіту».

Особа вважається такою, що здобула освіту:

– повну вищу, – якщо вона закінчила вищий навчальний заклад третього або четвертого рівнів акредитації (інститут, консерваторія, академія, університет) і має освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст» чи «магістр»;

– базову вищу, – якщо вона закінчила вищий навчальний заклад першого або другого рівнів акредитації (технікум, училище, коледж, інші прирівняні до них вищі навчальні заклади) і має освітньо-кваліфікаційний рівень «молодший спеціаліст» чи «бакалавр»;

– професійно-технічну, – якщо вона закінчила професійно-технічний навчальний заклад (професійно-технічне училище, професійно-художнє училище, професійне училище соціальної реабілітації, училище-агрофірма, училище-завод, вище професійне училище, навчально-виробничий центр, центр підготовки і перепідготовки робітничих кадрів, навчально-курсний комбінат, інші типи закладів, що надають робітничу професію) і їм присвоєно кваліфікацію «кваліфікований робітник» (випускникам вищих професійних училищ і «молодший спеціаліст»);

– повну загальну середню, – якщо вона закінчила середню загальноосвітню школу третього ступеня (старшу школу);

– базову загальну середню, – якщо вона закінчила середню загальноосвітню школу другого ступеня (основну школу);

– початкову загальну, – якщо вона закінчила середню загальноосвітню школу першого ступеня (початкову школу).

3.2.6. Пункт 12 заповнюється, використовуючи розділ XIII Загальної частини КК України. Особа визнається такою, що має судимість, з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості.

3.2.7. У разі закриття провадження в справі у зв'язку із звільненням особи від кримінальної відповідальності з різних підстав – у зв'язку із дійовим каяттям; з примиренням винного з потерпілим; з передачею особи на поруки; із зміною обстановки; із закінченням строків давності, а також на підставі закону України про амністію – у пункті 12 ставиться 2.

У пункті 12 ставиться 3, якщо особа за попереднім вироком суду звільнена від покарання чи відбула покарання за діяння, злочинність і караність якого усунута законом, або була реабілітована.

3.2.8. За наявності в підсудного (обвинуваченого) декількох незнятих і непогашених судимостей, у пункті 13 зазначається судимість за злочин, що передбачає більш сувору міру покарання.

3.2.9. Пункт 14 про умови звільнення від покарання заповнюється за даними про останнє місце відбування покарання. Показник про умовно-дostroкове звільнення від покарання заповнюється в разі звільнення від усіх видів покарання.

Якщо особа була засуджена до позбавлення волі, але на момент учинення нового злочину з різних причин не перебувала в місцях позбавлення волі, у тому числі і в разі ухилення засудженого від відбування покарання, п. 14 дорівнює 5.

3.3. Розділ II «Відомості про злочин»

3.3.1. У даному розділі стисло викладається суть обвинувачення згідно із обвинувальним висновком, постановою про направлення справи до суду для вирішення питання про застосування примусових заходів медичного характеру чи постановою судді про порушення кримінальної справи в справах, що порушуються не інакше як за скаргою потерпілого. Пункти 15–22 заповнюються згідно з вироком (постановою, ухвалою) суду. Наприклад, у п. 15 група відображається як організована тільки в разі визнання її судом організованою.

У разі обвинувачення особи в учиненні кількох злочинів у пунктах 15–22 проставляються цифрові визначення, що відповідають злочинам, за які передбачена більш суворі міра покарання.

3.3.2. Злочин учинено групою дорослих осіб, якщо в ньому брали участь або вчинили його спільно декілька (двоє або більше) осіб, які досягли повноліття – 18 років.

Злочин учинено групою неповнолітніх осіб, якщо в ньому брали участь або вчинили його спільно декілька (двоє або більше) осіб, які не досягли повноліття – 18 років.

Злочин учинено змішаною групою осіб, якщо в ньому брали участь доросла особа з неповнолітнім.

Якщо злочин учинений організованою групою або злочинною органі-

зацію, у яких брали участь дорослі з неповнолітніми (змішана група), то в статкартці відображається організована група чи злочинна організація.

3.3.3. При вчиненні злочину громадянином іншої держави в п. 18 зазначається ця держава.

3.3.4. Заповнюючи п. 19, необхідно користуватися Загальним класифікатором «Галузі народного господарства України».

Галузі господарства слід розподіляти таким чином:

– промисловість – електроенергетика (теплові, атомні, гідро- та інші електростанції; самостійні електричні та теплові мережі (лінії електропередач і електropідстанцій районних енергосистем та інші електромережі, що перебувають на самостійному балансі; тепломережі районних енергосистем та інші тепломережі, що перебувають на самостійному балансі); чорна металургія; машинобудування і металообробка; паливна, нафтодобувна, нафтопереробна, газова, вугільна, атомна, коксохімічна, алюмінієва, мідна, нікель-кобальтова, олов'яна, хімічна, нафтохімічна, електротехнічна, кабельна, електролампова, авіаційна, деревообробна, целюлозно-паперова, легка, мікробіологічна; меблева, скляна і фарфоро-фаянсова, швейна, шкіряна, хутрова, взуттєва, медична, поліграфічна промисловість; промисловість дороговцінних металів та алмазів; промисловість будівельних матеріалів; виробництво художніх виробів; харчова промисловість (цукрова, хлібопекарна, кондитерська, макаронна, масло-жирова, спиртова, виноробна, лікєро-горілчана, пивоварна, дріжджова, м'ясна, молочна, рибна) тощо;

– сільське господарство – сільськогосподарське виробництво (рослинництво, вирощування зернових, плодів, ягід, винограду, картоплі, буряків, овочевих, баштанних, олійних чи інших культур); тваринництво (м'ясне та молочне скотарство, конярство, птахівництво, свинарство, вівчарство, козівництво); обслуговування сільського виробництва; ветеринарне обслуговування; сільськогосподарські послуги; господарське управління сільським господарством тощо;

– лісове господарство – виробничі підприємства лісового господарства; лісівництво; лісозаготівля; збирання диких і недеревинних лісопродуктів; полювання, відлов і розведення диких тварин і птахів, включаючи пов'язані з цим послуги; змішане лісове господарство; обслуговування лісового господарства тощо;

– рибне господарство – виробничі підприємства рибного господарства; рибництво, рибальство, обслуговування рибного господарства (аерориборозвідка, рибоохорона та рибнагляд; контроль якості рибної продукції) тощо;

– транспорт – сухопутний (залізничний, трамвайний, тролейбусний, метрополітенний, шосейний), трубопровідний, водний (морський, лісоплав), авіаційний транспорт; обслуговування транспорту тощо;

– зв'язок – поштовий, кур'єрський зв'язок; електрозв'язок та радіозв'язок тощо;

– будівництво – виконання будівельних, монтажних та інших робіт підрядним і господарським способом; господарське управління будів-

ництвом; роботи за нульовим циклом; земельні, бурові, вибухові, опоряджувальні, монтажні, санітарно-технічні, гідротехнічні роботи; будівництво шахт, метрополітенів, тунелів, інших підземних споруд; домобудівництво; експлуатаційне буріння; капітальний ремонт; реставрація будов і споруд виробничого та невиробничого призначення; ремонт і будівництво житла на замовлення населення тощо;

– торгівля і громадське харчування – внутрішня і зовнішня торгівля; зовнішня торгівля недержавних організацій; оптова і роздрібна торгівля, у т. ч. державна; аптечні заклади; громадське харчування державної та споживчої кооперації; громадське харчування недержавних організацій; посередницькі послуги при купівлі-продажу товарів народного споживання тощо;

– матеріально-технічне постачання і збут – постачання; збут (бази і склади, салони-магазини, контори та відділення з чисто збутовими або переважно збутовими функціями, енергозбут тощо); господарське управління матеріально-технічним постачанням; господарське управління збутом тощо;

– виробничі та невиробничі види побутового обслуговування населення – ремонт і технічне обслуговування легкових автомобілів та інших транспортних засобів на замовлення населення; виготовлення і ремонт меблів на замовлення населення; виготовлення і ремонт трикотажних виробів на замовлення населення; пошиття та ремонт взуття на замовлення населення; хімічна чистка і фарбування; транспортно-експлуатаційні послуги на замовлення населення; прокат предметів культурно-побутового призначення й господарського вжитку тощо;

– житлово-комунальне господарство – житлове господарство; експлуатація житлового фонду та гуртожитків навчальних закладів; комунальне господарство; благоустрій; комунальне та побутове водопостачання; газопостачання; тепlopостачання; готельне господарство; пожежна охорона; господарське управління комунальним господарством тощо;

– охорона здоров'я, фізична культура та соціальне забезпечення – охорона здоров'я, лікувальні профілактичні установи; лікарняні заклади; диспансери; швидка і невідкладна медична допомога і переливання крові; охорона материнства і дитинства; курортні, епідеміологічні та профілактичні заклади; санітарна освіта; відпочинок і туризм; оздоровчі заклади і заклади відпочинку; туризм; фізична культура і спорт;

– фінанси, кредит, страхування, пенсійне забезпечення – центральні банки; комерційні банки; ощадні банки; діяльність інших фінансово-кредитних установ; страхування; страхування державне та недержавне; пенсійне забезпечення державне та недержавне; допоміжна фінансово-посередницька діяльність; недержавне управління фінансовим ринком; біржові операції з фондовими цінностями тощо;

– управління – управління державного рівня, Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, районів і міст, сіл, селищ (апарати відповідних рад народних депутатів і їх виконавчі комітети);

судові та юридичні установи (суди, колегії та юридичні консультації адвокатів, нотаріальні контори, прокуратури ін.), охорона громадського порядку і безпеки; митниці; міжгалузеві органи управління тощо;

– до інших галузей зараховувати такі галузі: заготівля; інформаційно-обчислювальне обслуговування; операції з нерухомим майном; загальна комерційна діяльність щодо забезпечення функціонування ринку; геологія і розвідка надр, геодезична і гідрометеорологічна служби; освіта; культура і мистецтво; наука і наукове обслуговування; об'єднання громадян (посередницькі послуги при купівлі-продажу продукції виробничо-технічного призначення; заготівля; заготівельні організації; господарське управління із заготівель; інформаційно-обчислювальне обслуговування; розробка і постачання програмного забезпечення; інформаційно-обчислювальна діяльність, пов'язана з базами даних та іншими інформаційними структурами; операції з нерухомим майном; продаж і здавання в найм (оренду) нерухомого майна; реклама та представницькі послуги; аудиторська діяльність; маркетингові дослідження, консультації з питань комерційної діяльності, фінансів і управління; геологія та розвідування надр, геодезична та гідрометеорологічна служби; господарське управління геологорозвідувальними, геодезичними і гідрометеорологічними організаціями; освіта; підготовка і підвищення кваліфікації робітників та інших працівників; школи; дошкільне виховання; виховання дітей, позбавлених батьківського піклування; редакції та видавництва; зберігання металобрухту та утилю; позавідомча охорона; політичні організації; профспілки; релігійні організації тощо).

3.3.5. При визначенні об'єкта злочинних посягань для цілей цієї Інструкції слід вважати, що об'єктами власності є:

- державної – майно, що забезпечує діяльність Верховної Ради України та утворюваних нею державних органів;
- майно Збройних Сил, органів державної безпеки, прикордонних і внутрішніх військ;
- оборонні об'єкти;
- єдина енергетична система;
- системи транспорту загального користування, зв'язку та інформації, що мають загальнодержавне значення;
- кошти державного бюджету;
- Національний банк та його установи і створювані ними кредитні ресурси;
- державні резервні, страхові та інші фонди;
- майно вищих професійно-технічних і загальноосвітніх навчальних закладів;
- майно державних підприємств;
- об'єкти соціально-культурної сфери або інше майно, що становить матеріальну основу суверенітету України і забезпечує її економічний та соціальний розвиток. У державній власності може перебувати інше майно, а також майно, передане у власність України іншими державами, юридичними особами і громадянами;

– комунальної – майно, що забезпечує діяльність відповідних рад і утворюваних ними органів;

– кошти місцевих бюджетів, об'єкти житлово-комунального господарства;

– майно навчальних закладів та закладів культури, охорони здоров'я, торгівлі, побутового обслуговування;

– майно підприємств комунальної власності;

– місцеві енергетичні системи, транспорт, системи зв'язку та інформації, а також інше майно, необхідне для забезпечення економічного і соціального розвитку відповідної території. У комунальній власності перебуває також майно, передане у власність області, району чи іншій адміністративно-територіальній одиниці іншими суб'єктами права власності;

– приватної – майно, що належить громадянам, у тому числі громадянам, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, а саме: житлові будинки, квартири, предмети особистого користування, дачі, садові будинки, предмети домашнього господарства, продуктивна і робоча худоба, земельні ділянки, насадження на земельній ділянці, засоби виробництва, вироблена продукція, транспортні засоби, грошові кошти, інші цінні папери, а також майно споживчого і виробничого призначення; твори науки, літератури, мистецтва, відкриття, винаходи, промислові зразки та інші результати інтелектуальної праці.

3.3.6. У п. 22 проставляється загальна сума матеріальної і моральної шкоди, визнана судом (у тому числі якщо вона відшкодована в ході досудового слідства чи в суді до постановлення вироку) за вироками, постановами, ухвалами суду, у національній валюті – гривнях, без урахування копійок.

У разі солідарної матеріальної відповідальності засуджених статкартка на підсудного (обвинуваченого) заповнюється таким способом: у статкартці на підсудного (обвинуваченого), який іде першим за судовим рішенням, указується загальна сума матеріальних і моральних збитків, у картках інших боржників ставиться «1».

3.4. Розділ III «Відомості про вирок (ухвалу, постанову) суду»

3.4.1. Цей розділ заповнюється на підставі рішень місцевих, апеляційних та касаційного судів (касаційного – тільки в разі перевірки вироку, ухвали чи постанови апеляційного суду, винесених ним як судом першої інстанції, або перевірки вироку чи постанови апеляційного суду, винесених ним в апеляційному порядку), для чого введені додаткові квадрати, заповнюючи які потрібно керуватися такими правилами:

– підсудний вважається виправданим тільки при повному його виправданні за всіма статтями пред'явленого обвинувачення;

– особа вважається такою, що справа стосовно неї закрыта, тільки при закритті кримінальної справи за всіма статтями пред'явленого обвинувачення;

– у разі засудження особи за декількома статтями в п. 24 «в» вона об-

ліковується за тією статтею КК України в редакції 2001 року, санкція якої передбачає більш сувору міру покарання;

– у п. 24 «в-1» відображаються всі інші статті КК України в редакції 2001 року, за якими особа засуджена (у разі закриття справи, виправдання особи чи застосування до неосудного заходів медичного характеру – статті, за якими було пред'явлено обвинувачення);

– у разі засудження особи за ч. 2 ст. 115 КК України в п. 24 «в-2» вказуються всі пункти, за якими особа засуджена;

– у п. 25 відображається міра покарання з урахуванням призначеного покарання за сукупністю злочинів (ст. 70 КК України), сукупністю вироків (ст. 71 КК України) та призначеного більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК України). Застосування чи незастосування статей 69, 70, 71 КК України відображається в п. 27;

– при складанні покарань у вигляді позбавлення волі загальний строк покарання, остаточно призначеного за сукупністю вироків, не повинен перевищувати 15 років, а в разі, якщо хоча б один із злочинів є особливо тяжким, загальний строк позбавлення волі може бути понад 15 років, але не повинен перевищувати 25 років. При засудженні до реального позбавлення волі строком до 25 років включно у квадратах п. 25 проставляється двома цифрами строк позбавлення волі, заокруглений до найближчого цілого більшого числа (якщо число одна цифра, то в першому квадраті додається «0»).

3.4.2. У разі застосування до засудженого кількох додаткових мір покарання в п. 26 заповнюється відповідна кількість квадратів, в інших – проставляється «0».

3.5. Розділ IV «Відомості про результати розгляду апеляції»

Розділ V «Відомості про результати розгляду справи в касаційній інстанції»

3.5.1. Ці розділи заповнюються в разі надходження апеляції чи касаційної скарги або касаційного подання.

3.5.2. Якщо справа розглядалась в апеляційній (касаційній) інстанції, то суддя апеляційного (касаційного) суду – доповідач у справі обов'язково повинен заповнити всі показники, що стосуються апеляційної (касаційної) інстанції, та заповнити квадрати III розділу, закресливши дані першої (апеляційної) інстанції.

3.5.3. Розділ V «Відомості про результати розгляду справи в касаційній інстанції» заповнюється тільки в разі перевірки касаційною інстанцією вироку, ухвали чи постанови апеляційного суду, винесених ним як судом першої інстанції, або перевірки вироку чи постанови апеляційного суду, винесених ним в апеляційному порядку.

3.5.4. Заповнюючи розділи IV і V, потрібно дотримуватися таких правил:

– у разі скасування вироку (ухвали, постанови) суду з направленням справи на новий судовий розгляд, повернення справи на додаткове розслідування, закриття провадження в справі, а також зміни вироку з перекваліфікацією обвинувачення – обов'язково заповнюються пункти 23–34;

– якщо судом апеляційної (касаційної) інстанції закрито провадження справи за однією із статей КК України, за якою особу було засуджено, то пункти 23 – 34 заповнюються відповідно за статтями КК України, за якими особа залишилася засудженою;

– якщо знижена міра покарання, обов'язково вносяться відповідні зміни до п. 25.

3.5.5. Статкартки підписують (чітко пишуть своє прізвище) головуючий у суді першої інстанції та суддя – доповідач у справі в суді апеляційної (касаційної) інстанції.

4. Порядок оформлення та направлення статистичних карток на підсудного місцевими судами

4.1. Місцеві суди щомісяця до 10-го числа направляють до територіального управління ДСА (військові місцеві суди – військовим апеляційним судам регіонів, Військово-Морських Сил) для обробки статкартки на підсудних (обвинувачених), вироки щодо яких набрали законної сили. За останній місяць перед звітним періодом статкартки надходять двічі – перший раз – до 20-го числа, другий – разом зі звітом про розгляд місцевими судами кримінальних справ.

4.2. Одночасно із статкартками до територіального управління ДСА направляються і контрольні талони від статкарток на осіб, кримінальні справи щодо яких перебувають в апеляційній інстанції.

4.3. Місцеві суди, де вводяться на комп'ютері статистичні картки на підсудного (обвинуваченого), крім статкарток та контрольних талонів, подають у зазначені вище терміни до територіальних управлінь ДСА (військових апеляційних судів регіонів, Військово-Морських Сил) отриману в результаті обробки інформацію на електронних носіях (дискетах).

4.4. Якщо на вирок (постанову, ухвалу) суду апеляція не подавалася, працівник суду, який направляє статкартки в територіальне управління ДСА, заповнює розділи IV, V, ставлячи «0» у пунктах 29 – 34.

4.5. При надходженні на вирок (постанову, ухвалу) суду апеляції секретарем суду заповнюється контрольний талон відповідної статкартки, що направляється до територіального управління ДСА, а заповнена головоючим у справі статкартка – до апеляційного суду.

4.6. Кількість статкарток, направлених в апеляційну інстанцію разом із справою, обов'язково вказується в супровідному листі до справи.

4.7. У справах на декількох засуджених (виправданих, осіб, справи щодо яких закрито чи стосовно яких застосовано заходи медичного характеру) в апеляційну інстанцію направляються статкартки на всіх осіб, у тому числі і стосовно тих, на вироки (постанови, ухвали) щодо яких не подавалися апеляції.

4.8. Якщо суд поновив пропущений строк на подання апеляції, а статкартки вже надіслані територіальному управлінню ДСА, то на осіб випи-суються нові статкартки з поміткою «дублікат», які разом із справою надсилаються в апеляційну інстанцію, а контрольні талони від статкар-

ток-дублікатів негайно подаються територіальному управлінню ДСА. Попередні статкартки з надходженням контрольних талонів від дублікатів у територіальне управління ДСА вилучаються з обробки.

Про поновлення військовим місцевим судом пропущеного строку на подання апеляції негайно повідомляється відповідний військовий апеляційний суд регіону, Військово-Морських Сил для вилучення статкартки з обробки і приєднання до кримінальної справи. Після розгляду кримінальної справи за апеляцією заповнені доповідачем у справі статкартки обробляються спеціалістами із судової статистики військових апеляційних судів регіонів, Військово-Морських Сил.

4.9. В обліково-статистичних картках відповідних кримінальних справ зазначається дата направлення контрольних талонів і статкарток на підсудних до апеляційного суду чи територіального управління ДСА.

4.10. Місцеві суди надсилають статкартки і контрольні талони на підсудних (обвинувачених) територіальному управлінню ДСА, військовим апеляційним судам регіонів, Військово-Морських Сил із супровідним листом за формою, наведеною в додатку 2.

5. Порядок оформлення та направлення статистичних карток апеляційним судом

5.1. Після надходження справи з місцевого суду секретар судової палати звіряє кількість наявних статкарток на підсудних (обвинувачених) з кількістю статкарток, указаною в супровідному листі. У разі відсутності статкарток – інформує доповідача в справі для вжиття відповідних заходів.

5.2. Якщо при справі відсутні статистичні картки на підсудних (обвинувачених), то доповідач у справі вимагає від головуючого в суді першої інстанції (не повертаючи справи) заповнення карток або заповнює їх сам.

5.3. Після розгляду справи апеляційною інстанцією доповідач заповнює III та IV розділи статкартки на підсудного (обвинуваченого).

5.4. Консультант із судової статистики апеляційного суду перевіряє правильність заповнення статкарток та обробляє їх на комп'ютері.

5.5. У разі повернення кримінальної справи до суду, що виніс вирок (ухвалу, постанову), у зв'язку з відкликанням апеляційної скарги чи подання (ст. 355 КПК України) статистичні картки на підсудних обробляються консультантом із судової статистики апеляційного суду.

5.6. Апеляційний суд, крім військового апеляційного, щомісяця статкартки на підсудних (обвинувачених), вирок (постанови, ухвали) стосовно яких залишено без змін чи змінені, до 10-го числа надсилає до територіального управління ДСА разом із записами на електронному носії (дискеті) та супровідним листом за формою, що додається (додаток 3). Статистичні картки на підсудних (обвинувачених), вирок (постанови, ухвали) стосовно яких скасовано, подаються територіальному управлінню ДСА до 10-го числа із супровідним листом за формою, що додається (додаток 4).

5.7. Статкартки на підсудних (обвинувачених) у справах, розглянутих апеляційними, крім військових, судами в першій інстанції, рішення суду

стосовно яких набрали законної сили, подаються в територіальне управління ДСА разом із записами на електронному носії (дискеті), із супровідним листом за формою, наведеною у додатку 2.

5.8. Копії супровідних листів зберігаються в канцелярії судової палати та є додатковою формою контролю за достовірністю статистичних звітів.

6. Обробка статистичних карток у територіальному управлінні ДСА, військовому апеляційному суді регіону, Військово-Морських Сил

6.1. У територіальних управліннях ДСА в Автономній Республіці Крим, областях, у містах Києві та Севастополі, військових апеляційних судах регіонів, Військово-Морських Сил після реєстрації в журналі обліку надходження статкарток і талонів (додаток 5) статкартки обробляються на комп'ютері спеціалістом із судової статистики, а контрольні талони зберігаються в окремих конвертах відповідно до кількості судів.

При поверненні статкарток після розгляду апеляції контрольні талони знищуються.

6.2. Кількість статкарток і контрольних талонів, надісланих місцевим судом у звітному періоді, повинна відповідати кількості засуджених, виправданих, осіб, справи щодо яких закрито, осіб, до яких застосовані заходи медичного характеру.

6.3. Спеціалістом із судової статистики на підставі обробленої інформації із статкарток виготовляються статистичні звіти, що надсилаються до Державної судової адміністрації України для зведення інформації по Україні в терміни та порядку, що визначаються Державною судовою адміністрацією України. Разом із статистичними звітами каналами зв'язку надсилається база даних статкарток за звітний період.

6.4. Статкартки зберігаються протягом трьох календарних років, після чого знищуються у встановленому порядку.

Електронні носії, на яких записана інформація із статкарток за рік, та річні статистичні звіти, що виготовлені на підставі статкарток, зберігаються постійно.

**Начальник управління
судової статистики та звітності
Державної судової
адміністрації України**

О. А. БУЛКА

до Інструкції щодо заповнення
статистичної картки на підсудного
(обвинуваченого) (тільки для військових судів)

Пункт 5 «Вид служби»

- кадрова – 1
- строкова – 2
- за контрактом – 3
- курсант військового навчального закладу – 4

Пункт 6 «Військове звання військовослужбовця»

- вищий офіцерський склад – 1
- старший офіцерський склад – 2
- молодший офіцерський склад – 3
- прапорщик (мічман) – 4
- сержант (старшина) – 5
- рядовий (матрос) – 6

Пункт 7 «Військові формування»

- Сухопутні війська – 1
- Військово-повітряні сили – 2
- Війська протиповітряної оборони – 3
- Військово-Морські Сили – 4
- Південне оперативне командування – 5
- Західне оперативне командування – 6
- Північне оперативне командування – 7
- Залізничні війська – 8
- 43-тя Рaketна армія – 9
- З'єднання та частини центрального підпорядкування – 10
- Прикордонні війська – 11
- Служба безпеки – 12
- Внутрішні війська МВС – 13
- Війська Міністерства надзвичайних ситуацій – 14
- Інші військові формування – 15

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

від 18 грудня 2002 року № 448

(Витяг)

Про затвердження форм державних статистичних спостережень № П, 1-СЛ, 1-В

У зв'язку із змінами у кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві України та відповідно до статті 14 Закону України

«Про державну статистику», з метою інвентаризації та удосконалення форм державних статистичних спостережень з питань правової статистики НАКАЗУЮ:

ДЕРЖАВНЕ СТАТИСТИЧНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Порушення термінів або ненадання інформації, а також викривлення даних тягне за собою відповідальність, яка встановлена ст. 186³ Кодексу України про адміністративні правопорушення від 13.07.2000 р. № 1929-III

(Наказ, Держкомстат від 2002.12.18, № 448 «Про затвердження форм державних статистичних спостережень №№ П, 1-СП, 1-В»)

Розділ І. Справи, по яких закінчено слідство органами прокуратури (без повторних)

	рядок	Всього закінчено справ	Направлено справ до суду з обвинувальним висновком		Направлено справ до суду для вирішення питання про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності		Закрито справ	
			всього	відносно якої кількості осіб	всього	відносно якої кількості осіб	всього	в т. ч. за п. п. 1, 2 ст. 6 КПК
а	в	1	2	3	4	5	6	7
Умисне вбивство (статті 115–118)	1							
Вбивство через необережність (ст. 119)	2							
Зґвалтування (ст. 152)	3							
Привласнення, розтрата майна або заволодіння шляхом зловживання служб, становищем (ст. 191)	4							
у т. ч. вчинені в особливо великих розмірах або організованою групою (ст. 191 ч. 5)	5							
Злочини у сфері господарської діяльності	6							
у т. ч. Легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом (ст. 209)	7							
Порушення законодавства про бюджетну систему України (ст. 210)	8							
Незаконна приватизація державного, комунального майна (ст. 233)	9							
Злочини проти довкілля (ст. ст. 236–253)	10							
Створення злочинної організації (ст. 255)	11							
Бандитизм (ст. 257)	12							
Злочини проти безпеки виробництва (статті 271–275)	13							

а		в	1	2	3	4	5	6	7
Порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничн., водного, повітрян. транспорту (ст. 246)		14							
Ухилення від призову на строкову військову службу (ст. 335)		15							
Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування або військовослужбовця (ст. 348)		16							
Зловживання, перевищення влади або службових повноважень, службове підблення (статті 364–366)		17							
Службова недбалість (ст. 367)		18							
Одержання, давання хабара (статті 368–369)		19							
Злочини проти правосуддя (статті 371–400)		20							
Інші злочини		21							
ВСЬОГО		22				x	x	x	x
Справи з постановами про застосування примусових заходів медичного характеру		23				x	x		x
Справи про злочини, вчинені організованими злочинними групами і злоч. організаціями		24							x
Справи про злочини з ознаками корупційних діянь		25							
Справи про злочини, вчинені в сфері економіки		26							
з них:	у кредитно-фінансовій і банківській системах	27							
	у т. ч. у банківській системі	28							
	у зовнішньоекономічній діяльності	29							
	в аграрно-промисловому комплексі	30							

	в паливно-енергетичному комплексі	31							
	у сфері приватизації	32							
Справи про злочини, вчинені органами управління, з них:	У місцевих радах та їх виконавчих органах	33							
	У місцевих держ. адміністраціях	34							
	В органах внутрішніх справ	35							
	У митних органах	36							
	У податкових адміністраціях	37							
Контрольний рядок		38							

Розділ II. Робота слідчого апарату органів прокуратури

		рядок	Слідчі прокуратури
а		б	1
Залишок незакінчених справ на початок звітного періоду		1	
Прийнято до провадження у звітному періоді		2	
З них:	Відновлено провадження у раніше зупинених чи закритих справах	3	
Всього закінчено справ у звітному періоді		4	
з них: (з ряд. 4)	Закінчено справ у строки понад 2 місяці	5	
	Направлено прокуратурі справ:	3 обвинувальним висновком	6
		3 постановою про застосування примусових заходів медичного характеру	7
		3 постановою для вирішення судом питання про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності	8
	Закрито справ з числа закінчених		9
Направлено справ за підслідністю		10	
Приєднано справ до інших справ		11	
Зупинено справ провадження		12	
Залишок незакінчених справ		13	
з них:	з встановленням особи, яка вчинила злочин	14	

а		б	1
Із залишку незакінчених справ, по яких встановлено особу, що вчинила злочин, зі строком розслідування (ряд. 14);	понад 2 міс., але не більше 6 міс.	15	
	понад 6 міс., але не більше 1 року	16	
	понад 1 рік	17	
Число заарештованих осіб по незакінчених справах		18	
у т. ч. зі строком тримання під вартою	понад 2 міс., але не більше 4 міс.	19	
	понад 4 міс., але не більше 9 міс.	20	
	понад 9 міс. до 1 року 6 міс	21	
Внесено подань про усунення причин і умов, що сприяли вчиненню злочинів		22	
Кількість подань, за якими на кінець звітного періоду не отримано в установленний строк відповіді про вжиті заходи		23	
Число слідчих (станом на 01.10)		24	
Контрольний рядок		25	

Розділ III. Затримання осіб в якості підозрюваних

		рядок	Слідчими прокуратури
а		б	1
Затримано осіб в порядку, передбаченому ст. 115 КПК України у справах, що розслідуються слідчими		1	
Всього звільнено осіб		2	
У тому числі:	Звільнено осіб безпосередньо слідчим без внесення клопотань про взяття під варту	3	
	з них:	4	
	За не підтвердження підозри у вчиненні злочину	4	
	у зв'язку з відмовою прокурорів підтримати клопотання про взяття під варту	5	
	через відмову суду в обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту	6	
Контрольний рядок		7	

Розділ IV. Дані щодо осіб, стосовно яких провадження закрито (без повторних) за реабілітуючих підстав

		рядок	Слідчими прокуратури
А		6	1
Число осіб, щодо яких провадження закрито за відсутністю події або складу злочину, а також за недоведеністю обвинувачення		1	
з них	утримувалось під вартою	2	
Число виправданих і осіб, щодо яких справи закриті судом за відсутністю події або складу злочину і за недоведеністю обвинувачення		3	
з них	утримувалось під вартою	4	
Число осіб, яких було притягнуто до кримінальної відповідальності, але у зв'язку із зміною законодавства (декриміналізацією), щодо них справи закриті у стадії розслідування за відсутністю складу злочину		5	
з них	утримувалось під вартою	6	
Число виправданих і осіб, щодо яких справи закриті судом у зв'язку із зміною законодавства (декриміналізацією) за відсутністю складу злочину		7	
з них	утримувалось під вартою	8	
Число осіб, яких було притягнуто до кримінальної відповідальності, але у зв'язку із зміною законодавства (декриміналізацією), щодо них справи закриті у стадії розслідування за відсутністю складу злочину		9	
Контрольний рядок			

Розділ V. Зупинені справи (без повторних)

		рядок	Слідчими прокуратури
А		6	1
Залишок зупинених справ на кінець звітного періоду		1	
у т. ч.	зупинені вперше в поточному році	2	
3 з них: (з рядка 1)	Обвинувачений ухиляється від слідства (ст. 207 КПК)	3	
	у т. ч. зупинені вперше в поточному році	4	
	Не встановлено особу, яка вчинила злочин (ст. 209 КПК)	5	
	у т. ч. Зупинені вперше в поточному році	6	
Контрольний рядок			

Розділ VI. Додаткове розслідування (з повторно направленими)

		рядок	Справи, повернуті на додаткове розслідування до провадження у звітному періоді слідчим	
			повернуто прокурором	повернуто судом
А		б	1	2
ВСЬОГО справ		1		
Із загальної кількості (з ряд. 1) за видами злочинів	Створення злочинної організації (ст. 255)	2		
	Бандитизм (ст. 257)	3		
	Умисне вбивство (ст. 115–117)	4		
	Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191)	5		
	Легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом (ст. 209)	6		
	Порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту (ст. 276)	7		
	Зловживання, перевищення влади, посадовий підлог (ст. 364–396)	8		
	Хабарництво (ст. 368)	9		
Контрольний рядок		10		

Розділ VII. Результати додаткового розслідування

		рядок	Слідчим	
а		б	1	
Із справ, направлених на додаткове розслідування незалежно від часу прийняття до провадження	направлено до суду з обвинувальним висновком	1		
	Закрито	2		
	у т. ч.	за ст. 6 п. 1 і 2 КПК України	3	
	направлено до суду для звільнення від кримінальної відповідальності	4		
Контрольний рядок		5		

**Розділ VIII. Забезпечення відшкодування збитків слідчими органів прокуратури по закінчених кримінальних справах
(за обвинувальними висновками, постановами про направлення справи до суду для звільнення
від кримінальної відповідальності, постановами про закриття справи на підставі п. 8 ст. 6 КПК України)**

а	б	Встановлено збитків на суму (у тисячах)		Відшкодовано збитків на суму (у тисячах)		Накладено арешт на майно на суму (у тисячах)	
		гривень	інвалюти	гривень	інвалюти	гривень	інвалюти
а	б	1	2	3	4	5	6
Всього							
У т. ч. у сфері економіки							
з них:	у кредитно-фінансовій і банківській системах						
	у т. ч.	банківській системі					
	У зовнішньоекономічній діяльності						
	В аграрно-промислового комплексі						
	В паливно-енергетичному комплексі						
У сфері приватизації							
Контрольний рядок							

Звіт складено в _____ примірниках

Прим № 1 _____

Прим № 2 _____

Прим № 3 _____

Виконавець _____
(прізвище і номер служб, телефону)

Вих. № _____

« _____ » 200__ р.

Прокурор _____

Начальник слідчого відділу (упр.) прокуратури області _____

Вступ	3
Розділ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРАВОВОЇ СТАТИСТИКИ	5
§ 1. Загальні положення про статистику як науку	5
§ 2. Предмет, метод та завдання правової статистики	8
§ 3. Значення та необхідність вивчення правової статистики	11
§ 4. Органи державної статистики та їх завдання	13
Розділ II. СТАТИСТИЧНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ – ОСНОВНИЙ МЕТОД ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ	17
§ 1. Поняття та завдання статистичного спостереження, його основні види та способи	17
§ 2. Програмно-методичні аспекти статистичного спостереження ...	19
§ 3. Об'єкти статистичного спостереження у правовій практиці	21
Розділ III. ОБЛІК ТА ПЕРВИННІ ДОКУМЕНТИ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ, СУДАХ ТА ОРГАНАХ ЮСТИЦІЇ	25
§ 1. Єдиний облік злочинів	25
§ 2. Підстави та порядок складання первинних облікових документів	28
§ 3. Документи первинного обліку в судах та органах юстиції	34
Розділ IV. СТАТИСТИЧНА ЗВІТНІСТЬ У ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ, СУДАХ ТА ОРГАНАХ ЮСТИЦІЇ	38
§ 1. Статистична звітність у правоохоронних органах	38
§ 2. Статистична звітність у судах	43
§ 3. Статистична звітність в органах юстиції	45
§ 4. Організація статистичної роботи в правоохоронних органах, судах, органах юстиції в умовах автоматизації процесів управління	47
§ 5. Вимоги, що пред'являються до статистичних даних, та їх надійність	50
Розділ V. АБСОЛЮТНІ ТА ВІДНОСНІ ВЕЛИЧИНИ У ПРАВОВІЙ СТАТИСТИЦІ	55
§ 1. Абсолютні статистичні величини та їх використання у правовій статистиці	55
§ 2. Відносні величини у правовій статистиці	58
Розділ VI. ЗВЕДЕННЯ ТА ГРУПУВАННЯ МАТЕРІАЛІВ СТАТИСТИЧНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ	62
§ 1. Сутність статистичного зведення та групування	62
§ 2. Види статистичних групувань	65
§ 3. Методологічні принципи побудови статистичних групувань	69
§ 4. Статистичні ряди розподілу	72
§ 5. Табличний метод у правовій статистиці	74
Розділ VII. СЕРЕДНІ ВЕЛИЧИНИ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ У ПРАВОВІЙ СТАТИСТИЦІ	78
§ 1. Поняття про середні величини	78
§ 2. Види середніх величин та способи їх обчислення	80
§ 3. Показники варіації та способи їх розрахунку	85

Розділ VIII. РЯДИ ДИНАМІКИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У ПРАВОВІЙ СТАТИСТИЦІ	89
§ 1. Ряди динаміки та їх класифікація	89
§ 2. Правила побудови рядів динаміки та їх перетворення	93
§ 3. Показники аналізу рядів динаміки	98
Розділ ІХ. ІНДЕКСИ У ПРАВОВІЙ СТАТИСТИЦІ	103
§ 1. Поняття про індекси та їх класифікація	103
§ 2. Методичні основи побудови індексів	106
§ 3. Особливості застосування індексного методу у правовій статистиці	111
Розділ Х. КОРЕЛЯЦІЙНИЙ АНАЛІЗ СУСПІЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРАВОВІЙ СТАТИСТИЦІ	115
§ 1. Види зв'язків суспільних явищ	115
§ 2. Кореляційно-регресійний аналіз зв'язків обчислення лінійного коефіцієнта кореляції	117
Розділ ХІ. ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРИ ВИВЧЕННІ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ДЛЯ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	122
§ 1. Використання статистичного аналізу при вивченні злочинності	122
§ 2. Використання статистичного аналізу для оцінки діяльності правоохоронних органів та судів	141
Література	148
Додатки	150
Закон України «Про державну статистику»	150
Указ Президента України «Про Положення про Державний комітет статистики України»	163
Наказ Державного комітету статистики України «Про затвердження Положення про районний (міський) відділ статистики» від 31 грудня 1997 року № 138	170
Інструкція про єдиний облік злочинів (<i>витяг</i>), затверджена наказом Генеральної прокуратури України від 26 березня 2002 р. № 20, Міністерства внутрішніх справ України від 26 березня 2002 р. № 84, Служби безпеки України від 26 березня 2002 р. № 293, Державної податкової адміністрації України від 26 березня 2002 р. № 126, Міністерства юстиції України від 26 березня 2002 р. № 18/5	175
Інструкція про порядок заповнення та подання документів первинного обліку злочинів, осіб, які їх вчинили, руху кримінальних справ (<i>витяг</i>), затверджена наказом Генеральної прокуратури України від 26 березня 2002 р. № 20, Міністерства внутрішніх справ України від 26 березня 2002 р. № 84, Служби безпеки України від 26 березня 2002 р. № 293, Державної податкової адміністрації України від 26 березня 2002 р. № 126, Міністерства юстиції України від 26 березня 2002 р. № 18/5	193
Наказ Державної судової адміністрації України «Про затвердження форми статистичної картки на підсудного (обвинуваченого)» та Інструкції щодо її заповнення» (<i>витяг</i>) від 19 травня 2003 року № 179	209
Наказ Державного комітету статистики України «Про затвердження форм державних статистичних спостережень № П, 1-СЛ, 1-В» (<i>витяг</i>) від 18 грудня 2002 року № 448	228

Навчальне видання

Правова статистика

КАМЛИК Микола Ілліч

Головний редактор

Гайдук Н. М.

Редактор

Радванська Н. О.

Художнє оформлення

та комп'ютерна верстка

Молодід Л. В.

Коректор

Сікорська Л. Л.

Підписано до друку 24.XII 2003 р.

Формат 60×84/16. Папір газетний. Гарнітура Тип Таймс. Друк офсетний.

Умовн. друк. арк. 13,65. Тираж 2000. Зам. № 3-84.

Оригінал-макет виготовлений ТОВ «Атіка»,
04060, Київ-60, вул. М. Берлінського, 9.

Свідоцтво про видавничу діяльність і розповсюдження видавничої продукції:

Серія ДК № 216 від 11.X 2000 р.,

видане Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України.

Надруковано ТОВ ВПФ «МЕГА»,
01004, Київ-04, вул. Толстого, 5А/57.